

วงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการ แบบ 2.1 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

วงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาค
ตะวันออก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการ แบบ 2.1 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

GENEALOGY: MODEL FOR LEARNING CENTER OF COMMUNITY'S SELF-
MANAGEMENT IN THE EASTERN REGION

By
MR. Katchaphon JANPETCH

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Doctor of Philosophy (Management)
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2018
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ	วงศาวិทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของ ชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก
โดย	คัชพล จันเพชร
สาขาวิชา	การจัดการ แบบ 2.1 ปรัชญาคุณวิถีบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร. พิทักษ์ ศิริวงศ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรณวีร์ บุญคุ้ม)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. พิทักษ์ ศิริวงศ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชีระวัฒน์ จันทิก)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(รองศาสตราจารย์ ดร. นรินทร์ สังข์รักษา)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ วิไลนุช)

58604912 : การจัดการ แบบ 2.1 ปรัชญาคุชฎีบัณฑิต

คำสำคัญ : วงศาวิทยา, การเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน, การจัดการตนเองของชุมชน

นาย คัชพล จั่นเพชร: วงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่
ภูมิภาคตะวันออกเฉียง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ ดร. พิทักษ์ ศิริวงศ์

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียง ใช้การวิจัยหลังยุคสมัยใหม่ (Posmodrnism Research) ในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) โดยเริ่มจากการวิจัยเอกสารและบทสัมภาษณ์ชุมชน จำนวน 18 คน จาก 8 ชุมชนที่เป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียง เป็นการศึกษาวิเคราะห์อุดมการณ์และภาคปฏิบัติการของอำนาจ/ความรู้ ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางสังคมโดยการจัดการกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) โดยนำผลที่ได้มาใช้ในการผลิตสร้างทางสังคม (Social Constructivism) เครื่องมือที่ใช้ การวิเคราะห์เอกสาร ตัวบท และการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้การวิเคราะห์วาทกรรมผ่านตัวบท

ผลการศึกษาพบว่า วงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาจัดวางและเรียงร้อยวาทกรรมที่มีความสัมพันธ์กับบริบทของชุมชนในรูปแบบสนวนวาทกรรม (1) วาทกรรมอำนาจและความรู้ ยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม เป็นการสืบค้นวาทกรรมที่ประกอบด้วย 1.1 อุดมการณ์ 1.2 โลกทัศน์ 1.3 อำนาจ และ 1.4 ความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม (2) การสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่ ได้แก่ 2.1 กระบวนการสร้างการจัดการตนเองของชุมชน 2.2 การผลิตโลกทัศน์ใหม่ทางการจัดการตนเองของชุมชน 2.3 การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคสมัยใหม่ (3) การเบียดขับวงศาวินิจฉัยความรู้สมัยเก่าและยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย ได้แก่ 3.1 การเบียดขับวงศาวินิจฉัยความรู้สมัยเก่า 3.2 การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย (4) การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อร้อยถ่วงวงศาวินิจฉัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดประกอบด้วย 4.1 โลกทัศน์ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่ 4.2 อุดมการณ์ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่ 4.3 อำนาจทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่ และ 4.4 ความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่ ทั้งนี้ ชุมชนสามารถนำผลการศึกษานี้ไปปรับใช้ตามบริบทที่มีความสอดคล้องกับพื้นที่ โดยอาศัยข้อมูลพื้นฐานของชุมชนร่วมกับองค์ประกอบเชิงวงศาวิทยา เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถยกระดับไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในด้านการจัดการตนเองของชุมชน

58604912 : Major (Management)

Keyword : GENEALOGY, LEARNING CENTER, COMMUNITY'S SELF-MANAGEMENT

MR. KATCHAPHON JANPETCH : GENEALOGY: MODEL FOR LEARNING CENTER OF COMMUNITY'S SELF-MANAGEMENT IN THE EASTERN REGION THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR PITAK SIRIWONG, Ph.D.

This research aims to study Genealogy: Model for Learning Center of Community's Self-Management in the Eastern Region. The researcher used the qualitative research in Step 1: the researcher used the Discourse Analysis method to start with research papers and community interviews from 18 key informants in 8 communities in the Eastern region. The data were collected from the general and social context to describe and Ideological analysis of power and knowledge. Step 2: The researcher analyzed the social practice sector by organizing knowledge sharing activities that brought the results to use in social production (Social Constructivism). Tools was used by Document and Text analysis, in-depth interviews, and discourse analysis through the Text.

The researcher brought the signaling media and elements of the community in the Eastern region to sort the discourse that was related to the context of the community. 1. The Power and knowledge discourses in modern times that is in learning resources for traditional self-management of communities inclusive (Ideal, Vision, Power and Knowledge in traditional management). 2. The establishment of a self-management learning resource is for modern communities. (2.1 Community self-management process, 2.2 New vision production in the community self-management and 2.3 Transition to the modern era) 3. The traditional knowledge was pushed and connected the discourse of the modern era as a learning resource for modern self-management of the community. (3.1 The traditional knowledge was pushed and 3.2 Being a self-management learning source was for modern communities) and 4. The researcher synthesized the results of the study inclusive (4.1 Ideal, 4.2 Vision, 4.3 Power and 4.4 Knowledge in modern management).

กิตติกรรมประกาศ

ลำดับแรก ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ พ.ต.ท. ประสิทธิ์ จันเพชร ผู้เป็นบิดา นางวัชรีย์ จันเพชร ผู้เป็นมารดา และนางสาวกมลมาส จันเพชร ผู้เป็นน้องสาว บุคคลทั้งสามเป็นผู้มีส่วนสนับสนุนอย่างสำคัญยิ่ง ถึงแม้ว่าในช่วงที่ข้าพเจ้ากำลังศึกษาปริญญาเอกเราจะไม่เคยพูดคุยเรื่องนี้กันเลย อาจเป็นเพราะครอบครัวไม่ต้องการสร้างความรู้สึกกดดัน จึงมองดูอยู่ห่างๆ อย่างห่างๆ แต่ข้าพเจ้าก็รับรู้ได้ถึงกำลังใจและความรู้สึกที่เป็นห่วง นอกจากนี้ ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณที่จวนที่ดูแลครอบครัวมาเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาหลายสิบปี

ลำดับที่สอง ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงษ์ ผู้ให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ และดูแล ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาหลักเป็นอย่างดี รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระวัฒน์ จันทิก ผู้ให้คำแนะนำในการพัฒนางานเพื่อต่อยอดให้มีคุณภาพ รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา ผู้ให้คำแนะนำตำราและเอกสารทางวิชาการเพื่อใช้ประกอบการเขียนอย่างมากมาย รองศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ วิไลนุช ที่ให้คำแนะนำในการเขียนงานและตรวจสอบรายละเอียดให้มีคุณภาพ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม ผู้ให้คำแนะนำกระบวนการวิจัยเพื่อนำไปสู่การพัฒนาความรู้ในเชิงวิชาการ

ลำดับที่สาม ผู้เขียนขอขอบคุณกำลังใจจากเพื่อนนักศึกษาปริญญาเอก มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาการจัดการ รุ่นที่ห้า ที่ให้คำแนะนำและคอยช่วยเหลือข้าพเจ้า ตลอดระยะเวลาที่เรียนด้วยกันข้าพเจ้ามีความสุขและสนุกมาก อีกทั้งยังได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และได้รับข้อคิดเห็นใหม่อย่างมากมาย ถึงแม้เส้นทางเดินในฐานะนักศึกษาจะหยุดลงแค่นี้ แต่ในการดำเนินชีวิตและความเป็นเพื่อนยังคงดำเนินต่อไป

ลำดับที่สี่ คงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เขียนต้องขอบคุณตนเองที่มีกำลังใจและความเข้มแข็งมาก และสามารถอดทนต่อสภาวะที่อาจส่งผลให้เกิดความท้อแท้ได้ตลอดเวลา เมื่อความเพียรพยายามมาถึงจุดหนึ่งอันเป็นเวลาที่เหมาะสม ดังคำที่ว่า “ต้นไม้ที่ปลูกไว้ก็จะได้ออกผลมาให้ผู้ปลูกได้รับประทาน” จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เขียนให้ความสำคัญกับตนเองอย่างมาก พร้อมกับต้องขอถือโอกาสยกย่องและบอกคำนี้กับตนเองว่า “นายเยี่ยมมาก”

ลำดับที่ห้า ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้อาศัยอยู่ในชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทุกท่าน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ข้าพเจ้าสามารถจัดการข้อมูลสำคัญให้ประสบความสำเร็จและถูกต้องเป็นไปตามบริบท ยิ่งไปกว่านั้นหลายชุมชนยังได้ต้อนรับและดูแลข้าพเจ้าเป็นอย่างดี ตลอดเวลาที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจนทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกถึงความรักและความหวัง ส่งผลให้ข้าพเจ้ามีกำลังใจอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้ไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณทุกท่าน ซึ่งอาจกล่าวถึงไม่ครบในที่นี้ และข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คุชภินิพนธ์ฉบับนี้ จักสามารถเป็นประโยชน์ในการใช้พัฒนารากฐานทางสังคมไทยที่เรียกว่า “ชุมชน” ให้สามารถยกระดับความเท่าเทียมในบริบทต่างๆ นำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน

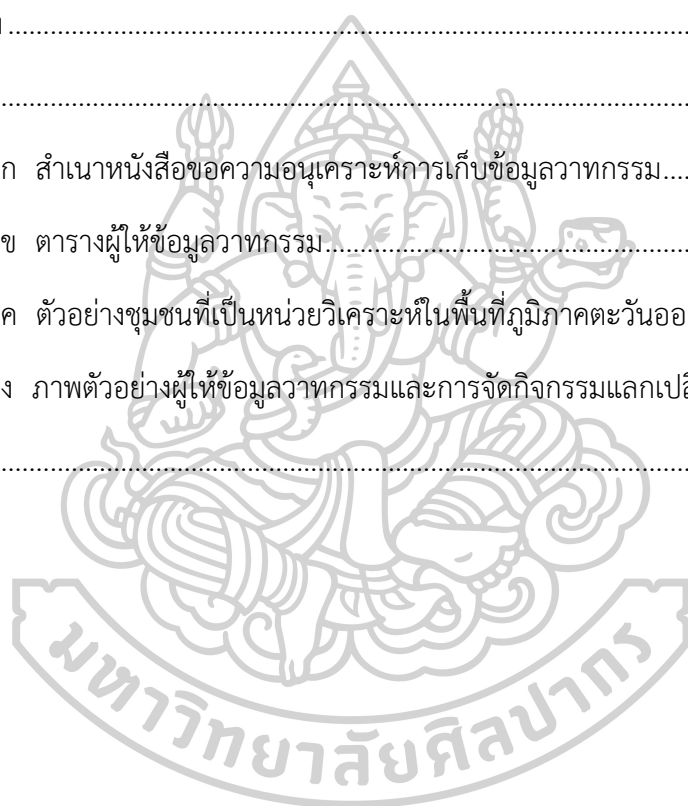
ศัพล จันเพชร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามในการวิจัย.....	9
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	10
1.4 ขอบเขตการศึกษาวาทกรรม.....	10
1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	12
1.6 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ.....	15
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ.....	16
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	18
2.1 บริบทของแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก.....	18
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวงศาวิทยา.....	22
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้วงศาวิทยาสืบสาวการจัดการตนเองของชุมชนในบริบทแหล่งเรียนรู้ พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก.....	24
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการตนเองของชุมชนแบบจารีตดั้งเดิม.....	25
2.4.1. การมีส่วนร่วม.....	25

2.4.2	เครือข่ายทางสังคม	30
2.4.3	ความรู้	33
2.5	แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการชุมชนสู่ต้นแบบแหล่งเรียนรู้.....	42
2.5.1	ยุคแรกเริ่มการจัดการชุมชนแบบทันสมัย.....	42
2.5.2	ยุคกล่าวอ้างเทคโนโลยีแห่งตัวตน	43
2.5.3	ยุคการสร้างรากฐานทางสังคมด้วยเศรษฐกิจพอเพียง	49
2.5.4	ยุคการกล่าวอ้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน.....	52
2.6	แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน	54
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	59
3.1	ระเบียบวิธีวิจัย.....	59
3.2	สนามของวาทกรรม	63
3.3	ชุมชนที่เป็นสนามของวาทกรรม.....	63
3.4	การเข้าสู่ชุมชนที่เป็นพื้นที่ของเรื่องราว	64
3.5	การสร้างเครื่องมือในการวิจัย.....	65
3.6	การสนทนากับชาวบ้าน.....	66
3.7	หน่วยการวิเคราะห์	70
3.8	จริยธรรมในการวิจัย.....	70
3.9	สรุปรายละเอียดขั้นตอนการวิจัย.....	72
บทที่ 4	ผลการศึกษา.....	75
ตอนที่ 1	อุดมการณ์ ผ่านวาทกรรมอำนาจและความรู้ ยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเอง ของชุมชน.....	75
ตอนที่ 2	การสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่.....	103
ตอนที่ 3	การเบียดขับวงศัวัานความรู้สมัยเก่าและยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านจัดการตนเอง ของชุมชนแบบทันสมัย	129

ตอนที่ 4 การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อรื้อถอนวงศ์วานความรู้ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน.....	155
บทที่ 5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ	173
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	173
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	179
5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย	190
รายการอ้างอิง	194
ภาคผนวก.....	198
ภาคผนวก ก สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์การเก็บข้อมูลวาทกรรม.....	199
ภาคผนวก ข ตารางผู้ให้ข้อมูลวาทกรรม.....	208
ภาคผนวก ค ตัวอย่างชุมชนที่เป็นหน่วยวิเคราะห์ในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก.....	211
ภาคผนวก ง ภาพตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมและการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	225
ประวัติผู้เขียน.....	232

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 สรุปลการจำแนกวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่วงศาวทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้อันแบบ
ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก..... 58

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	14
ภาพที่ 2 วงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff	26
ภาพที่ 3 องค์ประกอบสำคัญของเครือข่าย	31
ภาพที่ 4 เส้นทางของความรู้	34
ภาพที่ 5 กระบวนการเข้าถึงความรู้	34
ภาพที่ 6 พื้นฐานของความรู้	35
ภาพที่ 7 การทดสอบความจริง	36
ภาพที่ 8 วงจรการจัดการความรู้	38
ภาพที่ 9 โครงสร้างมิติของอำนาจที่เกี่ยวข้องกับระบบการกระจายตัวของสังคม	46
ภาพที่ 10 องค์ประกอบความรู้ด้วยตนเอง	47
ภาพที่ 11 ขอบเขตแต่ละด้านแบบแผนความเป็นตนเอง	48
ภาพที่ 12 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์วาทกรรม	60
ภาพที่ 13 การวิเคราะห์วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับสนามวาทกรรมแต่ละยุคสมัยด้านการจัดการตนเอง ของชุมชน	61
ภาพที่ 14 การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อรื้อถอนวงศาวนความรู้การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเอง ของชุมชน	62
ภาพที่ 15 การสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์วาทกรรม	65
ภาพที่ 16 สรุปรายละเอียดขั้นตอนการวิจัย	72
ภาพที่ 17 แผนภาพสรุปวาทกรรมอำนาจและความรู้ ยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของ ชุมชนแบบดั้งเดิม	103
ภาพที่ 18 แผนภาพสรุปการสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่	128

ภาพที่ 19 แผนภาพสรุปการเปิดซ้บวงศ้วามรู้สมั้เก้และยุคสมั้การเป็นแหล่งเรียรู้ด้าน จัดการตนเองของชุมชนแบบท้นสมั้.....	155
ภาพที่ 20 แผนภาพการผลิตสร้างทางสังคมเพื่อรื้อถอนวงศ้วามรู้ในการเป็นแหล่งเรียรู้ด้านการ จัดการตนเองของชุมชน.....	169
ภาพที่ 21 แผนภูมิวาทกรรมแหล่งเรียรู้ด้านแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาค ตะวันออก	172
ภาพที่ 22 แผนภาพสรุปการเป็นแหล่งเรียรู้ด้านแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาค ตะวันออก	188
ภาพที่ 23 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนแหลมฉบัง	226
ภาพที่ 24 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนเนินซ้อ	227
ภาพที่ 25 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนเนินซ้อ	227
ภาพที่ 26 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนกระแสน	228
ภาพที่ 27 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนกระแสน	228
ภาพที่ 28 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนปถวี	229
ภาพที่ 29 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนริมน้ำจันทร	230
ภาพที่ 30 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนท่าระแนะ	230
ภาพที่ 31 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนแหลมกลัด	231
ภาพที่ 32 การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียรู้	231

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการชุมชนในประเทศไทยมีบริบทการทำงานเฉพาะเพื่อให้บรรลุเป้าหมายความสำเร็จในแต่ละบริบทที่มีขั้นตอนย่อยซึ่งเป็นที่จำเป็นต่อการพัฒนาและเมืองประกอบที่สำคัญในระดับนโยบายระดับชาติ เพื่อให้ฝ่ายบริหารสามารถดำเนินการตามแผนพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งนี้จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรเพื่อที่จะทำให้เกิดความสำเร็จภายใต้แนวทางการประสานประโยชน์ระหว่างภาคีเครือข่าย แม้กระทั่งการเมืองกลางที่ทำหน้าที่ประสานนโยบายแผนงานและโครงการให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงการมีอำนาจเด็ดขาดที่เหมาะสมในการบริหารจัดการ สิ่งทีกล่าวมาขึ้นอยู่กับข้อกำหนดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการพัฒนา ความจำเป็นที่ต้องเลือกรูปแบบวิทยาการที่จะส่งผลให้ประชาชนสามารถได้รับอย่างเหมาะสม และต้องมีการควบคุมดูแลรวมถึงการติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด เพื่อเป็นไปตามแผนงานที่ระบุไว้ในโครงการให้มีความครอบคลุมทุกพื้นที่ พร้อมทั้งสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้จากสถาบันการศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความง่ายต่อการติดตามและประเมินผล (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี & คณะ, 2549) ภายใต้บริบทการบริหารจัดการชุมชนมีเป้าหมายที่สำคัญคือการยกระดับคุณภาพชีวิต โดยสิ่งที่บุคคลทั่วไปนึกถึงเป็นลำดับต้นคือสวัสดิการทางสังคม สิ่งนี้มีผู้นิยามและให้ความหมายคำว่าสวัสดิการทางสังคมแตกต่างกันไปในหลายมิติ ซึ่งทำให้เกิดความยากลำบากและความสับสนในทางปฏิบัติ ในด้านการให้บริการกับบุคคลหรือชุมชน สวัสดิการสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถส่งเสริมให้ประชาชนมีมาตรฐานในระดับพื้นฐานการใช้ชีวิตที่มั่นคง สร้างความเชื่อมั่นและลดความกังวลให้กับบุคคลในสถานการณ์เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาทางร่างกาย เศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ ยิ่งไปกว่านั้นสิ่งเหล่านี้ยังสามารถป้องกันและขจัดปัญหาสังคมได้ในเบื้องต้น เปลี่ยนแปลงสถานะที่เคยยากลำบากไปสู่สิ่งที่คาดหวังไว้ว่าจะดีกว่าสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Friedlander & Apte, 1980) ในระดับนโยบายหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนสามารถดำเนินกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งควรที่จะมีเป้าหมายวัตถุประสงค์ในการสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข โดยอาศัยความรู้ในลักษณะองค์รวมไม่เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งแต่ควรมุ่งหมายไปที่ประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งสิ่งพื้นฐานเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะช่วยเหลือหรือแก้ไขความเดือดร้อนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงมาตรการป้องกันและส่งเสริมให้สังคมดีขึ้นอีกด้วย (วันทนี วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วศินารมณ, & กิติพัฒนา นนทปัทมะดุลย์, 2553)

การจัดการชุมชนมีเป้าหมายพื้นฐานมุ่งเน้นในการยกระดับให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในรูปแบบสวัสดิการชุมชน ซึ่งในแต่ละประเทศจะมีบริบทที่แตกต่างกันโดยส่วนใหญ่มีที่มาจากสังคมตะวันตก รูปแบบที่มีมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันเป็นพลวัตรในลักษณะของวิวัฒนาการ ยุคเริ่มต้นจะเป็นวิวัฒนาการสิทธิขั้นพื้นฐานที่อยู่ในประเทศอังกฤษซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ยุค (จิราลักษณ์ จงสถิตย์มัน, 2549) ในยุคแรกที่เรียกว่ายุคกลางเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จัดสรรขึ้นมาเพื่อจัดการปัญหาคนเร่ร่อนจรจัดและขอทาน ซึ่งสังคมมีแนวคิดที่คนจำพวกนี้มักจะทำให้เกิดคดีอาชญากรรม จึงต้องการควบคุมสังคมโดยมีความมุ่งหมายให้บ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย ถัดมายุคที่สองเป็นยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการเป็นยุคที่สังคมมีความคิดเสรีเพิ่มมากขึ้น บทบาทศาสนจักรที่เป็นที่พึ่งของคนเร่ร่อนจรจัดลดลง จึงเป็นยุคที่ทำให้เกิดกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนด้านสวัสดิการสังคมที่สำคัญในยุคนี้เรียกว่า Elizabethan Poor Law ปี ค.ศ. 1961 ที่เน้นการจัดเก็บภาษีจากทุกครัวเรือนเพื่อมาสงเคราะห์คนยากจน ในยุคที่สามเป็นยุคพาณิชยกรรมเป็นการขยายตัวทางการค้าและแสวงหาความมั่งคั่งร่ำรวยจากการค้าขาย ทำให้รัฐมีความโดดเด่นในการกำกับดูแลการค้าขายและมีการจัดให้คนจนและคนว่างงานอาศัยอยู่ในโรงงาน (Workhouse) โดยสนับสนุนเงินให้แก่นายจ้างที่รับคนกลุ่มนี้ไว้จนกลายเป็นระบบสถานสงเคราะห์ ซึ่งรูปแบบสิทธิขั้นพื้นฐานประเภทนี้ยังเห็นได้ชัดในประเทศไทยและประเทศที่กำลังพัฒนา ต่อมายุคที่สี่เป็นยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม นักวิชาการที่สำคัญในยุคนี้คือ อัดัม สมิธ เสนอให้เน้นเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมซึ่งส่งผลให้รัฐลดบทบาทในการรับผิดชอบความเป็นอยู่ของประชาชน ทำให้ประชาชนต้องขวนขวายรับผิดชอบต่อสิทธิของตนเองจึงมีลักษณะเป็นปัจเจกชนนิยม (Individualism) และเป็นที่มาของแนวคิดที่เรียกว่า “Less Eligibility” หมายถึง การช่วยเหลืออื่นใดแก่คนจนจะต้องมีมูลค่าที่คิดแล้วไม่สูงกว่าค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำทั่วไป เข้าสู่ยุคที่ห้าและเป็นสิ่งที่มีผลมาถึงปัจจุบันคือยุค “ทุนนิยม” ซึ่งเกิดการปฏิรูปสังคมโดยเฉพาะการเรียกร้องสิทธิสวัสดิการชุมชนนำไปสู่การศึกษาด้านสังคมอย่างเข้มข้นของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้สังคมอังกฤษพัฒนาไปสู่การเป็นรัฐสวัสดิการ (Welfare State) โดยสมบูรณ์จนถึงปัจจุบัน (จิราลักษณ์ จงสถิตย์มัน, 2549)

วิวัฒนาการสิทธิขั้นพื้นฐานของการจัดการชุมชนเพื่อตอบสนองสวัสดิการสังคมจากประเทศอังกฤษได้แผ่ขยายข้ามมาทางทวีปฝั่งตะวันตกซึ่งมีบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจของโลกปัจจุบัน และยังมีมีความสำคัญมากขึ้นภายหลังสหรัฐอเมริกาได้ก่อตั้งประเทศเป็นอาณานิคมใหม่โดยสมบูรณ์ ซึ่งรูปแบบการจัดสิทธิสวัสดิการสังคมในสหรัฐอเมริกานั้นได้มีวิวัฒนาการแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ยุคที่หนึ่งเป็นยุคการก่อตั้งอาณานิคมในโลกใหม่ซึ่งเป็นการเติบโตอย่างรวดเร็ว ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นผู้

อพยพมาจากประเทศไอร์แลนด์และเยอรมนี (Louise C. Johnson & Charles L. Schwartz, 1988) ระบบขนส่งพื้นฐานและการพัฒนาโครงสร้างเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ระบบโรงงานกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการดูแลสุขภาพกันเองของประชาชนเริ่มไม่เพียงพอ ส่งผลให้สหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องเดินตามรูปแบบสิทธิขั้นพื้นฐานของประเทศอังกฤษ เช่น มีการออกกฎหมายสงเคราะห์คนยากจน (Elizabethan Poor Law) มีการใช้รูปแบบสถานสงเคราะห์ หลังเข้าสู่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีขบวนการสำคัญทางสังคมเกิดขึ้นสองลักษณะคือ 1. การจัดตั้งศูนย์รวมองค์กรการกุศลเอกชน (Charity Organization Societies) และ 2. การส่งนักศึกษาหรือผู้มีฐานะดีไปเรียนรู้และทำงานในชุมชนที่ยากจน (Settlement House) ต่อมาเข้าสู่ยุคที่สองเรียกกันว่ายุค “ทุนนิยม” รัฐเริ่มกำหนดเงื่อนไขและจำแนกประเภทในการให้บริการแก่คนชายขอบ ภายหลังเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง (The Great Depression) ส่งผลให้เกิดภาวะคนตกงานเป็นจำนวนมาก ความหายนะทางเศรษฐกิจได้กระทบมาสู่ชนชั้นกลางส่งผลให้ปัญหาสังคมเพิ่มสูงขึ้น (Diana M. Dinitto & Thomas R. Dye, 1983) ทำให้ชาวอเมริกันมีทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไป เกิดความตระหนักถึงความลำบากที่เกิดขึ้นจากความยากจน ส่งผลให้เกิดการคิดค้นหลักการในเชิงปรัชญาใหม่ขึ้นคือ (The New Deal) เป็นการพยายามจัดการสภาพต่างๆ ที่เป็นปัญหาสังคมอย่างทันที เช่น การเปลี่ยนจากเงินกู้ยืม (Loan) มาเป็นเงินอุดหนุน (Grant) และได้ออกกฎหมายหลักของสวัสดิการสังคมในรูปแบบ พรบ. ความมั่นคงทางสังคม ค.ศ.1935 ซึ่งเป็นการวางรากฐานระบบประกันสังคมของประเทศสหรัฐอเมริกา มาจนถึงปัจจุบัน (วันทนีย์ วาสิกะสิน et al., 2553)

ประเทศไทยยังพบได้น้อยสำหรับการศึกษาถึงประวัติศาสตร์วิวัฒนาการของการจัดการชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านสวัสดิการสังคม ซึ่งมีลักษณะที่เป็นระบบและกว้างขวางอย่างสังคมตะวันตกที่พบได้อย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้จำแนกวิวัฒนาการของสังคมไทยออกเป็น 3 ยุค (วันทนีย์ วาสิกะสิน et al., 2553) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ ยุคแรกเป็นยุคก่อน พ.ศ. 2475 ซึ่งมีปัจจัยที่สำคัญทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ส่งผลต่ออิทธิพลของรูปแบบสิทธิขั้นพื้นฐานของไทยในยุคดั้งเดิม การนับถือพุทธแบบพื้นบ้านเป็นรากฐานของสังคมไทยที่ยึดโยงความเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กล่อมเกล้าให้คนไทยมีความเอื้ออาทรและช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก เรียกได้ว่าเป็นรูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนของไทยแบบดั้งเดิมในรูปแบบ “สวัสดิการสังคมที่มีจิตวิญญาณ” (จิราลักษณ์ จงสถิตย์มัน, 2549) อีกกระแสหนึ่งที่มีบทบาทต่อระบบสิทธิสวัสดิการสังคมในไทย คือ “วัฒนธรรมคักดินา” เป็นสิ่งที่ครอบงำชุมชนท้องถิ่นมาเป็นเวลานาน ซึ่งระบบการจัดการสิทธิสวัสดิการรูปแบบนี้มีลักษณะเป็นระบบอุปถัมภ์ ระหว่างมูลนายกับไพร่ ซึ่งนายจะเป็นผู้ดูแลบรรดา

ไพร่ทาสที่อยู่ภายใต้การปกครอง ทำให้เป็นการปลูกฝังความคิดเรื่องความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องชาติกำเนิด จึงเป็นผลทำให้คนไทยรู้สึกยอมจำนนและมีความเป็นบุญเป็นคุณ เมื่อได้รับการช่วยเหลือมากกว่าการที่จะรู้ว่าเป็นสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐานที่ตนเองควรจะได้รับจากรัฐบาล (วันทนีย์ วาสิกะสิน et al., 2553) ภายหลังการแปรสภาพจากวัฒนธรรมพื้นบ้านมาสู่วัฒนธรรมศักดินาส่งผลทำให้คนในสังคมเกิดความสัมพันธ์ในรูปแบบ “การอุปถัมภ์ค้ำจุน” ซึ่งต่อมาในยุคสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ศึกษาด้านแบบมาจากหลายประเทศทำให้เริ่มผสมผสานกันระหว่างยุคศักดินากับระบบทุนนิยม ทำให้เกิดการจัดตั้งองค์กรการกุศลขึ้นมากมายและพัฒนาไปสู่องค์กรการกุศลที่มีลักษณะการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบเฉพาะทางเพิ่มขึ้น ถัดมาเป็นยุค พ.ศ. 2475-2503 เป็นการเข้าสู่ระบบการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยอย่างเต็มตัว ทำให้รูปแบบการวางระบบด้านสวัสดิการสังคมเพื่อจัดการชุมชนในช่วงนี้เป็นในลักษณะเชิงนโยบายจากรัฐบาล การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวเป็นอิทธิพลความคิดมาจากกฎหมาย Elizabethan Poor Law ของอังกฤษและอเมริกา (วันทนีย์ วาสิกะสิน et al., 2553)

ยุคที่สามเป็นยุค พ.ศ. 2503 – ปัจจุบัน รูปแบบสังคมในยุคนี้พิจารณาได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งผู้วิจัยขอกล่าวถึงวิวัฒนาการตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1-3 (พ.ศ. 2504-2519) เป็นการให้ความหมายที่ไม่กว้างจึงเน้นเพียงวิธีในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีนโยบายเพื่อผลักดันให้การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นไปตามปกติมากกว่าการคำนึงถึงการยกระดับการจัดการตนเองของชุมชนเป็นหลัก นอกเสียจากการให้ความช่วยเหลือหรือสงเคราะห์เป็นเงินในรูปแบบการแก้ไขเฉพาะหน้าเท่านั้น มิได้ให้ความสำคัญกับสวัสดิภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากกว่าการพัฒนาเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2504-2559) ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 4-6 (พ.ศ. 2520-2534) มีการให้ความสำคัญกับสิทธิในด้านคุณภาพทางสังคมมากขึ้น อันได้เห็นชัดจากความเลื่อมล้ำทางสังคมก่อให้เกิดปัญหาที่ชัดเจนเรื่อยมา โดยถือเป็นตัวต้นตอใหญ่ของปัญหาทางสังคมและเริ่มมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติทางลบต่อประชาชนที่มีฐานะยากจน นอกจากนั้น ยังมีการเน้นการพัฒนาในเชิงคุณภาพและประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น มุ่งไปสู่การยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนให้ได้ตามความจำเป็น (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2504-2559) สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 7-10 (พ.ศ. 2535 – 2554) ได้ให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นตามลำดับมีการเปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลต่างๆ เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและนำไปสู่การให้ความสำคัญของคุณค่าความเป็นมนุษย์มากขึ้น มีการให้ความสำคัญต่อสิ่งรอบข้างทั้งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างความสุขที่แท้จริงจากภายในและยังสนับสนุนให้ประชาชนที่มีรายได้น้อยสามารถมีที่อยู่อาศัย นอกจากนั้นยัง

นำไปสู่การจัดตั้งกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เมื่อปี พ.ศ. 2545 (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2504-2559) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) เป็นการปรับใช้แนวคิดที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ซึ่งรายละเอียดยังคงยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ นอกจากนี้ยังมีการกำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทย ที่ต้องการให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นไปที่ยุทธศาสตร์ที่บ่งบอกถึงความมั่นคงทางสังคมและมีคุณภาพอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2504-2559)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) แสดงให้เห็นถึงความชัดเจนในการยกระดับสิทธิในทางสังคมเพื่อให้ชุมชนสามารถมีโอกาสเข้าถึงความเจริญของสังคมในด้านต่างๆ โดยมีการยึดเป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี 2579 ซึ่งเป็นเป้าหมายที่อยู่ในวิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goal (SDGs) ที่ถูกกำหนดโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ภายใต้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยอาศัยกรอบความคิดที่มองการพัฒนาเป็นมิติ (Dimensions) ทำให้มีความเชื่อมโยงกันของ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (United Nations Thailand, 2017) แต่การพัฒนาประเทศไทยภายใต้ แผนฯ12 มีการเพิ่มเติมในส่วนของวัฒนธรรม แสดงถึงความเข้าใจในบริบทความแตกต่างของแต่ละบุคคล ประเด็นปัญหาที่สำคัญยังเป็นความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ การกระจายโอกาสของการพัฒนาที่ยังไม่ทั่วถึง การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ โดยมีส่วนที่สำคัญในการยกระดับชุมชนคือประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ภายใต้วัตถุประสงค์ที่เสริมสร้างสถาบันทางสังคมให้มีความเข้มแข็งเอื้อต่อการพัฒนาคนและประเทศ กำหนดให้มีเป้าหมายในการสร้างสถาบันทางสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา ชุมชน สื่อมวลชน และภาคเอกชน และ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ภายใต้วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน โดยมีเป้าหมายในการเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

รูปแบบการวิจัยด้วยวิธีวิทยาแบบวงศ์วิทยา (Genealogy) ตามแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส เป็นกระบวนการศึกษาที่เน้นการมองภาพรวมโดยถูกพัฒนามาจากการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ (Archeology) ซึ่งอาจมองว่าเป็นการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์แต่มีความกว้างกว่าประวัติศาสตร์ทางความคิด โดยเน้นไปที่การศึกษาประวัติศาสตร์มนุษย์ในแง่มุมสำคัญที่ถูกกละเลยมองข้ามไป และไม่คำนึงถึงความเป็นแก่นแท้หรือสิ่งที่เป็นสากลแน่นอนคงตัว แต่มองว่าทุกประเด็นที่เราศึกษาถูกหลอมรวมสร้างขึ้นด้วยวาทกรรมและอำนาจ ในสิ่งนี้อาจจะมีความไม่ต่อเนื่องของลักษณะต่างๆ แต่จะมีลักษณะกลายรูป (ธีรยุทธ บุญมี, 2557) ผู้วิจัยเลือกใช้กระบวนการที่ค้นตามฟูโกต์เพื่อเสนอแนวทางวงศ์วิทยาที่ได้รับอิทธิพลมาจากนิเซ่ ตามแนวความคิดที่ว่าวงศ์วิทยาสามารถแบ่งออกเป็นสองลักษณะ คือ การศึกษากำเนิด (Herkunft) ที่เป็นการค้นหาการสืบสายใยของตระกูลบุคคลต่างๆ และการศึกษาหาการกำเนิด (Entstehung) ที่เป็นเงื่อนไขปัจจัยการปรากฏตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทำให้ผู้วิจัยนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาวงศ์วิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก เพื่อศึกษาถึงการเถลิงอำนาจเหนือความรู้แบบดั้งเดิมในการจัดการตนเองของชุมชนในยุคสมัยก่อน ที่เกิดขึ้นมาจากสถาบันทางสังคมสมัยใหม่ เกิดแนวคิด ทฤษฎี และเทคนิคการจัดการด้วยตนเองมากมาย ผู้วิจัยมุ่งชี้ให้เห็นถึงการสถาปนาความเป็นองค์ประธานของประวัติศาสตร์ที่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม แต่เป็นการสร้างขึ้นโดยเครือข่ายทางวาทกรรมที่มนุษย์ผู้ตกเป็นเครื่องมือของปัจจัยอื่น ผู้วิจัยขออธิบายเริ่มจากประวัติการศึกษาแนวกำเนิด (Herkunft) ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบการจัดการตนเองของชุมชน โดยทั่วไปบุคคลพยายามแสวงหาคุณลักษณะที่ดีและมีความโดดเด่น ซึ่งมักตั้งอยู่บนสมมติฐานที่บรรพบุรุษในแต่ละรุ่นมีคุณสมบัติที่น่าสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งในบริบทพื้นที่ต่างๆ โดยมีแนวคิดที่ตั้งใจมองข้ามความแตกต่างเหลื่อมล้ำ ทำให้เกิดความเป็นเอกภาพและไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในความเป็นหนึ่งเดียว รูปแบบการศึกษาลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงมายาคติที่บ่งบอกถึงความหลากหลายที่กระจุกกระจายอยู่เบื้องหลังมุมใดมุมหนึ่ง แต่ในทัศนคติของฟูโกต์มองว่าคุณสมบัติที่ดีของแต่ละสรรพสิ่งมิได้มีอยู่ในตัวแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างและถูกประดิษฐ์ขึ้นจากสิ่งรอบข้าง ซึ่งในการศึกษาสาแทรกการตนเองของจัดการชุมชน จึงไม่ได้เป็นการค้นพบความลับที่ถูกซ่อน แต่ในทางตรงกันข้ามเป็นการประดิษฐ์สร้างคุณลักษณะต่างๆ จากความลับที่ถูกซ่อนได้อย่างมีเงื่อนไข (Foucault, 1994) ในส่วนศึกษาประวัติการศึกษาหาการกำเนิด (Entstehung) ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบการจัดการตนเองของชุมชน ผู้วิจัยขอกล่าวถึงโดยปกติเรามักจะมองเป็นเรื่องเหตุและผล การกลั่นกรองด้วยเหตุผลของนักคิดเด่นๆ แต่ในวิธีการของฟูโกต์กล่าวถึงความคิดที่เกิดมาจากอุบัติเหตุ โอกาส ความเบี่ยงเบน ความผิดพลาด

การประเมินค่าผิดๆ ฯลฯ ซึ่งบางสิ่งอาจไม่มีความจำเป็นต่อชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เกิดอาจไม่จำเป็นต้องมาจากเหตุผลหรือสิ่งที่บริสุทธิ์ รวมไปถึงอาจมาจากความอิจฉา การแข่งขัน หรือเกิดมาผิดที่ผิดทาง ด้วยเหตุนี้ Genealogy จึงไม่ใช่มรดกที่ตกทอดทางคุณค่าหรือค่านิยมที่ดีงาม ตรงกันข้ามสิ่งนั้นจะสั่นคลอนปัจจุบันในรูปแบบการวิพากษ์มากกว่า ประเด็นสำคัญที่ใช้ในการศึกษาแนววงศาวทยา ด้านการจัดการชุมชน จะไม่คำนึงถึงตัวบุคคลเป็นหลัก หรือแม้แต่การเป็นอธิการภาวะที่มีเสรีภาพและมีความเป็นตัวของตัวเอง แต่จะเน้นย้ำที่ความสำคัญแก่ร่างกายว่าถูกย่ำยีในด้านต่างๆ อย่างไรบ้าง (Foucault, 1994)

การปฏิวัติแนวความคิดที่สำคัญและส่งผลต่อพฤติกรรมบุคคลให้ไปในทางที่ดีมาจากความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันระหว่าง อำนาจ ความรู้ ความจริง และ ความเป็นตัวตน คำถามที่นักปรัชญาสมัยอดีตกังวลเกี่ยวกับความสัมพันธ์เหล่านั้นจะเป็นไปในทางรูปแบบของความรู้เกี่ยวกับตนเอง ในด้านเทคโนโลยีที่ถูกใช้ในการศึกษาทางวิทยาศาสตร์จะเป็นเทคโนโลยีในลักษณะที่ครอบงำและมีความเป็นตัวตนโดยเฉพาะ จึงทำให้มีนักปรัชญากลุ่มหนึ่งพยายามมุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ในแง่ขององค์ประกอบของความรู้ที่มีผลทั้งด้านการครอบงำและความเป็นตัวตน นำไปสู่การพัฒนาเทคโนโลยีแห่งตัวตนที่มององค์ประกอบจากประวัติศาสตร์ทั้งอาณาจักรกรีกโรมันและจิตวิญญาณการเป็นคริสเตียนในยุคสมัยคริสต์ศตวรรษที่ห้า จุดประสงค์หลักที่นักปรัชญาบ่งบอกถึงความเป็นเทคโนโลยีแห่งตัวตนคือการดูแลตนเองและการรู้จักตนเอง (Foucault, 1988) สิ่งสำคัญที่ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในขับเคลื่อนสมรรถนะตนเองคือจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นคุณลักษณะหลักของการดูแลตนเองเพื่อเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ ฉะนั้นบุคคลต้องแยกให้ออกระหว่างหน้าที่ของตนเองกับกิจกรรมในเชิงนโยบาย เพราะสิ่งเหล่านั้นสามารถย้อนกลับมารวมกันและเกิดเป็นสิ่งที่ขัดขวางความสำเร็จต่อสังคมโดยรวม อีกสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นคือความรู้เกี่ยวกับตนเอง เพลโตนักปรัชญาสมัยกรีกเคยให้ประเด็นในการจัดลำดับว่า การรู้จักตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่อยู่ในตำแหน่งแรกของทุกคนในองค์ประกอบของลัทธิเพลโต เพราะถ้าบุคคลนั้นไม่รู้จักตนเองก็จะเกิดความกังวลในสิ่งต่างๆ และส่งผลไปถึงสิ่งรอบข้างด้วย

การนำมาซึ่งเทคโนโลยีแห่งตัวตนได้พัฒนาไปโดยมีปัจจัยทางอำนาจเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะการที่มนุษย์สามารถควบคุมสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้จะนำไปสู่การกำหนดความเป็นไปในบางอย่างของโลกใบนี้ ฟูโกต์ กล่าวถึงความสำคัญในด้านเพศซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการกำหนดอำนาจ มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยอดีตกาลที่มนุษย์จะแสดงออกในลักษณะใช้เพศเป็นตัวกำหนดการกระทำบางอย่าง ส่วนนี้ส่งผลไปถึงการกำหนดนโยบายและกระบวนการทางสังคมที่เป็นไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคม

ยุโรปตะวันตกจะให้ความสำคัญมากในการวางแผนกำหนดเส้นทางเดินของครอบครัว (Foucault, 1988) อีกนัยหนึ่งด้านองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญ เห็นได้ชัดจากสิ่งที่นักปรัชญาสมัยก่อนกล่าวถึงการให้ความสำคัญกับการรู้จักตนเอง เพราะฉะนั้นแสดงได้ถึงการให้ความสำคัญกับความรู้ที่อยู่ในตัวของบุคคลนั้น ซึ่งความรู้ที่มีจะต้องถูกสกัดออกมาใช้ในลักษณะที่เป็นเชิงวิทยาศาสตร์ได้และนำไปสู่การบันทึกเป็นหลักฐานเพื่อส่งต่อให้คนยุคหลังในอนาคต แต่จะเป็นไปไม่ได้เลยที่ความรู้จะไม่มีที่มาโดยประการหลักจะมาจากกรอ่านในสิ่งที่ได้พบเจอ การฟังจากสิ่งที่สนทนากับผู้รู้หรือว่าการมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติก็สามารถทำให้เกิดความรู้ขึ้นได้ในแต่ละกลุ่มคน โดยในด้านความจริงคำนี้ได้ถูกกล่าวไว้ในหนังสือ Technology of the self เป็นคำสำคัญที่ขึ้นต้นหัวข้อในการบรรยาย ซึ่งเน้นไปที่การให้ความเคารพต่อความจริงในด้านการคำนึงถึงข้อเท็จจริงในสิ่งที่กำลังจะไปลงมือปฏิบัติให้เห็นถึงคุณประโยชน์รอบด้าน แต่กระนั้นการทดสอบตนเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้เกิดความหลงลืมในความเป็นตนเองนั้นได้ถูกกล่าวถึงเป็นสำคัญ ในส่วนของการไตร่ตรองให้มีจิตสำนึกในการกระทำสิ่งใดเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงพฤติกรรมของบุคคลนั้นอย่างเห็นได้ชัด ความอดทนเป็นสิ่งสำคัญของบุคคลที่ให้ความสำคัญกับความจริงเพราะบางครั้งอาจไม่ได้เกิดขึ้นในทันทีแต่ต้องใช้ความอดทนเพื่อรอคอยสิ่งที่เป็นความจริงนั้น การมีจิตวิเคราะห์และให้ความสำคัญกับการยอมรับเป็นส่วนสำคัญให้เกิดอนุภาพของการใช้ความจริงและเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาเทคโนโลยีแห่งตัวตน (Foucault, 1988) ความเป็นตนเองมีองค์ประกอบภายในที่เป็นลักษณะเชิงพฤติกรรมของแต่ละบุคคล แต่ในกลุ่มบุคคลจะเป็นผู้มีการใช้เทคโนโลยีส่วนบุคคลเพื่อไปแก้ไขจัดการปัญหาบางอย่างของส่วนรวมนั้น ความเสียสละเป็นประการหนึ่งที่ทำประโยชน์แก่ส่วนรวมต้องมี เพราะในบางครั้งสิ่งที่รับรู้อาจไม่ตรงตามที่ตนเองต้องการ ฉะนั้นบุคคลดังกล่าวต้องมีส่วนประกอบในรูปแบบจินตนาการเพื่อใช้ในอิริยาบถต่างๆ และใช้ในการขับเคลื่อนความรู้สึกที่ต้องการจากภายในจิตวิญญาณผ่านการวิเคราะห์ตนเองให้รู้แน่ชัด นำไปสู่การใช้เหตุผลเพื่อพัฒนาความคิดให้เกิดการยกระดับสูงขึ้นสำหรับมีจิตใจบริการและเตรียมพร้อมสิ่งต่างๆ โดยพัฒนาจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาเพื่อใช้ฝึกฝนตนเองให้พร้อมกับการพัฒนาและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในภาพรวม (Foucault, 1988) นโยบายส่วนบุคคลก็เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการบ่งบอกถึงความสำเร็จของการใช้เทคโนโลยีแห่งตัวตน ซึ่งสามารถส่งผลไปในระดับกว้างสำหรับเทคนิคการดูแลตนเองเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ความเป็นตัวตนของบุคคลนั้น เป็นการแก้ไขหรือปรับปรุงส่วนต่างๆ โดยแต่ละคนจะมีเทคนิคที่แตกต่างกันทำให้มีความชัดเจนในส่วนของการนำไปปฏิบัติ

ผู้วิจัยใช้แนวคิดวงศาวិทยาเพื่อช่วยให้เห็นถึงภาพของวาทกรรมการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก โดยการสืบสาวเพื่อคลี่คลายวาทกรรมผ่าน

ยุคการจัดการชุมชนแบบจารีต และยุคการจัดการชุมชนสู่ต้นแบบแหล่งเรียนรู้ ด้วยการมองปัญหาทางการจัดการชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบบครอบคลุมทั้งหมด (Holistic Approach) ซึ่งถือว่าเป็นระบบการจัดการชุมชนเป็นระบบย่อยในสังคมที่มีความสัมพันธ์กับระบบย่อยอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง และวัฒนธรรม โดยได้เริ่มก่อตัวขึ้นและสุดท้ายคลี่คลายลงในบริบทของแต่ละวัฒนธรรมนั้น (สมเกียรติ วันทะนะ, 2550) ในการศึกษาปรากฏการณ์ผู้วิจัยเน้นไปที่ภาคปฏิบัติมากกว่าการหาหลักฐาน เพราะการใช้วาทกรรมและอำนาจจะเป็นปรากฏการณ์ในลักษณะเบียดขับการจำกัด รวมถึงการปิดกั้น (Foucault, 1994) ในเชิงคุณค่าของการสืบสาวแบบวงศาวินิจฉัยด้านการจัดการตนเองของชุมชน สามารถช่วยขยายผลจากอดีตให้เห็นถึงวาทกรรมทางการจัดการตนเองของชุมชนที่เป็นไปอย่างธรรมชาติ เห็นภาคปฏิบัติการในเรื่องการจัดการวงจรดำเนินชีวิตในชุมชน การจัดการในฐานะการเป็นผู้นำชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้น การจัดการเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การจัดการเครือข่ายทางสังคมทั้งภายในและภายนอก การก่อกำเนิดความรู้เพื่อการจัดการตนเองของชุมชน การบังคับใช้กฎระเบียบเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยในชุมชน และการจัดการชุมชนผ่านการขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งภาพรวมทั้งหมดเป็นการมองย้อนให้เห็นถึงความสำคัญที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งเพื่อนำไปสู่อนาคต

1.2 คำถามในการวิจัย

1.2.1 วงศาวินิจฉัยการผ่านอุดมการณ์ของแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีที่มาและลักษณะอย่างไร

1.2.2 ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมและภาคปฏิบัติการทางสังคม มีกระบวนการสถาปนาอำนาจและความรู้ ในด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาวงศาวทยาการผ่านอุดมการณ์ของแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

1.3.2 เพื่อศึกษาภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมและภาคปฏิบัติการทางสังคมที่มีกระบวนการสถาปนาอำนาจและความรู้ ในด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

1.4 ขอบเขตการศึกษาวาทกรรม

การศึกษาวงศาวทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัยโดยมีรายละเอียดดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย 1. เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนววงศาวทยา โดยแยกเป็นประเด็นย่อยที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการตนเองของชุมชน 2. ทฤษฎีทางการจัดการ ประกอบด้วยปัจจัยแยกย่อยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางการจัดการทรัพยากรมนุษย์ 3. ตำราทางวิชาการที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก และ 4. วิธีการเข้าถึงแหล่งข้อมูลในสนามวาทกรรมที่เป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก เพื่อให้ได้รายละเอียดข้อมูลในเชิงปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนววงศาวทยา

1.4.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เวลาประจำอยู่ในภาคสนามติดต่อกัน โดยให้ความสำคัญกับการเข้าถึงข้อมูลในเชิงลึกและเป็นการเรียนรู้กับสิ่งที่ต้องการศึกษาโดยตรง (Patton 1990:48) ซึ่งภายใต้การศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการเข้าถึงข้อมูลและข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ซึ่งใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) โดยการวิเคราะห์ที่ต่อบท (Text) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบลูกบอลหิมะหรือแบบลูกโซ่ (Snowball or Chain Selection) วางเป้าหมายในการค้นหาตัวอย่างเริ่มแรกให้ได้เสียก่อน ด้วยการเริ่มการค้นหาตัวอย่างที่ตรงกับคำถามในการวิจัยจนกระทั่งข้อมูลถึงจุดอิ่มตัว (Data Saturation) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ต่อบท

อย่างละเอียดเพื่อนำไปสู่การอธิบายความและตีความสิ่งที่เกิดขึ้น โดยการศึกษามุ่งไปที่สิ่งที่ถูกสร้าง และสะท้อนในตัวบทเหล่านั้นได้อย่างไร ผ่านการใช้ภาษาเป็นสื่อกลางสำหรับก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาผ่านมุมมองของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในมุมมองที่โดดเด่นและถูกละเลย เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงกระบวนการที่บุคคลได้สร้างความหมายให้กับสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว เพียงเพื่อให้มองว่าเป็นการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะความกว้างกว่าประวัติศาสตร์ทางความคิดที่ไม่คำนึงถึงตัวบุคคลและระยะเวลา แต่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาประวัติศาสตร์การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่สำคัญที่ถูกละเลยมองข้ามไป โดยไม่คำนึงถึงความเป็นแก่นแท้หรือสิ่งที่เป็นสากลแน่นอนคงตัว แต่มองว่าข้อมูลในทุกประเด็นที่ศึกษาถูกหลอมรวมสร้างขึ้นด้วยวาทกรรมและอำนาจ (Foucault, 1994) ที่บ่งบอกถึงประวัติศาสตร์แนววงศาวិทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ของวาทกรรม โดยเริ่มจากการเข้าไปฝังตัวเพื่อสร้างความคุ้นเคยและส่งผลให้เกิดความเป็นธรรมชาติในการจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสามารถทำให้เข้าถึงข้อมูลที่แท้จริงและอยู่ในระดับลึก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมพื้นฐานทางด้านบริบทพื้นฐานในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อคัดเลือกพื้นที่ชุมชนที่มีความสำเร็จด้านการจัดการตนเองของชุมชนในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน โดยมีรายละเอียดของชุมชนประกอบด้วย 1. จังหวัดชลบุรี ได้แก่ ชุมชนแหลมฉบัง และชุมชนนาเกลือ 2. จังหวัดระยอง ได้แก่ ชุมชนกระแสน และชุมชนบ้านจำรุง 3. จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ชุมชนริมน้ำจันทบูร และชุมชนปัดวี และ 4. จังหวัดตราด ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าระแนง และชุมชนแหลมกลัด ซึ่งการคัดเลือกพื้นที่ดังกล่าวจำเป็นต้องเป็นชุมชนต้นแบบสำคัญที่มีความเข้มแข็งด้านการจัดการตนเอง มีการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานของชุมชนโดยสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานและการร่วมรับผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรในชุมชนอย่างแท้จริง ภายใต้ขอบเขตดังกล่าวผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลที่มีความสำคัญระดับลึกที่เป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์วาทกรรมจากต้นแบบไปสู่การขยายผล เพื่อที่สามารถยกระดับการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ต่อไปในอนาคต

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นระยะเวลา 1 ปี 8 เดือน ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดการดำเนินงาน เริ่มตั้งแต่การทบทวนวรรณกรรมเพื่อให้ทราบถึงแนวคิดและวิธีวิทยาในการวิจัย จนกระทั่งนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยสำหรับใช้ในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยหลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ในเชิงวงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อสร้างความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นแต่ละยุคสมัยว่ามีกระบวนการสร้างหรือสถาปนาความรู้ขึ้นมาเป็นวาทกรรมหลักของชุมชนและสังคมได้อย่างไร โดยสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดในภาพรวมจนนำไปสู่วงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

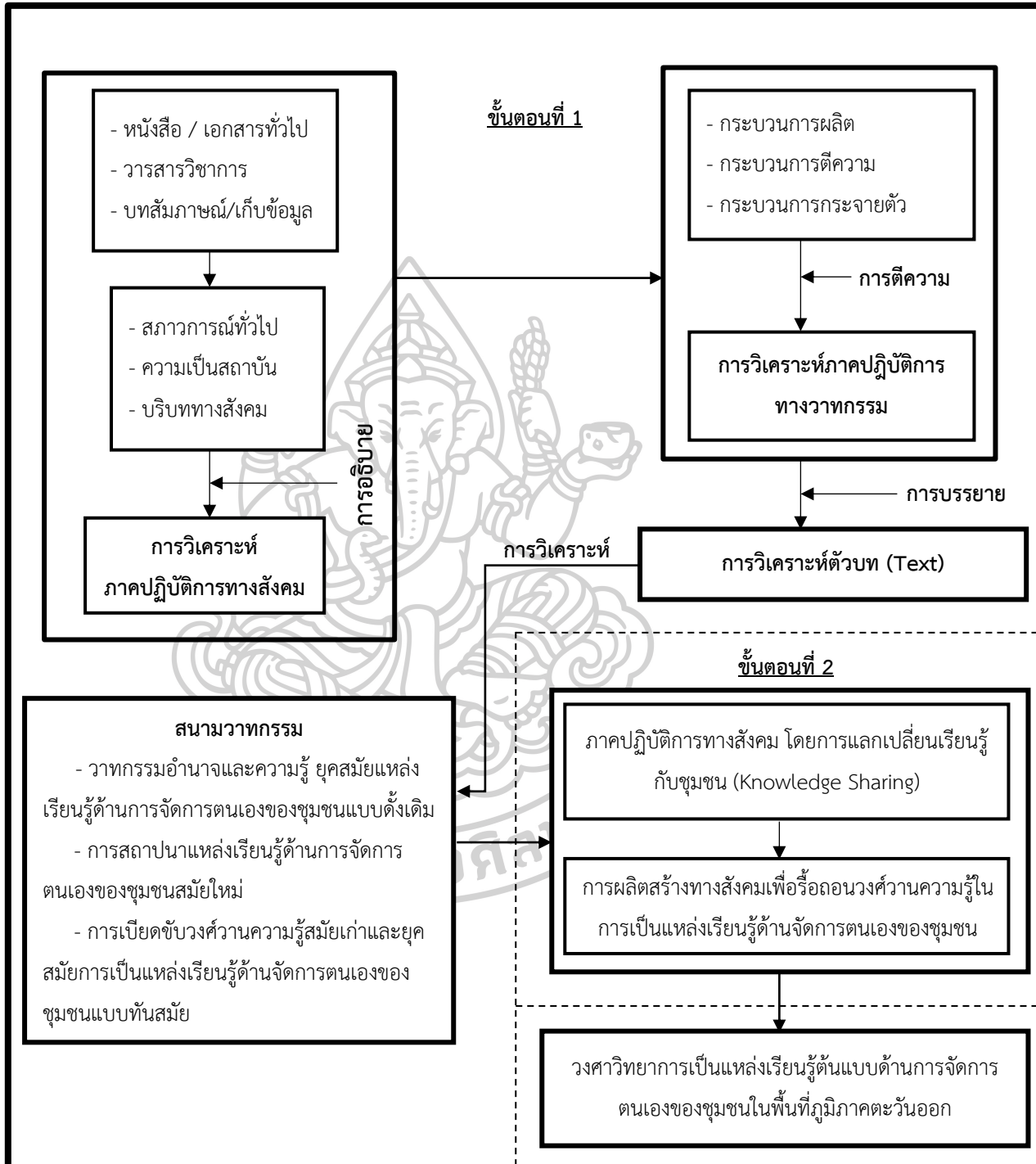
การศึกษาเรื่องวงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสำคัญยิ่งซึ่งผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยใช้กระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎีหลัก โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาสกัดกระบวนการเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เนื่องจากกระบวนการของสถาบันทางสังคมในแต่ละยุคสมัยต่างทำหน้าที่ทางด้านอำนาจและความรู้ที่แตกต่างกัน ในทางการจัดการชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำเนิกรทางด้านกิจกรรมที่มีความแตกต่างไปในแต่ละบริบทตามความเชื่อที่ว่าสิ่งเหล่านั้นเกิดจากวาทกรรมของยุคสมัย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงใช้การสืบสาวเชิงวิเคราะห์แนววงศาวิทยาเพื่อเผยให้เห็นความหลากหลายในการเปิดขั้วความรู้หลักกับความรู้ย่อยต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการขุดคุ้ยวาทกรรมด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนและภาคปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ยุคการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบจารีตในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ละยุคสมัยที่มีกระบวนการสร้างหรือสถาปนาความรู้การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนขึ้นมาเป็นวาทกรรมหลักทางการจัดการของชุมชนและสังคม โดยใช้การวิเคราะห์แนววงศาวิทยาเพื่อเผยให้เห็นการเปลี่ยนแปลงระบบของวาทกรรมที่เชื่อมโยงกับโครงสร้างอำนาจของสังคมที่อยู่นอกภาคปฏิบัติ

ส่วนที่หนึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดวงศาวิทยาวิเคราะห์เพื่อสืบสาววงศาวัฒนธรรมการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนตามทัศนะพื้นฐานด้านการมองโลก เพื่อดูว่ากระบวนการจัดการผ่านการใช้อำนาจและความรู้ดั้งเดิมของชุมชนเป็นอย่างไร ชุมชนมีการพูดถึงการให้ความหมายอย่างไร การขึ้นเถลิงอำนาจของการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้วยความชอบธรรมใน

อำนาจและความรู้ การสืบสาววาทกรรมในฐานประวัติศาสตร์ รวมถึงการสืบสาวในลักษณะความสัมพันธ์ของอำนาจและความรู้ที่แฝงอยู่เบื้องหลังกระบวนการจัดการตนเองของชุมชนมีการเบียดขับซึ่งกันและกันระหว่างอำนาจและความรู้อย่างไร นำไปสู่การหาร่องรอยให้เห็นกฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนดในเบื้องลึกวาทกรรมการจัดการตนเองของชุมชนในแต่ละยุคสมัย

วงศาวิทยาสามารถเผยให้เห็นถึงกระบวนการสร้างและสถาปนาความรู้ และการใช้อำนาจผ่านการจัดการตนเองของชุมชนสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ ในรูปแบบวาทกรรมที่มีหลายชุด เช่น ความรู้ในชุมชน อุบัติเหตุทางการจัดการของชุมชน ช่วงเวลาที่วาทกรรมอุบัติขึ้น พฤติกรรมการใช้ชีวิตในบ้าน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของวัด บริบทคนในชุมชน ของดีเด่นดังในชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อสืบสาวเบื้องลึกของเรื่องเล่า (Narrative) ทางการจัดการตนเองของชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ เมื่อภายหลังที่ประวัติศาสตร์ได้กระทำต่อบุคคลด้วยวาทกรรมชุดต่างๆ นำไปสู่การเบียดขับความรู้ย่อยที่มีอยู่หลากหลาย ส่งผลให้เกิดการถวิลอำนาจของความรู้หลักจนเกิดการกระทำที่รุนแรงต่อตัวตน โดยการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์ทางสังคมนำไปสู่ผลจากการถูกเบียดขับให้เป็นอื่น เกิดการถูกลดทอนจุดยืนให้กลายเป็นคนชายขอบในด้านการจัดการ เช่น การทำมาหากิน การเข้าถึงความรู้ และสวัสดิการสังคมพื้นฐาน จนมาถึงยุคที่เผยให้เห็นถึงอัตลักษณ์แบบมีมาตรฐานของชุมชนยกระดับสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เรียกว่า “การจัดการตนเองของชุมชน”

การครอบงำทางการจัดการเหนือการเรียนรู้แบบดั้งเดิมของชุมชน ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ดัดแปลงจนขาดการเชื่อมโยง เพราะการครอบงำของรัฐจากการใช้เครื่องมือ เป็นการแบ่งชั้นทางสังคมที่ดำรงอยู่จนส่งผลต่อลำดับการพัฒนาก่อนและหลังนำไปสู่การสถาปนากลไกทางการจัดการที่รัฐทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตและตอกย้ำแบบซ้ำแล้วซ้ำเล่ากลายเป็นอุดมการณ์แบบ “ทุนนิยม” กลไกดังกล่าวทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีความเท่าทันในการปรับตัวต่อการช่วยเหลือของหน่วยงานต่างๆ ผู้วิจัยได้นำผลจากการศึกษาที่ได้รับเปิดเผยและวิพากษ์ให้เห็นถึงยุคสมัยของการจัดการตนเองของชุมชนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรในเชิงประวัติศาสตร์ จนกระทั่งการสร้างให้เกิดวาทกรรมแหล่งเรียนรู้ต้นแบบทางการจัดการและชุมชนมีการสถาปนาความรู้ในด้านการให้ความหมายการจัดการตนเองของชุมชนขึ้นมาได้อย่างไร

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.6 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

1.6.2.1 เทคโนโลยีแห่งตัวตน (Technology of the Self)

ความรู้ที่ถูกนำมาใช้เพื่อส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในขับเคลื่อนสมรรถนะตนเองที่ออกมาจากจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นคุณลักษณะหลักของการขับเคลื่อนตนเองเพื่อไปสู่ความสำเร็จ และพัฒนาไปสู่หน้าที่ของตนเองกับกิจกรรมในเชิงนโยบายที่ส่งผลต่อความสำเร็จแก่ชุมชนหรือความสำเร็จต่อสังคมโดยรวม

1.6.2.2 การจัดการตนเองของชุมชน (Self-Community Management)

การที่บุคลากรภายในชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยตนเอง เริ่มตั้งแต่กระบวนการร่วมคิด การร่วมวางแผน การร่วมปฏิบัติ จนกระทั่งไปถึงการร่วมรับผลประโยชน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะปรับปรุงระดับความเป็นอยู่ในด้านต่างๆ ภายในชุมชนให้ดีขึ้น โดยเน้นไปที่กระบวนการพึ่งตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

1.6.2.3 แหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน (Self-Management and Learning Community)

การที่ชุมชนได้ดำเนินการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติและสั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และนำไปสู่การพัฒนาส่วนต่างๆ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่เคียงคู่รู้คุณค่าของสังคม โดยใช้กระบวนการร่วมกันระดมความคิด ระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน พร้อมทั้งร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ และนำไปปฏิบัติจนกระทั่งก่อให้เกิดประโยชน์ของชุมชนในด้านต่างๆ โดยมีแนวคิดเบื้องต้นจากความต้องการในการแก้ปัญหาความยากจน ส่งเสริมทำให้ชาวบ้านและชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง โดยเน้นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยังสามารถเป็นต้นแบบเผยแพร่องค์ความรู้และกระบวนการไปยังชุมชนอื่น

1.6.2.4 วงศาวិทยา (Genealogy)

การศึกษากระบวนการที่ความจริงหรือความรู้แบบต่างๆ ถูกสร้างขึ้นมาใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์กับประเด็นที่ต้องการศึกษาหรือความเป็นตัวตนของมนุษย์ในแบบต่างๆ ซึ่งในความคิดเหล่านี้อาจนำไปสู่การร้อยตอนศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและมนุษย์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นกลาง แต่มีความสัมพันธ์กับความเป็นมนุษย์สมัยใหม่อย่างชัดเจน

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.7.1 ประโยชน์ทางวิชาการ

การใช้วิธีวงศาวิชยา (Genealogy) ในการศึกษาการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน จากผลการศึกษาผู้วิจัยสามารถเข้าถึงปัญหาที่ส่งผลต่อข้อจำกัดในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการชุมชน (Community self-management) ในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก งานวิจัยชิ้นนี้มีความมุ่งหมายในการศึกษาชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยมีความคาดหวังที่ทำให้เข้าใจถึงปัญหาในลักษณะที่มีความเป็นมาจากอดีตและฝังรากลึกในวัฒนธรรม (Culture) การดำเนินชีวิตของสังคมไทย เพื่อพัฒนาไปสู่การนำมาปรับใช้ในการบริหารจัดการชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้มีการยกระดับไปในทิศทางที่ดีขึ้น จากการพัฒนาโดยใช้วงศาวิชยาในการเรียนรู้ข้อจำกัดทางอำนาจ (Power) ที่ส่งผลจากความรู้อัน (Knowledge) ทำให้เกิดการเบียดขับความเป็นมนุษย์ผ่านเทคโนโลยีแห่งตัวตน (Technology of the self) ตามแนวคิดของนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส มิเชล ฟูโกต์ กล่าวถึงรูปแบบเทคโนโลยีที่ถูกใช้เป็นแนวทางในการศึกษาทางวิทยาศาสตร์เป็นเทคโนโลยีในลักษณะที่ครอบงำ (Hegemony) และมีความเป็นตัวตน (Self) ลักษณะเฉพาะ จึงทำให้การวิจัยนี้มุ่งไปที่การศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ในด้านองค์ประกอบของความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนที่มีลักษณะเป็นผลมาจากความรู้ดั้งเดิม ที่ถูกเบียดขับจากชุดความรู้สมัยใหม่จากความเป็นตัวตนของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งผลสรุปของงานวิจัยนี้สามารถนำรายละเอียดตัวบทไปใช้พัฒนาเป็นองค์ประกอบของเนื้อหาหลักสูตรเพื่อปรับใช้กับการศึกษาในชั้นเรียนรายวิชาที่เกี่ยวกับจิตวิทยาชุมชนและการพัฒนาชุมชน การพัฒนาปรับเปลี่ยนรายละเอียดให้มีความเหมาะสมตามบริบทของการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดประโยชน์และมีความทันสมัยยิ่งขึ้น นอกจากนี้การศึกษาเชิงวงศาวิชยายังทำให้ผู้วิจัยสามารถสืบค้นไปถึงข้อแตกหักทางปรากฏการณ์ (Phenomenology) เพื่อสามารถขยายผลไปสู่การศึกษากาสนามของนักศึกษา ร่วมกับชุมชนในรูปแบบอื่น ซึ่งจะสามารถทำให้เป็นการยกระดับการศึกษาในรายวิชาการจัดการที่เกี่ยวข้องกับบริบทชุมชน

1.7.2 ประโยชน์ทางการจัดการ

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ความสอดคล้องกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับวงจร PDCA เพื่อเป็นประโยชน์ทางการจัดการให้แก่ชุมชนที่มีบริบทพื้นฐานในการยกระดับการทำมาหากินทางด้านการจัดการเพื่อพึ่งพาตนเอง โดยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผน (Plan) พัฒนาชุมชนเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองภายใต้แนวคิดการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีความสอดคล้องกับนโยบาย

ของรัฐบาลที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ซึ่งการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานตามแผนพัฒนาสิ่งสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติ (Do) โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการหาฉันทมติของชุมชน ด้วยแนวทางการตรวจสอบ (Check) ข้อมูลพื้นฐานและกิจวัตรในบริบทเดิมเพื่อต่อยอดไปสู่รูปแบบการจัดการตนเองของชุมชนในบริบทที่มีความสอดคล้อง เพื่อยกระดับชุมชนไปสู่ระบบการจัดการที่ดีด้วยการปรับปรุงแก้ไข (Action) กระบวนการทำงานให้มีความครอบคลุมผลกระทบ ส่งผลให้ชุมชนสามารถเกิดความรู้เท่าทันต่อเศรษฐกิจและสอดคล้องกับการยกระดับไปสู่พัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor หรือ EEC)

1.7.3 ประโยชน์ทางการจัดการตนเองของชุมชน

การศึกษาเชิงวงศาคณาวิทยาสามารถเข้าถึงปัญหาที่ส่งผลต่อข้อจำกัดที่มีต่อการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้มีความมุ่งหมายในการศึกษาประวัติศาสตร์เชิงปรากฏการณ์ (Phenomenon) ของการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก สิ่งสำคัญที่เสริมสร้างความเข้มแข็งทางการจัดการชุมชนแบบพึ่งพาตนเองสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาข้อค้นพบที่ได้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ และสามารถนำไปขยายผลเพื่อพัฒนาชุมชนอื่นที่มีบริบทด้านเกษตรกรรมและการประมง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติ โดยชุมชนสามารถใช้เป็นกระจกสะท้อน (Mirror) ความเป็นอยู่ในปัจจุบันและยกระดับการจัดการให้ดีขึ้น เพื่อทำให้เกิดความสำเร็จมากกว่ารอคอยความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นเพียงอย่างเดียว ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นถึงการใช้ประโยชน์จากการศึกษาในเชิงวงศาคณาวิทยาจากการเข้าถึงปรากฏการณ์และจุดแตกหักที่เป็นข้อจำกัด นำไปสู่การเบียดขับความเป็นมนุษย์ในชุมชน และสามารถใช้เป็นต้นแบบ (Model) เพื่อเสริมสมรรถนะแก่ชุมชนให้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์อัตลักษณ์ตนเองที่สามารถใช้เป็นฐานในการยกระดับการจัดการตนเองของชุมชนผ่านการเป็นแหล่งเรียนรู้ (Learning Center) โดยคาดว่าประโยชน์ที่ได้รับคือการที่บุคลากรที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกิดผลึกคิด (Concept) และผลักดันให้ชุมชนเกิดการจัดการที่ดีขึ้นจนสามารถยกระดับไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบจากการทำงานวิจัยชิ้นนี้มาใช้ เพื่อวางแผน (Plan) กระบวนการดำเนินงาน (Do) ตรวจสอบการปฏิบัติ (Check) และปรับปรุงการปฏิบัติให้ดีขึ้น (Action) โดยการสะท้อนผลที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์นำไปสู่การยกระดับความสำเร็จของการจัดการตนเองของชุมชนที่เป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎี จนนำมาสู่ วงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ดังนั้น เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนวรรณกรรมเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 บริบทของแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาค

ตะวันออก

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวงศาวิทยา

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้วงศาวิทยาสืบสาวการจัดการตนเองของชุมชนในบริบท แหล่งเรียนรู้พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการตนเองของชุมชนแบบจารีตดั้งเดิม

2.4.1 การมีส่วนร่วม

2.4.2 เครือข่ายสังคม

2.4.3 ความรู้

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการตนเองของชุมชนสู่ต้นแบบแหล่งเรียนรู้

2.5.1 ยุคแรกเริ่มการจัดการชุมชนแบบทันสมัย

2.5.2 ยุคกล่าวอ้างเทคโนโลยีแห่งตัวตน

2.5.3 ยุคการสร้างรากฐานทางสังคมด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

2.5.4 ยุคการกล่าวอ้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน

2.6 แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน

2.1 บริบทของแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการชุมชนมีงานวิจัยที่ได้ผลการศึกษามาแล้วเป็นอันมาก สิ่ง ที่พบเป็นการศึกษาเพื่อทดสอบทฤษฎีหรือหาความหมายในแต่ละบริบทในลักษณะเป็นกรณีศึกษา การ ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการชุมชนสนับสนุนให้คนเกิดมุมมองในสิ่งที่เห็นและสร้าง ความหมายกับสถานที่ ที่ถูกสถาปนาขึ้นให้เป็นต้นแบบในการจัดการแบบใดแบบหนึ่ง นำไปสู่การที่ กลุ่มคนที่มีความสนใจเข้าไปศึกษาหาความรู้ในที่แห่งนั้น กระบวนการวิจัยจึงควรกระทำมากกว่า การศึกษาเชิงสาเหตุในแนวเหตุผลแบบศาสตร์ (ศรีชัย พรประชาธรรม, 2549) โดยมีการวิจัยแนวจุด

ประกายทางความคิดให้คนมุ่งสู่การปลดปล่อยทางปัญญาที่ถูกครอบงำด้วยวาทกรรมบางอย่าง การวิจัยทางด้านแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนหาคู่ประวัติศาสตร์จึงเป็นการอธิบายที่เป็นพัฒนาการลักษณะเส้นตรง กล่าวคือแหล่งเรียนรู้ที่มีการจัดการที่ดีจึงมีการสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนท้องถิ่นได้มากกว่าแหล่งเรียนรู้ที่มีการจัดการที่ไม่ดี ประวัติศาสตร์แนวนี้นี้จึงเป็นการกล่าวอ้างถึงแหล่งเรียนรู้ในฐานะตัวกระทำการสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนซึ่งหมายถึงแหล่งเรียนรู้เป็นองค์ประธาน (Subject) ของประวัติศาสตร์ วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศ์วิทยา (Genealogy) ตามแนวคิดของมิเชล ฟูก็อดต์ (Michel Foucault) เป็นการศึกษาที่ต่างไปจากประวัติศาสตร์แบบปฏิฐานนิยมที่เชื่อว่ามีความเป็นศาสตร์และมีความเป็นกลางอยู่ในประวัติศาสตร์ ซึ่งใช้เพื่อสามารถคลี่คลายภาพที่ทับซ้อนกันในระบบการศึกษาไทยที่ถูกกล่าวอ้างเป็นวาทกรรมและสามารถถูกขุดคุ้ยจากแหล่งความรู้ของตัวบททางสังคม ที่ผลิตคำว่าความรู้เพื่อต่อยอดวาทกรรมการศึกษายุคสมัยจารีต โดยเป็นเบื้องหลังของการเถลิงอำนาจและความหมายมั่นในความรู้ (Knowledge) ก็คล้ายกับ ความหมายมั่นในอำนาจ (Power)

การสืบสาวที่มาของความรู้เป็นการเริ่มต้นที่ผู้วิจัยชี้ชวนให้เห็นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์รูปแบบต่างๆ ซึ่งจะเผยให้เห็นถึงการก่อตัวของปฏิบัติการและเหตุการณ์ในการสร้างและผลิตความรู้ขึ้นมาในช่วงเวลาที่ต่างกัน การสืบสาวเบื้องต้นจะเห็นการสร้างวาทกรรมความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนของยุคจารีตจนถึงยุคการรับความรู้แบบสากล เช่น การก่อรูปของปฏิบัติการและเหตุการณ์ในการสร้างหรือผลิต สัจจะ ความรู้และอำนาจ ถึงแม้ว่าทั่วไปจะสามารถพบเจอได้บ้าง ในยุคสมัยปัจจุบันเป็นการสร้างความรู้ในรูปแบบเฉพาะอย่างเพื่อให้เกิดความเชื่อวาทเฉพาะในเรื่องนั้น (เสถียรโกเศศ, 2531) การกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของความรู้เป็นแนวทางที่ใช้พรรณนาความเจริญและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่อาจละเลยการชี้ชวนให้เห็นคนชายขอบในชุมชนที่ถูกเบียดขับออกไป “เป็นอื่น” ได้อย่างไร ความรู้ได้บ้างที่ขาดหายไป ทำไมคนในชุมชนจึงยอมขึ้นกับวาทกรรมที่ว่าด้วยแหล่งเรียนรู้ชุดนั้น ซึ่งอาจมีความจำเป็นต้องดูจากญาณวิทยาของชาวบ้านเพื่อความหลากหลายและจุดประกายทางความคิดของคนที่มีต่อการบริหารจัดการ ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้จะวิเคราะห์และเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของอำนาจ ความรู้ ความจริง และตัวตน ชี้ให้เห็นถึงความเป็นประวัติศาสตร์ของสรรพสิ่งต่างเป็นเพียงผลผลิตของวาทกรรมเพียงชุดหนึ่ง

วาทกรรมแหล่งเรียนรู้ต้นแบบของชุมชนในประเทศไทยมักเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่ม โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งสำหรับการดำเนินกิจกรรมทางสังคมบางอย่างในการมุ่งไปสู่การยกระดับการจัดการตนเองของชุมชนเป็นหลัก ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้มีบริบทพื้นที่รวม 22.81 ล้านไร่

หรือคิดเป็นร้อยละ 7.1 ของประเทศ โดยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ภูเขาสูงและป่าไม้ ในตอนกลางเป็นพื้นที่ราบสลับภูเขาและตอนล่างเป็นที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบชายฝั่งทะเล มีลักษณะการใช้ประโยชน์จากที่ดิน (ข้อมูลปี 2558) เป็นพื้นที่การเกษตร 12.88 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 56.5 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยเป็นพื้นที่ไม้ยืนต้นและไม้ผล 5.20 ล้านไร่ พืชไร่ 3.22 ล้านไร่ นาข้าว 2.78 ล้านไร่ และพื้นที่นอกการเกษตร 5.75 ล้านไร่ ในองค์ประกอบของพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ 3 ประการคือ 1. ดิน ส่วนใหญ่จะเป็นดินปนทรายที่สามารถระบายน้ำได้ดี โดยในที่สูงเป็นดินที่เกิดจากการสลายตัวของหินบะซอลต์ ทำให้เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชสวน เช่น เงาะ ทุเรียน และมังคุด 2. แม่น้ำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแม่น้ำที่สำคัญซึ่งเป็นส่วนเชื่อมต่อระหว่างน้ำจืดและน้ำเค็ม เช่น แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำตราด แม่น้ำระยอง และแม่น้ำประแสร์ 3. ป่าไม้ ส่วนใหญ่จะเป็นป่าดงดิบ ป่าดิบเขา ป่าสนเขา ป่าชายเลน และป่าเบญจพรรณ (ข้อมูลปี 2559) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ป่า 5.11 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.2 ของพื้นที่ภาค หรือคิดเป็นร้อยละ 5 ของพื้นที่ป่าทั้งประเทศ ซึ่งเป็นจำนวนที่ต่ำกว่าค่ามาตรฐานความสมดุลของระบบนิเวศที่กำหนดให้ควรมีพื้นที่ป่าทั้งหมดไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ทางด้านโครงข่ายการคมนาคมขนส่งในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือเส้นทางถนนหลักไม่ต่ำกว่า 4 ช่องจราจรเชื่อมโยงทุกจังหวัด และมีเส้นทางหลวงแผ่นดินสำหรับใช้เป็นเส้นทางหลักในการเชื่อมโยงไปสู่พื้นที่ส่วนต่างๆ ของประเทศ จำนวน 12 เส้นทาง และการบริการสาธารณูปโภคมีการให้บริการไฟฟ้าครอบคลุมร้อยละ 80.7 ของจำนวนครัวเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ในส่วนการบริการน้ำประปายังไม่ครอบคลุมและทั่วถึง และมีปัญหาการขาดแคลนน้ำดิบทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ (ข้อมูลปี 2559) การประปาภูมิภาคให้บริการน้ำประปาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 739,907 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 29.6 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

สภาพเศรษฐกิจและรายได้ทั่วไปในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทยรองลงมาจากกรุงเทพฯ โดยมีโครงสร้างหลักทางเศรษฐกิจที่พึ่งพิงกับภาคอุตสาหกรรมมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 59.7 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาค (สาขาอุตสาหกรรม ร้อยละ 47.8 และสาขาเหมืองแร่ ร้อยละ 11.9) ซึ่งการกระจายรายได้ยังคงกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดที่เป็นแหล่งอุตสาหกรรมสำคัญของภาค ได้แก่ ระยอง ร้อยละ 35.9 รองลงมาคือ ชลบุรี ร้อยละ 12.9 และฉะเชิงเทรา ร้อยละ 1.1 ตามลำดับ ทำให้เห็นว่าการกระจายตัวทางด้านรายได้ยังไม่ทั่วถึงทั้งภูมิภาค (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ในการเดินทางเข้าถึงแหล่ง

ท่องเที่ยวตามที่สำคัญยังมีแนวโน้มที่จะขยายตัวสูงขึ้นแต่จะเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงอยู่แล้ว เช่น พัทยา และเกาะช้าง เป็นต้น แต่ในทางตรงกันข้ามได้นำมาซึ่งปัญหาของแหล่งเสื่อมโทรมที่กำลังสร้างปัญหาสำคัญต่อการท่องเที่ยว คือ ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมจากน้ำเสีย ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลหมักหมม และปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สิ่งที่เป็นสัญญาณบ่งบอกได้ชัดเจนคือเศรษฐกิจระดับครัวเรือนซึ่งภาคตะวันออกมีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยสูงกว่าระดับประเทศ และมีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศ แต่ยังมีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ซึ่งสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (GINI Coefficient) ในการกระจายรายได้หลายจังหวัดของภูมิภาคตะวันออกมีแนวโน้มสูงขึ้นเล็กน้อย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

ชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกมีบริบทความเข้มแข็งที่พร้อมมุ่งไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ด้วยการเน้นใช้ศักยภาพที่มีอยู่ของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นลำดับแรก ชุมชนหลายแห่งได้เข้าร่วมเป็น “สมาชิกสภาองค์กรชุมชน” ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ซึ่งทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการชุมชนตามหลักพึ่งพาตนเอง เน้นไปที่กระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมภายในชุมชนโดยใช้การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเป็นแนวทาง ผลักดันกระบวนการทำงานในด้านต่างๆ ซึ่งภายใต้กระบวนการทำงานดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาชุมชนให้สามารถยกระดับการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง กระบวนการทำงานใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องผ่านเวทีการประชุมในชุมชนเป็นประจำทุกเดือน โดยทุกกลุ่มจะเข้ามารายงานสถานการณ์ความคืบหน้าของกลุ่มถึงการดำเนินงานที่ผ่านมา นอกจากนั้นคณะทำงานแต่ละกลุ่มจะใช้เวทีนี้เป็นการติดตามการทำงานไปพร้อมกัน ซึ่งภายใต้รูปแบบกระบวนการทำงานและความเข้มแข็งในการทำงานของชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออก จึงทำให้เป็นที่ยอมรับของสาธารณะ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน ทำให้ชุมชนส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกได้รับคัดเลือกของกระทรวงมหาดไทยให้เป็นต้นแบบ “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง” และได้เข้ารับพระราชทานรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยความสำเร็จดังกล่าวส่งผลให้เกิดการรับรู้ในแวดวงนักพัฒนา ทำให้หลายชุมชนในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยเดินทางมาเยี่ยมชมและศึกษาหาความรู้ของกิจกรรมต่างๆ โดยเน้นไปที่การบริหารจัดการและแนวปฏิบัติงานของแหล่งเรียนรู้เพื่อเป็นต้นแบบในการนำไปปรับใช้อย่างเหมาะสมให้กับชุมชนของตนเอง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวงศาวินิจฉัย

วงศาวินิจฉัย (Genealogy) หมายถึง กระบวนการสำหรับใช้วิเคราะห์และเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง อำนาจ ความรู้ และความจริง หรือ อีกความหมายคือแนวการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม เพื่อมุ่งให้เห็นถึงการสัมพันธ์ทางภาคปฏิบัติการทางสังคมที่มีความหลากหลายในระดับท้องถิ่น เป็นกระบวนการสร้างให้เกิดความรู้และความเข้าใจในสิ่งที่มีความเฉพาะหรือเป็นการแปรสภาพนำไปสู่การแตกหักไปตามยุคสมัยกระทั่งเห็นถึงสรรพสิ่งในปัจจุบัน ซึ่งสามารถสร้างโอกาสให้กับบรรดาสรรพสิ่งที่ถูกละเลยปล่อยปละ การยอมจำนน การถูกกดบังคับ ให้สามารถปรากฏตัวขึ้นเป็นความจริงในอีกมุมมองหนึ่งที่มีความแตกต่างจากเรื่องเล่ากระแสหลัก (นภาพรณ์ หะวานนท์, 2543)

วงศาวินิจฉัยจึงเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญถึงเอกสารที่ถูกละเลย ความคลุมเครือ หรือมีร่องรอยในการถูกแก้ไขและทำลาย มากกว่าที่จะเชื่อถือถึงเอกสารมาตรฐานที่สังคมยังเชื่ออยู่ เพราะฉะนั้นผลการศึกษาที่ได้จะเป็นในลักษณะที่มีชีวิต มีปฏิบัติการและเป็นประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความหลากหลาย เช่น ปัจจัยเงื่อนไขของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นความรู้สึกของบุคคล การมีศีลธรรมจรรยา การแตกหักของบางสิ่งในช่วงเวลา การสถาปนาวาทกรรมที่มีความสำคัญ และความรู้อีกแต่ละช่วงเวลา เป็นต้น

การศึกษาเชิงวงศาวินิจฉัย (Genealogy) แบบฟูโกต์ กำหนดให้ผู้วิจัยหลีกเลี่ยงในการค้นคว้าประวัติผ่านตัวบุคคลแต่ให้มุ่งเน้นไปที่ความคิด ระบบคิด วาทกรรม และระบบศิลปกรรม (ธีรยุทธ บุญมี, 2557) โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดฟูโกต์ที่ได้เสนอไว้มาปรับใช้ในงานวิจัยดังนี้

1. การศึกษาเชิงค้นหาสาเหตุบรรพบุรุษ (Herkunft) ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในการสืบสาวความเป็นมาของปรากฏการณ์ โดยตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่ว่า การจัดการตนเองของชุมชนในแต่ละยุคสมัยมีคุณสมบัติเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ที่ส่งผ่านต่อกันมาเพื่อทำลายมายาคติในการมุ่งไปที่ความแตกต่าง ความเหลื่อมล้ำ หรือการเกิดดับของสรรพสิ่ง โดยผู้วิจัยพยายามแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายที่กระจุกกระจายอยู่ในแต่ละมุม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ ที่ถูกประดิษฐ์ตกแต่งขึ้นมาจากสิ่งรอบข้างจากเงื่อนไขที่ซับซ้อน

2. การศึกษาแนวกำเนิดวิทยา ผู้วิจัยใช้สำหรับศึกษาประวัติศาสตร์ทางความคิดที่ปกติคนทั่วไปมองในลักษณะการตรึงตรองด้วยเหตุผล โดยผู้วิจัยนำมาใช้เพื่อมองว่า “ความคิด” เป็นสิ่งที่เกิดจากอุบัติเหตุ โอกาส ความผิดพลาด หรือความเบี่ยงเบน ที่ไม่จำเป็นต้องมาจากคำว่า “เหตุผล” อันแสดงถึงความเปราะบางที่ไม่มีเสถียรภาพ

สรุปแนวคิดวงศาวินิจฉัย (Genealogy) ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาที่ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การส่งต่อหรือตกทอดองค์ความรู้ลักษณะที่เป็นมรดก ในรูปแบบที่มีค่านิยมไปในทางใดทางหนึ่งของการศึกษาความเป็นปัจจุบัน แต่ในทางตรงกันข้าม “วงศาวินิจฉัย” มุ่งไปที่การทำให้ผู้วิจัยนำไปใช้เพื่อเสนอความคิดในเชิงสันคลอนวงศาวินิจฉัยและความรู้ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่เป็นรูปแบบในการวิพากษ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นการศึกษาภายนอกความรู้ที่มีกระบวนการหาความจริงหรือความรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่ถูกผลิตขึ้นมาแบบที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับประเด็นการศึกษา (อภิศาสตร์) โดยสามารถนำความคิดเหล่านี้พัฒนาไปสู่การรื้อถอนโครงสร้างต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์ว่าไม่มีความเป็นกลาง แต่สอดคล้องกับความเป็นมนุษย์ในสมัยใหม่อย่างชัดเจน ซึ่งแนวทางการศึกษามีความแตกต่างกับการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ (Archeology of Knowledge) จากความรู้ภายใน ที่มุ่งเน้นการศึกษาจากกฎเกณฑ์แบบแผนภายในขององค์ความรู้ว่ามีการเกาะกลุ่มอย่างไร มีการจัดแบ่งตัวเองอย่างไร มีกฎเกณฑ์ในการจัดระเบียบและจัดลำดับอย่างไร โดยฟูโกต์เน้นการศึกษาทั้งวาทกรรม-อำนาจ ผ่านการปฏิบัติทางสังคมที่มองจากทั้ง Archeology และ Genealogy กล่าวคือ Action ซึ่งเมื่อเกิดการหมุนเวียนปะทะ การเสริมย้ำ การหักล้าง หรือขัดแย้งซึ่งกันและกัน จึงสรุปเป็นผลลัพธ์ที่เรียกว่าอำนาจและความรู้ ที่เป็นลักษณะเหรียญสองด้านไม่สามารถแยกกันได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการศึกษาตามแนวคิดของฟูโกต์ (Foucault, 1994)

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้ปรับใช้การศึกษาวาทกรรมตามแนวคิดฟูโกต์ร่วมกับแฟร์คลอฟที่มุ่งศึกษาวาทกรรมใน 3 มิติ (Fairclough, 1992) ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์วาทกรรมในมิติภาคปฏิบัติการทางสังคม มุ่งศึกษาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะที่เฉพาะของตัวบทในรูปแบบที่มีความแตกต่างกันและความซับซ้อนของกระบวนการทางวาทกรรม และเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม 2. การวิเคราะห์วาทกรรมในมิติภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม มุ่งศึกษาในรูปแบบกระบวนการผลิตตัวบทและการตีความตัวบท ซึ่งอาจจะมีความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ซับซ้อนระหว่างปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discourse Practice) และแบบแผนของวาทกรรม (Discourse Conventions) และ 3. การวิเคราะห์วาทกรรมในมิติตัวบท มุ่งศึกษาไปที่การนำเสนอเนื้อความตัวบทที่มีความหมายที่ผู้ก้องเข้าใจได้ในลักษณะองค์รวม (Textual) ซึ่งมุ่งในการนำเสนอความคิด ความเชื่อ และความรู้ของชุมชน (Ideational) และมีปฏิบัติการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม (Interpersonal) นำไปสู่การตีความความเป็นความหมายจากปรากฏการณ์ที่ได้มาจากชุมชนที่อยู่ในสนามวาทกรรม โดยใช้การมองเชิงวงศาวินิจฉัยผ่านแว่นที่เกิดจากการสร้างวงศาวินิจฉัยแห่งความรู้เพื่อจัดระเบียบสรรพสิ่ง ทำให้เกิดความรู้เฉพาะที่กลายเป็นความรู้ของยุคสมัย นำไปสู่การ

เปิดเผยความจริง อำนาจ และความรู้ (Foucault, 1994) พัฒนาไปสู่การผลิตสร้างวงศัความสัมพันธ์จากยุคสมัยดั้งเดิมเปลี่ยนผ่านปรากฏการณ์ต่างๆ ไปสู่วาทกรรมอำนาจและความรู้ในยุคสมัยใหม่

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้วงศัความสัมพันธ์ในการจัดการตนเองของชุมชนในบริบทแห่งเรียนรู้พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

ด้วยเหตุที่แหล่งเรียนรู้ของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเป็นภาคปฏิบัติกรวาทกรรมที่ว่าด้วยอำนาจและความรู้ ซึ่งการใช้วงศัความสัมพันธ์ในการสืบสาวสามารถช่วยคลี่คลายความทับซ้อนของภาพและร่องรอยความเป็นตัวตน เพื่อเผยให้เห็นถึงแหล่งเรียนรู้ที่มีการจัดการของชุมชนในรูปแบบสมัยใหม่ ด้วยเหตุนี้ วงศัความสัมพันธ์คือการศึกษาก่อรูปของวาทกรรมที่มุ่งเน้นไปที่ความไม่สมบูรณ์ของกฎเกณฑ์และความไม่ต่อเนื่องที่เน้นจารีตความรู้ในการพัฒนาโดยมีเหตุผลในทางวิทยาศาสตร์ของสถาบันที่เป็นมาตรฐาน ด้วยรูปแบบและแนวในการวิพากษ์ให้เห็นวาทกรรมอื่นที่เป็นความรู้เดิมของชุมชน เช่น ความรู้จากการก่อรูปเป็นกลุ่มในชุมชน การสร้างกำลังใจที่เกิดจากความล้มเหลว และความหมายในเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับคนในชุมชนเห็นว่าการพัฒนาที่มีความเป็นอมตะตลอดกาล ซึ่งฟุโกต์มีความเชื่อว่าการเกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ ของอารมณ์เป็นสิ่งที่เหนือการเวลา แต่อารมณ์ของบุคคลชั้นสูงในสังคมส่วนใหญ่ได้กลายเป็นประวัติศาสตร์ที่ง่ายต่อการทำลายตัวเอง โดยเหตุการณ์ต่างๆ แต่ละคนจะมีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อสกัดกัน อันเป็นสิ่งที่ผิด (False) เพราะความเป็นจริงร่างการถูกห้อมล้อมด้วยระบบสารพัดที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้วงศัความสัมพันธ์เป็นการศึกษาในรูปแบบประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะ “Effective History” ต่างออกไปจากประวัติศาสตร์เชิงประเพณี ที่มีลักษณะคงที่ปราศจากความต่อเนื่อง การย้อนกลับไปดูมุมมองชีวิตและนิสัยอาจเป็นส่วนที่เล็กน้อยจบไปเมื่อพ้นปี ในการดูส่วนที่แตกหักขาดตอนก่อนที่จะนำไปสู่ความต่อเนื่องแสดงให้เห็นความรู้มิได้ช่วยให้เกิดความเข้าใจแต่ความรู้จะช่วยคัดประวัติศาสตร์ที่ยืนยันความรู้ว่าเนแนวทัศนะให้เห็นถึงการดำรงอยู่ การยอมรับหรือคัดค้านเป็นสิ่งที่ความให้เกิดขึ้นในการค้นคว้าเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้เกิดร่องรอยเบาแสสืบสาวหาส่วนที่ใช่เป็นวัคซีนได้เป็นอย่างดี โดยการวิพากษ์เชิงประวัติศาสตร์วงศัความสัมพันธ์จะสืบค้นลงไปถึงยุคสมัยที่ศึกษาในวาทกรรมเฉพาะอย่างยิ่งภาคปฏิบัติกรในชุดเหล่านั้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการตนเองของชุมชนแบบจารีตดั้งเดิม

2.4.1. การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนที่มีความสำคัญในเจตนารมณ์หลักของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน 2560 ซึ่งมีความเป็นมาตั้งแต่ครั้งอดีตที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการที่ประชาชนเป็นศูนย์กลางและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการบริหารราชการในระดับต่างๆ (รัฐบาลไทย, 2560) ในทางปฏิบัติได้มีผู้ที่มีนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นต่างๆ ในระดับที่แตกต่างกันไป โดยเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายฉบับต่างๆ แต่ส่วนใหญ่จะยังไม่อยู่ในขั้นตอนการร่างกฎหมายลูก ทำให้ประชาชนไม่ทราบถึงเครื่องมือที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วม และทำให้เกิดความสับสน นำมาสู่การขาดโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (ถวิลวดี บุรีกุล, 2552) ซึ่งประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนที่บรรจุในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตามมาตรา 58 กล่าวถึงการดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย ฯลฯ รัฐต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย ประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการ

การแปลงจากแผนมาสู่การปฏิบัติในด้านการมีส่วนร่วมได้ถูกปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 12 โดยมีคำจำกัดความของการมีส่วนร่วมเป็นจำนวนหลากหลายมากแต่ยังคงไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งเป็นการปูทางไปยังการปกครองท้องถิ่นด้วยตนเองในท้ายที่สุด เริ่มจากการที่มีบุคคลริเริ่มกิจกรรมทำกิจกรรมในแต่ละชุมชนส่งผลให้มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) อีกทั้งว่าทบทรมดังกล่าวยังถูกระบุในรัฐธรรมนูญว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ตามมาตรา 65 ในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วน

กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับการจัดการตนเองของชุมชนสามารถอธิบายได้หลายมิติ ซึ่งเน้นไปที่การให้ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา (คัชพล จันเพชร & วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์, 2559) นอกจากนี้ยังต้องให้ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ ซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชนเกิดความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่างๆ รวมถึงการระดมทรัพยากรใน

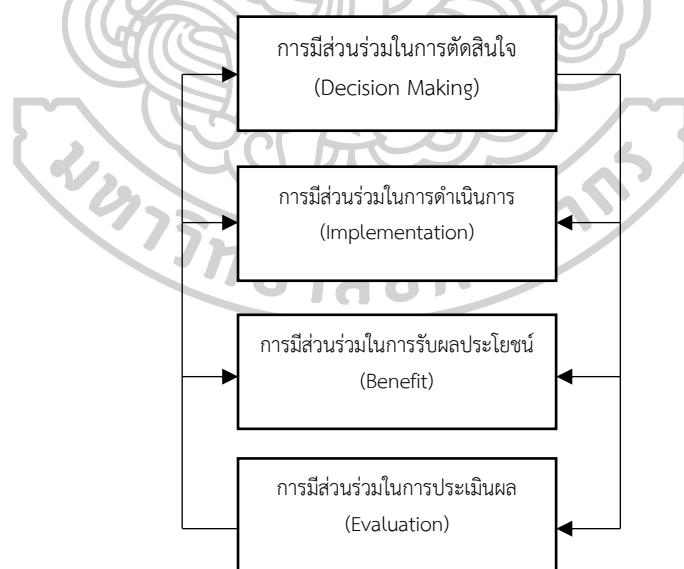
ท้องถิ่นและระดมสมองเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ ที่เกิดจากความเป็นตัวของตัวเอง จะทำให้การดำเนินการตามความริเริ่มนั้นบรรลุผลสำเร็จ (ถวิลวดี บุรีกุล, 2552)

2.4.1.1 ระดับของการมีส่วนร่วม

ในระดับขั้นและเครื่องมือของระบบประชาธิปไตยในรูปแบบการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการชุมชน โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของ Cohen และ Uphoff เป็นพื้นฐานนำมาปรับใช้กับงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งเป็นการกำหนดระดับขั้นของการมีส่วนร่วม (Cohen & Uphoff, 1977) ด้วยการจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

การสร้างความสำเร็จระดับขั้นของการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ง่ายขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอวงจรของการมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 วงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff

ที่มา: Cohen, J. M. and N. R. Uphoff (1977). Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation. New York, Cornell University.

2.4.1.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

การกำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการชุมชน ผู้วิจัยพบว่า มีลำดับขั้นตอนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนากิจกรรมในชุมชน (คัชพล จันเพชร & พิทักษ์ ศิริวงศ์, 2560) จำนวน 5 ขั้นตอนดังนี้

2.4.1.2.1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เพราะชุมชนถือเป็นองค์กรอย่างหนึ่งที่มีบทบาท และ การบริหารจัดการกลไกต่างๆ ในสังคมอีกทั้งยังเป็นองค์กรลำดับต้นๆ ที่เป็นแหล่งขัดเกลา ทรัพยากรมนุษย์ให้เติบโตเป็นไปตามครรลอง ครอบธรรมของสังคมนั้นให้เป็นไปตามวิถีประชา เพราะฉะนั้นสิ่งที่ควรริเริ่มเป็นลำดับแรกในการพัฒนา คือ การสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อกระบวนการที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานในชุมชน

2.4.1.2.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผน ในการระบุประเด็นปัญหาหรือความน่าสนใจที่โดดเด่น และมีความเชื่อมโยงกับเรื่องราวอื่นๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องถึงประโยชน์ และผลกระทบต่อชุมชน เพื่อเป็นหัวข้อหลักในการเปิดตัวประเด็น ความสนใจในการมุ่งไปสู่การสื่อสาร และนำเสนอถึงเรื่องราวต่างๆ ในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมการสร้างชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนั้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนไปสู่ขั้นของการปฏิบัติ

2.4.1.2.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การระดมกลุ่มเพื่อจัดเวทีประชาคมในชุมชน เพื่อหารือถึงการดำเนินงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชนให้เป็นไปตามที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิด ร่วมกันแสวงหาแนวทางและปฏิบัติ ร่วมกันโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักสำคัญต่อแก้ไขปัญหของชุมชน

2.4.1.2.4 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์สำหรับการจัดสรรผลประโยชน์ของสมาชิกในชุมชนนั้น ผู้นำชุมชนควรมีการระดมทุนโดยมีกฎอยู่อย่างหนึ่งว่าสมาชิกในชุมชนจะต้องเข้าร่วม และจัดสรรผลประโยชน์ตามผลการดำเนินงานเป็นหลัก

2.4.1.2.5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สำหรับการประเมินผลควรดำเนินงานด้วยคณะทำงานของชุมชนร่วมกันประเมินผลการดำเนินงานโดยจะรายงานผลการดำเนินงานในที่ประชุม ประจำเดือน พร้อมกับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาฉันทามติร่วมกัน

ทั้งนี้ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในชุมชนต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยหลัก

และปัจจัยย่อยช่วยเหลือในหลายมิติ โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยการใช้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องมือไปสู่การขับเคลื่อนกิจกรรมอื่นๆ ให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดการแหล่งเรียนรู้ที่มุ่งไปสู่เป้าหมายร่วมกัน

2.4.1.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมที่เป็นผลต่อบริบทของการมีส่วนร่วมในการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกมีความเกี่ยวข้องกับ ผู้วางแผนโครงการ ผู้นำแผนงานไปปฏิบัติ และผู้ประเมินโครงการ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้พื้นฐานแนวคิดของ Cohen และ Uphoff นำมาปรับใช้ในขั้นตอนการลงพื้นที่ศึกษา (Cohen & Uphoff, 1977) ซึ่งมีอยู่ 6 ปัจจัย ได้แก่

2.4.1.3.1 ปัจจัยทางด้านความเป็นมา (Historical Factors) ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การเป็นอาณานิคม ความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจทางการเมือง และความซับซ้อนของเทคโนโลยีและประสบการณ์เดิมในการพัฒนาชนบท

2.4.1.3.2 ปัจจัยทางด้านสังคม (Social Factors) ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับบุคคล ที่ตั้งและโครงสร้างของชุมชน รูปแบบขององค์กร รูปแบบของกิจกรรม และพื้นฐานลักษณะของการรวมกลุ่ม (ความเป็นญาติ ศาสนา ภาษา)

2.4.1.3.3 ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Factors) ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติ ความร่วมมือ บทบาท การปรับตัว ความแตกต่างทางเพศ และความแตกต่างทางการเมืองและสังคม

2.4.1.3.4 ปัจจัยด้านกายภาพและชีวภาพ (Physical and Biological Factors) ได้แก่ สภาพภูมิอากาศทางการเพาะปลูก และความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับการใช้พื้นที่

2.4.1.3.5 ปัจจัยทางการเมือง (Political Factors) ได้แก่ โครงสร้างของรัฐบาล ที่ให้อำนาจ การแข่งขันของกลุ่มทางการเมืองหรือกลุ่มการเมืองแบบเดี่ยว ความเชื่อทางการเมือง และการปรับตัวของประชาชน

2.4.1.3.6 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Factors) ได้แก่ การเป็นเจ้าของกิจการหรือที่ดิน การเป็นผู้เช่า ลักษณะอาชีพ การจ้างงาน ระดับรายได้ – รายจ่าย การเก็บออม การพัฒนาอุตสาหกรรม การตลาด การขนส่ง และปัจจัยพื้นฐาน

การศึกษาของกิ่งแก้ว สุวรรณศิริ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนมี 6 กิจกรรม คือ 1. ความสำคัญและตระหนักถึงแผนชุมชน 2. การสรรหาบุคคลมาร่วมทำแผนชุมชน 3. การสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการทำแผน 4. การจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน 5. การพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน และ 6. การเสริมสร้างความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน

นอกจากนั้นการศึกษาของเนาวเรศ น้อยพานิช (2558) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ 1. ศึกษา รูปแบบการจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน 2. เสนอรูปแบบ ทดลองใช้รูปแบบ และประมวลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน และ 3. ประเมินผลการจัดการเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบในชุมชน มีอยู่ 2 ด้าน คือ ปัจจัยด้านการสร้างเครือข่ายและปัจจัยการบริหารเครือข่าย ในด้านการสร้างเครือข่ายมี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน 2. รูปแบบการรวมตัวขององค์กรเครือข่าย 3. ระดับความร่วมมือขององค์กรเครือข่าย ในปัจจัยด้านการบริหารเครือข่าย มีอยู่ 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1. หลักการของการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือ 2. แนวทางการจัดการองค์กรเครือข่าย 3. ขั้นตอนกระบวนการและความร่วมมือขององค์กรเครือข่าย และ 4. การสร้างวัฒนธรรมในการทำงานร่วมกันขององค์กรเครือข่าย

กล่าวโดยสรุปว่าทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อนชุมชนเพื่อยกระดับทางด้านจัดการด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาไปที่การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำจนกระทั่งปลายน้ำ โดยเริ่มต้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจนถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึงภาคปฏิบัติว่าทฤษฎีที่เกิดจากการสถาปนาผู้นำชุมชน (Leadership) จนไปสู่การกำหนดนโยบายของชุมชน (Policy) เพื่อนำไปสู่การวางระบบการจัดการตนเองของชุมชน (Process) ทำให้เกิดประโยชน์ทางการวิจัยที่ประกอบกับการศึกษาภาคปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดจากการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อ

ยกระดับการสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน นำไปสู่การได้รับโอกาส จากกลุ่มในชุมชนพร้อมทั้งยกระดับมาตรฐานชุมชนที่มาจากการได้รับชุดความรู้ใหม่จากภายนอก ชุมชน ซึ่งสิ่งสำคัญคือการทำชุมชนเป็นส่วนหนึ่งกับการประเมินผลการดำเนินงาน ที่สามารถทำให้ ชุมชนเรียนรู้จากข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นและนำสิ่งที่ค้นพบไปปรับปรุงแก้ไข ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการมี ส่วนร่วมเป็นหลักพื้นฐานในการวิเคราะห์เหตุการณ์ พร้อมทั้งนำมาปรับใช้ในช่วงเวลาที่ลงพื้นที่เก็บ ข้อมูลภาคสนาม

2.4.2 เครือข่ายทางสังคม

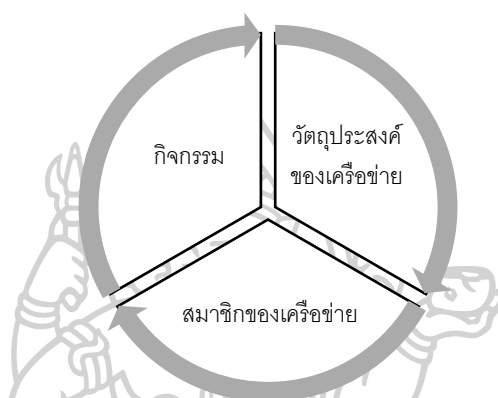
การจัดการชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสลับซับซ้อน อาจเพราะด้วยเป็นการผสมผสานองค์ความรู้ หลายอย่างเข้าด้วยกันเพื่อจัดการให้เกิดระบบในการดำเนินงาน ทำให้ประเด็นสำคัญที่มีการกล่าวถึง เป็นอย่างมากคือการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาทางสังคม ซึ่งการสร้างเครือข่ายนี้เป็นประโยชน์อย่าง ยิ่งที่จะไม่ต้องทำให้หน้าที่ในการพัฒนาเกิดเป็นภาระของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดยการสร้าง เครือข่ายในการพัฒนาสามารถสร้างให้เกิดความเกื้อกูลกันในด้านการทำงานและประสาน ผลประโยชน์ให้เกิดแก่พื้นที่เป้าหมายเป็นอย่างมาก (ชีซวาล แอร์มหล้า, 2556) ผู้วิจัยจึงให้ ความสำคัญในรายละเอียดด้านการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและเกิดประโยชน์ สูงสุดให้แก่การจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

2.4.2.1 ความหมายของเครือข่าย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความหมายของคำว่า เครือข่าย (networks) ที่เกี่ยวข้องกับความเป็น แหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งมีที่มาจากภาษาอังกฤษโดย เป็นการรวมคำสองคำเข้าด้วยกันคือ Net ที่แปลว่าตาข่ายที่เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ และ Works ที่แปลว่า การทำงาน เมื่อรวมสองคำนี้เข้าด้วยกันจึงทำให้เกิดความหมายของคำว่าเครือข่าย คือ การทำงานใน รูปแบบที่มีความเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน (ชีซวาล แอร์มหล้า, 2556) โดยในบริบททางสังคมมี ผู้อื่นที่ให้ความหมายเครือข่าย กล่าวคือ การที่กลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งได้ดำเนินกิจกรรมทางสังคมเพื่อ มุ่งไปสู่วัตถุประสงค์เดียวกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นำไปสู่การติดต่อสื่อสาร หรือรวมกลุ่มในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างและมีระบบการจัดการในรูปแบบกลุ่ม

2.4.2.2 องค์ประกอบของเครือข่าย

ความสำคัญที่ส่งผลให้เกิดเครือข่ายคือองค์ประกอบในรูปแบบการเป็นรูปธรรมและนามธรรมที่นำเสนอออกมาในรูปแบบกิจกรรมหรือปัจจัยในการดำเนินงาน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543) โดยผู้วิจัยได้สรุปองค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายสำหรับใช้ในการจำแนกการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งมีรายละเอียดอยู่ 3 ประการดังนี้

ภาพที่ 3 องค์ประกอบสำคัญของเครือข่าย

ที่มา: เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543). การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร, ซีเคซีสมิเดีย.

2.4.2.2.1 สมาชิกของเครือข่าย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะถ้าไม่มีสมาชิกแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการรวมตัวเพื่อให้เกิดเครือข่ายได้ จึงถือว่าสมาชิกเป็นส่วนที่มีความสำคัญอันดับแรก

2.4.2.2.2 กิจกรรม การรวมตัวของบุคคลในรูปแบบเครือข่ายก่อกำเนิดขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยในแต่ละกลุ่มกิจกรรมก็จะดำเนินไปตามจุดมุ่งหมายของแต่ละเครือข่าย

2.4.2.2.3 วัตถุประสงค์ของเครือข่าย การเกิดขึ้นของเครือข่ายย่อมมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป โดยวัตถุประสงค์จะช่วยกำหนดกิจกรรมของเครือข่ายว่าควรที่จะมุ่งไปทิศทางใดให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของเครือข่าย

2.4.2.3 ประเภทและรูปแบบเครือข่ายสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการจัดแบ่งประเภทและรูปแบบ ผู้วิจัยได้แบ่งรายละเอียดประเภทเครือข่ายสังคมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

2.4.2.3.1 เครือข่ายทางความคิด เป็นรูปแบบเครือข่ายที่เน้นไปที่การพัฒนาความคิด การส่งเสริมให้เกิดความรู้ต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน โดยใช้กระบวนการระดมสมอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดความชัดเจนทางความคิดเพิ่มขึ้น

2.4.2.3.2 เครือข่ายกิจกรรม เป็นรูปแบบเครือข่ายที่เน้นการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือผ่านการทำกิจกรรม โดยส่วนใหญ่จะเป็นเครือข่ายในชุมชนที่สมาชิกเป็นเครือญาติกันหรือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะต่างๆ ซึ่งเครือข่ายลักษณะนี้จะสามารถขับเคลื่อนให้เกิดผลสำเร็จได้เร็วขึ้น

2.4.2.3.3 เครือข่ายสนับสนุนทุน เป็นรูปแบบเครือข่ายที่มุ่งไปในการช่วยเหลือและแก้ปัญหาของสังคม โดยมีการกำหนดแผนงาน คิดและวิเคราะห์ เพื่อหาทางออกในการแก้ปัญหาผ่านการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสิ่งสำคัญจะต้องหาทุนในการขับเคลื่อน โดยอาจเป็นการระดมทุนจากภายใน หรือการระดมทุนจากภายนอก

จากการศึกษาของชนินทร์ วะสินนท์ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่มีผลทำให้คนรุ่นใหม่สามารถใช้ชีวิตในชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งองค์ประกอบที่ทำให้วัยรุ่นอาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนท้องถิ่นมีปัจจัยเงื่อนไขดังนี้คือ 1. เงื่อนไขปัจจัยระดับเป้าหมาย คือ การมีอยู่มีกิน ความสมดุลของสิ่งแวดล้อม รายได้ของชุมชน และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2. เงื่อนไขปัจจัยระดับกระบวนการ คือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การดำเนินการเชิงเครือข่าย การจัดการความรู้ การจัดการเชิงกลยุทธ์ และการจัดการทรัพยากร 3. เงื่อนไขปัจจัยระดับนำเข้า คือ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชนเครือข่าย และระดับสังคม

นอกจากนั้นการศึกษาของวิไลลักษณ์ รุ่งเมืองทอง (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการเสริมพลังอำนาจประชาชนเพื่อการเป็นปึกแผ่นของชุมชน” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1. ศึกษากระบวนการเสริมพลังอำนาจประชาชนเพื่อการเป็นปึกแผ่นของชุมชน (กระบวนการเสริมพลังอำนาจ) ที่มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมไทย 2. วิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเสริมพลังอำนาจฯ 3. สังเคราะห์ตัวแบบกระบวนการเสริมพลังอำนาจฯ 4. ศึกษาปัญหาอุปสรรคต่อกระบวนการเสริมพลังอำนาจฯ ผลการวิจัยพบว่า 1. กระบวนการเสริมพลังอำนาจ ประกอบด้วย 5

ขั้นตอน ได้แก่ รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม กำหนดวัตถุประสงค์ ค้นหาปัญหา สร้างข้อตกลงร่วม และขยายเครือข่ายการทำงาน 2. องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเสริมพลังอำนาจ ได้แก่ ผู้นำ ความรู้ และความไว้วางใจ 3. ตัวแบบกระบวนการเสริมพลังอำนาจควรเป็นแบบที่เน้นการสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนให้สามารถลุกขึ้นมาจัดการปัญหาาร่วมกัน 4. ปัญหาอุปสรรคต่อกระบวนการเสริมพลังอำนาจ ได้แก่ ปัญหาเรื่องคุณธรรมของผู้นำที่เข้ามาสานงานต่อ

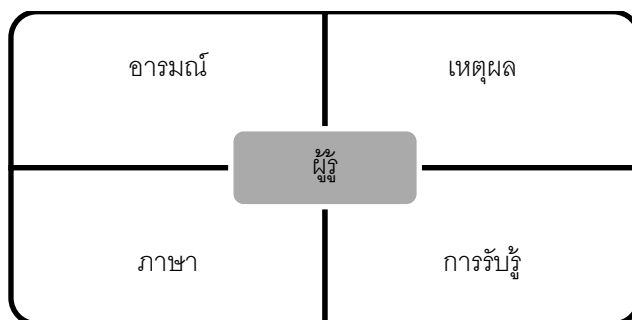
กล่าวโดยสรุป เครือข่ายสังคมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก สามารถถูกแบ่งออกเป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนในลักษณะเครือข่ายสังคมทางความคิด เครือข่ายสังคมทางกิจกรรม และเครือข่ายสังคมที่สนับสนุนทุน โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเครือข่ายสังคมเป็นตัวตั้งต้นในการทำความเข้าใจหลักเกณฑ์ต่างๆ (คัชพล จันเพชร & ประสพชัย พสุนนท์, 2559) เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมระหว่างทำงานของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายแต่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน โดยใช้เป็นหลักในการศึกษาภาคปฏิบัติการทางสังคมด้านการสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ประกอบกับการได้รับชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชน ซึ่งผู้วิจัยนำแนวคิดมาปรับใช้ในการจัดประเภทของกลุ่มเครือข่ายสังคมเพื่อวิเคราะห์ระดับความสำคัญต่อการจัดการชุมชนและความสำคัญที่เชื่อมโยงในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

2.4.3 ความรู้

วงศาวิชยามีสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ปรากฏในการใช้เทคโนโลยีแห่งตัวตนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่นักปรัชญาให้ความสำคัญ นั่นคือความรู้ของตนเอง (Self-Knowledge) ซึ่งเป็นส่วนประกอบหลักในการวางรากฐานเพื่อพัฒนาไปสู่ในองค์ประกอบอื่น (Foucault, 1988) ปัจจุบันมีผู้ให้คำนิยามคำว่าความรู้ไว้อย่างแพร่หลายโดยผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและสกัดประเด็นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้คือ การที่บุคคลใช้ความรู้ที่มีอยู่ในตนพัฒนาไปสู่ความรู้ที่เป็นเชิงเหตุผลผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป (American Promotion and Quality Center, 2018) โดยมีเป้าหมายในการเป็นตัวช่วยให้แก่บุคคลอื่นที่ต้องการเข้าถึงความรู้หรือพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาตามบริบทสังคมนั้น

ความรู้มีพื้นฐานมาจากแนวคิดที่เป็นลักษณะจินตนาการของบุคคลที่อาศัยอยู่ในหลากหลายประเทศบนโลกนี้ โดยมีที่มาจากการถูกสร้างขึ้นในลักษณะการออกแบบเป็นหลักสูตรที่ใช้สอนในสถาบันการศึกษาที่ต้องการสร้างแนวทางให้บุคคลต่างๆ เพื่อให้มีทางเดินหลังจากพ้นจากสถานศึกษา

เหล่านั้นไป (Bastian et al., 2008) ซึ่งแนวคิดเหล่านั้นมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีความรู้ (Theory of knowledge) ยิ่งไปกว่านั้นแนวคิดดังกล่าวยังเป็นแนวทางที่สถาบันการศึกษาในปัจจุบันใช้พัฒนาบัณฑิตระดับนานาชาติอย่างแพร่หลาย (international baccalaureate) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด TOK มาใช้สำหรับพัฒนาร่วมในการวิจัยเชิงวงศาวិทยาเพื่อศึกษาให้พบข้อเท็จจริงเพื่อตอบคำถามการวิจัย

ภาพที่ 4 เส้นทางของความรู้

ที่มา: Bastian, S., et al. (2008). Theory of Knowledge. New Jersey, Pearson Education, Inc.

แบบแผนของความรู้ในเชิงวงศาวิทยาที่ผู้วิจัยใช้เพื่อศึกษายังสอดคล้องกับแนวคิดความเชื่อที่มีความจำเป็นว่าจะต้องมีแบบแผนเป็นครั้งแรก แต่สิ่งที่นักปรัชญาพยายามพิสูจน์ยังให้ความสำคัญไปในด้านความเชื่อ (Belief) โดยได้กำหนดกระบวนการเข้าถึงอยู่จำนวน 2 ทาง

เชิงเหตุผล	เชิงประจักษ์
ตรรกะ	ประสบการณ์
เหตุผล	การสังเกต
การคิด	การมองดู

ภาพที่ 5 กระบวนการเข้าถึงความรู้

ที่มา: Bastian, S., et al. (2008). Theory of Knowledge. New Jersey, Pearson Education, Inc.

พื้นฐานและธรรมชาติของความรู้มีอยู่ในทุกกิจกรรมและพื้นที่ของความรู้ จะเป็นในส่วนการทำหน้าที่ของแต่ละบุคคล (Bastian et al., 2008) ในรายละเอียดการศึกษาวงศาวิทยาผู้วิจัยได้กำหนดเป็นแผนภาพเพื่อสร้างความง่ายต่อการเข้าใจ ส่วนในด้านความแตกต่างของพื้นฐานความรู้และความเป็นไปได้ที่นำไปสู่รายละเอียดต่อไปจากแผนภาพ ซึ่งรายละเอียดจะนำไปสู่พื้นที่ของความรู้

โดยในด้านความเป็นจริงของการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการ โดยความรู้ที่เกิดขึ้นสามารถตอบคำถามในบริบทต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้น

พื้นฐานความรู้	หลักฐานความรู้	พื้นที่ของความรู้
ลางสังหรณ์ สังเกตการณ์ ความฝัน หนังสือ วิสัยทัศน์ ความคิด ฯลฯ	ความจริง / การทดลอง ↓ ↓ เชิงเหตุผล เชิงประจักษ์	ภาษา ตรรกะ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ จริยธรรม สุนทรียศาสตร์

ภาพที่ 6 พื้นฐานของความรู้

ที่มา: Bastian, S., et al. (2008). Theory of Knowledge. New Jersey, Pearson Education, Inc.

ความเป็นจริงมนุษย์ใช้อารมณ์ไปในทางตรรกะโดยขณะที่บางส่วนเอนเอียงไปทางประสบการณ์สำหรับการค้นพบทางที่ต้องการรู้ (Bastian et al., 2008) แต่ในทางกลับกันการพิสูจน์ในสิ่งที่จะสร้างความรู้แนววงศาวิทยา นักปรัชญาแบ่งออกเป็น 2 ประการคือ 1. หลักการเชิงเหตุผล ซึ่งจะมุ่งไปที่การแสวงหาความรู้ในขั้นตอนที่เป็นเหตุเป็นผลหรือไปในทางสิ่งที่มีความแข็งแกร่งกว่านั้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญและเป็นเอกลักษณ์ของความรู้ โดยสิ่งนี้จะเป็นการแสดงออกในการแสวงหาความรู้ที่ตรงกับหลักการเชิงประจักษ์โดยสิ้นเชิง 2. หลักการเชิงประจักษ์ เป็นสิ่งที่ผู้แสวงหาความรู้จะใช้มุมมองในด้านความรู้สึกแรกเริ่มที่มีต่อสิ่งที่พบเจอ และนำมาจัดระเบียบให้เป็นลำดับขั้นตอนของความรู้ชนิดนั้น โดยที่ผู้แสวงหาความรู้จะให้ความเคารพในความรู้ที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นอย่างมาก

การนำมาซึ่งความจริงเป็นคำศัพท์ที่มีความยุ่งยากในตัวเอง เพราะในแต่ละวันระดับของคำว่าความจริงมักจะมีที่ยึดแย้งกับแนวคิด ซึ่งทำให้เกิดความสับสนกับความเชื่อถือและการตัดสินใจบนพื้นฐานความรู้ในทางวิชาการ โดยมีนักปรัชญาให้คำจำกัดความว่า ความจริงมีลักษณะคล้ายกับความภาคี ความตรง ความถูกต้อง และความแท้ แต่ยังไม่มีความที่แน่นอนสำหรับการใช้ในวิถีประจำวันของแต่ละสถานการณ์ในบริบทของชุมชน ซึ่งมีสิ่งหนึ่งที่สามารถอธิบายคำว่าความจริงว่าเป็นสิ่งที่ถูกตัดสินในลักษณะของความหมายที่เป็นลักษณะบุพบท หรือที่รู้จักกันดีในความหมายของแต่ละบุคคลว่าใช่หรือไม่ใช่ (Bastian et al., 2008) ซึ่งอย่างน้อยในการศึกษาแนววงศาวิทยาควรเข้าใจพื้นฐานขององค์ประกอบ 3 อย่างในการทดสอบความจริง

การทดสอบในลักษณะที่ตรงกัน	การทดสอบในลักษณะที่สอดคล้องกัน	การทดสอบในทางปฏิบัติ
เบื้องหลังเชิงทฤษฎีการทดสอบในลักษณะที่ตรงกัน จะมีความคล้ายคลึงกับพื้นฐานเชิงประจักษ์ในด้านความรู้ ซึ่งมีความเชื่อมโยงหลายทางกว่าการมุ่งไปที่ความจริงโดยใช้ความรู้สึกตนเอง	การทดสอบรูปแบบนี้จะเป็นในสิ่งที่มีความเป็นไปได้ทางธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นในสิ่งที่เป็นอยู่จริง ๆ ไม่มีการตกแต่งข้อมูลหรือแสดงในลักษณะที่เหนือธรรมชาติแต่อย่างใด	การทดสอบในทางปฏิบัติ จะมีความซับซ้อนเพื่อสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นจากผลของความเชื่อบางสิ่งที่เป็นจริง ซึ่งมีความสอดคล้องกันในทางเหตุและผล

ภาพที่ 7 การทดสอบความจริง

ที่มา: Bastian, S., et al. (2008). Theory of Knowledge. New Jersey, Pearson Education, Inc.

สิ่งที่ผู้วิจัยจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจในความรู้เพื่อที่จะทำให้สามารถอธิบายในรายละเอียดต่างๆ คือการรับรู้ความรู้สึก ซึ่งเป็นอีกประการสำคัญที่ทำให้การเรียนรู้เกี่ยวกับความจริงของชุมชนประสบความสำเร็จ โดยพื้นฐานคนทั่วไปจะนึกถึงการรับรู้ว่าเป็นส่วนที่มีความสอดคล้องร่วมกับความรู้สึก แต่ในการศึกษาความรู้สิ่งที่เป็นพื้นฐานจะมีความเชื่อมโยงไปยังสมองและอิริยาบถในลักษณะต่างๆ โดยเน้นไปที่ความเชื่อมโยงกันในทางปฏิบัติ (Bastian et al., 2008) ซึ่งผู้วิจัยได้เขียนออกมาเป็นแผนภาพในส่วนที่ส่งผลต่อการนำไปใช้ในการศึกษาแนววงศาวิทยาเพื่อค้นพบความจริงในสนามวาทกรรมสำหรับการอธิบายให้มีความชัดเจน

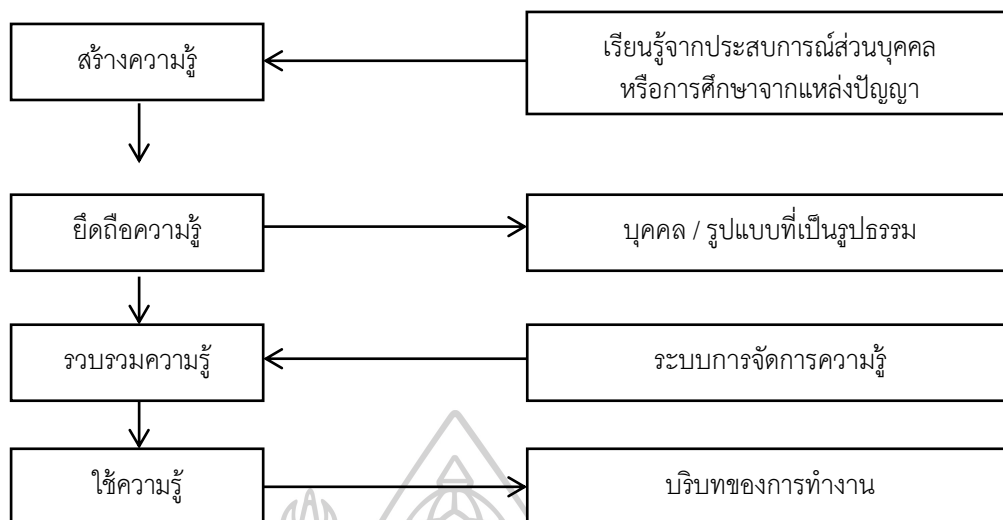
2.4.3.1 กระบวนการจัดการวาทกรรมความรู้ชุมชน

การจัดการความรู้ส่วนใหญ่จะเน้นที่การมุ่งเข้าไปที่ตัวความรู้เป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดการที่ตัวความรู้ในรูปแบบคุณลักษณะต่างๆ แต่สิ่งที่เป็นกระบวนการหลักในการจัดการความรู้ คือ การแปรข้อมูลไปเป็นสารสนเทศ หลังจากนั้น แปรสารสนเทศไปเป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติ โดยความรู้ดังกล่าวชุมชนควรที่จะสามารถพัฒนาและยกระดับไปสู่ปัญญา ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ชุมชนมีลักษณะเป็นพลวัตรเนื่องจากความรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา (Marali, 2001) ซึ่งมีลักษณะที่สอดคล้องกับคำว่าวาทกรรมความรู้ในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 5 ชั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย

1. การกำหนดวาทกรรมความรู้ที่ชุมชนจำเป็นต้องใช้ในการพัฒนาโดยเป็นความรู้จากภายนอกชุมชน ซึ่งมีทั้งปัญหาและโอกาสที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาด้วยตนเองได้
2. การสร้างวาทกรรมความรู้เพื่อให้ได้วิธีการในการใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผลงาน ซึ่งควรเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่และยังไม่มีภายในชุมชน โดยอาจได้มาจากความรู้ที่ฝังอยู่ในบุคคล (Tacit Knowledge) ผ่านกระบวนการหรือวิธีการที่ได้มาซึ่งความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคล
3. การนำวาทกรรมความรู้ที่ฝังลึกในบุคคล (Tacit Knowledge) มาจัดเก็บในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สะดวกต่อการนำมาใช้ในรูปแบบความรู้แบบเปิดเผยของแหล่งเรียนรู้ชุมชน (Explicit Knowledge)
4. การนำวาทกรรมความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนผ่านรูปแบบการเผยแพร่ให้กลุ่มบุคคลอื่น และสามารถนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนางานของชุมชนนั้น โดยสามารถทำให้เกิดความรู้ในรูปแบบใหม่ของชุมชนไปสู่แหล่งเรียนรู้เพิ่มขึ้น
5. การแสวงหาวาทกรรมความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาความรู้ภายในชุมชนที่อาจไม่ทันยุคสมัย ทำให้ไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติในปัจจุบันได้ เนื่องจากอาจเกิดเป็นวาทกรรมที่ล้าสมัยหรือบริบทวาทกรรมการทำงานที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ทำให้ความรู้ที่มีอยู่เดิมไม่เหมาะสมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาวาทกรรมความรู้ใหม่ โดยอาจเริ่มจากความรู้ที่ฝังลึกจากคนภายในชุมชน

2.4.3.1 รูปแบบการจัดการวาทกรรมความรู้ชุมชน

การจัดการความรู้มีรูปแบบการทำงานเฉพาะที่สำคัญเป็นลักษณะวงจร โดยผู้วิจัยใช้เป็นพื้นฐานในการคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อตีความวาทกรรมความรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นวิธีที่ถูกสร้างขึ้นและสามารถใช้สำหรับบุคคลหรือกลุ่ม (เนรินทร์ สังข์รักษา, 2557) โดยมีวงจรขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 4 ขั้นตอน (Wiig, 1993) ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 8 วงจรการจัดการความรู้

ที่มา: Wiig, K. (1993). Knowledge management foundation, Arlington TX, Schema Press.

2.4.3.2 กระบวนการจัดการวาทกรรมความรู้ชุมชน

การจัดการความรู้ส่วนใหญ่จะเน้นที่การมุ่งเข้าไปที่ตัวความรู้เป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดการที่ตัวความรู้ในรูปแบบคุณลักษณะต่างๆ แต่สิ่งที่เป็นกระบวนการหลักในการจัดการความรู้คือ การแปรข้อมูลไปเป็นสารสนเทศ หลังจากนั้น แปรสารสนเทศไปเป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติ โดยความรู้ดังกล่าวชุมชนควรที่จะสามารถพัฒนาและยกระดับไปสู่ปัญญา ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ชุมชนมีลักษณะเป็นพลวัตรเนื่องจากความรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา (Marali, 2001) ซึ่งมีลักษณะที่สอดคล้องกับคำว่าวาทกรรมความรู้ในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกอยู่ 5 ขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย

1. การกำหนดวาทกรรมความรู้ที่ชุมชนจำเป็นต้องใช้ในการพัฒนาโดยเป็นความรู้จากภายนอกชุมชน ซึ่งมีทั้งปัญหาและโอกาสที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาด้วยตนเองได้
2. การสร้างวาทกรรมความรู้เพื่อให้ได้วิธีการในการใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผลงาน ซึ่งควรเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่และยังไม่มีภายในชุมชน โดยอาจได้มาจากความรู้ที่ฝังอยู่ในบุคคล (Tacit Knowledge) ผ่านกระบวนการหรือวิธีการที่ได้มาซึ่งความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคล

3. การนำวาทกรรมความรู้ที่ฝังลึกในบุคคล (Tacit Knowledge) มาจัดเก็บในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สะดวกต่อการนำมาใช้ในรูปแบบความรู้แบบเปิดเผยของแหล่งเรียนรู้ชุมชน (Explicit Knowledge)

4. การนำวาทกรรมความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนผ่านรูปแบบการเผยแพร่ให้กลุ่มบุคคลอื่น และสามารถนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนางานของชุมชนนั้น โดยสามารถทำให้เกิดความรู้ในรูปแบบใหม่ of ชุมชนไปสู่แหล่งเรียนรู้เพิ่มขึ้น

5. การแสวงหาวาทกรรมความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาความรู้ภายในชุมชนที่อาจไม่ทันยุคสมัย ทำให้ไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติในปัจจุบันได้ เนื่องจากอาจเกิดเป็นวาทกรรมที่ล้าสมัยหรือบริบทวาทกรรมการทำงานที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ทำให้ความรู้ที่มีอยู่เดิมไม่เหมาะสมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาวาทกรรมความรู้ใหม่ โดยอาจเริ่มจากความรู้ที่ฝังลึกจากคนภายในชุมชน

2.4.3.3 ขั้นตอนการจัดการวาทกรรมความรู้

วาทกรรมการจัดการความรู้เป็นส่วนขั้นตอนที่มีความสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อเป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ส่วนสำคัญของการจัดการความรู้ในด้านองค์ประกอบต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในกิจกรรมอย่างชัดเจน เพื่อใช้เป็นขั้นตอนในการจัดการความรู้ (นรินทร์ สังข์รัชชา, 2557) ซึ่งมีรายละเอียดได้แก่ 1. ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นเรื่องของการจัดการความรู้ ที่ระบุว่าจัดการความรู้มีความเกี่ยวข้องกับวาทกรรมแหล่งเรียนรู้ชุมชนอย่างไร คล้ายกับการกำหนดชื่อเรื่องวิจัยและปัญหาหลักในการวิจัย 2. ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ใช้จัดการความรู้ เพื่อกำหนดว่าแหล่งเรียนรู้ที่มีการจัดการความรู้เหล่านั้นสอดคล้องกับการจัดการตนเองของชุมชนอย่างไร และจะสามารถจัดการได้มากน้อยเพียงใด 3. ผู้วิจัยใช้การแสวงหาความรู้ เพื่อเสาะหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนเพิ่มเติมให้มากที่สุดจากแหล่งต่างๆ 4. ผู้วิจัยใช้การจัดลำดับความสำคัญ เพื่อให้ทราบถึงความเหมาะสมในการเรียงลำดับความสำคัญก่อนและหลัง 5. ผู้วิจัยเลือกใช้การผสมผสานความรู้ ซึ่งเป็นการบูรณาการความรู้ที่ฝังลึกและความรู้ที่ชัดเจนเข้าด้วยกัน โดยอาศัยกระบวนการคิดเป็นสำคัญและนำมาสรุปเพื่อตัดสินใจให้ได้ผลการปฏิบัติออกมา 6. ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ ผู้วิจัยให้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด ผู้วิจัยได้ดำเนินการวางเป้าหมายที่ชัดเจนตั้งแต่ขั้นแรกและปรับลำดับขั้นตอนไปตามความเหมาะสมตามบริบท 7. กระบวนการสังเกตผลการปฏิบัติ ผู้วิจัยคำนึงถึงขั้นตอนการลงมือปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เกิด

ประสิทธิภาพที่สูงที่สุดจึงจำเป็นต้องสังเกตว่าเครื่องมือที่นำไปปฏิบัติได้ผลตามความมุ่งหวังหรือไม่ เพื่อนำผลที่ได้กลับมาพิจารณาว่าจำเป็นต้องใช้ความรู้เรื่องใดมาประกอบเพิ่มเติม 8. ส่วนของการสะท้อนกลับ เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยใช้ในการให้สมาชิกในกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เพื่อให้สามารถนำผลลัพธ์ที่ได้รับ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากผลการปฏิบัติงานร่วมกัน และ 9. การสรุปบทเรียน เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้วิจัยเป็นว่ามีความสำคัญที่จะสามารถระบุว่าการจัดการความรู้มีความสำเร็จหรือไม่ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการประเมินผลเบื้องต้นจากความพึงพอใจในสิ่งที่ชุมชนกล่าวอ้างถึง

2.4.3.4 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนผ่านวาทกรรม

ความสำคัญที่ผู้วิจัยคำนึงและให้ความสนใจในการลงพื้นที่ชุมชนคือรูปแบบการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนผ่านวาทกรรม ในส่วนของการเกิดระบบการจัดการข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน โดยใช้องค์ความรู้ของชุมชนเป็นพื้นฐานในการรองรับข้อมูลที่มาจกสภาพความเป็นจริงในบริบทปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมุ่งปะทะผ่านวาทกรรมสังสรรค์ ถกเถียง ระดมความคิดเห็น ลงมือปฏิบัติ สรุปบทเรียนร่วมกัน และปรับการทำงานเป็นระยะ (รัตนา โตสกุล, 2548) ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการปลูกฝังว่าประสบการณ์และองค์ความรู้ที่สั่งสมอยู่ในแต่ละคนสามารถช่วยพัฒนาให้กลุ่มมีศักยภาพเพิ่มขึ้น

การศึกษาของมิ่งขวัญ คงเจริญ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์องค์ประกอบรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบการเสริมสร้างคามยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การนำแนวคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน ระบบคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเพื่อเป็นการพึ่งตนเอง ระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบเป็นแกนกลาง การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศที่มีต่อสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตระบบทุนของชุมชนที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม ความเสมอภาคด้านความยุติธรรมในการจัดการของชุมชน และการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกัน 2. การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนในการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนระดับบุคคล ได้แก่ การแสดงออกกระตือรือร้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ด้านภายในบุคคล ด้านปฏิสัมพันธ์ ด้านพฤติกรรม และ การเสริมสร้าง

พลังอำนาจของชุมชน 3. รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนในการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบชุมชนเมือง และ รูปแบบชุมชนชนบท 4. รูปแบบการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ระดับชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ในการกำหนดเป้าหมาย การวางแผน การวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหา การจัดเวทีให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้าน การบันทึกพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้านการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดตั้งคณะกรรมการหรือแกนนำในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน และการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกหรือชุมชนอื่น

นอกจากนั้นการศึกษาของพลสุข จันทร์เพ็ญ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารคุณภาพโดยรวมสำหรับระบบการจัดการความรู้ในชุมชนไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ในชุมชนไทย ซึ่งมีลักษณะของการจัดการเชิงระบบที่สามารถพัฒนาเข้าได้กับการบริหารคุณภาพโดยรวม นำไปสู่การพัฒนาแบบการบริหารคุณภาพโดยรวมสำหรับระบบการจัดการความรู้ในชุมชนไทย ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความรู้ในชุมชนไทยเกิดขึ้นจากการอาสาของกลุ่มคนที่มีความตระหนักและเห็นถึงความจำเป็นในการใช้ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน วิธีบริหารเป็นระบบการทำงานแบบเปิดที่มีอัตลักษณ์และพลวัตเฉพาะ ซึ่งสามารถประยุกต์เข้าได้กับวิธีการจัดการสมัยใหม่ ในด้านรูปแบบการบริหารคุณภาพโดยรวมสำหรับระบบการจัดการความรู้ในชุมชนไทยที่พัฒนาขึ้น มีข้อกำหนดในการบริหาร 3 มิติ ได้แก่ 1. มิติเชิงโครงสร้าง 2. มิติระบบปฏิบัติการ และ 3. มิติการวัดและวิเคราะห์ผล ในด้านการจัดการแบ่งเป็น 6 หมวด ได้แก่ 1. การจัดการทรัพยากร 2. ภาวะการนำ 3. การบริหารความรู้ 4. กิจกรรมการเรียนรู้ 5. กิจกรรมความรู้ และ 6. การวัดและการวิเคราะห์

กล่าวโดยสรุปหลักการความรู้เป็นปรัชญาที่ผู้วิจัยนำมาใช้กล่าวอ้างถึงการให้ความสำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการชุมชน ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นองค์ประธานในการทำให้เกิดความรู้แก่ชุมชน การนำแนวคิดมาปรับใช้ในภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่เป็นชุดความรู้จากการสังสมประสบการณ์จนนำไปสู่การถ่ายทอดชุดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ผู้วิจัยใช้เป็นหลักในการนำไปสู่การศึกษาปรากฏการณ์เพื่อวางรากฐานทางการจัดการตนเองของชุมชน นอกจากนั้นการนำแนวคิดความรู้มาสกัดเป็นองค์ประกอบในภาคปฏิบัติการทางสังคมจากข้อค้นพบในด้านการได้รับชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชนที่มีส่วนประกอบจากการคงบริบทความเป็นชุมชนโดยขนบธรรมเนียมและประเพณี ผู้วิจัยใช้แนวคิดดังกล่าวอ้างถึงความรู้ที่มีอยู่ในตนเองจนพัฒนาระดับไปสู่ความรู้ที่เป็นเชิงเหตุผล

ซึ่งนำไปสู่การใช้พื้นฐานของหลักการทางความรู้มาศึกษาจนนำมาสู่ความจริงและใช้พิสูจน์ความย้อนแย้งให้มีความสอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นแน่นอนในชีวิตประจำวันแต่ละบริบท

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการชุมชนสู่ต้นแบบแหล่งเรียนรู้

2.5.1 ยุคแรกเริ่มการจัดการชุมชนแบบทันสมัย

การสืบสวนวัยยะของอำนาจที่ก่อให้เกิดการสร้างวาทกรรมการจัดการชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือวาทกรรมความรู้ ในงานของวงศาวิชยามีความเกี่ยวข้องกับภาววิทยาทางประวัติศาสตร์ (History Ontology) ที่มุ่งเน้นให้คนอยู่ในส่วนที่มีสภาพความเป็นจริง กล่าวคือบุคคลอยู่ใต้เครือข่ายของอำนาจที่เป็นรากเหง้าของวิธีวิทยาและทฤษฎี (During) รากฐานของทฤษฎีในระบบที่ฟูโกต์เชื่อว่าเป็นอำนาจและความรู้ จึงนำไปสู่การสร้างวิธีวิทยาในการหาคำตอบด้านความรู้ความจริงที่เป็นปกติของสถาบันสืบสวนการเรียนการสอนในเทคนิควิทยาของอำนาจที่มีความเป็นสาขาวิชาการที่มองมนุษย์เป็นวัตถุแห่งการปรับแต่งได้ ทำให้บุคคลจึงมีความเชื่อแบบสนิทใจว่ามนุษย์สามารถทำให้บริสุทธิ์ได้ อันเป็นการหายจากอาการเดือดพล่านของความคิด ใ้เบกต ความรุนแรง และพฤติกรรมวิญญานทุจริต (Foucault 1965) การที่จะสามารถสร้างคนให้มีวัฒนธรรมและระบบคุณค่าแบบใหม่ที่สนองต่อการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยซึ่งเกิดจากการขัดเกลาของสังคม จัดการสอนให้คนชายขอบมีความเป็นคนทันสมัย โดยการล้างระบบความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมดั้งเดิม ในลักษณะถ่ายเลือดเต็มออกแล้วใส่ชุดความคิดใหม่เข้าไปในรูปของวาทกรรมความรู้ โดยใช้อำนาจปรับเทคนิคทางการถ่ายทอดหรือเรียกว่า ความพอเพียง อันเป็นเรื่องของการใช้อำนาจ ความรู้ และความจริง ในวาทกรรมความพอเพียงมีความคล้ายกับความเชื่อทางคติคนไทยที่ว่า การบริหารจัดการต้องรอความช่วยเหลือจากคนอื่นเป็นลักษณะตายตัวนั้น มีส่วนช่วยให้เกิดความคิดที่ว่าการบริหารจัดการที่เกิดจากชุมชนสามารถยกระดับภายใต้คำว่าแหล่งเรียนรู้ ผู้วิจัยนำแนวคิดมาปรับใช้ผ่านภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมด้านการสถาปนาผู้นำชุมชนจนไปสู่การกำหนดนโยบายของชุมชนประกอบการวางระบบการจัดการตนเองของชุมชน นอกจากนี้ภาคปฏิบัติการทางสังคมด้านการสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนผนวกกับการได้รับชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชนมีความสอดคล้องกับการจัดการชุมชนในบริบทปัจจุบัน

จากการศึกษาของฤทธิณันท์ เชื้อทอง (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “ค่านิยม อุดมการณ์ และรูปแบบการสื่อสารที่แสดงถึงลักษณะทางวัฒนธรรมของไทย” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่ออภิปรายเนื้อหาสาระในวัฒนธรรมไทย ประกอบด้วยค่านิยมไทย อุดมการณ์สังคมไทย และรูปแบบ

การสื่อสารของไทย ผลการศึกษาพบว่า ผู้เขียนพบค่านิยมไทย 10 มิติ 1. การให้ความสำคัญตัวเองกับบุคคล 2. ภาวะบุญคุณ 3. การปรับตัวเข้ากับโอกาสและสิ่งแวดล้อม 4. ความสัมพันธ์และคุณธรรมทางสังคม 5. ความมั่งคั่งร่ำรวย 6. การมีความรู้ความสามารถ 7. อำนาจนิยม 8. พุทธศาสนา 9. สถาบันพระมหากษัตริย์ 10. ความสนุกสนาน ส่วนอุดมการณ์ในสังคมไทย 8 มิติ คือ 1. อำนาจนิยม 2. ราชาธิปไตย 3. ประชาธิปไตย 4. ชาตินิยม 5. ทุนนิยม 6. ศักดินา 7. ชายเป็นใหญ่ 8. พุทธศาสนา และรูปแบบการสื่อสารของไทย 5 มิติ คือ 1. วัฒนธรรมแบบกลุ่มนิยม 2. การสื่อสารแบบเน้นอ้างอิง 3. ความแตกต่างทางอำนาจ 4. ความเป็นเพศหญิง และ 5. ระบบสังคมโครงสร้างหลวม

2.5.2 ยุคกล่าวอ้างเทคโนโลยีแห่งตัวตน

อดีตกาลการกล่าวอ้างเทคโนโลยีถูกใช้ในการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นเทคโนโลยีในลักษณะที่ครอบคลุมและมีความเป็นตัวตนเฉพาะทางในการศึกษา ทำให้มีนักปรัชญากลุ่มหนึ่งที่มุ่งพยายามศึกษาประวัติศาสตร์ในด้านองค์ประกอบของความรู้ที่มีผลทั้งด้านการครอบงำและความเป็นตัวตน นำไปสู่การพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับความเป็นตัวตน โดยมีองค์ประกอบหลักมาจากประวัติศาสตร์สมัยอาณาจักรกรีกโรมันด้วยจิตวิญญาณการเป็นคริสเตียนในยุคสมัยคริสต์ศตวรรษที่ห้า จุดประสงค์หลักที่นักปรัชญาพยายามบ่งบอกถึงความเป็นเทคโนโลยีแห่งตัวตนคือการดูแลตนเองและการรู้จักตนเอง (Foucault, 1988) โดยสิ่งสำคัญที่ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนสมรรถนะตนเองคือจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นคุณลักษณะหลักของการขับเคลื่อนตนเองเพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่บุคคลต้องแยกให้ออกระหว่างหน้าที่ของตนเองกับกิจกรรมในเชิงนโยบาย เพราะสิ่งเหล่านั้นสามารถย้อนกลับมารวมกันและเกิดเป็นสิ่งที่ขัดขวางความสำเร็จต่อสังคมโดยรวม เพราะถ้าบุคคลนั้นไม่รู้จักตนเองก็จะเกิดความกังวลในสิ่งต่างๆ และส่งผลไปถึงสิ่งรอบข้างด้วย

เทคโนโลยีแห่งตัวตนจะพัฒนาไปโดยมีการกล่าวอ้างอำนาจเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะการที่มนุษย์สามารถควบคุมสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้จะนำไปสู่การกำหนดความเป็นไปของบางสิ่งในโลกใบนี้ พูโกต์กล่าวอ้างถึงความสำคัญในด้านเพศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการกำหนดอำนาจและมีความเป็นมาตั้งแต่สมัยอดีตกาลที่มนุษย์จะแสดงออกในลักษณะของการใช้เพศเป็นตัวกำหนดการกระทำบางอย่าง และยังส่งผลไปถึงการกำหนดนโยบายและกระบวนการทางสังคมที่เป็นไปในภาพรวม ซึ่งในสังคมยุโรปตะวันตกจะให้ความสำคัญมากเกี่ยวกับการวางแผนเพื่อกำหนดเส้นทางเดินของครอบครัว (Foucault, 1988) และอีกนัยหนึ่งด้านองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาก็เป็นสิ่งสำคัญ โดยเห็นได้ชัดจากสิ่งที่นักปรัชญาสมัยก่อนกล่าวถึงการที่บุคคลจะให้ความสำคัญกับการรู้จักตนเอง เพราะฉะนั้นแสดงได้

ถึงการให้ความสำคัญกับความรู้ที่อยู่ในตัวของบุคคลนั้น ซึ่งความรู้ที่มีจะต้องถูกสกัดออกมาใช้ในลักษณะที่เป็นเชิงวิทยาศาสตร์ได้เพื่อนำไปสู่การบันทึกเป็นหลักฐานสำหรับส่งต่อให้คนยุคต่อไปในอนาคต ด้วยเหตุนี้จะเป็นไปไม่ได้เลยที่ความรู้จะไม่มีที่มาเป็นแหล่ง โดยประการหลักจะมาจากการอ่านในสิ่งที่ได้พบเจอ การฟังจากสิ่งที่สนทนากับผู้รู้ หรือแม้แต่การมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้ก็สามารถทำให้เกิดความรู้ขึ้นได้ในแต่ละบุคคล ในด้านความจริงคำนี้ถูกกล่าวอ้างไว้ในหนังสือ Technology of the self เป็นคำที่สำคัญและถูกกำหนดขึ้นต้นของหัวข้อในการบรรยาย ซึ่งเน้นไปที่การให้ความเคารพต่อความจริงในด้านการคำนึงถึงข้อเท็จจริงในสิ่งที่กำลังลงมือปฏิบัติโดยจะต้องแสดงให้เห็นถึงคุณประโยชน์รอบด้าน

การทดสอบตนเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้เกิดความหลงลืมในความเป็นตนเองนั้นได้ถูกกล่าวถึงเป็นสำคัญ ในส่วนของการไตร่ตรองให้มีจิตสำนึกในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่บ่งบอกถึงพฤติกรรมของบุคคลนั้นอย่างเห็นได้ชัด ความอดทนเป็นสิ่งสำคัญของบุคคลที่ให้ความสำคัญกับความจริงเพราะบางครั้งอาจไม่ได้เกิดขึ้นในทันทีแต่ต้องใช้ความอดทนเพื่อรอคอยสิ่งนั้นที่ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นความจริง การมีจิตวิเคราะห์และให้ความสำคัญกับการยอมรับเป็นอีกส่วนสำคัญให้เกิดอานุภาพของการใช้ความจริงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาเทคโนโลยีแห่งตัวตน (Foucault, 1988) ความเป็นตนเองมีองค์ประกอบภายในที่เป็นในลักษณะเชิงพฤติกรรมของแต่ละบุคคล แต่ในกลุ่มบุคคลที่จะเป็นผู้มีการใช้เทคโนโลยีส่วนบุคคลเพื่อไปแก้ไขจัดการปัญหาบางอย่างของส่วนรวมนั้น ความเสียสละเป็นอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้ทำประโยชน์แก่ส่วนรวมต้องมีเพราะในบางครั้งอาจไม่ตรงตามที่ตนเองต้องการ เพราะฉะนั้นบุคคลที่ถูกกล่าวอ้างต้องมีส่วนประกอบในรูปแบบจินตนาการเพื่อใช้ในอิริยาบถต่างๆ เช่น การขับเคลื่อนความรู้สึกที่ต้องการจริงๆ จากภายในจิตวิญญาณที่เกิดจากการวิเคราะห์ตนเองให้รู้แน่ชัด และนำไปสู่การใช้เหตุผลเพื่อพัฒนาความคิดให้เกิดการยกระดับสูงขึ้นในการมีจิตใจบริการและเตรียมพร้อมต่อสิ่งต่างๆ

กล่าวโดยสรุปแนวคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตนเป็นการผสมผสานระหว่างเบื้องหลังความคิดทางปรัชญาในด้านพฤติกรรมมนุษย์ที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึงองค์ประกอบในทางการจัดการชุมชนด้านอำนาจ (Power) ซึ่งเกิดขึ้นจากการแข่งขันทางสังคม ด้านความรู้ (Knowledge) ที่มีหลักการเป็นเหตุผล ด้านความจริงหรือความสมนัย (Truth) ที่เป็นผลจากการนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาและนำมาซึ่งความจริงและด้านตัวตน (Self) ที่มีความเป็นแบบแผนของตัวตน ผู้วิจัยใช้แนวคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตนที่สอดคล้องกับการจัดการชุมชนค้นพบตัวบทที่เป็นภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมจากการสถาปนาผู้นำชุมชน โดยเกิดจากชุดความรู้จากการสังสมประสบการณ์ส่งไปสู่การถ่ายทอดชุดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น

ผ่านการแสดงออกโดยบุคคลและมีส่วนประกอบสำคัญในรูปแบบจินตนาการเพื่อใช้อธิบายอิริยาบถต่างๆ ทางภาคปฏิบัติทางสังคมเป็นองค์ประกอบที่ค้นพบจากการได้รับชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชนประกอบการคงบริบทความเป็นชุมชนโดยชนบทธรรมนิยมและประเพณี ประสานรวมในการขับเคลื่อนที่ความต้องการจากภายใต้จิตวิญญาณที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ตนเอง ผู้วิจัยได้ใช้ผลึกคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตนเป็นพื้นฐานในการพัฒนางานวิจัย เพื่อให้มีความเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมายทางสังคม และกำหนดความหวังนำไปสู่การเกิดผลลัพธ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงต่อบางสิ่งด้วยกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อคนหรือกลุ่มคน เพื่อตอบคำถามและนำไปสู่การขับเคลื่อนบางสิ่งที่มีผลกระทบเชิงบวกในสังคม

2.5.2.1 วาทกรรมการแข่งขันทางสังคม

กลุ่มบุคคลในสังคมได้ถูกจัดแบ่งเป็นลำดับชั้นโดยมีระบบในรูปแบบอันดับที่ชี้ให้เห็นว่าบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งนั้น มีเกียรติหรือได้รับการยกย่องว่าอยู่ในอันดับที่สูงกว่า เท่ากัน หรือต่ำกว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ในฐานะอื่นในสังคมเดียวกัน ผู้วิจัยพยายามชี้ให้เห็นถึงลำดับชั้นของบุคคลที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคม ซึ่งจะเป็นการแสดงออกถึงฐานะทางสังคมว่ามีความเท่าเทียมกันในแบบแผนชีวิต สิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ อิทธิพลหรืออำนาจ ตลอดจนความสะดวกสบาย โดยเฉพาะวาทกรรมด้านความมีหน้าตาในสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งการเกิดมาและมีชีวิตของบุคคลที่อยู่ในสังคมจะเป็นสมาชิกของชนชั้นใด ชนชั้นหนึ่งในสังคมนั้นเสมอ ผู้วิจัยใช้ผลึกคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการกล่าวอ้างความเป็นตัวตน โดยค้นพบว่าบุคคลสามารถที่จะเปลี่ยนหรือเลื่อนสถานะทางสังคมของตนได้ เช่น โดยกำเนิดอาจเป็นคนในลำดับชั้นที่ต่ำ แต่ได้รับโอกาสทางการศึกษาและนำไปสู่การดำรงตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงขึ้น เขาก็จะสามารถพัฒนาสถานะกลายเป็นคนชั้นสูงในสังคมได้แต่บุคคลดังกล่าวนี้ยังพบเจอได้น้อย ซึ่งตัวอย่างในสังคมอินเดียส่วนใหญ่บุคคลที่เป็นสมาชิกของชนชั้นใดแล้วมักจะเป็นสมาชิกของชนชั้นนั้นไปตลอด (Warner, 2002)

พื้นฐานวาทกรรมทางสังคมถูกสร้างขึ้นโดยมุมมองของมนุษย์ และในปัจจุบันทำให้เกิดความยุ่งยากทางด้านโครงสร้างสังคม อันเป็นผลมาจากมุมมองของแต่ละบุคคลนำไปสู่ความขัดแย้ง โดยเฉพาะกลุ่มอนุรักษ์นิยมและกลุ่มที่เน้นความรุนแรง ซึ่งสังคมพื้นฐานเป็นแบบอนุรักษ์นิยมที่มีคุณลักษณะพิเศษในรูปแบบของการพึ่งพากัน (Lenski, 1966) กล่าวอ้างถึงระดับทางสังคมมีความซับซ้อนและปรากฏการณ์ที่หลากหลาย และมีสิ่งที่สำคัญแฝงอยู่โดยที่ผู้วิจัยขอใช้วาทกรรมว่า “ระดับพลัง” (Power Class) แนวคิดนี้ถูกนำมาวิเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างต่อเนื่อง โดยจากนี้ผู้วิจัยขอ

นำรวมอยู่ในกลุ่มความหมายของพลัง ซึ่งถูกกำหนดในรูปแบบที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์อย่างง่ายและโดยตรงระหว่างสองสิ่ง ในระบบของระดับมีโครงสร้างและระบบการกระจายไปสู่สิ่งต่างๆ ด้วยเหตุผลที่ต่างกันไป ด้วยเหตุนี้ว่าทฤษฎีที่ว่า “ระบบของระดับ” (Class System) กับ “ระบบการกระจายตัว” (Distributive System) จึงมีความหมายคล้ายคลึงกัน ซึ่งผู้วิจัยขอใช้กรอบการอธิบายด้วยรูปภาพในด้านมิติของพลังที่เกี่ยวข้องกับระบบการกระจายตัว โดยมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 4 ส่วน ดังนี้

ระบบการแบ่งชั้นทางสังคม			
ระบบชั้นทางการเมือง	ระบบชั้นทางทรัพย์สิน	ระบบชั้นทางการประกอบอาชีพ	ระบบชั้นทางการแบ่งกลุ่ม
ผู้มีฐานะสูง	มั่งคั่ง	เจ้าของที่ดินขนาดใหญ่	ชาวสเปน
เจ้าขุนมูลนาย	ระดับกลาง	เกษตรกรอิสระ	
ระดับล่าง		ยากจน	เจ้าหน้าที่รัฐ
		ชานา	ผู้ประกอบการ
ส่วนที่เป็นระบบตรงข้ามทางการปกครอง	ชั้นแค่น	ขอทาน หญิงขายบริการ ไม่มีงานทำ และอื่นๆ	ชาวอินเดีย

ภาพที่ 9 โครงสร้างมิติของอำนาจที่เกี่ยวข้องกับระบบการกระจายตัวของสังคม

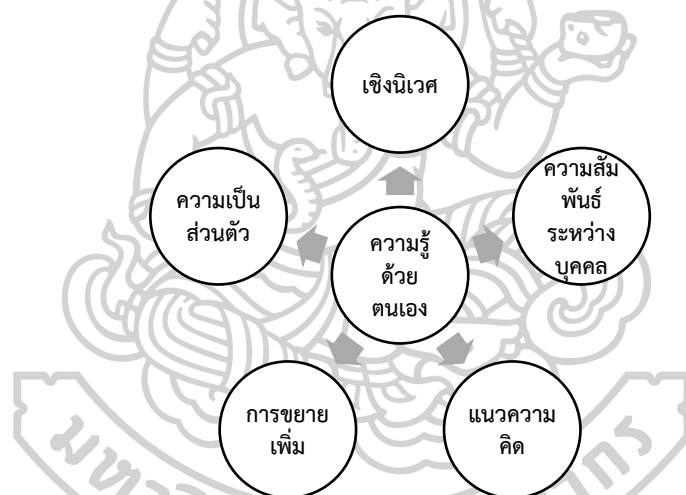
ที่มา: Lenski, G. E. (1966). Power and Privilege: A Theory of Social Stratification. New York / St. Louis / San Francisco / Toronto / London / Sydney McGRAW-HILL.

กล่าวโดยสรุปผู้วิจัยใช้การแบ่งลำดับชั้นทางสังคมเป็นพื้นฐานในการเข้าถึงสาเหตุหลักที่นำมาสู่การใช้พลังหรืออำนาจในการดำเนินการต่างๆ ของชุมชน ซึ่งการแบ่งลำดับชั้นมีพื้นฐานผลึกคิดมาตั้งแต่สมัยอดีตในรูปแบบการปกครองต่างๆ และมีความคล้ายคลึงกันในด้านการทำให้เกิดพลังหรืออำนาจเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบางอย่างบนโลกใบนี้ เพราะฉะนั้นจากการที่ผู้วิจัยทบทวน

วรรณกรรมในต่างประเทศโดยส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานมาจากนักปรัชญาสมัยก่อน ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความเชื่อมโยงในผลึกคิดดังกล่าวและนำมาสู่เทคโนโลยีแห่งตัวตนที่เป็นศาสตร์ในเชิงพฤติกรรมมนุษย์ที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบางอย่างในสังคม

2.5.2.2 แบบแผนความเป็นตัวตน

ในมุมมองทางปรัชญาเกี่ยวกับการอธิบายบางสิ่งที่เรียกว่าตนเอง (The self) นักปรัชญาหลายๆคนได้พยายามอธิบายแนวความคิดแต่ยังเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกัน เช่น ความเป็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสังคม ความเป็นตัวตนไม่ได้อยู่รวมทั้งหมดแต่ผนวกรวมหลายสิ่งเกี่ยวกับกระบวนการแทนที่แนวคิดที่ถูกเรียกว่ารูปแบบตัวตน (Metzinger, 2003) ประการสำคัญที่นักปรัชญากล่าวถึงคือความรู้ของตนเอง (Self-knowledge) ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ 5 ประการดังนี้

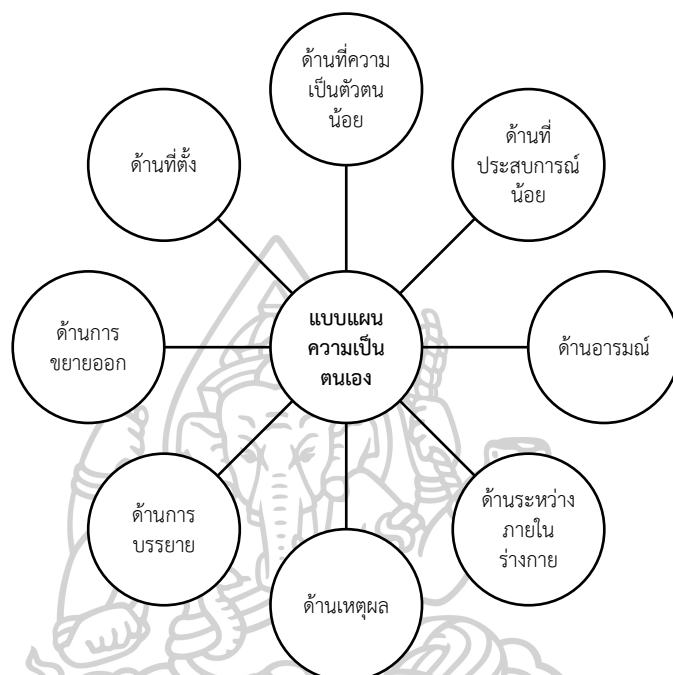
ภาพที่ 10 องค์ประกอบความรู้ด้วยตนเอง

ที่มา: Metzinger, T. (2003). Being No One: The Self-Model Theory of Subjectivity. MIT Press. Cambridge, MA.

ความเป็นตัวตนมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในประเด็นหลักทางทฤษฎีของตนเองในลักษณะโครงสร้างตรงกลางของเปลือกนอก และ การอ้างอิงตนเอง (Northoff & Bermpohl, 2004) ในบางการศึกษาจะวิพากษ์โดยใช้ตัวอย่างจากการแนะนำว่ามาจากกระบวนการที่มีที่มาและไม่มีที่มาในสมอง (Vogeley & Gallagher, 2011)

คำว่าตนเองคือกลุ่มแนวคิดที่รวมถึงองค์ประกอบที่สร้างขึ้นร่วมกันในแบบแผนทฤษฎีตนเอง โดยหมายถึงกรณีแบบแผนตนเองถูกเขียนขึ้นจากช่องทางต่างๆ ในการสร้างความสอดคล้องในการ

ปฏิวัดิตทางอารมณ์ไปสู่การแบ่งแยกภายในร่างกายตนเอง ด้วยความแตกต่างในแบบแผนแต่ในอีกบริบทสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ซึ่งทฤษฎีตนเองในพื้นฐานเป็นเงื่อนไขที่บางครั้งมีความบกพร่องในองค์ประกอบที่อธิบายและยังคงในการตัดสินใจตนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบใน 8 ลักษณะดังนี้

ภาพที่ 11 ขอบเขตแต่ละด้านแบบแผนความเป็นตนเอง

ที่มา: Vogeley, K. and S. Gallagher (2011). The self in the brain, Oxford: Oxford University Press.

1. ด้านที่ความเป็นตัวตนน้อย (Minimal embodied aspect) เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับตรรกะทางชีวภาพ ในลักษณะที่ยอมรับระบบที่มีความแตกต่างระหว่างตนเองและอะไรที่ไม่ใช่ตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานที่มีความหลากหลายมากกว่าพฤติกรรมของสัตว์
2. ด้านที่ประสบการณ์น้อย (Minimal experience aspect) เป็นลักษณะโครงสร้างของระบบที่สามารถมีความรู้สึกต่อสิ่งนั้นตลอด ซึ่งจะเป็นผลกระทบกลับก่อนที่จะเกิดประสบการณ์จากมุมมองของบุคคลแรก โดยตนเองหรือไม่ใช่ตนเองในความหลากหลายของระบบความรู้สึกในตัวตน
3. ด้านอารมณ์ (Affective aspect) ความจริงของบางบุคคลที่เป็นสัญญาณส่งไปผสมรวมกับองค์ประกอบด้านอารมณ์จากพื้นฐานนำไปสู่ร่างกายทำให้เกิดแบบแผนของความรู้สึกและอารมณ์ทางร่างกาย

4. ด้านระหว่างภายในร่างกาย (Intersubjective aspect) มนุษย์และอาจารย์ไปถึงสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ (สัตว์) ได้กำเนิดโดยใช้พื้นที่ให้เข้ากับสิ่งที่ดำรงอยู่ระหว่างร่างกาย ซึ่งอาจเกิดจากความตื่นตัวในบางสิ่งโดยสิ่งอื่นที่มุ่งไปที่บุคคลนั้น

5. ด้านเหตุผล (Cognitive aspect) ทฤษฎีพื้นฐานความเป็นตนเองมุ่งให้ความสำคัญไปที่ด้านเหตุผล ที่ซึ่งจัดระดับจากจิตสำนึกของตนเองไปสู่ความเข้าใจแนวคิดตนเอง ในส่วนบุคลิกภาพที่อาจไม่เกี่ยวข้องกัจิตสำนึกตนเองทั้งหมด แต่เนื่องจากจะทำให้เกิดความแข็งแรงในเชิงจิตวิทยาและเป็นส่วนสำคัญในวรรณกรรมของความเป็นตัวตน

6. ด้านการบรรยาย (Narrative aspect) ในส่วนที่เป็นความหลากหลายของแนวคิดนี้ การใช้พื้นฐานที่พยายามบรรยายตัวตนและจากนักทฤษฎีอื่นๆ เพื่อนำไปสู่ความเชื่อถือในการเป็นตนเองที่มีความเหมาะสมในเชิงโครงสร้าง

7. ด้านการขยายออก (Extended aspect) โดยทั่วไปเราสามารถเรียกตนเองในเชิงกายภาพของพื้นที่ ยกตัวอย่าง เช่น บ้าน เสื้อผ้า หรือความหลากหลายอื่นๆที่เราเป็นเจ้าของ โดยเราสามารถอธิบายกับบุคคลที่รู้จักในบางครั้งกับเทคโนโลยีที่เราใช้ หรือในสถาบันที่เราทำงานอยู่

8. ด้านที่ตั้ง (Situated aspect) เป็นการระบุถึงระดับขนาดของบุคคลที่เราเป็น ซึ่งอาจรวมถึงโครงสร้างครอบครัวและสิ่งแวดล้อมในสถานที่ที่เราเติบโต โดยรวมถึงวัฒนธรรมและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่อธิบายถึงเส้นทางในการใช้ชีวิต

กล่าวโดยสรุปในด้านแบบแผนทฤษฎีความเป็นตนเองไม่ใช่สิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาทางปรัชญาโดยหลักการ ซึ่งอาจเกิดจากความใคร่รู้ในขอบเขตทางความจำเป็น หรืออาจกล่าวได้ว่าความเป็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสร้างสังคม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดมาใช้เพื่อที่สามารถอธิบายความเป็นตัวตนซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ได้อยู่รวมกันทั้งหมด แต่ผนวกรวมหลายสิ่งเกี่ยวกับกระบวนการเข้าด้วยกันแทนที่แนวคิดโดยถูกเรียกว่าแบบแผนตัวตน โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการศึกษาบริบททางสังคม เพื่อนำไปสู่การศึกษาแนววงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

2.5.3 ยุคการสร้างรากฐานทางสังคมด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

บริบทชุมชนท้องถิ่นปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมาก เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่โดยชุมชนที่เข้มแข็งจะสามารถลุกขึ้นมาจัดการตนเองและเห็นถึงความสำคัญในการประสานกับ

หน่วยงานภาคีพัฒนา ในการเข้ามามีบทบาทเพื่อหนุนเสริมและสนับสนุนได้อย่างสอดคล้อง ด้านการพึ่งตนเองที่อยู่ในระดับครัวเรือนส่วนมากมีการทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งถูกใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ตนเองเพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ประกอบกับการใช้สินค้าอุปโภคและบริโภคในชีวิตประจำวันเพื่อเป็นการลดรายจ่ายทุกครัวเรือน ด้านการปลูกพืชผักสวนครัวหรือการเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ และหมู ไว้สำหรับบริโภคภายในครัวเรือน เป็นการพึ่งตนเองในระดับชุมชนที่ทำให้เกิดประสบความสำเร็จในหลายชุมชนจนกระทั่งกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ อำนาจของผู้นำชุมชนมีความจำเป็นต้องใช้กระบวนการวิเคราะห์ การจัดทำแผนชุมชน ไปสู่การพัฒนากลุ่มองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ การบูรณาการทุน กลุ่ม องค์กรกองทุนการเงินต่างๆ รวมไปถึงการบริหารจัดการเงินทุนภายในชุมชน เพื่อให้เกิดการใช้เงินทุนในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิภาพเพื่อทำให้คุ้มค่าสูงสุด นำไปสู่ผลผลิตเด่นชัดจากการดำเนินกิจกรรมที่มีความเป็นรูปธรรมด้านการจัดการด้วยตนเองของคนในชุมชน จึงได้รับคัดเลือกและประกาศให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่มีผลการปฏิบัติงานดีเด่นในระดับต่างๆ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ชี้ให้เห็นถึงแนวคิดที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว หรือแม้กระทั่งระดับชุมชน ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้บริบทการทำงานของชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกซึ่งเน้นปรับใช้แนวคิดด้านความพอเพียง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นเพื่อเข้าใจการที่ชุมชนใช้พื้นฐานผลึกคิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการถูกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก โดยการที่ชุมชนเรียนรู้เท่าทันกระทำดังกล่าวต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง โดยไม่สามารถหิ่งหึ่ง และสยบยอมในการนำวิชาการมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ เพื่อให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากโลกภายนอก

2.5.3.1 คุณสมบัติของวาทกรรมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.5.3.1.1 การกล่าวอ้างถึงความพอประมาณที่บ่งบอกถึงความพอดีในการดำรงชีวิตที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยต้องไม่ทำให้เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2.5.3.1.2 การกล่าวอ้างถึงความมีเหตุผลที่มีต่อการตัดสินใจในสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระดับความพอเพียงที่เป็นไปอย่างมีเหตุผล ซึ่งใช้การพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำอย่างรอบคอบ

2.5.3.1.3 การกล่าวอ้างถึงภูมิคุ้มกันเพื่อการเตรียมตัวและเตรียมกำลังใจให้พร้อมรับสิ่งต่างๆ ที่เป็นผลกระทบและอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

การตัดสินใจเพื่อสถาปนาอำนาจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ผู้วิจัยของอธิบายถึงส่วนประกอบของเงื่อนไขในระดับความพอเพียง 2 ประการดังต่อไปนี้

1. การกล่าวอ้างถึงความรู้เป็นความรอบรู้ในด้านวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความรอบคอบในการนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เกิดความเชื่อมโยงกัน สำหรับใช้ในการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2. การกล่าวอ้างถึงคุณธรรมที่เป็นส่วนสำคัญเพื่อเสริมสร้างให้บุคคลมีความตระหนักในด้านคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน ตลอดจนการใช้สติปัญญาเพื่อดำเนินชีวิตในปัจจุบัน

การประยุกต์ทฤษฎีใหม่เป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่มีความชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้เป็นหลักเพราะพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนเกษตรกรซึ่งดำเนินรอยตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและใช้แนวคิดดังกล่าวเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินกิจกรรม โดยจะมีใจความสำคัญที่อยู่ในระดับนี้ 3 ประการคือ

1. การกล่าวอ้างให้ความสำคัญในการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็กออกเป็นสัดส่วนให้มีความชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดในการดำเนินงานทางด้านเกษตรและอื่นๆ

2. การกล่าวอ้างใช้การคำนวณโดยหลักวิชาการเกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนการทำงานที่มีความจำเป็นเพื่อให้เกิดความสม่ำเสมอในวัตถุประสงค์ที่สำคัญตลอดทั้งปี

3. การกล่าวอ้างที่เน้นการวางแผนให้มีความสมบูรณ์แบบสำหรับการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ

พื้นที่ชุมชนในภูมิภาคตะวันออกส่วนใหญ่ได้พัฒนาตนเองไปสู่ทฤษฎีใหม่ โดยมีใจความที่ว่าเมื่อมีผู้นำไปปฏิบัติจนเข้าใจถึงหลักการและได้ลงมือปฏิบัติในที่ดินของตนเองจนเห็นผลแล้ว ก็พัฒนาเข้าสู่ขั้นตอนที่มีความชัดเจนในชุมชนขยายผลคือการรวมพลังกันในรูปแบบกลุ่ม เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการจัดการภายในชุมชนด้วยตนเองให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

กล่าวโดยสรุปผู้วิจัยได้ใช้การกล่าวอ้างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจบริบทพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกที่มีพื้นฐานเป็นชุมชนเกษตรกรรมและประมง ซึ่งผลึกคิดดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจถึงการดำรงชีวิตของประชาชนที่มีความพออยู่พอกินสมควรแก่อัตภาพ ไม่ได้มีความอดอยากและสามารถเลี้ยงตนเองได้แม้ในยามที่เกิดวิกฤตชุมชนยังสามารถที่จะฟื้นตัวและช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง ภาคปฏิบัติการวาทกรรมมีขั้นตอนสอดคล้องกับการกำหนดนโยบายของชุมชน

นำไปสู่การวางระบบการจัดการตนเองของชุมชนที่มาชุดความรู้จากการสังสมประสบการณ์ผ่านการถ่ายทอดชุดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ทางภาคปฏิบัติการทางสังคมเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบกับการสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทำให้สิ่งสำคัญมาจากการได้รับโอกาสจากกลุ่มในชุมชนโดยมีความสอดคล้องกับการได้รับชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชน ที่มาจากริบทความเป็นชุมชนโดยขนบธรรมเนียมและประเพณี ผู้วิจัยใช้แนวคิด “หลักความพอเพียง” เป็นพื้นฐานในการศึกษาโดยนำไปสู่การลดการพึ่งพาความช่วยเหลือของบุคคลหรือหน่วยงานอื่น นำไปสู่ประโยชน์แก่ชุมชนส่งผลให้ลดความกังวลในความช่วยเหลือและนำไปสู่ความสำเร็จด้านการจัดการตนเองของชุมชน

2.5.4 ยุคการกล่าวอ้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน

แหล่งเรียนรู้ชุมชนในปัจจุบันเกิดขึ้นอย่างมากมายในพื้นที่ของประเทศไทย ซึ่งในแต่ละแห่งจะมีการกล่าวอ้างบริบท รูปแบบ และองค์ความรู้ที่แตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่ ผู้วิจัยของกล่าวถึงคำว่า แหล่งเรียนรู้ชุมชน ในที่นี้ผู้วิจัยให้ความหมายถึง “แหล่ง” “สถานที่” หรือ “ที่รวม” ข้อมูลความรู้ ข่าวสาร สารสนเทศ รายละเอียดกิจกรรม รวมถึงประสบการณ์ต่างๆ ในชุมชนที่สามารถสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้สนใจเกิดความสามารถในการเฝ้าหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัย ผลึกคิดส่วนใหญ่ผู้พัฒนาจะเน้นไปที่การสร้างและพัฒนาไปสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (คัชพล จันทเพชร, 2559) ซึ่งเป็นการจัดการแหล่งให้มีการศึกษาที่สามารถเกื้อหนุนให้บุคคลในแต่ละชุมชนสามารถสะดวกในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มุ่งไปที่การกระจายโอกาสด้านการศึกษาให้สามารถเข้าถึงในทุกกลุ่ม โดยการใช้สิ่งที่มีอยู่ในสังคมเป็นวัตถุดิบพื้นฐาน ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น การอ้างถึงสิ่งต่างๆ จากประสบการณ์ของวิทยากรหรือปราชญ์ชาวบ้าน จากแปลงสาธิต หรือจากศูนย์เรียนรู้ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีความคล้ายคลึงกับลักษณะของการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ มีความยืดหยุ่นที่ไม่เน้นการเรียนรู้เฉพาะในห้องเรียน ดังนั้นวาทกรรมการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชน จึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ก่อประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพจากประสบการณ์ตรงที่สามารถสัมผัสและจับต้องได้ ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ไม่ได้มีเฉพาะต่อสมาชิกในชุมชนเท่านั้น แต่ผู้วิจัยกล่าวรวมถึงบุคคลทั่วไปที่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้เพื่อดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และก่อให้เกิดการจารึกข้อมูลชุมชนที่เป็นระบบด้วย

2.5.4.1 วาทกรรมแหล่งเรียนรู้ชุมชน

2.5.4.1.1 การกล่าวอ้างถึงที่มาของความรู้และเนื้อหาความรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่อยู่ในรูปแบบต่างๆ เช่น ตัวบุคคล วัตถุสิ่งของ สถานที่ ประเพณี ฯลฯ ในแหล่งที่มาของความรู้

ประเภทนี้สามารถเสื่อมสลายได้ตามกาลเวลา ปัจจุบันบางแหล่งของความรู้ไม่สามารถให้เรื่องราวได้อย่างชัดเจนหากไม่มีบุคคลมาบอกเล่าหรือไม่มีเอกสารข้อมูล

2.5.4.1.2 การกล่าวอ้างถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบขั้นตอน มีลักษณะวิธีการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีรูปแบบด้านการเผยแพร่หรือการนำรายละเอียดเนื้อหาความรู้จากแหล่งที่มาถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ ในลักษณะการจัดทำหลักสูตรอบรมหรือการแสดงสาธิตสิ่งต่างๆ

2.5.4.1.3 การกล่าวอ้างถึงอุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้หรือสื่อการเรียนรู้ ในที่นี้ผู้วิจัยให้เป็นลักษณะอุปกรณ์ในการสาธิตหรือสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทำให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น นอกเหนือจากการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว

2.5.4.1.4 การกล่าวอ้างถึงสถานที่เรียนรู้ ที่ส่วนใหญ่ใช้บริเวณแหล่งของความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดประสบการณ์จากสถานที่จริง เช่น บ้านของผู้รู้ แปลงเกษตร ฟาร์ม วัด เป็นต้น ส่วนใหญ่ปรับสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ให้มีลักษณะเป็นห้องเรียนธรรมชาติและไม่จำเป็นต้องมีลักษณะทางการ

2.5.4.1.5 การกล่าวอ้างถึงการประเมินและการติดตามผล สำหรับใช้ในการวัดผลว่าการจัดการเรียนรู้นั้นได้ผลเป็นอย่างไร เพื่อที่จะได้นำมาพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

2.5.4.1.6 การกล่าวอ้างถึงผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญเพื่อที่ว่าเน้นให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มา จนกระทั่งถึงการประเมินและติดตามผล สิ่งสำคัญต้องมอบหมายให้ชุมชนเป็นตัวหลักในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจ เพื่อให้ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ชุมชนสามารถขยายออกไปในวงกว้างเป็นลักษณะของชุมชนสู่ชุมชน

2.5.4.1.7 การกล่าวอ้างถึงผู้เรียนมีความเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของแหล่งเรียนรู้ ชุมชนที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะถ้าแหล่งเรียนรู้ไม่มีผู้เรียนจะทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งผู้เรียนอาจเป็นใครก็ได้ที่มีความสนใจ เช่น สมาชิกในชุมชนหรือผู้สนใจทั่วไป

การศึกษาของชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (2558) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอำนาจของชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอำนาจของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัย

พบว่า โครงสร้างอำนาจชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการคลี่คลายจากโครงสร้างการปกครองตนเองของชุมชนที่เคยมีมาในอดีต พัฒนามาสู่โครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์เป็นแบบแผนหลักในปัจจุบัน โดยมีการเกิดขึ้นของโครงสร้างอำนาจใหม่ในรูปแบบของโครงสร้างแบบชนชั้นนำ แบบแผนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดขึ้นภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่ใหญ่กว่าในระดับภาค เริ่มตั้งแต่การก่อรูปอุดมการณ์ทุนนิยมช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนเกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจในด้านการผลิตเพื่อขายหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง เกิดการสถาปนาการปกครองส่วนภูมิภาคสมัยใหม่ในช่วงการปฏิรูปการปกครอง รวมไปถึงการก่อรูปโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำท้องถิ่นในแต่ละจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นสิ่งที่พัฒนาจากระบบการเลือกตั้งหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 โครงสร้างอำนาจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังกล่าวจึงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในระดับชุมชนท้องถิ่นโดยการแทรกตัวของกลไกรัฐ นำไปสู่การขยายตัวของระบบทุนนิยม และการขยายตัวของกลไกการเมืองในระบบเลือกตั้งตามลำดับ สรุปคือ กลไกของรัฐ ระบบทุนนิยม และระบบเลือกตั้งได้เข้าไปแทนที่เพื่อสกัดกั้นนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกลไกต่าง ๆ ของสถาบันหมู่บ้านนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของชุมชนท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุปการเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนเป็นผลึกคิดสำคัญที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการกำหนดเป้าหมายว่าพื้นที่สำหรับใช้เก็บข้อมูลมีองค์ประกอบที่เหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยหรือไม่ โดยผู้วิจัยเน้นไปที่ลักษณะของชุมชนที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ข้อค้นพบจากภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมมาจากชุดความรู้จากการสังเคราะห์ประสบการณ์เพื่อถ่ายทอดชุดความรู้จากฐานสู่ฐาน ในทางสังคมความสอดคล้องแนวคิดประกอบไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนจากการสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน การเปิดโอกาสของกลุ่มส่งผลให้เกิดผู้นำรุ่นใหม่เป็นการได้รับโอกาสจากกลุ่มในชุมชน มีการส่งผ่านชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชนที่เกิดจากบริบทความเป็นชุมชนโดยชนบทธรรมนิยมและประเพณี เพื่อเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้และนำไปสู่การถ่ายทอดผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ ที่เกิดกับเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตและกิจกรรมการพัฒนาของคนในชุมชน ให้สามารถถ่ายทอดออกไปยังผู้ที่สนใจภายนอก นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในด้านการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนอีกประการ

2.6 แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน

การจัดการตนเองของชุมชนเป็นกระบวนการทำงานในเชิงยุทธศาสตร์เพื่อมุ่งหวังให้ชุมชนปลดปล่อยตนเองจากพันธนาการในทางความคิดและการกระทำ ไปสู่การจัดการสิ่งต่างๆในชุมชนภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม สิ่งเหล่านี้มุ่งหวังให้ประชาชนคิดและตัดสินใจภายใต้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งการดำเนินงานที่จะประสบความสำเร็จนั้นชุมชนต้องมีความเชื่อว่าสามารถจัดการตนเองได้เป็น

ทูน (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) การจัดการตนเองของชุมชนเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติโดยใช้ภูมิปัญญาแต่เดิมเพื่อจัดการอำนาจที่เข้ามาจากภายนอก ด้วยเป้าหมายที่มุ่งหวังในการจัดระเบียบกิจกรรมต่างๆ ที่มีลักษณะให้ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นหลักหรือพึ่งพาสิ่งภายนอกให้น้อยที่สุด

มิติของสภาองค์กรชุมชนกล่าวถึงการจัดการตนเองของชุมชนว่าเป็นระบบที่ใช้สำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาชุมชนให้แก่คนในพื้นที่ ภายใต้การใช้เวทีพูดคุยเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งเป็นระบบที่ใช้ดำเนินการมาตั้งแต่สมัยอดีต (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) นอกจากนั้น ในการศึกษาแนวคิดพื้นฐานในงานพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งต่อการทำงานของนักพัฒนาและประชาชนให้มีประสิทธิภาพ สิ่งที่คุณพัฒนาควรคำนึงถึงเป็นสิ่งสำคัญ คือ ความต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งพาตนเอง และการช่วยเหลือตนเอง

แนวคิดการพึ่งพาตนเองเป็นการพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อปลดปล่อยพันธนาการในการทำงาน ก่อให้เกิดการประสานงานกันเพื่อเป้าหมายความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งมีที่มาจาก การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจากภายใน โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาด้านการจัดการตนเองของชุมชน ทั้งนี้ การจัดการตนเองของชุมชนที่จะเกิดขึ้นได้นั้น (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี & คณะ, 2549) แนวคิดที่เป็นความเชื่อพื้นฐานมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดแรงสนับสนุนภายใต้ขีดความสามารถของตนเอง สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญในการได้รับความช่วยเหลือจากโอกาสของผู้สนับสนุน จึงทำให้สรุปได้ว่าการที่ชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองจะทำให้บรรลุผลสำเร็จในการจัดการตนเองของชุมชนได้ดียิ่งขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

การจัดการตนเองของชุมชนมีความหมายในการที่ชุมชนสามารถจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นต่างๆ รวมถึงความสัมพันธ์ของภาคีเครือข่าย ที่ตั้งอยู่บนความเป็นอิสระในทางการแสดงออกและการถ่ายทอดชุดความรู้ สิ่งเหล่านี้เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมเป็นอัตลักษณ์ความรู้ของชุมชนเอง (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ซึ่งผู้วิจัยขออธิบายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนที่ใช้เป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนการตัดสินใจคัดเลือกชุมชนที่โดดเด่นด้านการจัดการตนเองดังต่อไปนี้

1. ศักยภาพในการริเริ่มโครงการ ผู้วิจัยใช้ศักยภาพดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการกำหนดว่าชุมชนควรเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการตนเอง เพราะการที่ชุมชนสามารถพัฒนาความคิดจนไปสู่รูปแบบของโครงการได้นั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าชุมชนดังกล่าวสามารถจัดการตนเองได้ในระดับหนึ่ง

2. ศักยภาพการบริหารจัดการ ผู้วิจัยใช้กระบวนการดังกล่าวเป็นข้อมูลในการศึกษาการจัดการ การแบ่งหน้าที่ ในเรื่องคน เงิน และกิจกรรม เพื่อทำให้เห็นถึงการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม

3. ศักยภาพการระดมทุน ในด้านนี้ขึ้นอยู่กับความมีประสิทธิภาพของชุมชนที่สามารถไฝหาแหล่งทุนในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งถ้าชุมชนสามารถมีศักยภาพในการหาแหล่งทุนได้ด้วยตนเองก็สามารถคาดการณ์ได้ว่าการจัดการตนเองของชุมชนนั้นสามารถเป็นต้นแบบในการศึกษาได้เป็นอย่างดี

4. ศักยภาพการต่อรองทางการเมือง ชุมชนต้องมีพื้นฐานทางทรัพยากรในระดับหนึ่งเพราะการต่อรองทางการเมืองเป็นที่ละเอียดอ่อน สิ่งเหล่านี้ขึ้นกับความต้องการของกลุ่มการเมืองว่าผลประโยชน์ที่ได้รับมีความสอดคล้องกับความต้องการหรือไม่ เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงมุ่งไปที่ชุมชนที่พัฒนาไปจนถึงระดับที่มีอำนาจการต่อรองดังกล่าว ซึ่งสามารถสันนิษฐานได้ว่าชุมชนเหล่านั้นจะสามารถจัดการตนเองได้ในระดับหนึ่ง

5. ศักยภาพผู้นำชาวบ้าน การที่ชุมชนจะไปได้ไกลผู้นำเป็นส่วนกลไกที่สำคัญ เพราะหากชุมชนมีผู้นำที่ดี เก่ง และฉลาด ทำให้สามารถขับเคลื่อนการจัดการชุมชนไปในทิศทางที่เป็นเอกภาพ ส่งผลให้การทำงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

การศึกษาของเอกภุมิ เจียมวิทยานุกูล (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์วาทกรรมว่าด้วยการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของไทย” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อเปิดเผยให้เห็นถึงการช่วงชิงการนำของวาทกรรมหลัก ที่ครอบงำการเมืองการปกครองของทั้งโลก ได้แก่ วาทกรรมอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งวาทกรรมภายใต้อุดมการณ์นี้ คือ วาทกรรมการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง โดยวาทกรรมชุดนี้ได้สร้างความรู้และความจริงให้กับสังคมไทย โดยการเก็บกดและปิดกั้นอุดมการณ์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รวมถึงอุดมการณ์ทางการเมืองต่างๆ เช่น ระบบคอมมิวนิสต์ที่ไม่ให้มีบทบาทในสังคมผ่านการศึกษา ซึ่งถือเป็นภาคปฏิบัติการของวาทกรรม โดยสะท้อนผ่านกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทย

นอกจากนั้นการศึกษาของอุทัย ปริญาสุทธินันท์ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ SWOT แสงไฟส่องนำทางสู่การจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ชุมชนทำได้” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อทบทวนความรู้เกี่ยวกับการจัดการเชิงกลยุทธ์ และนำเสนอกรณีศึกษาจากชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงความเข้าใจในการจัดการเชิงกลยุทธ์ระดับชุมชนที่เกิดจากการปรับตัวของคนในชุมชน ผลการศึกษาพบว่ากลยุทธ์เป็นแผนหรือวิธีการในการดำเนินงานที่ทำให้องค์การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างไปจากคู่แข่งอื่น ซึ่งผู้นำต้องเลือกกลยุทธ์ให้สอดคล้องกันระหว่างทรัพยากรในชุมชนและความสามารถหลักของชุมชน รวมทั้งคำนึงถึงโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอกชุมชนด้วย ในด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการ ได้แก่ 1. การตรวจสอบสภาพแวดล้อมทั้ง

ภายในและภายนอกชุมชน 2. การกำหนดกลยุทธ์ 3. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และ 4. การควบคุมและการประเมินผลกลยุทธ์

กล่าวโดยสรุปการจัดการตนเองของชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องเริ่มจากภายในของชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการพัฒนาแนวคำถามและใช้เป็นแนวคิดทฤษฎีเบื้องต้นสำหรับปรับใช้ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาต่อยอดข้อมูลที่ได้รับไปสู่การจับจองสิ่งที่เป็นฉันทามติด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเพื่อความสำเร็จด้านการจัดการตนเองของชุมชน โดยผู้วิจัยได้ต่อยอดแนวคิดชุดความรู้ทางการจัดการไปสู่การเปียดขัดชุดความรู้ของชุมชนจากภายนอก ส่งผลให้เกิดวงศาวិทยาการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้จัดทำสรุปและจำแนกวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบสองส่วนดังนี้ 1. ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม ได้แก่ การสถาปนาผู้นำชุมชน การกำหนดนโยบายของชุมชน การวางระบบการจัดการตนเองของชุมชน ชุดความรู้จากการสังสมประสบการณ์ และการถ่ายทอดชุดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และ 2. ภาคปฏิบัติการทางสังคม การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน การได้รับโอกาสจากกลุ่มในชุมชน การได้รับชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชน และการคงบริบทความเป็นชุมชนโดยขนบธรรมเนียมและประเพณี ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำสรุปเกี่ยวข้องดังปรากฏในตารางที่ 1

การจำแนกวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่รางวัลวิทยากรเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก	อุดมการณ์						โลกทัศน์				เจตจำนง	
	การสถาปนาผู้นำชุมชน	การกำหนดนโยบายของชุมชน	การวางระบบการจัดการตนเองของชุมชน	ชุดความรู้จากประสบการณ์	การถ่ายทอดชุดความรู้จากกลุ่มผู้รู้	การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน	การสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน	การได้รับโอกาสจากกลุ่มในชุมชน	การได้รับชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชน	การคงบริบทความเป็นชุมชนโดยชนธรรมนิยมและประเพณี		
1. แนวคิดริบทของแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก	-	x	-	x	x	-	-	-	-	x	-	x
2. แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม	x	x	x	-	-	x	x	x	x	-	-	-
3. แนวคิดด้านเครือข่ายสังคม	-	-	-	-	-	-	x	x	x	-	-	-
4. แนวคิดด้านความรู้	-	-	-	x	x	-	-	-	x	x	x	-
5. แนวคิดการจัดการชุมชนแบบทันสมัย	x	x	x	-	-	-	x	x	x	-	-	-
6. แนวคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตน	x	-	-	x	x	-	-	-	x	x	x	x
7. แนวคิดการสร้างรากฐานทางสังคมด้วยเศรษฐกิจพอเพียง	-	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
8. แนวคิดด้านแหล่งเรียนรู้ชุมชน	-	-	-	x	x	x	x	x	x	x	x	x
9. แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน	x	x	x	x	-	x	x	x	x	x	x	x

ตารางที่ 1 สรุปการจำแนกวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่รางวัลวิทยากรเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจนนำมาสู่วงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ดังนั้น เพื่อให้การวิจัยนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- 3.1 ระเบียบวิธีวิจัย
- 3.2 สนามของวาทกรรม
- 3.3 ชุมชนที่เป็นสนามของวาทกรรม
- 3.4 การเข้าสู่ชุมชนที่เป็นพื้นที่ของเรื่องราว
- 3.5 การสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์วาทกรรม
- 3.6 การสนทนากับชาวบ้าน
- 3.7 หน่วยการวิเคราะห์
- 3.8 จริยธรรมในการวิจัย
- 3.9 สรุปรายละเอียดขั้นตอนการวิจัย

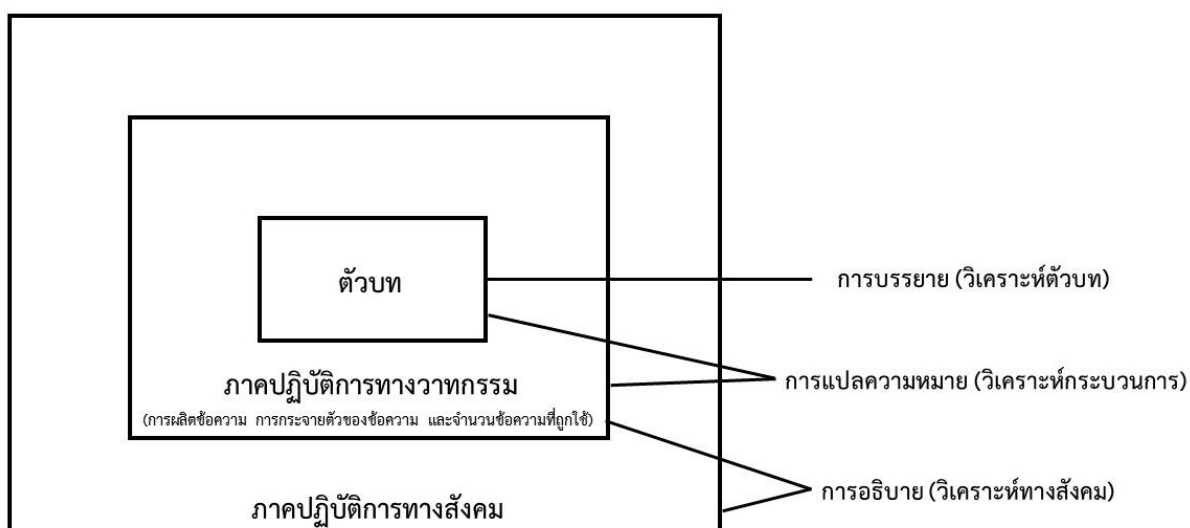
3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การสืบสาวเชิงวงศาวิทยาตามทัศนะของมิเชล ฟูกูต์ ซึ่งมีวิธีวิทยาในการเข้าถึงโดยใช้รูปแบบการวิเคราะห์วาทกรรมด้านอำนาจและความรู้เพื่อนำไปสู่การจัดระเบียบสรรพสิ่ง โดยผู้วิจัยใช้การศึกษาแนววงศาวิทยาเพื่อมุ่งเปิดเผยให้เห็นถึงสิ่งที่ไม่คาดฝันในรูปแบบอุบัติเหตุทางปรากฏการณ์มากกว่าการสืบเสาะในลักษณะเป็นเส้นตรงที่มีลักษณะเชิงประวัติศาสตร์ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการระเบียบวิธีการวิจัย (Methodology) แบ่งเป็นลักษณะขั้นตอนในการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) และการผลิตสร้างทางสังคม (Social Constructivism) ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนการวิจัยดังนี้

3.1.1 ขั้นตอนที่ 1 รูปแบบการวิจัยเชิงวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis)

ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีนี้เพื่อศึกษาในรายละเอียดที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องของอำนาจ (Power) การครอบงำ (Dominance) ความไม่เท่าเทียมกัน (Hegemony) อุดมการณ์ (Ideology) ชนชั้นทางสังคม (Class) เพศภาพ (Gender) และ เชื้อชาติ (Race) เป็นต้น โดยอาศัยการวิเคราะห์ภาษาที่สื่อผ่านตัวบทและบริบททางสังคม และเป็นการเชื่อมโยงระหว่างการใช้ภาษากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

ในการมุ่งไปที่การวิเคราะห์ด้วยทออย่างละเอียดเพื่อสามารถนำไปสู่การอธิบายความและตีความสิ่งที่อุบัติขึ้น โดยศึกษาว่าสิ่งเหล่านี้ถูกสร้างและสะท้อนในตัวบทเหล่านั้นได้อย่างไร จากการใช้ภาษาเป็นสื่อกลางสำหรับก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยผู้วิจัยได้กำหนดมิติในการตีความตามองค์ประกอบ (Fairclough, 1992) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ดังนี้

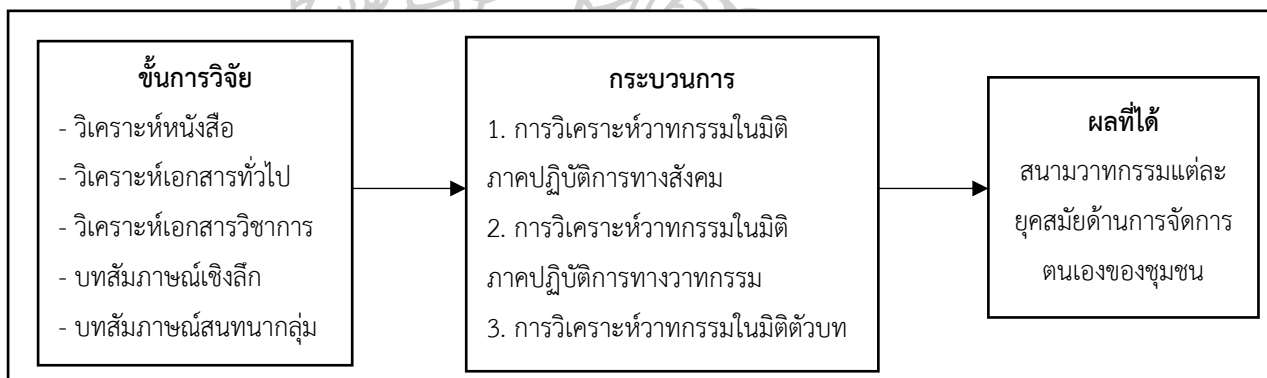
ภาพที่ 12 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์วาทกรรม

ที่มา: Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. USA, Blackwell Publishing Inc.

1. การวิเคราะห์วาทกรรมในมิติภาคปฏิบัติการทางสังคม ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะที่เฉพาะของตัวบทในรูปแบบที่มีความแตกต่างกันและความซับซ้อนของกระบวนการทางวาทกรรม และเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม
2. การวิเคราะห์วาทกรรมในมิติภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในรูปแบบกระบวนการผลิตตัวบทและการตีความตัวบท ซึ่งอาจจะมีความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ซับซ้อนระหว่างปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discourse Practice) และแบบแผนของวาทกรรม (Discourse Conventions)
3. การวิเคราะห์วาทกรรมในมิติตัวบท ผู้วิจัยมุ่งศึกษาไปที่การนำเสนอเนื้อความตัวบทให้มีความหมายที่ผูกโยงเข้าใจได้ในลักษณะองค์รวม (Textual) ซึ่งมุ่งในการนำเสนอความคิด ความเชื่อ และความรู้ของชุมชน (Ideational) และมีปฏิบัติการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม (Interpersonal)

กระบวนการวิเคราะห์วาทกรรมผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตัวบทรวมกับการสนทนา ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ทั้งตัวบท (Text) และข้อมูลจากการสนทนาที่เป็นลักษณะเรื่องเล่า (Narrative) แล้วนำมาตีความ

ข้อมูลดิบ เพื่อให้เกิดความครบถ้วนในข้อมูลที่มาจากผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการสนทนาและนำรายละเอียดที่ได้มาถอดเทปคำสนทนาจากภาคปฏิบัติการทางสังคมเพื่อให้ได้ตัวบทแล้วจึงนำมาสู่การตีความ เป็นความหมาย ด้วยเหตุนี้ความหมายที่ได้จึงมาจากชุมชนที่อยู่ในสนามวาทกรรม โดยใช้การมองเชิงวงศาคณิตศาสตร์ผ่านแว่นที่ เกิดจากการสร้างวงศาคณิตศาสตร์เพื่อจัดระเบียบสรรพสิ่ง ทำให้เกิดความรู้เฉพาะที่กลายเป็นความรู้ของยุคสมัย นำไปสู่การเปิดเผยความจริง อำนาจ และความรู้ (Foucault, 1994) ผู้วิจัยจึงเริ่มตีความตั้งแต่อุดมการณ์ โลกทัศน์ และเจตจำนง ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม ที่มาจากการสร้างความรู้ภายในและภายนอกชุมชน ดังนั้นการตีความจึงมีความจำเป็นต้องใช้ความเข้าใจที่เป็นสัญลักษณ์ ความสัมพันธ์ รวมไปถึงหลักการที่อ้างอิงทำให้เกิดความยอมรับจากการขับเคลื่อนของชุดวาทกรรม จนกระทั่งคนรับรู้อัตลักษณ์ตามความจริงและเจตจำนงแห่งอำนาจที่เป็นเจ้าของวาทกรรมหลัก โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์การสร้างความหมายใหม่ของชาวบ้านที่เป็นเสียงกลุ่มน้อยในลักษณะของคนชายขอบ เพื่อเปิดพื้นที่ให้แก่ชุมชนนำไปสู่การสร้างปฏิบัติการสร้างความจริงให้แก่วงศาคณิตศาสตร์ชุมชน

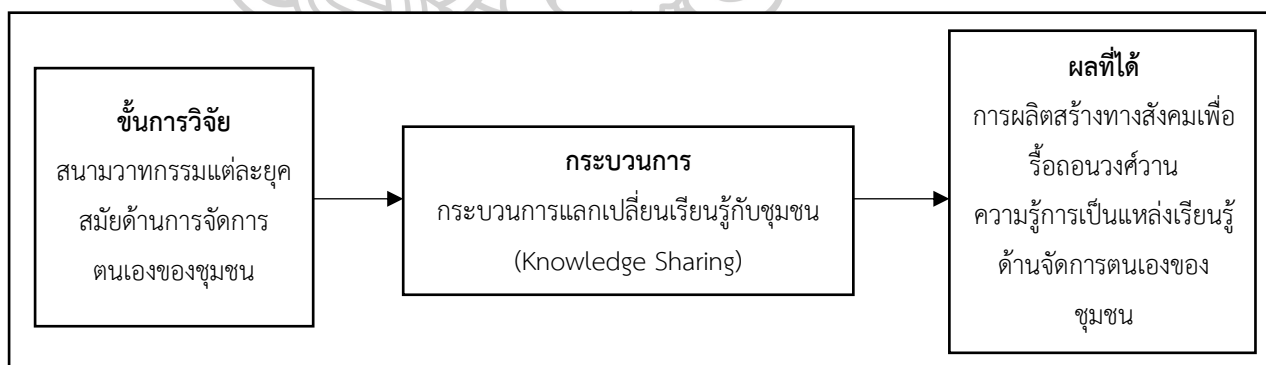
ภาพที่ 13 การวิเคราะห์วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับสนามวาทกรรมแต่ละยุคสมัยด้านการจัดการตนเองของชุมชน

3.1.2 ขั้นตอนที่ 2 รูปแบบการผลิตสร้างทางสังคม (Social Constructivism)

ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีนี้เพื่อศึกษาในรายละเอียดที่แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในบทบาทสำคัญด้านการพัฒนาตัวบทไปสู่แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพผ่านความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก โดยผู้วิจัยใช้กระบวนการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบกววิสัยที่มุ่งเน้นความมีอยู่ของทัศนคติอย่างเป็นธรรมชาติและเป็นประสบการณ์ที่มีต่อความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ใช้การสร้างความจริงทาง

สังคมแบบอัตวิสัย ในการสถาปนาความจริงของบุคคลเพื่อนำไปสู่ความจริงทางสังคมผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Jonassen, 1999) เพื่อให้ทราบถึงความเป็นจริงพื้นฐานด้านการจัดการตนเองของชุมชนในชีวิตประจำวันจนนำไปสู่ข้อเสนอในเชิงการเบียดขับชุดความรู้เก่าจากชุดความรู้ตามยุคสมัย

การผลิตสร้างทางสังคม (Social Constructivism) ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ตัวบทร่วมกับการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญในบทบาทการสร้างแนวคิดเกี่ยวกับการตั้งศักยภาพของกลุ่มผ่านความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ผู้วิจัยได้สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ในเวทีการประชุมที่ชุมชนเนินพลับหวาน อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีรายละเอียดประกอบด้วย 1. ผู้วิจัยใช้การสร้างกิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในแบบภววิสัยที่มุ่งเน้นความมีอยู่ของทัศนคติอย่างเป็นธรรมชาติและเป็นประสบการณ์ที่มีผลต่อความเป็นจริงในการดำรงชีวิตประจำวัน 2. ผู้วิจัยได้ใช้กิจกรรมที่มีรายละเอียดในการสร้างความจริงทางสังคมแบบอัตวิสัย เพื่อเข้าถึงการสถาปนาความจริงของบุคคลจนกระทั่งนำไปสู่ความจริงทางสังคมผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Jonassen, 1999) ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงความเป็นจริงพื้นฐานด้านการจัดการตนเองของชุมชนในชีวิตประจำวันเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอในเชิงการเบียดขับชุดความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

ภาพที่ 14 การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อรื้อถอนวงศั่วนความรู้การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านจัดการตนเองของชุมชน

3.2 สนามของวาทกรรม

การวิเคราะห์ทางศาวทยาผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากคำพูดและเอกสารที่เป็นตัวบทมาวิเคราะห์เพื่อสืบสาวการก่อรูปของวาทกรรมชุดต่างๆ การที่ผู้วิจัยได้ทำการสืบสาวตัวบทเพื่อสร้างความเข้าใจในอุบัติการณ์ที่เกิดขึ้นนำไปสู่การตีความจนเห็นอุบัติการณ์ของตัวบทที่พยายามมองหามิติทางความหมาย (Meaning) ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาจากข้อจำกัดในการแปรรูปร่างวาทกรรมที่ทำให้ความรู้บางอย่างลุดหายไป อันนำไปสู่การเปิดเผยอำนาจเบี่ยงลัดของวาทกรรมที่อยู่ภายใต้คำพูดหรือเอกสารทางประวัติศาสตร์ ตำรา บันทึก หรือแผนงานโครงการประจำปี โดยเอกสารที่ใช้ในอดีตส่วนใหญ่มาจากห้องสมุด วัด สถาบัน หรือบ้านผู้นำชุมชน โดยเมื่อวิเคราะห์ตัวบท (Text) จนพบเจอร่องรอยของยุคสมัยแล้ว ผู้วิจัยได้นำตัวบททางการจัดการตนเองของชุมชนในสมัยอดีตที่มุ่งเน้นไปที่พื้นฐานชุดความรู้ดั้งเดิมจากการทำมาหากิน มาวิเคราะห์ในสิ่งที่เกิดและจัดหมวดหมู่เป็นกลุ่มเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงการยกระดับเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ (Foucault, 1994) จนถึงยุคสมัยแต่ละช่วงเวลาของกลุ่มคนที่มีฐานะได้จัดส่งบุตรหลานเพื่อออกไปศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าภายนอกชุมชนและได้กลับมาพร้อมชุดความรู้จากภายนอก ทำให้เกิดการเบียดขับชุดความรู้ในการจัดการชุมชนในยุคสมัยใหม่เริ่มขึ้น โดยมุ่งเน้นไปที่การจัดการตนเองของชุมชนเพื่อเป็นจุดชนวนปิดจุดอ่อนในทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

3.3 ชุมชนที่เป็นสนามของวาทกรรม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนเพื่อใช้เป็นสนามของวาทกรรม โดยมุ่งเน้นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเจ้าของวาทกรรมในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งข้อมูลที่จัดเก็บผู้วิจัยให้ความสำคัญโดยต้องเป็นข้อมูลจากเจ้าของวาทกรรมที่มีส่วนร่วมในการสร้างปรากฏการณ์ขับเคลื่อนการจัดการชุมชนด้วยตนเองจนกระทั่งไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ โดยมีรายละเอียดของชุมชนที่เป็นสนามวาทกรรมดังนี้ ขั้นตอนทีหนึ่ง 1. จังหวัดชลบุรี ได้แก่ ชุมชนแหลมฉบัง และชุมชนนาเกลือ 2. จังหวัดระยอง ได้แก่ ชุมชนกระแสน และชุมชนบ้านจำรุง 3. จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ชุมชนริมน้ำจันทบูร และชุมชนปถวิ และ 4. จังหวัดตราด ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าระแนง และชุมชนแหลมกลัด ในขั้นตอนที่สอง ผู้วิจัยใช้พื้นที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เป็นพื้นที่ในการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Management) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลและกำหนดขอบเขตชุมชนที่เป็นสนามของวาทกรรมในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก จากการสืบค้นวาทกรรมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีความสำคัญในการเสริมสร้างการจัดการตนเองของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพภายในชุมชน มุ่งศึกษาปรากฏการณ์และทราบถึงเบื้องหลังของวาทกรรมในทางปรัชญาที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ตลอดจนแนวคิดและ

พรรณนะของการร่วมแรงร่วมใจของชุมชนในการลุกขึ้นมาพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ เพื่อลดการพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ผู้วิจัยได้เริ่มจากการค้นหาเจ้าของวาทกรรมคนแรกและดำเนินกระบวนการดังกล่าวต่อเจ้าของวาทกรรมลำดับถัดไปซ้ำๆ จนกระทั่งข้อมูลถึงจุดอิ่มตัว (Data Saturation) และนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลอันนำไปสู่การค้นพบเชิงวงศาคาวชาวิทยา

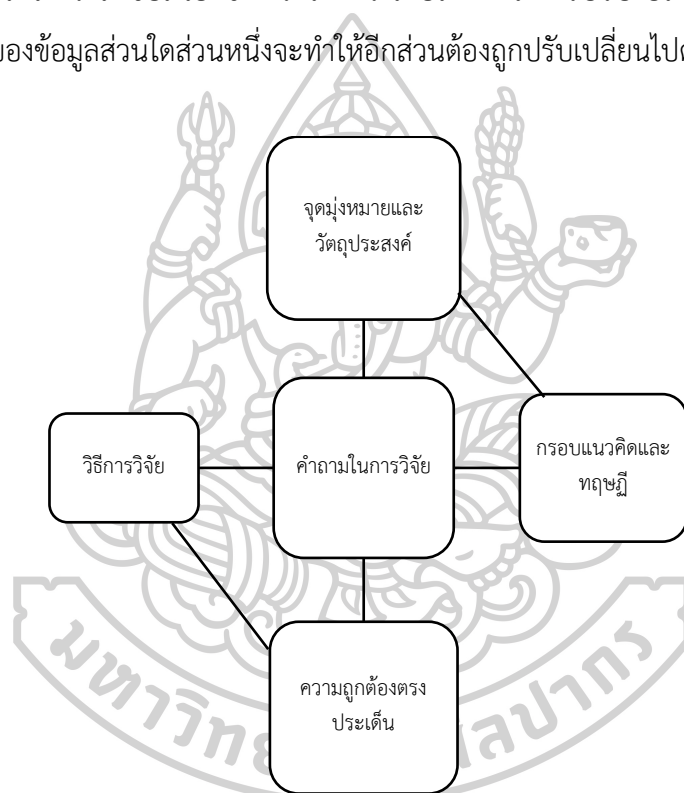
3.4 การเข้าสู่ชุมชนที่เป็นพื้นที่ของเรื่องราว

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการเข้าสู่ชุมชน โดยกำหนดปัญหาในการวิจัยจากบริบทของชุมชนเพื่อให้เกิดความถูกต้องของข้อมูลที่มาจากการสังเกตการณ์ในพื้นที่อย่างแท้จริง ซึ่งผู้วิจัยเริ่มจากการเข้าไปฝังตัวเพื่อทำความเข้าใจและศึกษาว่าบริบทชุมชนและการสถาปนาวาทกรรมที่เกิดขึ้นมีรูปแบบและรายละเอียดที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อย่างไร โดยผู้วิจัยได้คาดการณ์รายละเอียดผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ล่วงหน้าเพื่อให้เป็นตัวแทน หรือ สื่อกลาง ในการเข้าถึงข้อมูลอย่างแท้จริง (Creswell, 2005) หลังจากนั้นผู้วิจัยได้เข้าสู่การเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) เพื่อเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์งานวิจัย ในขั้นตอนนี้เป็นส่วนที่สำคัญเพราะการศึกษานววงศาคาวชาวิทยาจะไม่ให้ความสำคัญกับตัวบุคคล ทำให้ผู้วิจัยต้องเพิ่มความระมัดระวังให้การเก็บข้อมูลให้สิ่งที่ได้ไม่อ้างอิงไปที่บริบทบุคคล โดยข้อมูลที่ได้จึงจำเป็นต้องเป็นข้อมูลในภาพรวมของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ ขั้นตอนที่ถัดไปเป็นการออกสำรวจรายละเอียดภายในชุมชนเพื่อสังเกตสภาพแวดล้อมในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ ขั้นตอนนี้ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงความเป็นมาของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่มีวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และตรวจทานปัญหาวิจัยที่ได้ตั้งไว้ว่ามีความสอดคล้องหรือต้องพัฒนารายละเอียดส่วนไหนของข้อมูลเพิ่มเติมให้มีความเที่ยงตรงและนำไปสู่ความชัดเจนของคำตอบในปัญหาวิจัย ผู้วิจัยได้มีการพัฒนากระบวนการวิจัยจากการกำหนดแนวคำถามที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อใช้เป็นข้อมูลทุติยภูมิในการกล่าวอ้างขอบเขตของวาทกรรมเพื่อศึกษาในรูปแบบวงศาคาวชาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยผู้วิจัยใช้การประยุกต์เทคนิคการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) สำหรับใช้สังเคราะห์ข้อมูลให้เข้าใจปรากฏการณ์และสืบสาวเพื่อคลี่คลายวาทกรรมยุคการจัดการตนเองของชุมชนแบบจารีตและยุคการจัดการตนเองของชุมชนสู่การเป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้ จนนำไปสู่การผลิตสร้างทางสังคม (Social Constructivism) โดยมองปัญหาทางการจัดการชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้แบบครอบคลุมทั้งหมด (Holistic Approach) ในลักษณะที่ถือว่าระบบการจัดการชุมชนเป็นระบบย่อยในสังคมที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันสอดคล้องกับระบบย่อยอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง และวัฒนธรรม ที่ได้ก่อตัวขึ้นและคลี่คลายลงในบริบทของแต่ละ

ละวัฒนธรรมในรูปแบบวงศาวិทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

3.5 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้พื้นฐานการออกแบบเครื่องมือในการศึกษาในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive Research Design) ซึ่งการออกแบบเครื่องมือนี้ได้เน้นไปที่การให้ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบแต่ละส่วนที่มีความสัมพันธ์กัน และมุ่งเน้นไปที่รายละเอียดในการออกแบบเพื่อให้ความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน โดยถ้าเกิดการปรับเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของข้อมูลส่วนใดส่วนหนึ่งจะทำให้อีกส่วนต้องถูกปรับเปลี่ยนไปด้วย (Maxwell, 1996)

ภาพที่ 15 การสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์หว่าทกรรม

ที่มา: Maxwell, J. A. (1996). Qualitative Research Design: An Interactive Approach. Thousand Oaks, CA, SAGE.

ผู้วิจัยได้ใช้ประเด็นที่เป็นองค์ประกอบการสร้างเครื่องมือในการศึกษา ทั้ง 5 ตามแนวคิดของ Maxwell สำหรับนำมาใช้เป็นผลึกคิด (Concept) เบื้องต้นในการสร้างกระบวนการเพื่อนำไปสู่การออกแบบข้อคำถามที่มีความเหมาะสมสำหรับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 2 กลุ่ม โดยทั้ง 2 กลุ่ม ที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกให้มีความเชื่อมโยงในเชิงตรรกะซึ่งกันและกันเป็นลักษณะคล้ายสามเหลี่ยม ด้วยการจัดแบ่งรายละเอียดในกลุ่มแรกประกอบด้วย คำถามในการวิจัย

กรอบแนวคิดและทฤษฎี และจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ และกลุ่มที่สองมีรายละเอียดประกอบด้วยคำถามในการวิจัย วิธีในการวิจัย และความถูกต้องตรงประเด็น

3.6 การสนทนากับชาวบ้าน

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเข้าสู่สนามวาทกรรมเพื่อสนทนากับชาวบ้าน ในขั้นตอนนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ เนื่องด้วยบริบทชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้มีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านวิถีชีวิต การประกอบสัมมาชีพ หรือการสื่อสารในลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ เป็นต้น โดยกระบวนการสนทนากับชาวบ้านผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและข้อมูลพื้นฐานในบริบทพื้นที่ของแต่ละสนามวาทกรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อสนามวาทกรรมเหล่านั้น ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เหมาะสมกับรูปแบบการวิจัยเชิงวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) และนำไปสู่การผลิตสร้างทางสังคม (Social Constructivism) ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญในประเด็นที่นำมาพิจารณาดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.6.1 จุดเริ่มต้นในการเข้าสู่พื้นที่วาทกรรม ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่สนามวาทกรรมที่มีความเหมาะสมทั้งในด้านการดำเนินวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมและประเพณี เพื่อให้มีความครอบคลุมชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยหลังจากที่ได้พื้นที่ของสนามวาทกรรมผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาด้วยบทเชิงเอกสารเพื่อวิเคราะห์สืบสาวเรื่องราวจากสถานที่เก็บเอกสารของแต่ละแห่ง โดยผู้วิจัยใช้เอกสารหนังสือแจ้งความจำนงขอเข้าพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลให้แก่บุคคลที่มีตำแหน่งหลัก ซึ่งตำแหน่งดังกล่าวผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญอย่างมากโดยบุคคลดังกล่าว จำเป็นที่ต้องได้มาจากการคัดเลือกและเป็นที่ยอมรับจากคนในชุมชน เพื่อให้สามารถเป็นตัวแทนของคนในพื้นที่นั้น และสามารถกล่าวอ้างได้อย่างไม่มีข้อสงสัยต่อการเก็บข้อมูลวิจัย การเข้าสู่พื้นที่ชุมชนที่เป็นสนามวาทกรรมและพื้นที่ของเรื่องราว ผู้วิจัยได้เริ่มกระบวนการทำงานตั้งแต่วันที่ 22 มิถุนายน 2561 ถึงวันที่ 10 กันยายน 2561 ช่วงแรกเป็นการเลือกเก็บข้อมูลบริบทและประวัติชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงที่สองเป็นการสืบสาววงความรู้ของชาวบ้านในการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่มีต่อความรู้ โดยผู้วิจัยได้ใช้เวลาช่วงหนึ่งของชีวิตคลุกคลีในพื้นที่ภาคเหนือในการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยใช้เทคนิคและกระบวนการจัดการองค์ความรู้เพื่อให้ตอบสนองแนวทางการจัดการตนเองของชุมชน ทำให้ผู้วิจัยเกิดการสังสมประสบการณ์ในด้านความเป็นอยู่ร่วมกับชุมชนในบริบทที่ห่างไกลความเจริญ มีโอกาสได้เดินตามผู้รู้หรือผู้ที่ถูกใช้เรียกขานผ่านวาทกรรมที่ว่า “ปราชญ์ชุมชน” ในการศึกษาวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและ

วัฒนธรรม รวมถึงประเด็นเกร็ดเล็กน้อยที่มีคุณค่าและกระจ่างกระจายอยู่ในแต่ละพื้นที่เพื่อนำมาจัดระเบียบสรรพสิ่ง

3.6.2 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมในการศึกษา ผู้วิจัยได้พิจารณาความเหมาะสมในการเลือกผู้ให้ข้อมูลวาทกรรม ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญอย่างเคร่งครัดเพราะการศึกษาแนววงศาวิทยาเป็นการสืบสาวประวัติศาสตร์แต่มีความแตกต่างที่ไม่ได้ยึดติดกับช่วงเวลา โดยจะมุ่งไปที่ประเด็นถูกลืม ถูกทอดทิ้ง หรือถูกกดทับไว้ ในมิติที่มีความโดดเด่นและสามารถนำไปสู่ปรากฏการณ์ใหม่ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบยึดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลัก (Purposeful Informant) โดยเป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มุ่งไปสู่ความรู้ (Objective of knowledge) ที่ไม่มีโครงสร้างเคร่งครัด มีการดำเนินวิธีการที่ไม่ซับซ้อน โดยมีเป้าประสงค์ไปที่ผลึกคิด (Concept) ทำให้ได้ตัวอย่างที่มีความเหมาะสมกับแนวคิดบนฐานความเข้าใจในจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ในการวิจัย (ชาย โพธิ์สิตา, 2548) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งไปที่การมองหาหรือเลือกเอาเฉพาะบุคคล สถานที่ หรือกระบวนการที่สอดคล้องกับแนวคิดที่ผู้วิจัยมีอยู่เป็นหลัก แต่มุ่งไปที่ความเหมาะสมของข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้ครอบคลุมในการได้มาทั้งข้อมูลที่สนับสนุนการวิจัยและความท้าทายของแนวคิดในการวิจัย ซึ่งบ่งบอกถึงการได้มาของข้อมูลในระดับเชิงลึก ที่เพียงพอต่อการทำให้มีความหมายและคุณค่าในงานวิจัยฉบับนี้เป็นอย่างมาก (Patton, 1987) ขั้นตอนการกำหนดผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมในการศึกษา Patton ได้จำแนกประเภทของตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เป็นพื้นฐานในการกล่าวอ้างเพื่อกำหนดลักษณะผู้ให้ข้อมูลหลักที่เหมาะสมกับการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 3 ประเภท ได้แก่

3.6.2.1 การกล่าวอ้างผู้ให้ข้อมูลหลักจากประชากรที่เลือกมาอย่างเจาะจง ซึ่งการเลือกผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้ผู้วิจัยได้เจาะจงเลือกบุคคลที่เป็นแกนนำในชุมชน โดยกลุ่มที่เลือกมานั้นเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยแน่ใจแล้วว่ามีประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการศึกษารุ่นนี้ และที่สำคัญยังเป็นกลุ่มที่มีลักษณะสำคัญทางรูปแบบการดำเนินกิจกรรมชุมชนที่แตกต่างกัน ได้แก่ 1. จำเอกอภิวชิษฐ์ นวลแก้ว ประธานศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนแหลมฉบัง 2. นางศรีสุดา ราชภูร์นิยม ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนนาเกลือ 3. นายนภดล ดินาน เลขาธิการองค์กรชุมชนตำบลเนินซ้อ 4. นายสมคิด วงศ์เนียม ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกระแสน 5. นายบุญสุข วิริยะภิรมณ์ ประธานชุมชนริมน้ำจันทบูร และ 6. นายรัฐไท พงษ์ศักดิ์ ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนปัดวิ เป็นต้น

3.6.2.2 การกล่าวอ้างผู้ให้ข้อมูลหลักที่เลือกจากการแนะนำต่อกันไป ซึ่งการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในลักษณะนี้เป็นการเลือกโดยทางอ้อม กล่าวคือผู้วิจัยไม่ได้ติดต่อโดยตรงกับผู้ให้ข้อมูล

ที่เป็นเป้าหมายในเบื้องต้น โดยผู้วิจัยได้มุ่งเป้าไปที่ผู้ให้ข้อมูลเป้าหมายที่ตอบคำถามในการวิจัยเพียงเท่านั้น แต่เมื่อผู้วิจัยได้ถามคำถามกับผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งข้อมูล ก็ได้รับคำแนะนำจากแกนนำในชุมชนเป็นรายชื่อผู้ที่มีความรู้ในวงสำคัญของแต่ละตำบลในการวิจัยทำให้ผู้วิจัยได้ติดตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ได้แก่ 1. นายชาญ ชังคะรัก รองประธานชุมชนแหลมฉบัง 2. นางจำเนียร เล้าศิริวัฒนา ผู้อาวุโสชุมชนแหลมฉบัง 3. นางอุบล มาตานน ผู้อาวุโสชุมชนแหลมฉบัง 4. หลวงตา พระประจักษ์ วัดแหลมฉบัง 5. นายบุญมา กอเซ็ม ประธานกลุ่มประมงต้นแบบเรือเล็กบ้านนาเกลือ 6. นายสำเร็จ ดินาน กรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินซ้อ 7. นายชำนาญ หนูชูแก้ว รองประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกระแสน 8. นายราพิง วงศ์ทอง คณะทำงานขับเคลื่อนชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกระแสน และ 9. นายคมเดช วงศ์พิน ประชาสัมพันธ์ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกระแสน เป็นต้น

3.6.2.3 การกล่าวอ้างผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความสำคัญทางการเมือง ในการตัดสินใจเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลลักษณะนี้มีความสำคัญมาก เพราะนอกจากจะเป็นผู้ได้รับความไว้วางใจจากชุมชนกลุ่มเป้าหมายแล้วยังเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายของชุมชนนั้นๆ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่มีความสำคัญทางการเมืองบางคนยังเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในตำแหน่งของชุมชน ทำให้สิ่งที่ผู้วิจัยต้องการได้รับคือทัศนคติทางการเมืองที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยและเพื่อติดตามความสนใจของชุมชนต่อประเด็นการศึกษา ได้แก่ 1. นายสายชล สุนทร ผู้ใหญ่บ้านท่าระแนะ 2. นายสมนึก หงส์วิเศษ ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนแหลมกลัด และ 3. นายมานพ กว้างขวาง กรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินซ้อ เป็นต้น

3.6.3 การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างกระบวนการให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้วิจัยกับชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก ที่เกี่ยวข้องกับผลการศึกษาในเชิงวงศาวทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในภูมิภาคตะวันออก โดยจัดขึ้นเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2561 ซึ่งขั้นตอนนี้สามารถทำให้ผู้วิจัยทราบถึงข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา โดยผู้วิจัยได้คืนผลข้อมูลไปสู่ชุมชนเพื่อสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ในด้านการจัดการชุมชนภายใต้การดำเนินงานด้วยการพึ่งพาตนเอง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในบริบทของพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยได้แสดงความจำนงผ่านชุมชนเนินพลับหวาน อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เพื่อขออนุญาตเข้าไปทำกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการศึกษาฯ โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยนำผลที่ได้มาสกัดเป็นชุดความรู้ในเชิงการผลิตสร้างทางสังคมทางการจัดการชุมชนผ่านรายละเอียดด้านความเป็นอยู่ของชุมชน และมีโอกาสได้รับข้อคิดเห็นด้านการใช้วาทกรรม

จากปราชญ์ชุมชน รวมถึงประเด็นเกร็ดเล็กน้อยที่มีคุณค่าและกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ภูมิภาค ตะวันออกเพื่อนำมาจัดระเบียบสรรพสิ่ง

3.6.4 เทคนิคที่นำมาใช้เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลปรากฏการณ์ชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บ ข้อมูลในสนามของวาทกรรมตามลักษณะพื้นที่ที่เหมาะสม ประกอบกับความเป็นไปได้ที่ผู้วิจัยสามารถ เข้าถึงเพื่อทำให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพระดับลึก ได้แก่

3.6.4.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีนี้ เพราะต้องการแสวงหาความรู้และความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอย่างเข้มข้น เพื่อทำ ความเข้าใจกับปรากฏการณ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลที่แท้จริงอย่างเป็น ธรรมชาติมากที่สุด (ชาย โปธิสิตา, 2548) ในการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้อาจกล่าวได้ว่าผู้วิจัยได้ใช้ เป็นการสังเกตทางตรงในสิ่งที่เกิดจากทัศนคติของคนในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้นำตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องและ มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดความไว้วางใจเสมือนว่าเป็นส่วนหนึ่งของ พวกเขาและสามารถทำความเข้าใจข้อมูลเชิงคุณภาพระดับลึกได้ในแบบองค์รวม (Ulin, Robinson, Tolley, & Mcneil, 2002)

3.6.4.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Dept Interview) และการสำรวจ (Survey) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยเลือกใช้การสำรวจโดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นลักษณะ โครงสร้างและกึ่ง โครงสร้าง ซึ่งมีความยืดหยุ่นเพื่อให้เข้าใจและเข้าถึงรายละเอียดเฉพาะของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดย ทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเชิงคุณภาพในระดับลึก อ้างอิงอยู่กับความจริงและข้อมูลที่ไม่ได้เป็นอิสระจากผู้ สัมภาษณ์ โดยไม่ได้มุ่งไปที่ความเป็นภววิสัยแต่มุ่งที่ประเด็นความถูกต้องของข้อมูล (ชาย โปธิสิตา, 2548) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องระหว่างการปฏิสัมพันธ์ของผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ให้เป็นไปใน ลักษณะการร่วมสร้างข้อมูล ซึ่งรูปแบบกระบวนการดังกล่าวทำให้ฝ่ายผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกสบายใจ มั่นใจ และกล้าเปิดเผยเรื่องราวตลอดจนความคิดของผู้ถูกสัมภาษณ์

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอสรุปรายละเอียดที่เกิดขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับเจ้าของ วาทกรรมในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก เพื่อเปิดเผยความรู้และความจริงที่ถูกเบียดขับให้ไม่มีโอกาสบอก เล่าประวัติของพื้นที่ด้วยตนเอง โดยเป็นเจ้าของวาทกรรมจากชุมชนที่มีเรื่องราวในปรากฏการณ์ ลักษณะต่างๆ เช่น การถูกเบียดขับชุดความรู้ดั้งเดิม การถูกสถาปนาให้กลายเป็นคนชายขอบ หรือ การยืนอยู่ด้วยลำแข้งตนเองในการจัดการชุมชน เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาแนววงศาวิทยาฯ ซึ่งมีรายละเอียดของชุมชนประกอบด้วย 1. จังหวัดชลบุรี ได้แก่ ชุมชนแหลมฉบัง และชุมชนนาเกลือ 2. จังหวัดระยอง ได้แก่ ชุมชนกระแสบน และชุมชนบ้านจำรุง 3. จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ชุมชนริมน้ำ

จันทบุรี และชุมชนปถวิ และ 4. จังหวัดตราด ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าระแนะ และชุมชนแหลมกลัด หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้สรุปเป็นองค์ประกอบการจัดการตนเองของชุมชนและนำลงไปจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Management) พื้นที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เพื่อให้ทราบถึงการผลิตสร้างทางสังคมและจัดทำสรุปรายละเอียดข้อเสนอแนะในเชิงวงศาวททการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

3.7 หน่วยการวิเคราะห์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาเชิงวงศาวททการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งหน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้แทนในนามของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชมรม ชาวบ้าน และ พระ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีผลงานและประสบความสำเร็จในด้านการจัดการตนเอง ภายใต้การได้รับรางวัลที่เป็นเครื่องหมายรับรองความสำเร็จจากหน่วยงานต่างๆ

3.8 จริยธรรมในการวิจัย

การศึกษาแนววงศาวททการเป็นวิธีการวิจัยในยุคหลังสมัยใหม่ที่ได้รับการพัฒนาโดยมิเชล พูโกต์ ซึ่งเป็นการสืบสาววงศาวททการของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เป็นจุดแตกหักของกระบวนการทัศน์ ฉะนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังในการเก็บข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ถึงต้นตอในสิ่งที่เกิดขึ้น การสนทนาจึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญโดยมุ่งสนทนาไปในทิศทางที่เป็นลักษณะการสนทนาธรรมดาที่ผู้วิจัยต้องทำตัวให้มีความเท่าเทียมกับผู้ให้ข้อมูล (ไพโรจน์ วิไลนุช, 2561) เพื่อที่จะได้ไม่สร้างความแปลกแยกและนำไปสู่การที่ผู้ให้ข้อมูลเกิดความอึดอัดไม่ยอมที่จะพูดคุยเปิดเผยเรื่องราว ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปรายละเอียดขั้นตอนเพื่อเป็นการแสดงออกถึงจริยธรรมในการวิจัยดังนี้

3.8.1 ผู้วิจัยพยายามสร้างบรรยากาศให้มีความสบายแบบเป็นกันเองโดยใช้ภาษาในระดับเดียวกัน อาจมีบางครั้งที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่พูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลในขณะที่กำลังทำการเกษตรอยู่ ซึ่งเป็นไปในลักษณะทำงานไปด้วยและพูดคุยไปด้วยส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ในเชิงลึกคล้ายกับเป็นการพูดคุยทั่วไปในชีวิตประจำวัน

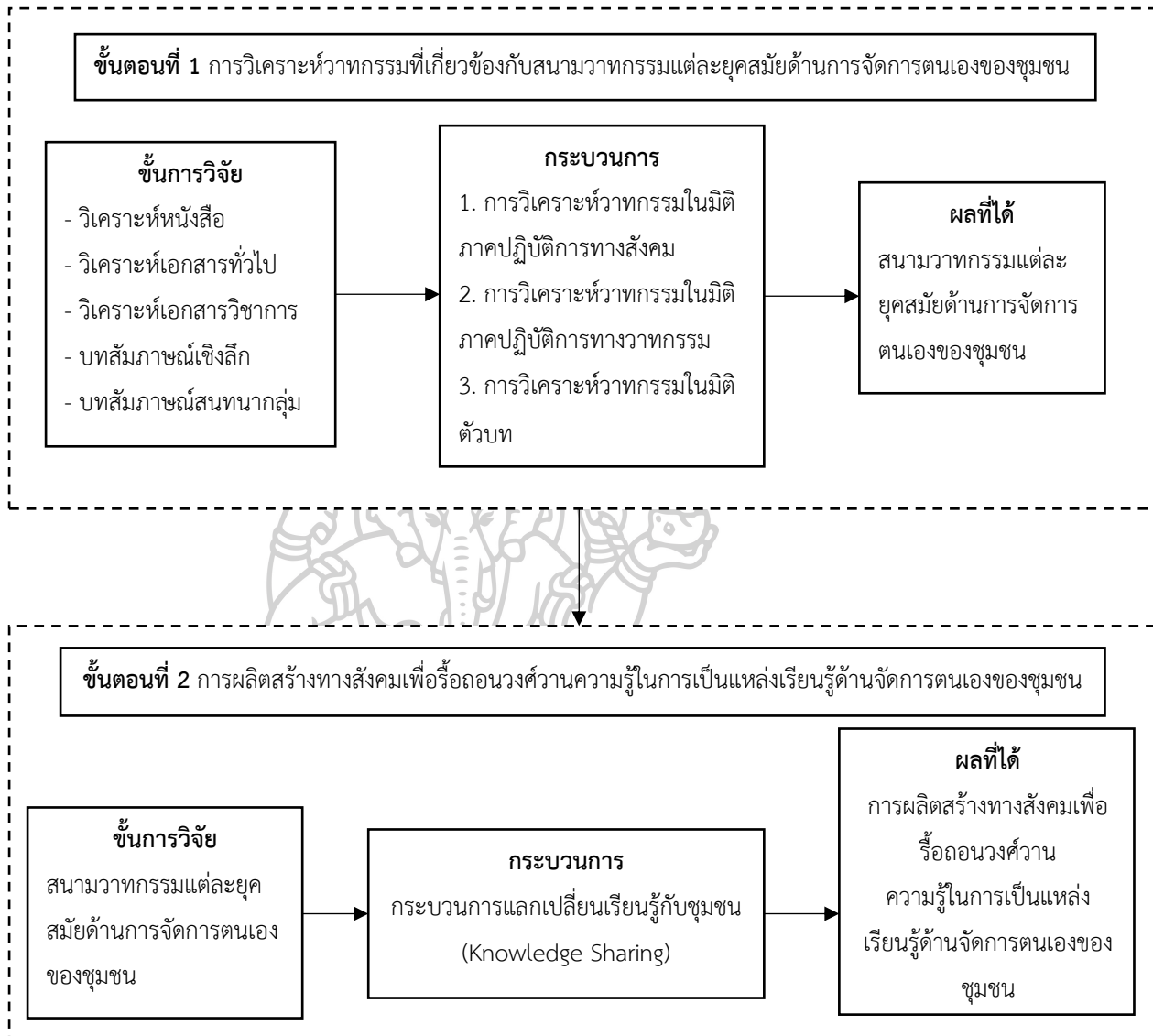
3.8.2 การนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ในรูปแบบไฟล์เสียงมาเปิดฟัง เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของเสียงและตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียดเบื้องต้น

3.8.3 เมื่อตรวจสอบรายละเอียดข้อมูลเบื้องต้นเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ออกเป็นตัวอักษรด้วยกระบวนการถอดเสียงแบบคำต่อคำ ซึ่งในบางช่วงไฟล์เสียงที่ได้รับมีความไม่ชัดเจนเนื่องจากขณะที่เก็บข้อมูลเกิดมีเสียงของสัตว์จำพวก นก หรือ สุนัข ได้ส่งเสียงเข้ามาในขณะที่เก็บข้อมูล จึงทำให้ผู้วิจัยต้องใช้การประติดประต่อคำจากประโยคต้นและท้าย

3.8.4 ภายหลังจากการถอดข้อมูลออกมาเป็นตัวอักษร (Transcript) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกรายละเอียดข้อมูลด้วยตนเองผ่านการอ่านตัวอักษรทั้งหมดจำนวนหนึ่งครั้ง เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์วาทกรรม

3.8.5 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่นำมาใช้เป็นรายละเอียดควบคู่กับการใช้เอกสารข้อมูลในรูปแบบหนังสือ และตำรา ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัยมาสมทบข้อมูลและนำไปสู่การประมวลผลที่ได้ของวาทกรรมที่เป็นตัวบทและภาคปฏิบัติ การสืบค้นวงศาวานาจ ความรู้ และความจริงในเชิงวงศาวานา

3.8.6 ภายหลังจากการวิเคราะห์ผลที่ได้จากวาทกรรมแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่สกัดเป็นองค์ประกอบนำกลับไปใช้ในชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำเสนอรายละเอียดที่ได้รับพร้อมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนแต่เดิมความสมบูรณ์ของชุดความรู้นำไปสู่การผลิตสร้างทางสังคม

ภาพที่ 16 สรุปรายละเอียดขั้นตอนการวิจัย

3.9 สรุปรายละเอียดขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับสนามวาทกรรมแต่ละยุคสมัยด้านการจัดการตนเองของชุมชน

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษารายละเอียดวาทกรรมที่เกิดขึ้นภายในสนามวาทกรรมแต่ละยุคสมัยด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

1. วิธีการศึกษาวิจัย

1.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากตำราเอกสารที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงวงศ์วานวิทยา (Genealogy) กระบวนการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) อุดมการณ์ (Ideology) โลกทัศน์ (Vision) ความรู้ (Knowledge) อำนาจ (Power) และแนวทางการจัดการตนเองของชุมชน (Community Self-Management) ได้แก่ ตำรา เอกสารทั่วไป และเอกสารวิชาการ เป็นต้น

1.2 การสัมภาษณ์ (Interview) กับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 18 คน จาก 8 ชุมชนใน 4 จังหวัดของพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งมีรายละเอียดของชุมชนประกอบด้วย 1. จังหวัดชลบุรี ได้แก่ ชุมชนแหลมฉบัง และชุมชนนาเกลือ 2. จังหวัดระยอง ได้แก่ ชุมชนกระแสบน และชุมชนบ้านจำรุง 3. จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ชุมชนริมน้ำจันทบูร และชุมชนปอแก้ว และ 4. จังหวัดตราด ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าระแนง และชุมชนแหลมกลัด โดยผู้วิจัยใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมประเด็นการวิจัยมากที่สุด สำหรับการสัมภาษณ์แบบโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัยได้จัดทำแนวคำถามไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นแนวคำถามที่ผ่านการกลั่นกรองว่าเป็นข้อคำถามที่สามารถทำให้ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกได้อย่างครอบคลุม การสนทนากลุ่ม (Group Discussion) สำหรับการสนทนากลุ่มผู้วิจัยใช้กระบวนการเชิงสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ในลักษณะการใช้คำถามปลายเปิด ซึ่งผู้วิจัยใช้กระบวนการสนทนากลุ่มในพื้นที่ชุมชนกระแสบน โดยผู้วิจัยเริ่มจากการกลั่นนำและเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เล่าเรื่องถึงข้อมูลที่ครอบคลุมรายละเอียดของข้อคำถามอย่างครอบคลุม

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ภาคปฏิบัติการสังคม (Social Practice) ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) และตัวบท (Text) ร่วมกับการสนทนา (Conversation) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ทั้งตัวบทและข้อมูลจากการสนทนาที่เป็นลักษณะเรื่องเล่า (Narrative) แล้วนำมาตีความข้อมูลดิบ เพื่อให้เกิดความครบถ้วนในข้อมูลที่ได้มาจากเจ้าของวาทกรรม ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการสนทนาและนำรายละเอียดที่ได้มาถอดเทปคำสนทนาจากภาคปฏิบัติการทางสังคมเพื่อให้ได้ตัวบท แล้วจึงนำมาสู่การตีความเป็นความหมาย ด้วยเหตุนี้ความหมายที่ได้จึงมาจากชุมชนที่อยู่ในสนามวาทกรรม โดยใช้การมองเชิงวงศ์วานผ่านแว่นที่เกิดจากการสร้างวงศักรวามแห่งความรู้เพื่อจัดระเบียบสรรพสิ่ง ทำให้เกิดความรู้เฉพาะที่กลายเป็นความรู้ของยุคสมัย นำไปสู่การเปิดเผยความจริง อำนาจ และความรู้ (Foucault, 1994) ผู้วิจัยจึงเริ่มตีความตั้งแต่อุดมการณ์ โลกทัศน์ และเจตจำนง ภาคปฏิบัติการทาง

วาทกรรม ที่มาจากการสร้างความรู้ภายในและภายนอกชุมชน ดังนั้นการตีความจึงมีความจำเป็นต้องใช้ความเข้าใจที่เป็นสัญญา ความสัมพันธ์ รวมไปถึงหลักการที่อ้างอิงทำให้เกิดความยอมรับจากการขับเคลื่อนของชุดวาทกรรม จนกระทั่งคนรับรู้อัตลักษณ์ตามความจริงและเจตจำนงแห่งอำนาจที่เป็นเจ้าของวาทกรรมหลัก โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์การสร้างความหมายใหม่ของชาวบ้านที่เป็นเสียงกลุ่มน้อยในลักษณะของคนชายขอบ เพื่อเปิดพื้นที่ให้แก่ชุมชนนำไปสู่การสร้างปฏิบัติการสร้างความจริงให้แก่วงศาคณาญาติชุมชน ผ่านสนามวาทกรรมจนนำไปสู่การเบียดขับชุดความรู้การจัดการตนเองของชุมชนเพื่อนำไปสู่การผลิตสร้างทางสังคมในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อรื้อถอนวงศาคณาญาติความรู้ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน

วัตถุประสงค์เพื่อจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผลที่ได้รับในรูปแบบสนามวาทกรรมแต่ละยุคสมัย นำไปสู่การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อรื้อถอนวงศาคณาญาติความรู้ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน

2. วิธีการศึกษา

2.1 ผู้วิจัยนำข้อมูลการวิเคราะห์วาทกรรมที่เป็นผลจากขั้นตอนที่ 1 ซึ่งเกี่ยวข้องกับสนามวาทกรรมในแต่ละยุคสมัยด้านการจัดการตนเองของชุมชน สกัดเป็นองค์ประกอบพื้นฐานการจัดการตนเองของชุมชนเพื่อนำไปสู่การรื้อถอนความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

2.2 ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Element) พื้นฐานการจัดการตนเองของชุมชนร่วมกับการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับบทบาทการสร้างแนวคิดเกี่ยวกับการตั้งศักยภาพของกลุ่มผ่านชุดความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก โดยผู้วิจัยได้สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ในเวทีการประชุมที่ชุมชนเนินพลับหวาน อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีรายละเอียดกระบวนการฯ ดังนี้ 1. ผู้วิจัยใช้การสร้างกิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในแบบภาววิสัยที่มุ่งเน้นความมีอยู่ของทัศนคติอย่างเป็นธรรมชาติและเป็นประสบการณ์ที่มีผลต่อความเป็นจริงในการดำรงชีวิตประจำวัน และ 2. ผู้วิจัยได้ใช้กิจกรรมที่มีรายละเอียดในการสร้างความจริงทางสังคมแบบอัตวิสัย เพื่อเข้าถึงการสถาปนาความจริงของบุคคลจนกระทั่งนำไปสู่ความจริงทางสังคมผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Jonassen, 1999) ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงความเป็นจริงพื้นฐานด้านการจัดการตนเองของชุมชนนำไปสู่การผลิตสร้างทางสังคมฯ

บทที่ 4 ผลการศึกษา

การศึกษาวงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ผู้วิจัยได้ศึกษาการวิเคราะห์ตัวบท ภาคปฏิบัติการวาทกรรม และปรากฏการณ์ทางสังคมตามแนวทางวิธีวิทยาการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ที่ได้มุ่งให้คำนิยามถึงสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากความหมายและวาทกรรมที่เป็นพื้นฐานในการศึกษาของโลกยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modernizm) เพื่อให้เกิดความเข้าใจความเป็นมนุษย์ผ่านความหลากหลายที่อยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจและความรู้ โดยวิเคราะห์สืบสาวตามยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งผู้วิจัยขอแบ่งผลการศึกษาในรูปแบบสนามวาทกรรมออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 อุดมการณ์ ผ่านวาทกรรมอำนาจและความรู้ ยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน

ตอนที่ 2 การสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่

ตอนที่ 3 การเบียดขับวงศำวนความรู้สมัยเก่าและยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย

ตอนที่ 4 การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อรื้อถอนวงศำวนความรู้ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน

ตอนที่ 1 อุดมการณ์ ผ่านวาทกรรมอำนาจและความรู้ ยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน

การรวมกลุ่มกันเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกของผู้คนที่ได้อาศัยชุดความรู้ ประสบการณ์เป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน นำไปสู่การจัดระเบียบสรรพสิ่งเพื่อสนับสนุนอุดมการณ์ (Ideal) ในการทำมาหากินเพื่อยังชีพ รวมถึงการสอดประสานอุดมการณ์พื้นฐานในด้านศาสนา ภายใต้การทำมาหากินในลักษณะแค่พอยังชีพโดยมีพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ โลกทัศน์การสืบสาววงศาวิทยาแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งผู้วิจัยสามารถจัดกระทำได้จากระบอบวาทกรรมชุดต่างๆ ที่ประกอบด้วยวาทกรรมหลายชุด ตั้งแต่การหลบเลี่ยงออกไป การเข้ามาแทนที่ของสิ่งใหม่ รวมถึงการจัดระเบียบใหม่ตลอดเวลา โดยภายใต้อุดมการณ์จะมีวาทกรรมอยู่เบื้องหลังและมีภาคปฏิบัติการปรากฏตัวอยู่ในรูปของความรู้และอำนาจ ที่เป็นการ

สร้างความหมายกับความจริงให้กับความรู้ในชุดเหล่านั้น รวมถึงในเรื่องของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสรรพสิ่งที่รองรับเมื่อนำทั้งสองด้านเข้ามาพิจารณาทำให้สามารถตีความออกมาให้คนเข้าใจ ในจุดเริ่มต้นที่สามารถคลี่คลายออกมาได้ชัดเจน ได้แก่ การก่อรูปของวาทกรรม ที่เป็นจังหวะในการให้ความสำคัญแก่วาทกรรม นำไปสู่การเบียดขับทางวาทกรรมเพื่อคลี่คลายภาพที่ซับซ้อนของการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง ทำให้เห็นอุดมการณ์และปฏิบัติการของชุมชนแบบใหม่ที่กำลังก่อรูปขึ้น และค่อยๆ ทวีความสำคัญในด้านความหมายขึ้นเป็นเจ้าเหนืออุดมการณ์และกรุยทางสู่เจตจำนงแห่งอำนาจที่จะปะทุออกมาเป็นอธิอำนาจโดยตรงในภาคปฏิบัติการวาทกรรมผ่านความรู้และอำนาจที่หลากหลายในทุกภาคส่วนของสังคมแบบจารีตได้สร้างความรู้ผ่านภาษา (Language) ขนบธรรมเนียมตามประเพณีสังคม (Tradition) และการทำมาหากินเพื่อยังชีพ กระตุ้นให้คนในบริบทเดียวกันรวมตัวกันเป็นบ้านเมืองเดียวกันและก่อตัวเป็นรัฐดั้งเดิมในพื้นที่ที่ปรากฏบนแผนที่บริเวณเดียวกันจากภาคปฏิบัติการในยุคสังคมอันหลากหลาย ทำให้ชุมชนมีความเป็นสังคมภายใต้การกำหนดของตนเองผ่านเจตจำนงความเป็นตัวตน (Self) แม้ไม่ได้เรียกว่าเป็นระบบการเมืองการปกครองแต่ได้นำไปสู่ผลึกคิดของคำว่าอำนาจที่ก่อตัวขึ้น ส่งผลให้ผู้นำจึงมีความจำเป็นที่ต้องใช้ศิลปะในการปกครองรวมกับการใช้อำนาจที่พึงได้รับบริหารจัดการผู้ที่อยู่ใต้ไปสู่ความสำเร็จผ่านความรู้ของชุมชน

การบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองสะท้อนถึงการยืนบนลำแข้งตนเองผ่านการใช้ภูมิปัญญาและภูมิปัญญาที่สร้างขึ้นจากพื้นฐานการทำมาหากินของคนในชุมชนเพื่อส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เช่น การแลกเปลี่ยนชุดความรู้การทำเกษตรกรรม การแลกเปลี่ยนชุดความรู้การทำประมง รวมไปถึงการพัฒนาสมรรถนะของคนในชุมชน เป็นต้น ในอดีตการสร้างความรู้เกิดจากการคิดค้นและความพยายามหาทางแก้ไขปัญหาจากการทำมาหากิน กระบวนทัศน์ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นในการหาทางออกของปัญหาการทำมาหากินที่เกิดขึ้นในชุมชนจึงมีความเป็นตัวตนและถูกผลิตใช้กันเองภายในชุมชน ทำให้เป็นยุคสมัยของความรู้ชุมชนในอดีตที่มีความชัดเจนส่งผลให้บางชุดความรู้สามารถก้าวข้ามผ่านยุคสมัยได้ กระบวนการบริหารจัดการชุมชนแต่เดิมเป็นการเพื่อพอยู่พอกินกันในชุมชน ในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกจึงมีการบริหารจัดการชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทที่ด้านบนเป็นการเกษตรและด้านล่างเป็นการประมง ซึ่งผลผลิตที่ได้อาจใช้ไปทำการทำบุญหรือแลกเปลี่ยนสิ่งของนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ด้านการทำมาหากินเป็นการใช้เทคนิคความรู้ของชุมชนที่เป็นในลักษณะความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับธรรมชาติ และสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ความรู้จากประสบการณ์ในการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองจึงเป็นที่มาจากการลองผิดลองถูก นำไปสู่การ

เปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ดั้งเดิมของคนที่มีมาก่อนและได้รับการปลูกฝังตั้งแต่สมัยวัยเยาว์ สร้างความสมดุลของระบบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความพร้อมไปกับการสะสมคนผ่านอำนาจการปกครองของแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้วยตนเอง ซึ่งการปกครองในรูปแบบนี้ใช้ความรู้และความสัมพันธ์ผ่านระบบเครือข่าย พวกเขาพึ่งพิงกัน ส่งผลไปที่การถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งซึ่งทำได้ง่ายในยุคสมัยอดีต

การคลี่คลายภาพของยุคสมัยที่มาจากมิติของอุดมการณ์และภาคปฏิบัติการวาทกรรมเชิงวงศาวททยาจะเริ่มคลี่คลายตัวอุดมการณ์ของชุมชน โดยเป็นภาคปฏิบัติการที่ชุมชนสถาปนาความรู้ อำนาจ และความจริงขึ้นมาปรับใช้การทำมาหากินและบงการวิถีชีวิตของตนเองจนนำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับของสาธารณะ ความรู้และประสบการณ์ที่คนสร้างขึ้นจากโลกทัศน์แบบดั้งเดิมจึงเป็นความรู้ต้นทุนที่คนสะสมและนำมาใช้ได้อย่างมีความหมายและคุณค่า ภูมิปัญญาที่พัฒนามาต่อเนื่องจึงเป็นต้นทุนที่ช่วยสร้างสรรคความรู้ใหม่ในเชิงอกเงยทำให้ชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้สามารถอยู่ร่วมกับความหลากหลายของธรรมชาติได้ อีกด้านทางบริบทสังคมชุมชนได้มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกันมากขึ้นจากเดิมที่ความสัมพันธ์แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของอัตลักษณ์โบราณ ที่มีผู้รู้ทางการบริหารจัดการชุมชนเป็นแหล่งต้นแบบในการเรียนรู้ของภูมิภาคตะวันออก ทำให้ชุมชนในภูมิภาคอื่นให้ความสนใจและเดินทางมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงให้ประจักษ์ถึงความเป็นผู้รู้และความชำนาญของชุมชนที่มีเป็นทุนเดิม

1.1 อุดมการณ์ทางการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม

1.1.1 อุดมการณ์พื้นฐานการปฏิบัติการสร้างแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ

ผู้วิจัยมุ่งสนใจอุดมการณ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากผู้มีอำนาจ (Leadership) โดยสิ่งที่พบคืออุดมการณ์ดังกล่าวเป็นแค่เจตจำนงของผู้ที่มีอำนาจ ส่วนในการทำให้บุคคลอื่นเห็นพ้องด้วยนั้นจำเป็นต้องใช้กลไกอุดมการณ์ทั้งแบบการบังคับและการใช้ความรู้เข้าครอบงำ (Hegemony) ในด้านโลกทัศน์เป็นมุมมองในการมองคนและการมองโลกที่แตกต่างกันไปโดยพิจารณาการก่อรูปที่เกิดจากวาทกรรมที่จัดว่าเป็นองค์ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน การทำมาหากินจึงเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการแปรเปลี่ยนฐานของความรู้เพื่อเข้าไปจัดระเบียบสรรพสิ่งภายในชุมชน

“พอมมีปัญหาเรารู้ปัญหาครับ ก็เลยจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพ สอนออกมาเพื่อให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายเขา เพื่อทำกิจกรรมอะไรก็ให้มันถูกต้องนะ แล้วก็ให้มันต่อยอดได้

เพราะเรารู้ว่าเรื่องเรียนรู้เราเรียนรู้มาหมดแล้วละ เรียนรู้ไม่ว่าจะ เป็นอาชีพหลัก อาชีพเสริม การพัฒนาตัวบุคคล ซึ่งที่นี้เดิมที่เป็น อาชีพเกษตร 100% ณ ปัจจุบัน ก็ยังเป็นอาชีพเกษตร 100% ครับ แต่มีปัญหาทุกอย่างเกิดขึ้นเกี่ยวกับอาชีพเกษตรเป็นหลัก ก็เลยมา พัฒนาหาวิธีการรู้” (รัฐไท, 2561)

“แรกเริ่มเลยคือไม่รู้จักหมู่บ้านนี้ ไม่รู้จักพื้นที่นี้หรอก แต่ด้วย ภาระหน้าที่มีการเวนคืนพื้นที่ คือทำยังไงก็ได้ให้อาชาวบ้านออกจากพื้นที่ตรงนี้ได้ เขาก็หาวิธีเอาหนังสือราชการไปติดที่ทุกบ้าน ชาวบ้านก็ไม่ยอมออก เอาตำรวจเข้ามากดดัน เอามาพูดเรื่องการ ผิดกฎหมายอะไรเนี่ย ก็ไม่ออก ส่วนมากก็ไปไหนไม่ได้” (ครูจำ, 2561)

อุดมการณ์จึงสะท้อนเจตจำนงทางอำนาจของผู้นำและส่งผลให้ชุมชนแปรเปลี่ยนสภาพไป ตามบริบทสังคมในปัจจุบันเพื่อเกิดความเท่าทันต่อสรรพสิ่งเหล่านั้น การรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกัน และกันในชุมชนแสดงให้เห็นถึงการถูกขัดเกลาในด้านอัตตาให้มีความลดน้อยลง การเกิดขึ้นของผู้นำ จึงถูกคนในชุมชนคัดสรรมาจากความรู้ที่เกิดจากแหล่ง ได้แก่ ความรู้จากการทำมาหากินที่มาจาก การเสาะแสวงหาทรัพยากร ด้านความรู้ภายในชุมชนที่สร้างขึ้นจากคนรุ่นก่อนถ่ายทอดไปสู่คนรุ่น หลัง

“มันก็เปลี่ยนไปเยอะนะ ตั้งแต่ทำเรื่องลงมาเวนคืนนะ มันก็เปลี่ยน สภาพว่าบุคลากรเราแต่ก่อนนี้ก็อยู่หลายร้อยครอบครัว ตอนนี้ที่ เหลือที่ที่ (01.10) จริง ๆ นะ ที่มีโฉนดหรือมีพื้นที่อยู่ในเนี่ย คน ตั้งเดิมนะ เหลือคงไม่เกิน 30 หลังคาเรือนนะ 30 – 40 หลังคา เรือน เฉพาะในแหลมนี้แหละ ถ้าเลยไปทางบ้านผม มันยังเหลืออีก ประมาณ 24 หลังคาเรือน เพราะมันเขตแค่ ปตท. เวนคืน ก็ยัง เหลือหลายหลังคา เดี่ยวนี้ส่วนมากคนต่างดาว ต่าง เขาเรียกว่า หมู่บ้านนานาชาติ” (ชาญ, 2561)

“คือมันเหมือนกับว่ามันเป็นหมู่บ้านที่ใกล้กับสุนทรภู่ ใกล้แม่พิมพ์ ใกล้กับอำเภอ ก็ไม่ไกลนะ แต่มันไม่เป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป”
(มานพ, 2561)

1.1.2 สนามวาทกรรมในยุคสมัยการจัดการตนเองของชุมชนแบบจารีต

สังคมไทยเป็นการดำเนินชีวิตในลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีสถาบันที่เรียกว่า ชุมชนในการผลิต (Product) ความจริงให้กับคนในชุมชน มีการสร้างปฏิบัติการผ่านความรู้ที่หลากหลายรูปแบบ ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยขอใช้คำเรียกการสืบสาวเครือข่ายความรู้ที่มีอยู่หลายชุดว่า “วงศัวานของความรู้” ที่เป็นเครือข่ายความรู้ในยุคสมัยของจารีตและมีเจตจำนงเพื่อรู้ โดยอาศัยอำนาจของผู้รู้ที่พยายามทำให้เกิดเจตจำนงของตนหรือกลุ่มของตนขึ้นมา ด้วยเหตุนี้ในงานวงศัวานที่กล่าวอ้างถึงอุดมการณ์จะไม่ใช่การหมายถึงเนื้อหาทางอุดมการณ์ และมิได้พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ของชุมชนจากชุดหนึ่งไปสู่อีกชุดหนึ่ง แต่พยายามที่จะเปิดเผยความเป็นไปได้ของการสร้างชุดความจริงขึ้นมา ในลักษณะที่ชุมชนแสดงออกทางการคิด อ่าน หรือพูด โดยมีบางส่วนที่เกิดจากภาคปฏิบัติการในชุมชน ที่ทำให้สภาพวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่ถูกกำหนดมาตรฐานการใช้ชีวิตด้วยค่านิยมของชนชั้นผู้นำ ในสภาพการแล้วคนทั่วไปในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกจะมีวิถีชีวิตเป็นพวกคนรับจ้าง หาเช้ากินค่ำ แม่บ้าน ทำสวน และประมง จนถูกการตีตราของสังคมว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีความรู้ รอคอยการรับคำแนะนำและไม่สามารถเปิดเผยตัวตนขึ้นสู่สังคมจนถูกเรียกว่า “คนชายขอบ”

“แต่เราเป็นคนที่ไม่เห็นแล้วว่ามันเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง คนในพื้นที่นั้นมันไม่ใช่เนะ งานของเราทำไม่ได้หรอก ชาวบ้านถูกเอาเปรียบ ถูกรังแก ชาวบ้านถูกเอารัดเอาเปรียบจากภาครัฐเยอะมาก ๆ เลยเนอะ การทำมาหากินเขา ดั้งเดิมเขาทำมาอยู่เนี่ย จะให้เขาไปไหน แต่สิ่งที่ตอบแทนให้เขามันไม่ใช่เนะ เขาเขาไปตายอย่างเดียว นะ ทำไม่ได้ ก็เลยตัดสินใจมาอยู่กับชาวบ้าน มาช่วยชาวบ้านให้ฟื้นฟู ผลักดันการต่อสู้ขึ้นมาให้ได้ ต้องสู้เนะเพื่อจะอยู่ได้ อันนี้คือจุดที่เราเริ่มมองครั้งแรก” (ครูจำ, 2561)

“ผ่านเฉย ๆ ไม่เคย อย่างเช่นรถทัวร์ไม่เคยแวะเลยสักคันนะ แต่ก่อนนะสัก 30 ปี ที่ผ่านเนี่ยนะ รถทัวร์ที่วิ่งไปหาดแม่พิมพ์ ไปสุนทร

ภู แม่พิมพ์ บ้านเพ เนีย วันหนึ่งตั้ง 300 – 400 คันนะ สมัยฤดูผลไม้
นะ ไม่เคยแหวะเลยสักคันหนึ่งเนี่ย” (มานพ, 2561)

การที่ชุมชนต้องรอรับคำสั่งให้ปฏิบัติในด้านการดำเนินชีวิต จึงกลายเป็นการที่ชุมชนถูกผู้รู้บอกกล่าวให้ทำตามสภาพชีวิตที่ต้องเป็นไปในตามบริบท การบริหารจัดการชุมชนในยุคจารีตจึงเป็นสิ่งที่ผู้มีอำนาจอยู่ในตำแหน่งที่เหนือกว่าชุมชน ทำให้โครงสร้างที่กระทำต่อชาวบ้านนั้นมีความชัดเจนจนทำให้เกิดความคุ้นชินกับสถาบันชุมชนในยุคจารีตมากขึ้น (Governmentality) และทำให้ผู้รู้สึกว่า เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน สิ่งที่เกิดจากความรู้ อารมณ์ หรือความรู้สึกของชุมชนไม่มีอะไรผิดแปลก อันรวมถึงเรื่องของอำนาจในการพยายามจัดระเบียบหรือควบคุมคนในชุมชนเช่นกัน

“พอมมีปัญหาเรารู้ปัญหาครับ ก็เลยจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตร เพื่อสุขภาพ สอนออกมาเพื่อให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายเขา เพื่อทำกิจกรรมอะไรก็ให้มันถูกต้องนะ แล้วก็ให้มันต่อยอดได้ เพราะเรารู้ว่าเรื่องเรียนรู้เราเรียนรู้มาหมดแล้วละ เรียนรู้ไม่ว่าจะ เป็นอาชีพหลัก อาชีพเสริม การพัฒนาตัวบุคคล ซึ่งที่นี้เดิมทีเป็น อาชีพเกษตร 100% ณ ปัจจุบัน ก็ยังเป็นอาชีพเกษตร 100% ครับ แต่มีปัญหาทุกอย่างเกิดขึ้นเกี่ยวกับอาชีพเกษตรเป็นหลัก ก็เลยมา พัฒนาหาวิธีการรู้

พอมมาเป็นศูนย์เรียนรู้ก็มาพัฒนาเป็นวิสาหกิจ วิสาหกิจก็ไปดู กระบวนการรู้ตั้งแต่การผลิต ผลิตตั้งแต่ที่เขาทำกันมาทั้ง Gap GAP นะ เข้าสู่พัฒนาการเป็นออร์แกนิก เพราะฉะนั้นการพัฒนาการผลิต แบบออร์แกนิกก็ต้องมีมาตรฐาน ถ้ามาตรฐานแบบสากลตอนนี้ที่ทำ ก็เป็นมาตรฐาน (01.34) Thailand เพื่อให้ยอมรับทั่วไป แล้วก็ มาตรฐานท้องถิ่นก็คือ PGS ที่ผมดูแลอยู่ครับ” (รัฐไท, 2561)

1.2 โลกทัศน์ทางการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม

1.2.1 โลกทัศน์วงค์ความรู้ในชุมชน

การสืบสวาระบบการจัดการชุมชนในยุคดั้งเดิม จึงเป็นกระบวนการศึกษาภายใต้วงค์ความรู้ในชุมชนที่สร้างขึ้นด้วยบุคคลและผู้ที่บอกความรู้ สถาบัน บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) สวนและทะเล อันเป็นพื้นที่ให้คนได้มาปฏิบัติการเรียนรู้ลงมือปลูกพืชผลไม้ การทำประมงพื้นบ้าน การรักษา

น้ำในฤดูแล้งของผู้รู้ การจับสัตว์น้ำตามฤดูกาล ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้ความรู้ (Knowledge) จากสวนและทะเล สำหรับใช้เป็นพื้นฐานความรู้และอำนาจที่เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบบุคคลและการเถลิงอำนาจของความรู้ที่มีต่อชุมชน จนกลายเป็นอำนาจที่ทุกคนเห็นว่าเหมาะสมเพราะทำให้ผู้ที่ถูกเรียกว่า “คนชายขอบ” มีความมั่นคง มีอิสระในระดับของชุมชน ไม่มีความกังวลในด้านความปลอดภัยของโจรในยุคสมัย อันเป็นผลจากการแอบใช้อำนาจ (Power) อย่างแยบยลผ่านวิสัยทัศน์หรืออุดมการณ์ในยุคนั้น โดยที่อำนาจมิได้อยู่ที่องค์กรประธานเพียงผู้เดียว แต่อำนาจได้แพร่กระจายไปสู่วงศาวนของความรู้ บุคคลที่เป็นผู้รู้ ชาวสวน ชาวประมง ครูอาจารย์ คนทำพิธีกรรม ผู้เล่าเรื่องปราชญ์ชุมชน และพระภิกษุ โดยในปรากฏการณ์ (Phenomenon) ที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ที่มีความซับซ้อนและบูรณาการความรู้ในทุกกิจกรรม การตั้งใจทำให้การปกครองชุมชนดูสงบเรียบร้อยจึงเป็นความแยบคายของการแอบอิงใช้เทคนิควิทยาของอำนาจในการบริหารจัดการชุมชนในยุคสมัย โดยมีบริวารเป็นเครือข่าย ได้แก่ เพศสภาพ ร่างกาย ครอบครัวยุติ อำนาจ ความรู้ และเทคโนโลยีเฉพาะทาง เป็นต้น

“พอมาเป็นศูนย์เรียนรู้ก็มาพัฒนาเป็นวิสาหกิจ วิสาหกิจก็ไปดูกระบวนการรู้ตั้งแต่การผลิต ผลิตตั้งแต่ที่เขาทำกันมาทั้ง Gap GAP นะ เข้าสู่พัฒนาการเป็นออร์แกนิก เพราะฉะนั้นการพัฒนาการผลิตแบบออร์แกนิกก็ต้องมีมาตรฐาน ถ้ามาตรฐานแบบสากลตอนนี้ที่ทำก็เป็นมาตรฐาน (01.34) Thailand เพื่อให้ยอมรับทั่วไป แล้วก็มาตรฐานท้องถิ่นก็คือ PGS ที่ผมดูแลอยู่ครับ ก็คือพอพัฒนาเรื่องการผลิตเสร็จ ก็พัฒนาเรื่องการตลาด การตลาดว่าทำไมเราถึงกำหนดราคาเองไม่ได้ มันมีปัญหาล้นตลาด มันมีปัญหาราคาตกต่ำด้วยกระบวนการทางตลาดทั่วไปในจังหวัดจันทบุรีนะ มันเป็นอาชีพเกษตร แล้วพอคนเยอะมันก็ต้องเยอะ พอถูกมันก็ต้องไปถูกตามเขา เพราะเราไม่สามารถไปควบคุมตลาดได้ ก็เลยมาพัฒนาเรื่องการตลาด ตลาดเกิดจากอะไร เกิดปัญหาจากใคร

สุดท้ายก็รู้เกิดปัญหาจากล้ง ปัญหาจากล้ง เพราะล้งเป็นคนควบคุมกลไกการตลาดหมดเลย กำหนดราคาเองด้วย เกษตรกรวัตถูกออกไปขายตลาด ที่บ้านก็ต้องขายเมื่อล้งลงมา เรารู้เราก็เอามาพัฒนา กัน พอเดินเรื่องตลาดเสร็จแล้ว เราก็มาเดินเรื่องแปรรูป ตอนนี่ที่

กำลังทำปี 60 61 62 กำลังต่อยอดนะ หาทางว่าผลผลิตเราทั้งเงาะ มังคุด ทุเรียน ลองกอง นะ มันมีแปรรูปอะไรได้บ้าง มันเป็นการ ถนอมอาหารนะ ก็เลยได้กระบวนการเรื่องแปรรูปนะเก็บไว้ องค์ความรู้แหละหลากหลายเหล่านี้ครบล่ะ ทั้งผลิต ตลาด แปรรูป ครอบ ครบ” (รัฐไท, 2561)

ชาวสวนมีอำนาจที่สัมพันธ์กับระเบียบกฎเกณฑ์ ซึ่งมีข้อห้ามเป็นความสัมพันธ์ของชุมชนใน ด้านความเป็นอิสระในชีวิต การห้ามคนกระทำการต่างๆ ล้วนเป็นการใช้อำนาจทางการเมืองต่อตัวตน ของชาวสวน การยึดถืออุดมการณ์เดิมเป็นฐานรากให้คนยึดถือที่ชุมชนมีความเชื่อเป็นทุนเดิมในเรื่อง บุญ บาป นรก สวรรค์ ทำให้วัดเป็นองค์ประธานของที่พึ่งทางใจในยามค้นหาทางสว่าง กระบวนการ ของวัดมีการจัดอบรมเทศนาแก่พุทธศาสนิกชนให้มีความเลื่อมใสในสิ่งดี สำหรับผู้ที่มีความรู้ด้านวิธีที่ อ่านออกเขียนได้นำไปสู่การสถาปนาอุดมการณ์ เพราะกระบวนการทำบุญให้ทานเป็นไปตามความ เชื่อของผู้ที่ปฏิบัติ ในส่วนของการทำกินอ้างอิงไปถึงอำนาจเหนือธรรมชาติที่ว่าใครทำอะไรก็จะ นำไปสู่สิ่งนั้น เป็นความจริง (Truth) จากสถาบันศาสนาที่ผู้รู้ พระสงฆ์ ชาวนา ปราชญ์ชุมชน สถาปนาวาทกรรมของอุดมการณ์ในด้านศาสนาผ่านกระบวนการเล่าเรื่อง (Narrative) เรื่องเล่า เหล่านั้นมีโครงเรื่องจากศาสนาที่มีสาระและลีลาการเล่าที่แตกต่างกันไป ผู้ที่ได้รับฟังจะรู้สึกถึงความ สนุกสนานและเจตจำนงของอำนาจการปกครองให้คนเหล่านั้นอยู่ศีลธรรม ซึ่งเป็นการสร้าง อุดมการณ์ผ่านระบบความเชื่อด้วยตัวภาษาในการเล่าและปรากฏการณ์ชุมชน ตามงาน กิจกรรม การทำสวน การทำประมง งานบุญประเพณี สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุดมการณ์ที่ไม่อยู่ในยุคที่ถูกเรียกว่า ทันสมัย แต่เป็นชุดระบบความเชื่อที่ถูกขับเคลื่อนการทำงานด้วยวาทกรรมด้านภาษาและ กระบวนการขัดเกลาที่ถูกปลูกฝังไปสู่การเป็นอุดมการณ์หลัก

“ก็นั่งกันเนี่ย ของมันขายไม่ค่อยได้นะ เวลาออกทุเรียนมันออกเนี่ย นะ นั่งล้อมวงกันเวลาที่มันเย็นนะ ตอนเย็นนะล้อมวงกินเหล้ากัน อะไรพวกเนี่ย กินเหล้า วางแผน กินเหล้า วางแผน อยากรจะได้อ รดทัวร์ รถบัส สมัยก่อนไม่มีรถทัวร์ รถฉิ่งฉาบทัวร์ สักคันหนึ่ง เขามี สนุกสนาน รถทัวร์ 2 ชั้นไม่มีสมัยนั้น” (มานพ, 2561)

เจตจำนงในการสถาปนาอุดมการณ์ในด้านพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ต้องการค้ำยันอำนาจ ของผู้ปกครองในยุคสมัยที่การเมืองมีความสั่นคลอน เพื่อสนับสนุนให้การเมืองเกิดความมั่นคงภายใต้

อุดมการณ์หลัก แต่ในการจัดระเบียบสิ่งต่างๆในสังคมมิได้ลอยอยู่โดยปราศจากสิ่งค้ำยันที่มีการสอดคล้องกับความรู้ที่เป็นจริยธรรม (Ethic) เป็นสิ่งที่คนในยุคดังกล่าวต้องการให้เกิดความตระหนักต่อศาสนา ในทางอำนาจเป็นสิ่งที่ต้องการปลูกฝังอุดมการณ์เพื่อค้ำยันพระศาสนาผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่ในกรณีที่มีการช่วงชิงความหมายอาจนำไปสู่การรื้อถอนตามยุทธศาสตร์ของสถานการณ์ในช่วงดังกล่าว ในการเปลี่ยนแปลงทางอุดมการณ์ที่นำไปสู่พื้นที่จำเป็นที่ต้องใช้คู่ที่ตรงข้ามกัน ยกตัวอย่าง ถูก - ผิด หรือ ความเป็นจริง - มายาคติ เป็นต้น

“อย่างวัดเนี้ยเคยมีคนทำบุญ เคยอะไร มันก็น้อยลงไป การปฏิสังขรณ์ การเข้าวัดเข้าวา มันก็น้อยลงเรื่อย ๆ เหมือนกับถูกพูดว่าวัดนี้เป็นวัดเถื่อน วัดที่ไม่มีเด็กมาสอนหนังสือที่นี้อะไร สอนไปแล้ว โบสถ์ก็โบสถ์เถื่อน ถูกถอนเศษไม้ไปแล้ว ใช้ไม่ได้หรอกโบสถ์นี้ แล้วก็ทุกอย่างก็แยกตามอัตภาพไปเรื่อย ๆ ทุกอย่างนะ ก็คือสิ่งปลูกสร้างมันเหลือ แต่ถามว่าความเจริญขึ้นมันก็เจริญน้อยลงไปเรื่อย ๆ นะ” (ครูจำ, 2561)

“ตอนนี้เปิดก็ยังวัดก็ทำเรื่องพัฒนาศีลธรรม มีเข้าค่ายพุทธบุตร กุลบุตร อะไรก็ว่าไปครับ ผมก็โรงเรียนก็เปิดเป็นมัคคุเทศก์น้อย ทายาทเกษตร ที่ควบคุมทำให้มันตรงกับความเป็นจริง คือสุดท้ายเราส่งลูกไปเรียน แต่ไปเรียนวิชาอะไรก็ไม่รู้ ไม่ได้มาเรียนวิชาภูมิปัญญา วิชาที่เราเอาตัวรอดในชุมชนนะ ก็เลยเอาวิชานี้ไปสอนในโรงเรียน ก็เลยเป็นบวรครับ” (รัฐไท, 2561)

การก่อสร้างอุดมการณ์ และการสถาปนาชุดความรู้ ของชุมชนมีความขัดแย้งไปด้วยผลประโยชน์จากทรัพยากร เศรษฐกิจ หรือการเมือง ในพื้นฐานการพัฒนาของรัฐไม่อาจนำไปสู่ความสำเร็จได้อย่างเร็วและเป็นไปในทิศทางที่ต้องการ จำเป็นต้องเข้าครอบงำทางอุดมการณ์และความรู้ของบุคคลในชุมชนเสียก่อน เพราะงานดังกล่าวเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาและไม่สามารถสำเร็จไปโดยง่าย เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะฟังหูไว้หูอันเป็นสิ่งมาจากความไม่ไว้วางใจต่อผู้แปลกหน้า ทำให้ในสมัยก่อนการเผยแพร่สิ่งต่างๆจะกระทำผ่านการเล่า การเขียนวรรณกรรม พิธีกรรมต่างๆ หรือการแสดง อันเป็นที่มาที่สังเกตได้ว่าอัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องมีความปลอดภัยจากการถูกรังแก เพื่อแย่งชิงผลประโยชน์จากชุมชน ดังนั้นการขับเคลื่อนตามอุดมการณ์ของรัฐเพื่อให้มีความเสี่ยงน้อย

ที่สุดจึงมีความระมัดระวัง ในการพัฒนาวาทกรรมที่เป็นคำตอบของชุมชนและมีความเหมาะสมกับบริบท ทำให้ชุมชนจึงมีอำนาจอยู่ในตัวเองระดับหนึ่งที่เป็นอุดมการณ์อิงอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติ เพราะเหตุนี้ชุมชนจึงมีการเรียนรู้แบบนี้มาเนิ่นนานแล้วและไม่พยายามออกนอกกรอบที่จะทำให้เกิดความผิวนัยหรืออุดมการณ์ จิตวิญญาณของชุมชนในสมัยก่อนจึงอิงแอบกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติในการทำหน้าที่ต่อรองกับรัฐ ทำให้การเริ่มขั้นตอนกระบวนการในการพัฒนาต่างๆกับชุมชนจึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงฤกษ์งามและพิธีการโดยที่ทางรัฐจำเป็นที่จะต้องยอมปฏิบัติตามเสมอ

“มันก็เปลี่ยนไปเอออะนะ ตั้งแต่ท่าเรือลงมาเวนคีนนะ มันก็เปลี่ยนสภาพว่าบุคลากรเราแต่ก่อนนี้ก็อยู่หลายร้อยครอบครัว ตอนนี้อยู่เหลือที่ที่จริง ๆ นะ ที่มีโฉนดหรือมีพื้นที่อยู่ในเนี่ย คนดั้งเดิมนะ เหลือคงไม่เกิน 30 หลังคาเรือนนะ 30 – 40 หลังคาเรือน เฉพาะในแหลมนี้แหละ ถ้าเลยไปทางบ้านผม มันยังเหลืออีกประมาณ 24 หลังคาเรือน เพราะมันเขตแค่ ปตท. เวนคีน ก็ยังเหลือหลายหลังคาเดี๋ยวนี้ส่วนมากคนต่างดาว ต่าง เขาเรียกว่าหมูบ้านนานาชาติ” (ชาญ, 2561)

“จนตอนหลังมาที่ว่ามีมีการขอเวนคืนพื้นที่เกษตรกรรมเข้าไปเนี่ย ทุกคนก็กลับมาทำประมงเต็มที ก็เพราะว่าเขาบอกว่าที่เขาเสนอเนื่อะ ถ้ายอมคืนพื้นที่เกษตรกรรมให้ คืนให้กลับมาอยู่ตรงเนี่ย เขาก็จะไม่เอา ก็อยู่แบบวิถีคุณไป ไม่เอา คนก็เชื่อ ก็กลับมาที่เอาเงินที่ได้จากการเวนคืนไปนะ ก็มาต่อเรือทำประมงทำอะไร ก็เกือบร้อยนะหมูบ้านเนี่ย แล้วอยู่มาอีกพักใหญ่เขามาขอคืนอีก เนี่ยก็คืออาชีพมันก็เปลี่ยนละ” (ครูจ๋า, 2561)

การทำกินของชุมชนในสมัยอดีต เช่น การทำนา การทำไร่มันสำปะหลัง การปลูกยาง การทำประมงน้ำตื้น และการทำประมงน้ำลึก สิ่งเหล่านี้อาศัยการก่อสร้างความรู้และสะสมเกร็ดเล็กเกร็ดน้อย เช่น การกำจัดวัชพืชทางการเกษตรด้วยวัตถุดิบในครัวเรือน หรือ การกำหนดจุดที่เป็นแหล่งชุกชุมของสัตว์น้ำในการทำประมง เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องสั่งสมผ่านประสบการณ์ที่เกิดจากการลงมือทำ ขนบธรรมเนียมในลักษณะความรู้เกี่ยวกับ ดิน น้ำ ลม ป่าไม้ ถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นระเบียบ ในการใช้เทคโนโลยีส่วนบุคคล (Technology of the self) เพื่อเพาะปลูกไร่นา การกักเก็บ

น้ำเอาไว้ใช้ในหน้าแล้ง การอิงแอบศาสนาเพื่อใช้อำนาจในการเป็นกรอบปฏิบัติด้านศีลธรรมแก่ชุมชน พื้นที่ภาคตะวันออกเป็นชุมชนชาวสวนและประมงซึ่งเป็นอาชีพหลักมาแต่ไหนแต่ไร เพราะฉะนั้นการหมุนเวียนของความรู้ที่เปลี่ยนผ่านไปยังพื้นที่รอบๆ การใช้กลไกเกี่ยวกับภูมิปัญญาในการพัฒนาให้เกิดพลังในทางปฏิบัติ ในยุคที่ความรู้ไม่ถูกกดทับและเปิดเผยโดยชาวสวนและชาวประมงเองผ่านการสะสมชุดความรู้แบบโบราณ จนกลายเป็นแบบแผน (Plan) และขนบธรรมเนียมประเพณี (Tradition) สืบทอดกันมาโดยปราศจากข้อสงสัยภายในชุมชน

1.2.2 การช่วงชิงวาทกรรมการจัดการตนเองของชุมชนด้วยภูมิปัญญา

ในสมัยสังคมนิยมแบบจารีตผู้คนได้พยายามสร้างองค์ความรู้ในการทำมาหากินให้เป็นรูปแบบวงศาวาน และเป็นชุดความรู้ประจำพื้นที่ชุมชนโดยการอิงหลักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการใช้การทดลองในเชิงเปลี่ยนผ่านจากความรู้สึกที่สร้างขึ้นมาเพื่อปรับปรุงให้เหมาะต่อบริบทของสถานที่ตั้งในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก การพัฒนาหรือปรับปรุงแต่ละครั้งมีวิวัฒนาการเปลี่ยนผ่านเป็นประสบการณ์ที่บรรจุอยู่ในบุคคลและตามติดไปอย่างเป็นวัตร ซึ่งเมื่อบุคคลถ่ายทอดไปด้วยนัยยะที่มีความถึงจนกลายไปสู่การเป็น “ครูภูมิปัญญา” ทำให้ชุดความรู้ที่ถ่ายทอดกลายเป็นหลักฐานของความจริงในการมองโลก ที่อิงประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางภูมิปัญญาของผู้อาวุโสในชีวิตประจำวันกับการทำกินในพื้นที่ภาคตะวันออก สวนเกษตรจึงเป็นพื้นที่เพาะปลูกที่สำคัญยิ่ง อันต้องมาจากการสังเกตดิน แยกแยะประเภทของดินต่างๆ เช่น ดินลุ่ม ดินทราย ดินดอน ชาวบ้านในอดีตใช้วิธีการจำแนกแล้วสังเกตด้วยตา พร้อมใช้การสัมผัสด้วยมือ เ้า ดมกลิ่น ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีส่วนสำคัญกับสิ่งดังกล่าว

“อย่างบนเขาครับสังเกต มองไปเจอแต่พืชเศรษฐกิจ พืชเศรษฐกิจตัวนี้แค่างพารากับพืชสวนนะครับ ผมไม่นับเป็นไม้ป่าอะไรพืชเศรษฐกิจ ไม้ป่าเนี่ยมันอยู่คือคงคู่กับบริบทของจันทบุรีเอง ของป่ลวีเองนะ สมัยก่อนก็จะมีไม้เหียง ไม้ยาง ไม้อะไรต่าง ๆ ที่มาอยู่กับเกิดที่นี่ได้นะครับ ภาคอีสานก็มีอย่างหนึ่ง ภาคของจันทบุรีก็มีอีกอย่างหนึ่ง ไม้พื้นถิ่นมันหายไป” (รัฐไท,2561)

“คือสร้างความประทับใจให้เขาละนะ มันสร้างความประทับใจให้เขาละ เขาสนุกนะ เขารู้สึกเป็นกันเองกับเรานะ เราดูแลเขาอย่างดีเลย ปรากฏว่าเขากลับไป สมัยนั้นไม่มีการสื่อสารแบบเนี้ย โทรศัพทมีถือือไม่มี โทรศัพทบ้านนะพอมมี แต่ไม่ได้มีทั้งหมด ก็

กลับไปเขาก็ไปเอาเรื่องเราเนี่ยไปเล่า เขาเป็นคนเป็นหัวขบวนในชุมชน เขาไปเล่าต่อ แล้วจากนั้นมันก็มีคนรู้จักเรามากขึ้นมา เพราะว่าถ้าจะมาเที่ยวที่เนี่ย มาเที่ยวระยองนะ เรามาที่นี่มันมีอะไรให้เรียนรู้อีกเยอะ ประมาณนั้นล่ะครับ แล้วจากนั้นก็ค่อย ๆ มาก คนรู้จักเราเรื่อยๆ” (มานพ, 2561)

การศึกษาเป็นวิธีเข้าสู่พื้นที่ของชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ในลักษณะการใช้อักษรโบราณเพื่อลูกหลานอ่านออกเขียนได้ โดยเป็นความหวังที่อาจนำไปสู่ชีวิตใหม่อย่างการเป็นพนักงานโรงงานและอีกนัยหนึ่งการรู้หนังสือเกิดจากวัดซึ่งเป็นสถานที่สำคัญของคนในชุมชน ซึ่งการได้เรียนอักษรวิธีเหล่านี้เป็นสิ่งที่น้อยคนจะได้มีโอกาสและการเข้าถึงส่วนดังกล่าว

“ตอนนี้เปิดก็ยังวัดก็ทำเรื่องพัฒนาศีลธรรม มีเข้าค่ายพุทธบุตร กุลบุตร อะไรก็ว่าไปครับ ผมก็โรงเรียนก็เปิดเป็นมัดคุเทศก์น้อย ทายาทเกษตร ที่ควบคุมทำให้มันตรงกับความเป็นจริง คือสุดท้ายเราส่งลูกไปเรียน แต่ไปเรียนวิชาอะไรก็ไม่รู้ ไม่ได้มาเรียนวิชาภูมิปัญญา วิชาที่เราเอาตัวรอดในชุมชนนะ ก็เลยเอาวิชานี้ไปสอนในโรงเรียน ก็เลยเป็นบวรครับ” (รัฐไท, 2561)

กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ทำด้วยตนเองเป็นลักษณะเดี่ยวจนพัฒนาไปสู่การรวมกลุ่มของชุมชนที่ใครมีดีอะไรก็ขยับไปทำในสิ่งที่ถนัด การเกิดอุปสรรคทางด้านการทำงานมาหากินในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอาจเป็นเพราะการเอาตัวอักษรที่เป็นรูปแบบอักษรมาขยายไปสู่การเป็นชุดความรู้ขึ้นใหม่ แล้วปล่อยผ่านความรู้ดั้งเดิมทำให้ไม่กักเก็บภูมิปัญญาที่เป็นตามวิถีครรถอง สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคที่ชุมชนไม่เห็นความสำคัญในการจดบันทึก อีกประการสำคัญในการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองผ่านการรวมกลุ่มจำเป็นต้องใช้ความไว้เนื้อเชื่อใจกัน การต่อสู้ช่วงชิงของคนในวิถีการทำมาหากินแบบดั้งเดิมจะอาศัยสัญญาทางวาจา แต่วิธีการสร้างความสำเร็จในการบริหารจัดการตนเองแบบรวดเร็วที่สุดอาจได้มาในรูปแบบเรือล่มในหนองทองจะไปไหนผ่านการสมรส แต่การที่จะไปสู่จุดนั้นได้สถานะภาพของทั้งสองฝ่ายจะต้องมีความทัดเทียมกัน การใช้ธรรมชาติเป็นที่พึ่งช่วงชิงการทำมาหากินโดยการบริหารจัดการตนเองมิได้มีความเด็ดขาดในยุคจาริตแต่เป็นฐานอำนาจของชุดความรู้ที่แปรสภาพต่อมาในยุคถัดไป

1.2.3 การช่วงชิงวาทกรรมการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบวิถีโบราณ

การดำรงอาชีพในชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้เป็นไปแบบบริบทเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การประกอบอาชีพเกษตรยังคงดำเนินเป็นสิ่งหลักของคนในพื้นที่ องค์ความรู้ที่พัฒนามาจากผู้เฒ่าโบราณพัฒนาไปเป็นชุดความรู้ที่ถูกปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกลายเป็นความคุ้นชินติดต่อกันมา แต่เดิมการปฏิบัติจะเป็นบ้านแรกที่เป็นต้นแบบแล้วค่อยพัฒนาต่อไปยังบ้านอื่นที่อยู่ใกล้เคียง สิ่งที่เกิดเป็นการเปลี่ยนผ่านมายังการเป็นแหล่งเรียนรู้เห็นจะเป็นการถูกบังคับให้จำต้องรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนเพื่อสร้างอำนาจต่อรองบางสิ่ง ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาต่อยอดไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เมื่อในสมัยก่อนนำชุดความรู้ไว้ใช้ระหว่างกันในชุมชนที่มีพื้นที่ใกล้เคียงและมีสถานที่หลักสำหรับใช้เป็นศูนย์รวมจิตใจคือวัด

“คือตรงเนี้ยมันเป็นหมู่บ้านเล็ก แล้วก็วิถีชีวิตยังเหมือนเดิม เพราะฉะนั้นเนี้ยเขามาเจอกันเนี้ย ส่วนมากแล้วมันจะเจอกันที่วัด เพราะเมื่อก่อนเขาทำบุญ คือทุกคนจะมาทำบุญทุกวันพระ ตรงนั้นก็เป็นที่คุยที่ดีที่สุดเหมือนกัน ที่วัดเนี้ยก็มีเรื่องต่วนเรื่องอะไรมานะ ก็ใช้ที่วัดเนี้ยประชาสัมพันธ์ หรือพูดคุยให้กับชาวบ้านรับรู้แหละ ตอนนี้มีสิ่งปลูกสร้างมีอะไรเปลี่ยนแปลงเข้ามา หรือเขาจะทำประชาวิจารณ์นะ เขาจะมาก่อหน่วยแพทย์เคลื่อนที่นะ คนยังไม่ทิ้งวัด คนยังมาทำบุญเหมือนเดิม เพราะฉะนั้น ก็มีการประชาสัมพันธ์อะไรคุยให้รู้เรื่องได้ จัดใหญ่ประชุมไม่ต้องถึงขนาดนั้น” (ครูจำ ,2561)

“คือลักษณะครั้งแรกนะครั้บ มันเป็นเหมือนกับเครือญาติ คือพึ่งตนเอง มีข้าวหม้อหนึ่ง มีแกง มีอะไรแบ่งปันกัน แล้วก็อย่างครอบครัวเขาารู้ด้วยครั้บว่าเขามีคน ในรายงานเขานะ เขาก็ทำแค่พอมือ ไม่ได้จ้างใครมา ก็ทำแค่หมวกครั้บเรือนนะ คืออันนี้คือเป็นหลัก มันต่างกับปัจจุบันนี้ ปัจจุบันนี้ทำจนล้นมือ ล้นตัว ไม่พอก็กู้หนี้ยืมสิน” (รัฐไท, 2561)

การรวมกลุ่มเป็นพันธมิตรในสมัยก่อนเป็นสิ่งที่เกิดจากพื้นฐานในการพึ่งพาอาศัยกัน แต่ไหนแต่ไรการที่ประเทศปลูกฝังเป็นค่านิยมความโอ้อ้อมอารีมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นสิ่งพื้นฐานที่ตั้งต้น

และพัฒนาไปสู่วาทกรรมที่ว่า “รวมกันเราอยู่แยกหมู่เราตาย” สิ่งนี้มุ่งไปที่พื้นฐานความสมดุลของ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ในการวางรากฐานให้กับชุมชนใช้เป็นแนวทางของการเป็นแหล่งเรียนรู้ใน สมัยอดีต การถ่ายทอดความรู้แบบปากต่อปาก การลงแรงเพื่อต้องการวิชา รวมไปถึงการเรียนรู้ทาง ลัดแบบครูพักลักจำ สิ่งเหล่านี้ถูกล้อมรวม ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่ถูกบัญญัติวาทกรรมขึ้นใน สมัยโบราณให้เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ

“แต่ถ้าย้อนไปเมื่อ 20 กว่าปีที่แล้ว คือเขาอาจจะได้คนในหมู่บ้าน เดียวกัน ถ้าเป็นวิถีเกษตรใช้ไหม วิถีเกษตร วิถีเหล่านั้นนะ ก็จะ แต่งงานกับคนในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ตอนนี้เมื่อวิถีเกษตรมันไม่มี แล้ว ก็ไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ไปขายแรงงาน ก็จะไปเจอเนื้อคู่ เจอ คนที่มาจากต่างถิ่นเนอะ ก็เลยแยกกันออกไปอยู่ ชื้อบ้านจัดสรร ไป ชื้ออะไรอยู่ข้างนอกซะมากกว่า” (ครูจำ,2561)

“นาน ทำใหม่ ๆ เขาก็ว่าพวกลุงเนี่ยนะ ไม่ใช่ลุงคนเดียววะ คณะ ของลุงเนี่ยเพี้ยน บ้า พวกนี้มันทำอะไรกันเนี่ย พุดอย่างนี้เลยนะ ไม่ มีคนมาเที่ยว เขาบอกว่า “มึงบ้าแล้วเนี่ย ไม่มีคนมาเที่ยวหรอก เชื่อ เถอะว่าไม่มีคนมา ถ้าคนจะมา มันมีของอยู่ 4 อย่าง” มันต้องมี อะไรละ เหมือนโครงสร้าง หรือทุนที่มีอยู่ในชุมชนนะ 4 – 5 อย่าง อย่างเช่นต้องมีน้ำตก มีภูเขา ทะเล หรือไม้ก็ต้องมีเกจิตั้ง ๆ ถึงเขา จะไป ของเราไม่มีเลย ไม่มีนะ ไม่มีสักอย่างที่เขาพูดนะ” (มานพ, 2561)

1.2.4 เจตจำนงการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน

การศึกษาวงศาวทยาเป็นการก่อรูปของความรู้ด้วยตัวเองในเชิงความรู้ผ่านการทำหากิน ความรู้กับอำนาจเหนือธรรมชาติผ่านพิธีกรรม มีลักษณะในการแลกเปลี่ยนของที่ไม่ตายตัวของ ชาวบ้านในยุคที่ให้สิทธิอำนาจความรู้ต่อชาวบ้านเกี่ยวกับการทำมาหากิน การที่ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เกิดจากการที่ชาวบ้านเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการก่อให้เกิดความรู้เหนือวิถีชีวิตของตนในแถบภูมิภาค ตะวันออก ความรู้ชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นแล้วมีการใช้ การถ่ายทอดผ่านการสะสมของความรู้ ในเบื้องต้นของความรู้มีการใช้อุดมการณ์ทำกินยังชีพเพื่อรองรับและเมื่อความรู้ที่นำไปใช้เหมาะสมกับ ธรรมชาติและวิถีชีวิตจึงเกิดความท้าทายต่อสิ่งเดิม

“คือที่ผมไปถอดนะครับ ผมก็ไม่ได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่ชัด เพราะส่วนมากผมไปมองคนรุ่นก่อน ๆ ผมให้เขียนทุกคนละ 60 ปีขึ้นไป ตอนที่ไปถอดองค์ความรู้นะ คือ 70 ปี ถอดทุกคน บางคนก็ได้ 1 ข้อ บางคนก็ได้ 5 ข้อ บางคนก็ได้ 10 ก็เลยมาให้เกียรติเขาครับ แต่ไม่ได้เป็นแรง เป็นครู หรือว่าเป็นแหล่งความรู้โดยที่ว่าดีนะ ก็ได้ส่วนหนึ่งแค่นั้นครับ” (รัฐไท, 2561)

การทำสวนในรุ่นพ่อแม่ทำด้วยความรู้โบราณจากการเพาะเมล็ดที่แสดงผลให้เกิดความแข็งแรงอายุยืนยาวที่สร้างความพอใจต่อคนได้ผลไม่เพียงเพื่อการพอยู่พอกิน จากนั้นคนจึงพยายามตรึงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพไว้ เมื่อรุ่นบุกเบิกสร้างสวนและได้มอบมรดกความรู้ให้คนรุ่นใหม่ โดยการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่ครั้งพ่อแม่ด้วยวิธีการลงมือปฏิบัติ ตัวบทคำบอกเล่าจึงได้ให้การสืบสวนความรู้สมัยโบราณได้เป็นอย่างดี ปฏิบัติการความรู้เป็นการตั้งต้นสืบสวนจากตัวผู้รู้และเป็นการขับเคลื่อนความรู้ไปสู่การปฏิบัติ การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่คนในชุมชนและคนนอกชุมชนให้เกิดความสนใจ ซึ่งพลวัตความรู้เริ่มเคลื่อนออกจากวาทกรรมภายในชุมชนและนำไปสู่การเปิดโลกทัศน์ของคนนอกชุมชนให้เข้าถึงองค์ความรู้ ผ่านคำบอกเล่าความรู้ประสบการณ์ และถ่ายทอดการทำมาหากินแต่พอยังชีพ จากนั้นได้เชื่อมโยงกับภาษาเพื่อขยายความแล้วตีเป็นความหมายในที่สุด

“บริษัทเขาจะพาไปดู อย่างบริษัทไทยออยล์เขาพาไปนคร ไปดูไอ้ที่ (17.24) อำเภอบาง (17.25) นะ ไอ้โหผมยอมรับว่าแจ่มจริง ๆ ทำเล ไม้ โกงกางเท่านั้นนะ มองไปนี่เท่าต้นยาง นั่งเรือไปลำคลองยังนึกว่าต้นยาง พวกหอยนางรมเขาเกาะตามรากโกงกาง ไอ้โหเต็มไปหมด คือเขาอนุรักษ์ไว้จริง ๆ แต่เขาให้ชาวบ้านนะ ชาวบ้านนี้มาตัดต้นหนึ่งก็ต้องมาปลุกต้นโกงกางเขา 5 ต้น แต่ไปขายนี้ซื้อไม่ได้ เอาไปใช้นี่ว่าปลุกบ้าน หรือว่าใช้ในครัวเรือนอย่างเนี่ยได้ แต่เอาไป 10 ต้น แกต้องปลุกให้ได้ให้เขาครบ เขายังมีต้นกล้า ไอ้โหแล้วต้นนี้ตรง ต้นใหญ่ ๆ ไอ้โหผมน่าปลื้มใจนะที่ (18.06) นะ” (ชาญ, 2561)

การทำมาหากินด้วยความรู้และประสบการณ์สร้างขึ้นจากคนรุ่นก่อนๆ ได้ชัดเกล้าให้ลูกหลานเรียนรู้ ผ่านกระบวนการที่เข้าใจง่ายตามตัวอย่างที่พ่อแม่ปฏิบัติและการเรียนรู้ในยุคสมัยอันเป็นที่มาของการเรียนรู้ตามตัวอย่างบุคคลรุ่นก่อนที่ปฏิบัติให้ดู ทำให้เกิดการทำตามตัวอย่าง

แม้กระทั่งการถ่ายทอดสู่ศิษย์ในรูปแบบ “ครูพักลักจำ” และเป็นการทำตามโดยอาศัยการสังเกต พร้อมทั้งจดบันทึกแนวปฏิบัติเอาไว้เพื่อนำมาลองทำด้วยตนเอง ในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จึงเป็นภาคปฏิบัติทางวาทกรรมที่ตรงความรู้และสร้างขึ้นแผ่กระจายออกไปได้มากเท่าที่จะมากได้ ประวัติศาสตร์แบบจดจำของคนจึงถูกทำให้เกิดประสบการณ์ร่วมหรือมีชุดเหตุการณ์เป็นรูปแบบเอกภาพตามวิถีชีวิตในการจดจำรายละเอียดเหตุการณ์สำคัญในชีวิต การที่จะทำให้คนละวางจากความรู้ประสบการณ์เพื่อทำให้เกิดความสยบยอมต่อความรู้หลักในชีวิต เป็นเพราะอิทธิพลของแนวประวัติศาสตร์ชุดความรู้ในการบริหารจัดการที่มีพัฒนาการมาจากประวัติศาสตร์ของผู้มีอำนาจแต่โบราณกดบังคับให้คนจดจำความรู้ ชุดความรู้ในการหากินของชุมชนเป็นการที่ผู้รับต้องก้มหน้าก้มตาทำมาหากินไปเรื่อยๆโดยที่ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องสิทธิแห่งทรัพยากร การกระทำต่อชาวบ้านแบบนี้เป็นสิ่งที่ไม่เลือกที่จะมองเห็นทำให้สิทธิของชาวบ้านถูกรัฐกดทับมาตลอด

“เมื่อก่อนเราทำเอาปุ้มปุ้ยก็จบเลย ปล่อยไปตามมีตามเกิด แต่ตอนหลังเริ่มไม่เอาละ เราปล่อยเสรีก็มีที่อยู่ มีที่อยู่ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีอากาศที่ดี ให้เขาได้อยู่ ก็ถือว่าตอนนี้ผ่านละ ผมก็มาดูงานที่อื่นเขาปล่อยปุ้มปุ้ยเดียว แต่ที่นี่ไม่ปล่อยปุ้มปุ้ย ปล่อยแล้วต้องมีที่อยู่ให้เขาด้วย เราก็จะไปเล่าให้คนศึกษาดูงานฟังว่าเราทำแบบนี้ เขาก็อ้อ เขาก็ไปต่อยอดที่ของเขา เพราะว่าที่ผ่านมาเขาปล่อยแล้วก็จบเลย แต่ของที่นี่ปล่อยแล้วไม่จบ ปล่อยแล้วยังต้องตามดูว่าเขาโตขนาดไหน” (สมนึก, 2561)

กระบวนการบริหารจัดการชุมชนในระบบจารีต จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนค่อยๆ แทรกเข้ามาในวิถีชีวิต การดำเนินงานบางแห่งจึงไม่ควรไปมุ่งเน้นที่การสัมผัสคุณค่าของเงินหรือระบบการแก้ปัญหาบางสิ่งในยุคดั้งเดิม สิ่งสำคัญต้องเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่างๆ เข้ามาร่วมต่อก้าในกระบวนการจัดการชุมชนเกี่ยวกับเรื่องทำมาหากิน กระบวนการรับรู้จึงมีภาพที่ซับซ้อนในการที่พยายามอยู่ในกรอบของสังคมเกี่ยวกับกระบวนการแต่ละขั้นตอนของการบริหารจัดการชุมชนเพื่อมีเป้าหมายในการอยู่ร่วมกัน

1.3 อำนาจทางการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม

1.3.1 การใช้อำนาจผ่านการจัดการตนเองของชุมชน

การบริหารจัดการชุมชนในยุคจารีตได้รับอิทธิพลมาจากคำพูดและเอกสารหลักฐานโบราณที่ใช้ประกอบการทำมาหากิน การปฏิบัติกิจกรรมทางการปกครองและการขัดเกลาทางสังคมที่เป็นอยู่ภายใต้โครงข่ายวาทกรรมคำสอน มีการปฏิบัติตั้งแต่การใช้อำนาจพื้นฐานกันเองหรือการใช้อำนาจผ่านชุดความรู้ของผู้ที่มีวัยวุฒิสูงกว่า การใช้อำนาจในครอบครัวเกิดจากการหาเช่ากินค่าเป็นพื้นฐานที่หัวหน้าครอบครัวจะถูกสถาปนาเป็นอธิการในการดูแลครอบครัวจากรายรับ การใช้ลีลาและชั้นเชิงในการบริหารจัดการสรรพสิ่งในครอบครัวกลายเป็นทักษะที่เกาะติดกับสายเลือดที่สามารถอธิบายถึงการทำกินที่เป็นไปเพื่อความหมายของชีวิตโดยแท้

“สิ่งที่คิดครั้งแรกก็คือเบื่อคำพูดที่ว่าชุมชนเล็ก ๆ หมู่บ้านเล็ก ๆ ไม่มีทรัพยากร ไม่มีศาละ อยู่ไปก็ถ่วงความเจริญของประเทศชาติ”
(ครูจำ, 2561)

“คือมันเหมือนกับว่ามันเป็นหมู่บ้านที่ใกล้กับสุนทรภู่ ใกล้แม่พิมพ์ ใกล้กับอำเภอก็ไม่ไกลนะ แต่มันไม่เป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป”
(มานพ, 2561)

“เกิดจากที่เราทำเรื่องศูนย์เรียนรู้ระดับครัว เรารู้แล้วว่ากระบวนการผลิตนะเกิดจากไหน เกิดจากใช้ปุ๋ยเคมีเยอะ ใช้สารเคมีเยอะ เกิดจากการต้นทุนที่สูงเกินไป” (รัฐไท, 2561)

“ไร่มัน ไร่อะไรต่ออะไรสารพัดนะ มีหมด แต่ก่อนข้างหลังนี้มันจะเป็นนาหมดนะ ออกไปทางปากช่องเนี่ยนาทั้งนั้นเลย ที่อุตสาหกรรมเนี่ย” (ชาญ, 2561)

ความหมายของชีวิตเป็นไปในทิศทางเพื่อการทำมาหากิน อำนาจที่ได้รับจึงเกิดจากคำสอนจากการบอกเล่าจากบ้านและวัด คนในชุมชนจะเห็นและเชื่อในการรักษาความมั่นคงสงบสุขเพื่ออาชีพ การงาน การใช้แนวคำสอนที่ใช้ในการทำสวนเกษตรถูกนำมาปรับใช้เป็นพื้นฐานในการบริหารจัดการครอบครัวและชุมชน ในอดีตคนที่สามารถจัดหาผลผลิตได้เยอะและจัดจำหน่ายได้ดี ผู้นั้นจะกลายเป็นบุคคลที่มีอำนาจในการมีปากเสียงอย่างมากในชุมชน เพราะฉะนั้นผู้สูงอายุที่ประสบการณ์สูงในชุมชน

จึงได้รับการเคารพนับถือและคอยได้รับการปรึกษาเกี่ยวกับเทคนิคการแก้ไขปัญหาแบบจารีตโบราณ ทำให้การถ่ายทอดชุดความรู้ที่ผ่านมาจากรุ่นสู่รุ่นเมื่อมาถึงผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นที่นับหน้าถือตาในชุมชน

“แต่สิ่งหนึ่งที่จะทำทำเชิงรุก บ้านไหนเห็นด้วยเราจะไม่เข้าไปยุ่ง เท่าไทร แต่บ้านไหนไม่เห็นด้วยเนี่ย เราพยายามจะรุกใกล้บ้าน เก็บขยะใกล้บ้านคนที่ไม่เห็นด้วย ที่ไม่มาสมัครเป็นสมาชิก เก็บไปถึงบ้าน เก็บให้เขาขมใจอ่อนให้ได้ เพราะเรามีความเชื่อว่าคนเรานะ มีความละลายอยู่ในใจนะ ถ้าบ้าน 2 บ้านเนี่ยไม่สนใจเลยเนี่ย เราเก็บขยะติดบ้าน ติดบ้านเก็บตลอดขอยเนี่ย สักวันเขาก็ต้องละลายหนึ่ง เขาไม่สมัครร่วมนะ แต่ว่าเขาก็ยังจะไม่ทิ้งต่อ อันนี้คือเหตุผลนะ ตรงเนี่ยเรามาเก็บบ้านเนี่ยหมดละ แต่ไม่สมัครเป็นสมาชิก แต่ว่าขยะเต็มอีกละ เขาก็มีความละลายละ คือทุกอย่างให้เขาเกิดตลอดเวลาเนี่ย” (ครูจำ, 2561)

“แต่ตอนหลังเรามาถูกเกษตรอุตสาหกรรมมันรุก ก็คือพืชเชิงเดี่ยวก็เลยทำลายนิเวศกันไป เราก็ไปรู้ว่าวิธีการจัดการของภูมิปัญญาคว้างแรกเขาทำกันอย่างไร แล้วก็ไปถอดเก็บความรู้โน่นนี่นั่นต่าง ๆ” (รัฐไท, 2561)

“ยังมีอยู่นั่นนะ ก็ยังไม่ได้ทิ้งกันไป ถึงจะมีคนกลับน้อยหน่อย ก็ยังรักษาพื้นบ้านนะ ก็เราก็มันอยู่กันมาดั้งเดิมนะ มันก็ยังมีนักเรียนอะไรเนี่ย ถ้ามันไม่มีก็ไม่ได้ ใ้คนอื่นเขาเข้ามาอยู่เนี่ย เขามาครอบครัวมาทำงานเนี่ย เขาก็เอาลูกเอาหลานมาด้วย เขาก็มาเรียนหนังสือที่นี่ ถ้าพูดกันตามหลัก ถ้าเพื่อไม่มีคนพวกเนี่ยนะ มันจะไม่มีโรงเรียนเลย” (ชาญ, 2561)

การที่คนเชื่อและปฏิบัติตามบุคคลที่มีอำนาจอย่างสม่ำเสมอ ทำให้การบริหารจัดการชุมชนคงความเป็นจริงในยุคสมัย และพัฒนาไปสู่การเข้าครอบงำทางอำนาจของการปกครองในระดับที่สูงกว่า ชุมชนต่าง ๆ มีการใช้วิชาการด้านพุทธศาสนาเข้าร่วมเพื่อสร้างความหนักแน่นในการสถาปนาขึ้นเป็นอุดมการณ์ การดำรงอยู่ของอำนาจการปกครองเป็นไปในลักษณะการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยการคัดสรรอย่างเจาะจงสำหรับผู้ที่ถูกเลือกกว่าเหมาะสมแล้วกับการครอบครองสรรพสิ่งที่เป็นจารีต

การมีวินัยเป็นข้อกำหนดของยุคสมัยที่กำหนดให้คนอยู่ในระเบียบแบบแผน อันมีที่มาจากความรู้ซึ่งเกิดจากคำสอนทางศาสนา อุดมการณ์ และการทำมาหากิน โดยเป็นสิ่งที่ทรงพลังให้ชุมชนเกิดความยำเกรงในเรื่องบาปและบุญ

“ทางศาสนาพุทธก็ยังมีเหมือนเดิม ประเพณีกองข้าวศรีราชายังมีเหมือนเดิม ประเพณีสำคัญของหมู่บ้านนี้ แหลมฉังเนี้ยน่าจะเป็นแห่งเดียวในประเทศไทยแล้ว ที่จัดงานความรักในวันวาเลนไทน์ ในหมู่บ้าน ก็ยังมีเหมือนเดิม ก็ยังทำกันปกติเหมือนเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง การนับถือสิ่งที่เราเคารพนับถือและมองไม่เห็น เขาก็ยังทำอยู่เหมือนเดิม ไม่ได้จางหายไปไหน แต่สิ่งที่เปลี่ยนคือเรื่องของวัตถุ เรื่องสิ่งปลูกสร้าง” (ครูจำ, 2561)

“วัดอย่างเดียวเนี้ย ค่าน้ำบางที 6,000 7,000 นะน้ำ ค่าไฟอย่างเนี้ยนี้พระอาจารย์ท่านก็ทำไว้อยู่ ๆ ทำไว้ 1 ชุด เราไม่ว่าได้ เงินเรามีเราหมุนให้แก ปี ๆ หนึ่งก็เหลือหลานแสนเก็บไว้ กฐินเราก็เก็บไว้ บางทีถ้าไม่มีเงินก็อันนี้ก็เหน้อยนะ” (ชาญ, 2561)

1.3.2 การใช้อำนาจผ่านการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ

การที่ชาวบ้านสามารถพัฒนาทักษะไปสู่การดูแลตนเองและชุมชน เป็นการกระทำที่บุคคลในแต่ละชุมชนจำเป็นที่จะต้องให้ข้อสังเกตต่อการสถาปนาชุดความรู้ ความมั่งคั่งของชุมชนเกิดจากการใช้อำนาจที่มาจากความตั้งใจและไม่ตั้งใจ การพัฒนามาจากสิ่งแปลกใหม่ที่มีวิวัฒนาการเข้ามาจากการทำเกษตรที่มีความทันสมัยเข้ามาแทน ภายหลังการปฏิรูปเศรษฐกิจก็เกิดสิ่งที่เรียกว่าอุตสาหกรรมมาแทนโลกของการเกษตร การปฏิรูปมาพร้อมอำนาจในการพัฒนาตนเองของชุมชน สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การรวมตัวของแกนนำและพัฒนาไปสู่การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้เพื่อแสดงอำนาจให้รัฐเห็นถึงความสามัคคี การใช้อำนาจประธานของการเป็นแหล่งเรียนรู้ขยายไปสู่การยกระดับอำนาจของชุมชนให้สูงขึ้นเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการครอบงำอุดมการณ์ในการบริหารจัดการ

“ควายตัวสุดท้ายขายออกไป แล้วก็ควายเหล็กเข้ามาแทนที่เมื่อประมาณพลเอกชาติชายมั่ง ประมาณนั้นมั่ง ประมาณนั้นละ ก็จำได้คร่าว ๆ นะ น่าจะ 27 ปีที่แล้ว หรืออะไรเนี้ย แล้วก็เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ สมัยก่อนนี้ไม่มีไฟฟ้า แล้วก็ต่อ ๆ มาก็มีไฟฟ้า ก็เลยตัด

ทางตรงออกไปถนนแม่พิมพ์นะ ถนนสุนทรภู่นะ เมื่อก่อนก็มันเป็นเหมือนหมู่บ้านปิด ไม่เป็นที่รู้จัก ก็ไม่รู้จักมาจนลุยมามากแล้วนะ ก็มาทำงานพัฒนา ก็เลยเป็นที่รู้จัก” (มานพ,2561)

“แต่ตอนหลังเรามาถูกเกษตรอุตสาหกรรมมันรุก ก็คือพืชเชิงเดี่ยวก็เลยทำลายนิเวศกันไป เราก็ไปรู้ว่าวิธีการจัดการของภูมิปัญญาครั้งแรกเขาทำกันอย่างไร แล้วก็ไปถอดเก็บความรู้โน่นนี่นั่นต่าง ๆ” (รัฐไท, 2561)

“เราจะทำท่องเที่ยวเอาสวนมาคุย เอาสวนมาเที่ยวประมงชายฝั่ง เอาประมงชายฝั่งไปเที่ยวสวน เพราะว่าปกติแล้วไอ้คนประมงชายฝั่งนี้ เขาไม่มีสวน เขามีเรือ เขาก็จะไปซื้อของบนฝั่ง บนบกเกี่ยวกับเรื่องของสวนผลไม้ ไอ้คนสวนผลไม้ก็ไม่ได้ทำอาชีพประมง เขาก็อยากจะมาเที่ยวริมคลอง ริมคลองที่มีอาหารทะเล เขาก็จะมาคุย ตอนหลังก็มาเจอกันเรื่อย ๆ นะ ก็มันก็เป็นก้อนเดียวกันหมดละ เรื่องของแต่ละอาชีพก็มาเชื่อมโยงกัน มันก็ดีขึ้น” (สมนึก, 2561)

ภาคปฏิบัติการผ่านอำนาจแหล่งเรียนรู้ในสมัยโบราณจึงเป็นการทำให้ชุมชนระลึกถึงความตั้งใจแน่วแน่ของการยกระดับอำนาจไปสู่การต่อรองอย่างกับสังคม แรกเริ่มสิ่งเหล่านี้จะมีทั้งคนเห็นด้วยและเห็นต่าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องปกติของสังคมทุกยุคทุกสมัยที่คุ้นชินกับการเป็นผู้สังเกตมากกว่าลงมือปฏิบัติ เพราะฉะนั้นการที่ชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถเบียดขับความรู้จนกลายเป็นอำนาจที่ยกระดับเป็นศูนย์กลางของชุมชนเพื่อถ่ายทอดสู่โลกภายนอก เป็นสิ่งที่แหล่งเรียนรู้ต้องสถาปนาความชัดเจนแห่งองค์ความรู้ในการสร้างความกดทับในตัวจิตสำนึกที่ชุมชนสามารถเข้าไปยึดโยงและใช้ประโยชน์ในการทำมาหากิน

“นาน ทำใหม่ ๆ เขาก็ว่าพวกลุงเนี่ยนะ ไม่ใช่ลุงคนเดียววะ คณะของลุงเนี่ยเพี้ยน บ้า พวกนี้มันทำอะไรกันเนี่ย พุดอย่างนี้เลยนะ ไม่มีคนมาเที่ยว เขาบอกว่า “มึงบ้าแล้วเนี่ย ไม่มีคนมาเที่ยวหรอก เชื่อเถอะว่าไม่มีคนมา ถ้าคนจะมา มันมีของอยู่ 4 อย่าง” มันต้องมีอะไรละ เหมือนโครงสร้าง หรือทุนที่มีอยู่ในชุมชนนะ 4 – 5 อย่าง อย่างเช่นต้องมีน้ำตก มีภูเขา ทะเล หรือไม้ก็ต้องมีเกจิดัง ๆ ถึงเขา

จะไป ของเราไม่มีเลย ไม่มีนะ ไม่มีสักอย่างที่เขาพูดนะ” (มานพ ,2561)

“แล้วที่น้ำมันอาจจะเป็นเรื่องในข้อปกปิดไม่ให้ชาวบ้านรู้ว่า เขตของการทำเรือ เขตของอุตสาหกรรม เนี่ย มันก็จะมีพื้นที่สีเขียวถูกไหม ครับ ถ้าสมมติทำกิจกรรมอะไรก็แล้วแต่ แต่ไม่มีพื้นที่สีเขียวเนี่ย มันก็เกิดข้อบังคับถูกไหม ตรงเนี่ยมันก็เหมือนเป็นเขตพื้นที่ศาลากลางของชุมชน ของคนในท่าเรือไปด้วย ลักษณะแบบนี้ครับ” (ครูจำ, 2561)

ประโยชน์ที่ลงตัวของอำนาจแหล่งเรียนรู้ในยุคสมัยจารีตเป็นสิ่งที่สร้างความหวังให้กับชุมชนว่าจะสามารถใช้จุดศูนย์รวมตรงนี้สร้างโอกาสในด้านต่างๆ เช่น การมีแขกมาเยี่ยมเยือน การปฏิบัติกิจวัตรทางศาสนา การใช้เวลาส่วนหนึ่งสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว ด้วยสิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านของการสถาปนาอำนาจผ่านแหล่งเรียนรู้โดยใช้ชุดความรู้ที่มีผนึกรวมเข้ากับวัตถุกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ตอบสนองชุมชนและสร้างโอกาสให้แก่บุคคลที่เห็นถึงประโยชน์ในยุคสมัยจารีต

“แล้วก็อีกเรื่องหนึ่งเรื่องของคนนั้นต้องมีความสามัคคีมากขึ้นเกี่ยวกับเรื่องของการทำห้องเที่ยว อย่างน้อยทุกคนรู้จักกันใจ รู้จักว่าไฉนบนบกในคลองนี้ เพราะบางทีก็ยิ่งคุยเรื่องนี้ว่า ถ้าบนบกทำเรื่องของฉีดยาฆ่าหญ้าเยอะ มันก็มาเกี่ยวพันกับประมง เขาก็ได้มาคุยกัน มาเจอกัน ก็เลยรู้จักกันหมดนะ ช้างบนฉีดยาฆ่าหญ้า น้ำไหลลงคลองปู ปลา ที่มันอยู่ในลำคลอง มันก็เจอสารพิษ แล้วก็เอามาขายให้คนสวน ก็เลยมาคุยกันดีกว่า” (สมนึก, 2561)

1.3.3 กฎเกณฑ์ที่อยู่เบื้องหลังวาทกรรมการจัดการตนเองของชุมชน

การเรียนรู้ในการจัดการชุมชนสมัยอดีตเป็นสิ่งที่คนจะสามารถพูดและเข้าใจได้ในตัวบท จึงเกิดเป็นวาทกรรมชุดความรู้การจัดการชุมชนแล้วค่อยขยายไปสู่สังคม จนกลายเป็นสัจจะ (Truth) การจัดการชุมชนมีพื้นที่หลังที่คอยกำกับเป็นชุดกติกาแห่งยุคสมัย วาทกรรมจึงผลิตความจริงและเมื่อลอกคราบการจัดการชุมชนแล้วจะเห็นกฎเกณฑ์ กติกา ที่เป็นโครงสร้างอยู่ภายในชุดเหล่านั้น การจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก ถ้าเป็นสมัยก่อนจะเป็นการก่อร่างจากเกษตรกรรมที่

เพาะปลูกเพื่อทอสวนไร่นา การทำสวนจะไม่มีรั้วปิดกั้นจึงทำให้สามารถเดินเลาะใต้ต้นไม้ได้ อีกวิธีหนึ่งคืออาชีพประมงที่ดูเหมือนว่าจะเป็นแกนหลักที่เรามองเห็นในภาคตะวันออก วิธีประมงจะใช้กฎเกณฑ์ตามฤดูกาลของแต่ละบ้าน ในช่วงน้ำทะเลหนุนสูงการออกเรือไปจับสัตว์น้ำจะทำได้ง่ายเพราะไม่จำเป็นต้องออกจากฝั่งไปไกลก็เข้าถึงแหล่งที่สัตว์น้ำอาศัยอยู่ ส่วนในกรณีที่ช่วงน้ำลดเป็นสิ่งที่ต้องพึงระวังเพราะชาวประมงจะไม่สามารถจับสัตว์น้ำได้ง่ายเพราะต้องใช้กฎของทักษะและประสบการณ์ในการที่จะเข้าไปถึงแหล่ง แสดงให้เห็นถึงความแยบยลในการใช้ศิลปะการปกครองระหว่างอาชีพ วงศาวิทยายังทำให้เห็นถึงร่องรอยของชุดกฎเกณฑ์ที่มีหลักความเชื่อดั้งเดิม ด้านอำนาจเหนือธรรมชาติที่ยังมีพลังอยู่ของทั้งชาวสวนและชาวประมง

“เรามีคนกลุ่มหนึ่งที่เอาใจเอากันนะ เขาเรียกไอ้คนกลุ่มเนี้ย เขาเรียกมันดื้อนะ คนที่นี้คือ บอกอะไรเขาบอกกันแบบวิธีการเขาไม่เชื่อ เชื่อมั่นในตัวเองว่าเฮ้ยมันต้องมี ต้องมีลืออย่างเนี้ย คนกลุ่มนี้ก็เลยนั่งล้อมวงกัน นั่งล้อมวงวางแผน กินเหล้า กินเหล้า วางแผนอะไรเนี้ยอยู่อย่างนั้นละ” (มานพ, 2561)

“เราจะทำทองเที่ยวเอาสวนมาคุย เอาสวนมาเที่ยวประมงชายฝั่ง เอาประมงชายฝั่งไปเที่ยวสวน เพราะว่าปกติแล้วไอ้คนประมงชายฝั่งนี้ เขาไม่มีสวน เขามีเรือ เขาก็จะไปซื้อของบนฝั่ง บนบกเกี่ยวกับเรื่องของสวนผลไม้ ไอ้คนสวนผลไม้ก็ไม่ได้ทำอาชีพประมง เขาก็อยากจะมาเที่ยวริมคลอง ริมคลองที่มีอาหารทะเล เขาก็จะมาคุย ตอนหลังก็มาเจอกันเรื่อย ๆ นะ ก็มันก็เป็นก้อนเดียวกันหมดละ เรื่องของแต่ละอาชีพก็มาเชื่อมโยงกัน มันก็ดีขึ้น” (สมนึก, 2561)

“คือลักษณะครั้งแรกนะครั้บ มันเป็นเหมือนกับเครือญาติ คือพึ่งตนเอง มีข้าวหม้อหนึ่ง มีแกง มีอะไรแบ่งปันกัน แล้วก็อย่างครอบครัวเขารู้ด้วยครั้บว่าเขามีกี่คน ในรายงานเขานะ เขาก็ทำแค่ว่าพอมือ ไม่ได้จ้างใครมา ก็ทำแค่ว่าครอบครัวเรื่อนนะ คืออันนี้คือเป็นหลัก มันต่างกับปัจจุบันนี้ ปัจจุบันนี้ทำงานล้มมือ ล้มตัว ไม่พอกก็กู้หนี้ยืมสิน” (รัฐไท, 2561)

คำสาบานกลายเป็นพลังเหนือธรรมชาติที่มีอำนาจต่อการดำรงชีวิตในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก อีกหนึ่งสิ่ง ประวัติศาสตร์มักมองคำสาบานเป็นการปกครองเพื่อควบคุมมิให้เกิดการทรยศหักหลัง ในทางประกอบอาชีพแล้วเป็นไปด้วยดีเพราะการที่แต่ละบ้านมีการสาบานก็จะอยากที่รักษา มิตรภาพเหล่านั้นไว้ จึงนำแก้วเปล่าแล้วเทเหล้าที่มักจะเป็นการหมักด้วยภูมิปัญญาของพื้นที่ลงไป แล้วนำมาดื่มเพื่อแสดงว่าเราทั้งหลายในที่นี้เป็นพี่น้องร่วมสาบาน อีกประการคือกฎเกณฑ์การ แลกเปลี่ยนที่เต็มไปด้วยมิตรภาพของคนในชุมชน มีความเอื้อเฟื้อเพื่อเพื่อแผ่ไปตามครรลองครองธรรม สิ่งเหล่านี้มีกฎเกณฑ์มาจากการใช้ภาษาถิ่นในการสื่อความหมายแต่ละจังหวัดในภูมิภาคตะวันออกจะ ออกเสียงลงท้ายสั้นยาวต่างกันไปตามอารมณ์ ได้แก่ “ระยองฮีสัน จันทฮียาว ตราดฮีใหญ่”

“มี ๆ มีความเชื่ออยู่ อย่างเช่นเนียเรือประมงไปหาปลา เขาจะมีการ เช่นไหว้แม่ย่านาง เพื่อจะออกไปหาปู หาปลา ได้มาก อันนี้เป็น ความเชื่อ มีเยอะ” (สมนึก, 2561)

การดำรงอยู่ของชุมชนจะมีกฎเกณฑ์กติกาที่อาศัยการอยู่ร่วมกันให้เกิดความสงบสุขแล้ว ยังมี กฎเกณฑ์ที่สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชนที่อยู่ละแวกใกล้เคียงอีกด้วย เพราะในพื้นที่ภาค ตะวันออกสมัยก่อนจะดำรงอาชีพเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง ฉะนั้นในการที่ต้องการได้สิ่งอื่นมา จำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยน เช่น ข้าว ผลไม้ เนื้อสัตว์ อาหารทะเล เป็นต้น ทำให้เห็นถึงความสมบูรณ์ ของชุมชนในสมัยก่อนยุคที่ยังไม่มีคำว่า “เงิน” เป็นกฎเกณฑ์ผูกมัดทำให้ผู้คนมุ่งแต่แสวงหา

“คือตอนนี้เป็นหลักครับ บางคนผ่านไปสวนทุเรียนเขาจะมีธง ธง ยันต์อะไรต่าง ๆ แล้วก็ติด แต่ที่นี้ว่าปลิวมันมีดี แต่เราไม่กล้าเปิด ตอนเนี้ยมันเป็นเขาเรียกว่าเมืองลับแลของปลิว กำลังปกปักดูแลภัย พิบัติมา ลม ดิน น้ำ อะไร ไฟมา เราไม่เคยผลกระทบตรงนี้ครับ อัน นี้ยังเป็นความเชื่อกันอยู่ ก็ศรัทธาแล้วก็ให้เกียรติเคารพเขา” (รัฐไท, 2561)

ความเชื่อในชีวิตประจำวันเมื่อประสบว่าสิ่งของที่รักหายไปนั้น ชุมชนในพื้นที่ตะวันออกจะมุ่ง หน้าไป “บนบานศาลกล่าว” ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ อันเป็นผีसानางไม่รวมถึงแม่ย่านางที่ เคารพของชาวประมงและเป็นกรณีที่มักได้ผลจากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา ชุดความจริงของสิ่งนี้คือการ ที่ได้พบเจอกับสิ่งที่ต้องการจะมีการแก้บนในหลากหลายวิธี กฎเกณฑ์ชุดนี้เป็นสิ่งที่ทรงอำนาจภายใต้ การบนบานศาลกล่าว แสดงให้เห็นว่าคนที่คิดไม่ได้มีความล้าหลังหรือสุดแสนจะมั่งคั่ง เป็นสิ่งที่ถูก

อธิบายผ่านความจริงที่เกิดขึ้นตามการพบเห็นหรือได้ยินได้ฟัง การใช้วงศาวินยานี้ทำให้เราได้มองเห็นในฐานะปรากฏการณ์ที่มีกฎเกณฑ์หรือชุดกำกับที่มีอิทธิพลอยู่เหนือโครงสร้างการดำรงชีวิต แต่ถ้ากฎเกณฑ์มาจากกฎหมายอาจทำให้คนยังไม่เชื่อทันทีเพราะเป็นสิ่งที่มาจากภายนอกจำเป็นต้องมีความระมัดระวัง จะต้องมีการจ้องมองถ้าในกรณีทีสถาปนากฎเกณฑ์ใหม่เพื่อให้เกิดความคุ้นชินต่อคนที่จะปฏิบัติให้ดูเป็นสิ่งปกติธรรมดาตามเทคนิคหรือกิจกรรมที่เหมาะสมตามยุคสมัย

1.4 ความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม

1.4.1 ความรู้ด้านการพึ่งพาธรรมชาติ

ก่อนที่จะเข้าสู่ยุคที่ระบบยังชีพแบบซับซ้อนในสังคมทันสมัย คนสมัยโบราณก่อนที่จะกระทำการสิ่งใดร่วมกันในสิ่งที่มีผลทางจิตใจหรือส่งผลต่อความสำเร็จในอนาคต ความรู้จึงได้จากการออกเก็บหา การล่าสัตว์มาเป็นอาหาร ซึ่งต่อมาชุดความรู้เหล่านี้หมดความสำคัญลงไปทำให้ชุดความรู้เกี่ยวกับพืชสัตว์ในท้องถิ่นสูญหายไปเป็นอันมาก คนจึงแทบไม่สามารถที่จะแยกพืชที่กินได้และกินไม่ได้อันเป็นที่ส่งผลให้กระบวนการเหล่านี้ต้องมาจากตัวคน ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีภาวะในการทำให้เป็นธรรมดา ใช้การเล่นแร่แปรธาตุทางภาษาเข้าช่วยผ่านตัวตนจนคนคุ้นชินตามตัวบทของความรู้ ซึ่งมีการลดทอนธรรมชาติหรือความสัมพันธ์ธรรมชาติกับคนที่มิได้สนใจในตัวบทเหล่านั้นมีสัญลักษณ์ประจักษ์ในสังคม จากนั้นได้ตีความใหม่เพื่อเคลื่อนสังคมไปสู่เป้าหมายของการผลิตความรู้เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนคนออกหากิน

“เกิดจากที่เราทำเรื่องศูนย์เรียนรู้ นะครับ เรารู้แล้วว่ากระบวนการผลิตนะเกิดจากไหน เกิดจากใช้ปุ๋ยเคมีเยอะ ใช้สารเคมีเยอะ เกิดจากการต้นทุนที่สูงเกินไป แล้วก็ไปถอดองค์ความรู้ ในชุมชนอายุ 60 ปี 70 ปีขึ้นไปนะ เขาสมัยก่อนเขาเป็นอยู่ยังไง ดินบางทีแทบไม่ต้องใส่ปุ๋ยเลย อยู่ได้ โรคและแมลงบางที่ไม่ต้องไปจัดการมันนะ คือนี้ไปจัดการได้ แต่ตอนหลังเรามาถูกเกษตรอุตสาหกรรมมันรุก ก็คือพืชเชิงเดี่ยวก็เลยทำลายนิเวศกันไป เราก็ไปรู้ว่าวิธีการจัดการของภูมิปัญญาครั้งแรกเขากันอย่างไร แล้วก็ไปถอดเก็บความรู้โน่นนี่นั่นต่าง ๆ กลับมาก็พยายามมาเติม ตอนนี้อยู่ในสวนก็ต้องเติมนิเวศ ก็ต้องเติมธรรมชาติ เติมทั้งเชื้อจุลินทรีย์ เชื้อรา เชื้อแบคทีเรีย เชื้อ

ยีสต์ อะไรที่มีประโยชน์นะ ต้องลงไปเติมหมดเลย เพราะว่าโรคมัน
มากับแมลงควบคู่กัน” (รัฐไท, 2561)

ความรู้ที่ว่าด้วยการพึ่งพาอาศัยผ่านธรรมชาติในการดำรงชีวิตเห็นได้ว่าต้องมีทักษะและไม่
รบกวนธรรมชาติเกินจำเป็น ในยุคสมัยการทำมาหากินจำต้องอาศัยการทำมาหากินโดยใช้
ประสบการณ์หาอาหารจากธรรมชาติ โดยแปรเปลี่ยนพืชผลไม้ในสวนโบราณให้กลายเป็นชุดความรู้
ภายใต้การชูดรากจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เพื่อนำมาปรับวิธีคิดให้มีความสอดคล้องกับสภาพดินฟ้า
อากาศในยุคสมัย ความรู้ในอีกซีกหนึ่งของอุดมการณ์ใหม่ที่คนยังไม่คุ้นชินและทำหน้าที่เป็นความรู้คู่
ตรงข้ามให้แก่ความรู้ทันสมัย เพื่อให้ความรู้คู่ทันสมัยและมีมาตรฐานสูงขึ้น ซึ่งคนสมัยใหม่ไม่มองว่า
เป็นความรู้แต่มองเป็นความเชื่อหรือทำมาหากินที่แอบอิงโชคกลาง

“เราจะทำทองเที่ยวเอาสวนมาคุย เอาสวนมาเที่ยวประมงชายฝั่ง
เอาประมงชายฝั่งไปเที่ยวสวน เพราะว่าปกติแล้วไอ้คนประมง
ชายฝั่งนี้ เขาไม่มีสวน เขามีเรือ เขาก็จะไปซื้อของบนฝั่ง บนบก
เกี่ยวกับเรื่องของสวนผลไม้ ไอ้คนสวนผลไม้ก็ไม่ได้ทำอาชีพประมง
เขาก็อยากจะมาเที่ยวริมคลอง ริมคลองที่มีอาหารทะเล เขาก็จะมา
คุย ตอนหลังก็มาเจอกันเรื่อย ๆ นะ ก็มันก็เป็นก้อนเดียวกันหมดละ
เรื่องของแต่ละอาชีพก็มาเชื่อมโยงกัน มันก็ดีขึ้น” (สมนึก, 2561)

“กะปิ น้ำปลา ก็มีกลุ่มประมงอยู่ชายทะเล ถึงเวลาเขาได้เคย ได้
กะปิ ได้เคย ได้ปลา เนี่ย เขาก็โทรมาบอก เตี่ยวเนี้ยง่าย แล้วก็บอก
ว่าตอนนี้เคยเข้า เอาเคยมาทำกะปิใหม่ ถ้าเราบอกว่าเอา ก็มา
จัดการเป็นกลุ่มกะปิ น้ำปลา มันจะมีเป็นช่วง ๆ ช่วงเนี้ยช่วงฤดูเคย
เนี้ยมัน 3 - 4 เดือนแล้วมันมีนะ แล้วพอเดือนธันวาไปแล้วมันไม่มี
แล้วนะ ก็ไปต่อโน้นละพฤษภาคม มิถุนา ถึงจะเริ่มมีใหม่” (มานพ,
2561)

1.4.2 ความรู้ชุมชนกับอำนาจเหนือธรรมชาติ

การสร้างความรู้ด้วยความสัมพันธ์กับอำนาจเหนือธรรมชาติถือว่าเป็นการสร้างความรู้ที่
เก่าแก่ของคนในช่วงเวลาที่ไม่สามารถอธิบายอะไรได้ ผู้คนจึงนึกถึงอำนาจที่เหนือธรรมชาติใน
ช่วงเวลาที่กำลังอ่อนแอหรือขาดกำลังใจจึงพยายามที่ติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ในการสร้าง

สัจจะเกี่ยวกับความเป็นจริงให้กับความรู้ชุดนั้นเพื่อที่จะเข้าจัดระเบียบทางปกครองและมีเหตุผลขึ้น ผู้วิจัยยกตัวอย่างพิธีกรรมลงคลองที่กระทำเพื่อเป็นประเพณีในการแสดงความเคารพต่อสรรพสิ่งของ ชาวชุมชนกระแสน

“ถ้าเราข้ามเขตไปนิดหนึ่งไม่มีละ ไม่มีแล้วนะเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ จะมีเดินข้ามตำบลไปเนี่ยไม่มีละ มีแต่ละแวกเนี้ยครับ พอไปศึกษาดูสัก ๑ ๒ ๓ พื้นที่ มันเหมือนเป็นประเพณีเดียวกันที่คนเขามาชุดเดียวกัน อย่างบ้านค่ายอย่างเนี้ย เขาก็มีเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ศรีเยเนี้ยเขาก็มีเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ แต่ว่าในขณะที่เดียวกันบ้านเราเองเนี้ย แค่ข้ามตำบลมันไม่มี แสดงว่าอันเนี้ยมันเป็นประเพณีที่ติดมาจากคนดั้งเดิม แล้วแยกถิ่นฐานกันไปอยู่ ซึ่งที่นี้ก็ไปอีกจุดหนึ่งที่เขาแยกมาอยู่ เป็นเรื่องที่น่าทำ แต่ตอนเนี้ยคือไม่ได้ทำเป็นกิจจะลักษณะ แค่ว่าบ้านแต่ละบ้านก็ไปไหว้ แต่เมื่อก่อนเขารวมกัน” (รำพึง, 2561)

“มีอยู่ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของการที่การทำงานพิธีไม่เป็นมงคลเนี้ย ไม่เป็นมงคลเช่นงานศพ เขาก็มีวิธีการของเขา มีความเชื่อ มีความเชื่อคนตายตายไปต้องมีการเซ่นไหว้ตามนั้น เขาก็มีความเชื่อมันเป็นเรื่องปกติ” (สมนึก, 2561)

การที่เรียกว่าอำนาจเหนือธรรมชาติเห็นได้ว่าเป็นพรมแดนที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ของชุมชนในภูมิภาคตะวันออกที่กว้างไกล แสดงให้เห็นถึงการใช้ทั้งความรู้ที่สัมผัสได้และอำนาจเหนือธรรมชาติที่สัมผัสไม่ได้ ความเชื่อที่เป็นไปตามการสร้างความจริงของชุดนั้นทำให้ความรู้ของเราสามารถยืดหยุ่นมากกว่าความรู้แนวศาสตร์ ที่แท้จริงแล้วการที่ชาวสวนเกษตรยอมติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติเพราะการที่ปฏิบัติในสิ่งที่มีความเสี่ยงสูง ทำให้เกิดการ “หวานพืชหวังผล” ที่จำเป็นต้องหวังพึ่งการกล่าววรวงขออำนาจเหนือธรรมชาติหรืออำนาจที่ครอบงำธรรมชาติอยู่เดิม จึงเป็นการพึ่งพาทางกำลังใจต่ออำนาจเหนือธรรมชาติอย่างเปิดเผยและเมื่อยังไม่สำเร็จก็จะเข้าสู่กระบวนการทางชาวพุทธที่จะช่วยดับทุกข์ที่เกิดขึ้นในจิตใจ การสละทิ้งเสียซึ่งโลกแห่งความทุกข์เป็นอุดมคติของความหลุดพ้นที่ถือเป็นเส้นทางแห่งความรู้อันยิ่งใหญ่ จากความรู้หนึ่งไปสู่ความรู้รอบและปลายทางที่เป็นความชำนาญในการทำกินหล่อเลี้ยงชีวิต โดยที่อีกนัยหนึ่งเป็นความรู้เพื่อนำไปสู่

ความรู้แจ้งปลายทางแห่งความหลุดพ้น ผู้นำชาวบ้านจึงต้องพยายามชักชวนทำกิจกรรมปฏิบัติธรรม ในโอกาสต่างๆและประกอบพิธีกรรมตามแนวจารีตควบคู่กันไป

“มีเหมือนกัน ทางศาสนาพุทธก็ยังมีเหมือนเดิม ประเพณีกองข้าว ศรีราชายังมีเหมือนเดิม ประเพณีสำคัญของหมู่บ้านนี้ แหลม ฉับเงี้ยวจะเป็นแห่งเดียวในประเทศไทยแล้ว ที่จัดงานความรักในวันวาเลนไทน์ในหมู่บ้าน ก็ยังมีเหมือนเดิม ก็ยังทำกันปกติเหมือนเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง การนับถือสิ่งที่เราเคารพนับถือและมองไม่เห็น เขาก็ยังทำอยู่เหมือนเดิม ไม่ได้จางหายไปไหน แต่สิ่งที่เปลี่ยนคือเรื่องของวัตถุ เรื่องสิ่งปลูกสร้าง” (ครูจำ, 2561)

“เจ้าพ่อ เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าอะไรก็แล้วแต่ ถ้ามีปัญหาเนียบนเจ้า อย่างเดียว ของหายก็บนเจ้า อะไรก็บน ๆ” (สายชล, 2561)

1.4.3 ความรู้ด้านการสร้างเทคโนโลยีตัวตน

หากความรู้เป็นอาวุธที่ทรงพลังภาพแต่โบราณกาลความปรารถนาของชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้เป็นการพัฒนาผลผลิตทางเกษตรให้ได้คุณภาพตามตลาด ภายใต้ร่วมเงาชาวสวนได้มีปรากฏการณ์ที่สะท้อนการขยายขยายความรู้ (Knowledge) และประสบการณ์ (Experience) ไปถึงงานประมง การจับสัตว์น้ำ การเพาะปลูกพืชในทะเล มีชาวประมงที่ผันตัวเองจากเกษตรกรที่ซึ่งบ่งบอกได้ว่าเป็นผู้มีความรู้และอยู่ในสังคมแห่งการมีระบบ เรียนรู้เทคโนโลยีในการพัฒนาตนเอง (Technology of the self) จากเบื้องลึกข้างในผันเปลี่ยนไปสู่อีกบริบทหนึ่ง การติดต่อแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนเกิดขึ้นมาเป็นเวลานานเป็นการใช้วิถีชีวิตระหว่างบนภาคพื้นดินและทะเล สมัยโบราณกลุ่มที่ทำสวนเกษตรถ้าต้องการจะได้สัตว์ทะเลมาปรุงอาหารก็จะนำสิ่งที่ตนเองมีไปแลกกับชาวประมงที่มีความต้องการพืชผักผลไม้ ในอีกระยะเวลาวิวัฒนาการโลกก็ได้เข้ามาแปรเปลี่ยนทำให้บางฤดูกาลที่ไม่สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ บุคคลที่ทำเกษตรก็จะแปรเปลี่ยนบริบทตัวเองไปเป็นชาวประมงเพื่อจับสัตว์ทะเลในการประกอบอาชีพ

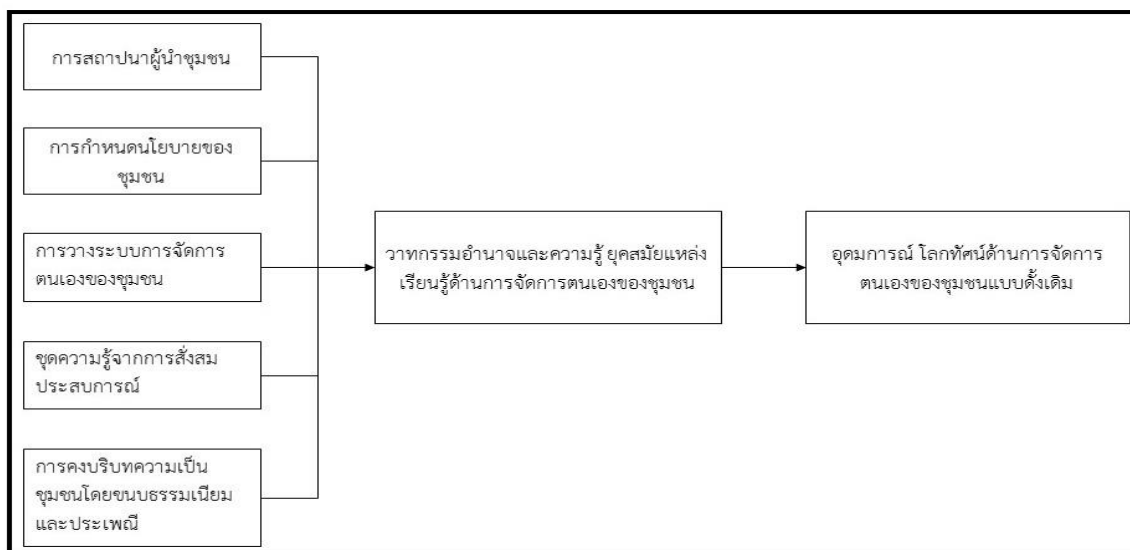
“แต่ตอนหลังเรามาถูกเกษตรอุตสาหกรรมมันรุก ก็คือพืชเชิงเดี่ยวก็เลยทำลายนิเวศกันไป เราก็ไปรู้ว่าวิธีการจัดการของภูมิปัญญาครั้งแรกเขาทำกันอย่างไร แล้วก็ไปถอดเก็บความรู้โน่นนี่นั่นต่าง ๆ กลับมาก็พยายามมาเติม ตอนนี้อยู่ในสวนก็ต้องเติมนิเวศ ก็ต้องเติมธรรมชาติ เติมทั้งเชื้อจุลินทรีย์ เชื้อรา เชื้อแบคทีเรีย เชื้อยีสต์ อะไรที่มีประโยชน์นะ ต้องลงไปเติมหมดเลย เพราะว่าโรคมันมากับแมลง

ควบคู่กัน ตอนนี้ก็รู้หมดทุกอย่างที่ว่าสามารถแก้ไขได้เกือบ 100% ครับ ทดแทนการนำเข้าสารเคมี ทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี โดยภูมิปัญญาครับ อย่างแมลงที่ใช้ ก็โรคแมลงที่ใช้เป็นหลักก็เป็นสมุนไพร สมุนไพรสามารถทดแทนสารเคมีเกือบ 100% แบบนี้ ไม่ว่าจะแมลง เพลี้ยไฟ ไรแดง หนอน โรครากเน่า โคนเน่า จากอะไรต่าง ๆ ที่มันเกิด เราสามารถรักษาได้ อันนี้เรียกภูมิปัญญา” (รัฐไท, 2561)

ความรู้ทางเกษตรที่มีอยู่ในชาวสวนได้ถูกสกัดออกมาใช้ในลักษณะที่เป็นเชิงวิทยาศาสตร์ (Science) และพัฒนาไปสู่การจดบันทึกเป็นหลักฐานเพื่อส่งต่อให้คนยุคหลังในอนาคต แต่จะเป็นไปไม่ได้เลยที่ความรู้จะไม่มีที่มาโดยผ่านกระบวนการหลักจากการอ่านในสิ่งที่ได้พบเจอ การฟังจากสิ่งที่สนทนากับผู้รู้หรือว่าการมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติก็สามารถทำให้เกิดความรู้ขึ้นของเกษตรกร มีความจริงที่เน้นไปในการให้ความเคารพและคำนึงถึงข้อเท็จจริงในสิ่งที่กำลังจะไปลงมือปฏิบัติให้เห็นถึงคุณประโยชน์รอบด้าน แต่กระนั้นก็มีกระบวนการในการทดสอบตนเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้เกิดความหลงลืมในความเป็นตนเองที่ถูกกล่าวถึงเป็นสำคัญ ในส่วนชุมชนที่มีการตรึงตรองให้มีจิตสำนึกในการกระทำสิ่งใดเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงพฤติกรรมต่อการกระทำในภาคดังกล่าวนั้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งการทำผลผลิตทางการเกษตรจำเป็นต้องใช้ความอดทนเป็นสิ่งสำคัญเพราะบางครั้งอาจใช้ระยะเวลาพอสมควรกว่าที่จะได้ผลผลิตแต่ละครั้ง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญให้เกิดอานุภาพที่ชุมชนภาคตะวันออกใช้พลวัตของความจริงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาเทคโนโลยีแห่งตัวตน

“พวกเด็ก ๆ เดี่ยวนี้มันโต รุ่นไอ้เจ้าปัดเนี้ยล่ะ เขาเรียกกลุ่มไข่เค็มแปรรูปไข่เค็มนะ คิดว่าจะให้เด็กนะมันมาทำไข่เค็ม แต่เราลืมนิดไปว่าเราไม่มีวัตถุดิบ นึกออกเปล่า มันจะเดินได้ไหมนะ มันไม่ใช่หรอก เพราะฉะนั้น อย่าไปทำ พอทำไปแล้วอย่างหนึ่ง ปรากฏว่ามันขายได้ แต่ไม่มีวัตถุดิบ ยาก ในที่สุดก็ไม่ได้ทำเนี่ย ล้มเหลว กลุ่มไข่เค็มล้มเหลว” (มานพ, 2561)

“ถูกต้อง ตั้งแต่ครั้งแรกที่เริ่มทำงานล่ะ ปัญหาคืองบประมาณเราขอใครไม่ได้อีกนะ เราต้องพึ่งพาตนเองก่อน พึ่งพาตนเองก่อนตลอดเวลา จน ณ ปัจจุบันเนี่ย กระแสว่าเราพึ่งพาไหม เราก็ไม่ได้ไปตีกลองร้องป่าวขอใคร เพียงแต่มีหน่วยงานที่เขาเข้ามาทำ CSR ด้วยนะ แต่ก็มีบ้าง ไม่เยอะไม่มาก ไม่น้อยเท่าไร ก็มีมาทำ CSR กับเรานะ เป็นบางส่วนนะ” (ครูจำ, 2561)

ภาพที่ 17 แผนภาพสรุปวาทกรรมอำนาจและความรู้ ยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม

ตอนที่ 2 การสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่

คนไทยสมัยโบราณได้อาศัยพึ่งพาระบบการเรียนรู้แบบจารีตที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษและถูกถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้หลายชุดที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ ทำให้ความรู้ที่ถูกกลั่นออกมาได้รับการถือหางจากเจตจำนงแห่งอำนาจ (Power) จากหลากหลายกลุ่มคน ทำให้เกิดความหลากหลายในรายละเอียดเนื้อหานำไปสู่อำนาจที่ยึดโยงกับเครือข่ายทางวาทกรรมที่เป็นคุณลักษณะของการจัดการตนเองของชุมชนในยุคสมัยดั้งเดิม ซึ่งเป็นพื้นฐานของปัจจัยภายในสำหรับทัศนคติในการมองโลกและอุดมการณ์ของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกต่อกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ยุคสมัยดั้งเดิม ขณะที่บางส่วนอยากที่จะผลัดเปลี่ยนไปสู่อุดมการณ์และโลกทัศน์อันเป็นผลมาจากสภาพการบริโภคนิยมและการเมืองในรูปแบบการแสวงหาอาณานิคมต่างถิ่น อาจกล่าวถึงว่าวาทกรรมที่เป็นการค้าในแง่ความเคลื่อนไหวถูกเปลี่ยนแปลง ยุคสมัยของการปฏิบัติแบบเดิมได้ถูกดับลงและเกิดกระบวนการบริหารจัดการสมัยใหม่ ที่ถือหางโดยประเทศเจ้าของวาทกรรมและพยายามสถาปนาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การค้า ประวัติศาสตร์ โดยพุ่งโจมตีต่อพิธีกรรมและวัฒนธรรม รวมถึงความรู้ของคนไทยในสมัยโบราณและสมัยใหม่ที่คิดสร้างได้เอง เกิดการจัดตั้งอุดมการณ์และโลกทัศน์สมัยใหม่ที่เป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยงพ้นจากโครงข่ายแบบทันสมัย

ระบบการบริหารจัดการชุมชนแบบจารีตมีพิธีกรรมและวัฒนธรรมการศึกษาที่เป็นมาแบบดั้งเดิม แต่ได้ถูกรอบงำด้วยกระบวนการที่พยายามไปถึงปลายทางอันจะเกิดผลทางด้านการสร้างความต่างและกลุ่มนอกรัฐมาตรฐาน การสร้างความแปลกแยกของคนจากระบบการทำมาหากินแบบยัง

ชีพ พร้อมการเข้ามาแทนที่ด้วยความเหนือกว่าของสมัยมิติและมาตรฐานสังคมใหม่ (Social Standard) ในรูปแบบของความรู้ชุดต่างๆ จึงทำให้เกิดการผลิตชุดวาทกรรมในสมัยใหม่ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก นำไปสู่การเริ่มเปลี่ยนแปลงยุคสมัยจากสัญญา (Truth) ที่เผยออกมาหลายอย่าง ทำให้คนสามารถเข้าใจในกระบวนการขั้นตอนต่างๆ ได้ง่ายขึ้นและเปลี่ยนแปลงความหมายใหม่ไปบดบังความหมายเดิม การแสดงเหตุผลและความจริงนำไปสู่การเป็นอัตลักษณ์ใหม่ที่บังเกิดขึ้นและถูกประกาศเป็นอัตลักษณ์สากล ประกาศความรู้ที่แอบแฝงอำนาจของการไม่แยแสต่อประโยชน์ดั้งเดิม การบริหารจัดการชุมชนถูกสัญญาให้เป็นมายาหรือก่อตัวในรูปแบบวาทกรรมลักษณะต่างๆ การนำไปสู่อำนาจของแหล่งเรียนรู้ที่ถูกอำพรางภายใต้ชุดความรู้สมัยใหม่จึงต้องถูกรื้อถอนทางวาทกรรม การศึกษาวงศาวทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองภูมิภาคตะวันออก

กระบวนการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่เน้นไปที่การปลุกฝังอุดมการณ์โลกทัศน์ปัจจุบันและดั้งเดิม วาทกรรมเดิมที่เกิดขึ้นในอดีตยังพอที่จะมีลมหายใจในลักษณะที่เด็กควรเชื่อฟังผู้ใหญ่ การให้ความสำคัญแก่วงศาวทยาการ หรือพวกพ้องมากกว่าคนแปลกหน้าที่ไม่รู้จัก การบริหารจัดการชุมชนเน้นหนักไปที่การใช้ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นแบบพ่อสอนลูก ที่มีความยึดโยงเกาะเกี่ยวกับสายเลือดจนไม่สามารถแยกออกกันไปได้ นอกจากการใช้ในการบริหารกลุ่มของชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เท่านั้น สิ่งเหล่านี้ยังสามารถใช้ขยายต่อยอดไปถึงในระดับชาติให้มีความเข้มแข็งอันเกิดจากรากหญ้า ให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมีความศิวิไลซ์ (Civilization) ประกอบกับการแฝงมากับระบบการสถาปนาชุดความรู้ในสมัยใหม่ ทำให้เกิดการเบียดขับชุดความรู้แบบดั้งเดิมของชาวบ้านที่สะสมมาจนกระทั่งทำให้เกิดรอยร้าวและเกิดการแยกชิ้นของชุดความรู้เดิม กลายเป็นการจัดแบ่งชั้นในรูปแบบชุมชนที่มีการบริหารจัดการจนกระทั่งเป็นแหล่งเรียนรู้และชุมชนที่ไม่ได้มีการบริหารจัดการ อิทธิพลของการแบ่งชั้นนี้ได้แผ่ขยายและยกระดับขึ้นเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างให้กับชุมชนที่ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกในการจัดเตรียมข้อมูลให้เกิดชุดความรู้ส่งผลให้จำเป็นต้องกลับมาคิดทบทวนผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น

ชุมชนมีการพัฒนาความรู้ขึ้นเป็นระยะแต่กลับกันพอสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับระบบจารีตที่ทันสมัยจะมีระยะที่ขาดเป็นช่วงๆ สามารถตีความได้ว่าความรู้ในอุดมการณ์พื้นฐานจะมีมากกว่าความรู้ที่มีอุดมการณ์ในลักษณะสมัยใหม่ ในยุคสมัยนี้การบริหารจัดการชุมชนแบบจารีตเป็นยุคของการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งจากการสอบถามแทบทุกคนจะกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าคนที่ไม่ได้รับการศึกษาสูงแต่มีตัวบทเกี่ยวกับอาชีพ จักสามารถกล่าววาทกรรมในสิ่งที่ปฏิบัติได้ปราดเปรื่องกว่าเด็ก

ที่อยู่ในโรงเรียน กระแสของวาทกรรมการบริหารจัดการชุมชนที่ทันสมัยได้เข้ามายาวนานให้เกิดสาระความรู้ใหม่ไปสู่ภาคปฏิบัติการแบบแยกย่อย ซึ่งสาระความรู้เหล่านี้ได้แย่งชิงอุดมการณ์ในส่วนของภาคปฏิบัติการด้านมิติเวลา ทำให้ชุมชนละทิ้งความเป็นอยู่ดั้งเดิมเข้าไปสู่ความเจริญเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิต

2.1 กระบวนการสร้างการจัดการตนเองของชุมชน

2.1.1 กระบวนการสร้างความรู้เพื่อการจัดการตนเองของชุมชน

การปลูกฝังให้ชุมชนผ่านความรู้เพื่อใช้ในการครอบงำอุดมการณ์ในระบบการจัดการชุมชนที่ทันสมัย สิ่งที่ต้องเผยออกมาให้ได้คือระบบการบริหารจัดการชุมชนได้รับใช้อุดมการณ์ใดผ่านภาคปฏิบัติการและนโยบายสังคม ซึ่งในส่วนของภาครัฐ (Government) จะสนใจแต่ส่วนของโครงสร้างแต่ไม่ได้ให้ความสนใจในส่วนของนโยบายสังคม (Social Policy) การที่คิดว่ามีเพียงโครงสร้างในลักษณะองค์กรก็เพียงพอที่จะทำให้การบริหารจัดการชุมชนมีความทันสมัยขึ้น เป็นความคิดที่เบาบางในข้อมูลที่จะพัฒนาในชุมชนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างมาก การตั้งเจตน์ที่ผิดทิศทางเป็นไปอย่างไม่มีจุดเน้นในการก่อรูปของการบริหารจัดการชุมชน เป็นความแตกต่างอย่างมากในการบริหารจัดการชุมชนของแหล่งที่ถูกมองว่าสถาปนาชุดความรู้อย่างชัดเจนกับแหล่งที่ยังมิได้ถ่วงขึ้นซึ่งชุดความรู้

“พอทำ ๆ ไปมันก็เริ่มเจริญขึ้น คนก็เริ่มรู้ขึ้นละเนอะ ก็ไม่ทำลายป่า ละ ตอนนี้อยู่กันนี่ไม่ทำลาย ทรัพยากรก็เริ่มดี ประชาชนก็เริ่มมีความรู้มากขึ้นว่า การอนุรักษ์ป่า การอนุรักษ์ธรรมชาติ มันเป็นอย่างนี้ ป่าก็เลยสมบูรณ์ ธรรมชาติมันก็เลยสมบูรณ์ สัตว์ป่ามันก็ได้หากินตามปกติ อะไรประมาณนั้น” (สายชล, 2561)

“แล้วก็พวกเกษตรกรนี้ ก็ต้องมาส่งเสริมตั้งแต่สมัยคนปลูกมัน ปลูกอะไรพวกเนี่ยครับ ก็มาหาพันธุ์มันที่ว่ามีระยอง 3 ระยองอะไรพวกเนี่ยเข้ามากัน อันเนี่ยก็เริ่มมาส่งเสริมเรื่องการปลูกมัน ปลูกอะไรอย่างเนี่ย พวกเกษตรกรก็จะแนะนำมันที่ว่ามันให้ผลผลิตสูงขึ้น พวกนี้ก็เข้ามาได้ประมาณสัก 10 – 20 ประมาณ 20 ปีได้ 20 กว่าปีได้ครับ ช่วงเนี่ยประมาณเนี่ยเริ่มมาส่งเสริม” (กระแสน, 2561)

“ใช้ครับ ตอนหลังพอเรามาเรื่องพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผมก็เลยไปค่อย ๆ เก็บ อันนี้เก็บบ้าน เสร็จแล้วเก็บวัด เสร็จแล้วเก็บโรงเรียน เสร็จแล้วก็เลยมารวมกันเป็นบวร” (รัฐไท, 2561)

วาทกรรมที่ขยายเข้ามาสู่ลัทธินิยมในการบริหารจัดการชุมชนจุดเหมาะสมควรอยู่ร่วมกับการปล่อยเป็นไปตามการทำงานของมือที่มองไม่เห็น อדם สมิธ (Adam Smith) ได้กล่าวถึงแสนยานุภาพทางความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในสิ่งที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งและหันกลับมาพึ่งลำแข้งของตนเองในทางความรู้ เครื่องมือสำคัญที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการชุมชนคือความเป็นประชาธิปไตยในการสร้างวาทกรรมที่ให้นโยบายสังคมไม่เกิดช่องว่างหรือกดทับสมาชิกคนอื่นให้กลายเป็น “คนชายขอบ” โดยระบบการคิดควรให้ชุมชนได้ร่วมในการกำหนดชะตากรรมและการนำความรู้มาใช้ในสภาพจริงให้เกิดประโยชน์ เน้นไปที่การสร้างระบบการบริหารจัดการชุมชนที่ทำให้เกิดโอกาสการได้เข้าไปสู่กระบวนการของธุรกิจชุมชนมากกว่าการนำเอาระบบความเป็นทุนนิยมใส่เข้าไปให้ชุมชนกลายเป็นเหมือนแรงงานราคาถูกในตลาด การทำให้ชุมชนมีความรู้เท่าทันในการกำหนดและตั้งคำถามจะส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจประกอบกับการสะสมทุนและอำนาจทางการเมืองในการบริหารจัดการชุมชน

“ชาวบ้านผมดึงส่วนหนึ่งครับ ส่วนหนึ่งที่มีใจ เพราะว่าเราไม่สามารถไปได้ 100% อย่างบ้านนะ ผมเข้าใจว่าบ้าน เพราะว่าแค่ปัญหาเสพติดตัวเดียวเนี่ย แก้มได้แล้ว ฉะนั้น ถ้าจะอยู่ในกรอบของเรา คนที่อยู่ในกรอบเนี่ยนะ ไม่ต้องห่วงเรื่องยาเสพติด เพราะพวกนี้เขารู้แล้วว่าอนาคตเป็นยังไง สุขภาพเป็นยังไง ถ้าเสพไป แต่ไอ้คนที่เขาไม่ได้มามองกับเรา เขาก็เสพไปวันหนึ่งมันไม่ตายหรอก แต่มันไม่ได้ตายตอนนี้ แต่มันจะเป็นผู้ป่วยติดเตียงตลอดไปนี่ไง” (รัฐไท, 2561)

“จนตอนหลังมาที่ว่ามีกรขอเวนคืนพื้นที่เกษตรกรรมเข้าไปเนี่ยทุกคนก็กลับมาทำประมงเต็มที ก็เพราะว่าเขาบอกว่าที่เขาเสนอเนื่อะ ถ้ายอมคืนพื้นที่เกษตรกรรมให้ คืนให้กลับมาอยู่ตรงเนี่ย เขาก็จะไม่เอา ก็อยู่แบบวิถีคุณไป ไม่เอา คนก็เชื่อ ก็กลับมาถือเอาเงินที่ได้จากการเวนคืนไปนะ ก็มาต่อเรือทำประมงทำอะไร ก็เกือบร้อย

นะหมู่บ้านเนี่ย แล้วอยู่มาอีกพักใหญ่เขามาขอคืนอีก เนี่ยก็คืออาชีพ
มันก็เปลี่ยนละ” (ครูจ๋า, 2561)

การศึกษาสมัยใหม่สามารถสร้างคนในแบบที่คำนึงถึงอำนาจของการบริโภคมากขึ้นและ
นำไปสู่การตัดสินใจจัดหากว่า การลงมือผลิต ระบบการศึกษาสมัยใหม่จึงทำหน้าที่จองจำคนไว้ใน
โครงข่ายวาทกรรมความทันสมัย ทำให้ชุดความรู้ที่ผลิตมีความซ้ำซ้อนเป็นสิ่งที่แสดงอำนาจอย่างมี
เจตจำนง อุดมการณ์แบบดั้งเดิมได้ถูกกล่อมเกล่าโดยวิถีชีวิตการทำมาหากินโดยใช้อุดมการณ์ สร้าง
และก่อรูปของการจัดระเบียบสรรพสิ่งเพื่อความมีชื่อเสียงแพรทางสังคม การมีโครงข่ายอำนาจจึงเกิดการ
ใช้ในแบบสร้างสรรค์ทำให้อำนาจคนในชุมชนกลายเป็นผู้ได้ปกครอง โดยมีได้ใช้อำนาจสร้างวินัยไปกด
บังคับจองจำลูกบ้านและชาวสวนในยุคสมัย

“ส่วนมากเขาจะเข้ามาตาม ไร่พวกเกษตรนะเขาจะมาหาผู้นำของ
หมู่บ้าน เช่นผู้ใหญ่บ้านอะไรพวกเนี่ย แล้วก็มาชวนให้เรียกคน
ชาวบ้านอะไรพวกเนี่ยมาอบรม มาฟังเขา มาเหมือนให้ชาวบ้าน
เรียกประชุม แล้วเขาก็มาทำความเข้าใจให้กับชาวบ้าน” (กระแสบ
น, 2561)

ยุคดั้งเดิมการเรียนรู้เป็นสิ่งที่กำหนดหลักสูตรกิจกรรมที่คนเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติ ซึ่งในยุคถัด
มาการเรียนรู้ได้รับการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย จึงเป็นเครื่องมือกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ในชีวิตคน
มีกิจกรรมที่หลากหลายแตกต่างกันตามชุดความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อจัดการเรียนรู้ในยุคสมัยใหม่
ทำให้ชุมชนมุ่งเน้นไปที่ชุดความรู้ในการรับใช้วิถีชีวิตการทำมาหากิน เพื่อเป็นเครื่องมือในการดำรง
รักษาอุดมการณ์การเรียนรู้ตามเป้าหมายที่วางไว้หรือมุ่งเน้นรับใช้อุดมการณ์แบบหนึ่งจากภายนอก
ชุมชน การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยได้เกิดขึ้นภายใต้ชุดความรู้หลากหลายชุดในแต่ละ
ละวาทกรรมที่ทรงอำนาจ

“คืออย่างสมมติราคาที่ทำเอาไว้วันนะ ถ้าทางทั่วไปเขาลงมาจนถึง แต่
ของเราราคาไม่ได้ลง ราคาไม่ได้ผันผวนจนเกินไป เพราะราคาระบบ
ต้นทุนแล้วยังอยู่ประมาณนี้ เราเสนอไปก็อยู่ประมาณนี้ แล้วทุกคน
ที่ศรัทธาว่าเราทำไปไม่ขาดทุนแน่ สอง ทำไปโปรดแน่ เป็นอาชีพ
หลักอยู่ได้แน่” (รัฐไท, 2561)

“ดูงานส่วนมากจะเป็น ถ้าเป็นทางส่วนหมู่ 6 หมู่ 2 หมู่ 7 เนี่ย จะมาดูงานเกี่ยวกับกลุ่มการออม กลุ่มการออมสะสมส่วนมาก เพราะว่าของเราถ้าของกระแสบนเนี่ย จริง ๆ เข้าแข็งก็คือกลุ่มออมเงินของชาวบ้าน เช่นธนาคารหมู่บ้านหมู่ที่ 6 นะ คือมีเงิน 20 กว่าล้านเนี่ย คือไม่มีหน่วยงานไหนมาส่งเสริมเลย เกิดจากชาวบ้านเอาเงินมารวมกันเองเฉยๆ” (กระแสบน, 2561)

การนำชุดความรู้ความจริงเหล่านั้นไปสร้างอำนาจและจัดระเบียบสรรพสิ่งในสังคม เป็นการจัดระเบียบความคิดจากเดิมที่มีโลกทัศน์และแนวคิดอยู่ก่อนแล้วเปลี่ยนแปลงเป็นมโนทัศน์ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้และความเข้าใจทำให้ความหมายที่ได้รับถูกเปลี่ยนแปลงไปด้วยระบอบวาทกรรมในวงศาวิทยา ตรงจุดนี้ฟูโกมุ่งเน้นไปที่ระบบของวาทกรรมที่มีอยู่สามแบบคือ ความสำคัญของวาทกรรม การควบคุมและจำกัดของวาทกรรม และการกลั่นกรองตัวผู้ให้ข้อมูล นำไปสู่การพิจารณาการก่อรูปของวาทกรรมที่เป็นการปฏิบัติการช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ ที่จัดการกับแนวความคิดเพื่อรองรับอุดมการณ์ของวาทกรรมไปตามเจตจำนงค์ขององค์ประธานที่เป็นเจ้าของ ให้คนในสังคมมีอุดมการณ์เป็นไปตามผู้นำหรือรัฐที่เห็นว่าเหมาะสมตามยุคสมัย

“พอทำ ๆ ไปมันก็เริ่มเจริญขึ้น คนก็เริ่มรู้ขึ้นละเนอะ ก็ไม่ทำลายป่าละ ตอนนี้อยู่ปัจจุบันนี้ไม่ทำลาย ทรัพยากรก็เริ่มดี ประชาชนก็เริ่มมีความรู้มากขึ้นว่า การอนุรักษ์ป่า การอนุรักษ์ธรรมชาติ มันเป็นอย่างนี้ ก็ป่าก็เลยสมบูรณ์ ธรรมชาติมันก็เลยสมบูรณ์ สัตว์ป่ามันก็ได้หากินตามปกติ อะไรประมาณนั้น แล้วก็มันก็เลยเกิดการท่องเที่ยว เกิดการดูแลป่า เกิดการท่องเที่ยว ทำให้ เขาเรียกว่าใช้ท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคน เรื่องสัตว์ เรื่องธรรมชาติอะไรพวกนี้นะ เรื่องความสะอาด เรื่องถึงผลิตภัณฑ์ชุมชน” (สายชล, 2561)

2.1.2 กระบวนการสร้างความรู้เพื่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ

การปลูกฝังความรู้ให้คนโดยผ่านชุดความรู้และความคิดเพื่อใช้ครอบงำ (Hegemony) ต่ออุดมการณ์ ในการสืบสาวการเป็นแหล่งเรียนรู้แบบทันสมัยจำเป็นต้องเผยแพร่แหล่งเรียนรู้สมัยใหม่ที่รับใช้ต่ออุดมการณ์ สิ่งนี้สามารถมองเห็นผ่านภาคปฏิบัติการทางนโยบายสังคมและการศึกษา ซึ่งเป็น

สิ่งที่มีความสูงส่งกว่าแค่โครงสร้างของระบบเหล่านั้น โดยที่ผู้บริหารจัดการชุมชนส่วนใหญ่จึงมีความสนใจแค่ลักษณะของความเป็นโครงสร้าง รวมไปถึงการจัดตั้งให้เป็นรูปแบบจัดแบ่งอาณาเขตในลักษณะต่างๆให้เป็นสิ่งที่จับต้องได้ การที่คิดว่ามีเพียงโครงสร้างก็เป็นสิ่งที่เพียงพอแล้วต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ การที่แหล่งเรียนรู้ชุมชนสามารถตอบคำถามทางด้านการเพิ่มผลผลิต การสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน การใช้ภูมิปัญญาเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชน สิ่งเหล่านี้มีความเป็นไปได้แบบคลุมเครืออย่างไม่มีจุดเน้น ในด้านอุดมการณ์ (Ideal) ทางประชาธิปไตยยังเป็นสิ่งที่กำหนดความเป็นมาเป็นไปของแหล่งเรียนรู้ อันทำให้แหล่งเรียนรู้สามารถเป็นตัวบ่งบอกจุดเริ่มต้นของคนในชุมชนและลดช่องว่างที่เกิดขึ้นจากโลกปัจจุบันระหว่าง “ผู้มีฐานะ” กับผู้ที่ถูกเรียกว่า “คนชายขอบ” ความแตกต่างทางการศึกษาก็เป็นอีกประการสำคัญที่คนชายขอบที่ไม่เป็นการศึกษาจำเป็นที่ต้องใช้ช่องทางประชาธิปไตยซึ่งสามารถเปิดทางเลือกให้กับคนเหล่านี้สามารถกำหนดชะตาในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

“คือแบ่งเป็นเปอร์เซ็นต์ครับ เปอร์เซ็นต์ 1 ตอบแทนคณะกรรมการ เปอร์เซ็นต์ 2 ก็เข้ากลุ่ม เปอร์เซ็นต์ 3 ก็ทุนสาธารณประโยชน์ สาธารณประโยชน์ก็แบ่งกันไปอย่างเข้าวัด คือพัฒนาวัด พัฒนาโรงเรียน พัฒนาชุมชน อะไรก็ว่าไปตามหัวข้อ ซึ่งเราไม่ได้มีตายตัว จะดูความเหมาะสม ซึ่งส่วนมากเราก็ไม่ได้มีเงินเหลือจนหลักหมื่นหลักแสน แต่ปีนี้ก็เหลือประมาณ 20,000 – 30,000 แล้วมันก็บริหารจัดการไปภายใน คือเราไม่ได้ไปหวังว่าปีนี้จะได้ 10 ล้าน ปีหน้าต้องได้ 20 ล้าน เปลา่ครับ แล้วก็ปีนี้ต้นทุนอยู่ที่ 800,000 เนี่ย ได้ 900,000 – 1,000,000 นะ โอ้โหดีใจแล้ว เลยนั่นก็ทำบุญทำกุศลไป” (รัฐไท, 2561)

“ที่แรกเลยมันก็มีอยู่สักประมาณ 4,000 กว่าบาทนะ ที่แรกเลย เช่น การออมเงินเนี่ยมี 4,000 แล้วก็หมุนเวียนกันไป พอเจ้านี่เอามาคืน เจ้านี้ก็เอาไปซื้อพันธุ์ปลาปล่อยในบ่อตัวเองบ้าง ไอ้เจ้านั้นอย่างเนี่ย เนี่ยมันหมุนเวียนกันไปเรื่อย แล้วก็มีการออมกันทุกเดือน ๆ มาออมเพิ่ม” (กระแสน, 2561)

“ถูกต้อง ๆ และเขาก็บอกว่ามันมีท่าเรือนะ แต่ท่าเรือมันเล็ก แค่ว่าคนส่งนิด ๆ หน่อย ๆ เพื่อรองรับแค่นิดม อุตุสภกรรมมาเรื่อย ๆ

หน่อย แต่ก็ได้พื้นที่ทั้งหมดแล้วละ ก็มาบวม ๆ จนปัจจุบันเนี้ยมันก็ต้องขยายไปแล้วเนี้ย ไปสร้างผลกระทบกับที่อื่นอีกแล้วตอนนี้” (ครูจำ, 2561)

2.1.3 การบริหารจัดการชุมชนแบบทันสมัย : ยุทธศาสตร์การสถาปนาความรู้และการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของคน

การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจส่งผลให้ชุมชนเกิดความต้องการสินค้าและบริการเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการเข้ามาของสินค้าจากต่างชาติเพิ่มขึ้นและกระบวนการปกครองที่เป็นระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นการที่ระบบย่อยในสังคมปลุกฝังอุดมการณ์ของการปกครองและเศรษฐกิจในตัวบุคคล ทำให้เกิดการยึดถือเหตุผลนิยม (Rationalism) มากกว่าความเห็นอกเห็นใจ สลายความเป็นเครือญาติในการอุปถัมภ์ค้ำชู การที่โรงเรียนได้ปลุกฝังอุดมการณ์ในด้านความเลื่อมใสที่มีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทำให้กระบวนการทำงานที่มีต่อภาคปฏิบัติการไปช่วงชิงอุดมการณ์ที่มีอยู่ดั้งเดิมของชุมชน โลกทัศน์เหล่านี้จึงสะท้อนถึงการสถาปนาอุดมการณ์สมัยจารีตได้อย่างนุ่มนวล แต่จำเป็นที่จะต้องมีการสร้างความรู้ใหม่และนำไปสู่ภาคปฏิบัติการชุดความรู้ใหม่ที่เบียดขับความรู้เดิมของชุมชนออกไปจากสิ่งเก่า

“เกิดจากที่เราทำเรื่องศูนย์เรียนรู้ะครับ เรารู้แล้วว่ากระบวนการผลิตนะเกิดจากไหน เกิดจากใช้ปุ๋ยเคมีเยอะ ใช้สารเคมีเยอะ เกิดจากการต้นทุนที่สูงเกินไป แล้วก็ไปลดองค์ความรู้ ในชุมชนอายุ 60 ปี 70 ปีขึ้นไปนะ เขาสมัยก่อนเขาเป็นอยู่ยังไง ดินบางทีแทบไม่ต้องใส่ปุ๋ยเลย อยู่ได้ โรคและแมลงบางทีไม่ต้องไปจัดการมันนะ คือนี้ไปจัดการได้ แต่ตอนหลังเรามาถูกเกษตรอุตสาหกรรมมันรุก ก็คือพืชเชิงเดี่ยวก็เลยทำลายนิเวศกันไป เราก้ไปรู้ว่าวิธีการจัดการของภูมิปัญญาครั้งแรกเขาทำกันอย่างไร แล้วก็ไปลดเก็บความรู้โน่นนี่นั่นต่าง ๆ” (รัฐไท, 2561)

การที่ชุดความรู้แบบดั้งเดิมติดอยู่กับตัวผู้รู้มีรากฐานมาจากครุภูมิปัญญาหรือผู้อาวุโสในชุมชน ทำให้ชุมชนเมื่อเกิดความจำเป็นที่ต้องติดต่อกับหน่วยงานราชการ ผู้ที่อ่อนด้อยทางประสบการณ์ต้องไปปรึกษาหารือต่อผู้ที่มีความอาวุโสกว่า จึงถูกชุดความรู้ใหม่เบียดขับให้ลดความหมายในตัวชุดความรู้ที่อ่อนด้อยลงและคนปฏิบัติในหน่วยงานราชการมักจะตีความแค่ผิดหรือ

ถูกเท่านั้น (Governmentality) การตามติดกระแสหลักของอุดมการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน ทำให้การบริหารจัดการชุมชนเป็นสิ่งที่ใหม่ ในการที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับสถาบันเก่าทางด้านศาสนา โดยที่มีภาคปฏิบัติการในโรงเรียนเข้ามาทำการเบียดขับความรู้ในเชิงการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม ทำให้เกิดการแยกชั้นความรู้ในวิถีชีวิตของชุมชนตกตะกอนลงไปสู่กันบึงของชุดความรู้วิธีการบริหารจัดการชุมชนแบบจารีต

“แล้วก็พวกเกษตรกรนี้ ก็ต้องมาส่งเสริมตั้งแต่สมัยคนปลูกมัน ปลูกอะไรพวกเนี่ยครับ ก็มาหาพันธุ์มันที่ว่ามีระยอง 3 ระยองอะไรพวกเนี่ยเข้ามามากัน อันเนี่ยก็เริ่มมาส่งเสริมเรื่องการปลูกมัน ปลูกอะไรอย่างเนี่ย พวกเกษตรกรก็จะแนะนำมันที่ว่ามันให้ผลผลิตสูงขึ้น พวกนี้ก็เข้ามาได้ประมาณสัก 10 - 20 ประมาณ 20 ปีได้ 20 กว่าปีได้ครับ ช่วงเนี่ยประมาณเนี่ยเริ่มมาส่งเสริม” (กระแสน, 2561)

โลกทัศน์ความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนที่มีภาคปฏิบัติการวาทกรรมผ่านพิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมแบบจารีต เริ่มมีความเสื่อมถอยลงเพราะกระบวนการจัดการสมัยใหม่เข้ามาแทน อันเกิดจากมุมมองของการมองโลกและการสร้างตัวแทนที่ถูกปลูกฝังเป็นตัวแทนจากภาครัฐ (Government agent) ที่เป็นตัวกำหนดอุดมการณ์ในระบบเศรษฐกิจภายใต้การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน โดยการนำชุดความรู้ภายนอกเข้ามาสู่จารีตแบบดั้งเดิมที่มีความจำเป็นต้องลงทุน บางครอบครัวต้องส่งลูกไปเล่าเรียนในต่างพื้นที่ผ่านการขายผลไม้ในสวนเพื่อนำมาใช้เป็นทุนการศึกษา นำมาสู่อำนาจ (Power) ที่ได้จากตัวลูกที่ถูกปลูกฝังอุดมการณ์หลักของสังคม กลายมาสู่การสลักร่าง (Crafting Bodies) ของชุดความรู้สมัยใหม่ส่งต่อไม่พลัดจากยุคจารีตแบบดั้งเดิมมาสู่ยุคสมัยนิยม อุดมการณ์แนวศาสตร์เป็นอีกหนึ่งหลักที่มาพร้อมกับอุดมการณ์ปกครองและทุนนิยมจากภายนอกอันส่งผลต่อวาทกรรมที่ตรงกันข้ามคือไสยศาสตร์ในความเป็นปัจเจก ศาสตร์ของชาวสวนในภาคตะวันออกมีการสอนที่ขาดตอนผ่านการถ่ายทอดแบบครอบครัวทำให้ทำลายระบบเครือญาติ อันมีอิทธิพลมาจากการส่งลูกไปเรียนยังต่างถิ่นและไม่กลับมาพัฒนาพื้นที่ เมื่อหลงเห็นแสงสีในเมืองต่างทำให้เกิดความเบียดขับในความรู้แบบจารีตที่ถูกส่งต่อไปยังรุ่นต่อไปหยุดชะงัก

“ไม่มีครับ ทหมดแล้ว รุ่นผมเมื่อตอนปี 46 นี้ 46 นี้ ครูจามาพัฒนาขึ้นมา พื้นฟูขึ้นมา มีขึ้นมาจนทุกวันเนี่ย ป้ายเขาก็บอกไว้หมดเมื่อก่อนมันเหมือนว่าหัวต่อ หัวไม้ นะหมด พวกตัดไม้ไปทำลายกัน

หมด เผ่าถ่านบ้าง ปลุกบ้านบ้าง อะไรเนี่ย มันเป็นไม้เนื้อแข็งนะ ถ้า
 เผ่าถ่านนี้ชั้นยอดของประเทศละ ไม้่นะ หนองเมียบครูจำเขาก็”
 (ชาญ, 2561)

อุดมการณ์แนวศาสตร์แฝงไว้ด้วยอำนาจจึงทำหน้าที่จัดระเบียบสรรพสิ่งในจุดตัดของความรู้
 ความทรงพลังของอำนาจที่เป็นความรู้แนวศาสตร์เป็นไปในลักษณะที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เกิดโลก
 ทัศน์แบบ “ทุนนิยม” ที่เน้นไปยังการค้าขายมากขึ้นในกิจกรรมที่ใช้ความรู้ความชำนาญด้วยศาสตร์
 หลักการถูกสถาปนาให้เป็นอุดมการณ์ของสังคมกรุยทางไปสู่การบริหารจัดการชุมชนแบบตะวันตก
 ทำให้อัตลักษณ์แบบดั้งเดิมได้เลือนลางจนจางหายไปในพื้นที่ คนมีโลกทัศน์ในการบริหารจัดการชุมชน
 เพื่อมุ่งไปสู่การทำมาหากินมากกว่าการเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของเพื่อนร่วมอุดมการณ์ สิ่งนี้ได้สลักร่าง
 ให้ชุมชนที่พัฒนาไปไกลแสดงออกถึงความเข้มแข็งที่จะขับเคลื่อนผู้อ่อนด้อยให้ไปสู่แสงสว่างปลายทาง
 อุโมงค์ผ่านการสถาปนาความรู้และการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์การบริหารจัดการชุมชนสมัยใหม่

2.1.4 การศึกษาระบบทันสมัยในการให้ความสำคัญแก่การบริหารจัดการชุมชนเชิง ศาสตร์

อุดมการณ์ที่ถูกครอบงำภายใต้ระบบที่ทันสมัยเป็นกระบวนการที่ถูกกระทำผ่านวาทกรรม
 การจัดการชุมชนในเชิงที่เป็นความรู้เฉพาะของชาวบ้าน ซึ่งได้มีการพยายามแลกเปลี่ยนความรู้ต่อกัน
 กันมาจนตกผลึกเป็นความรู้ที่แท้จริง สิ่งเหล่านี้ถูกเบียดขับความรู้ในเชิงปรากฏการณ์จนทำให้
 กลายเป็นระบบอบคิดสำหรับใช้ศึกษา

“ใช่ ไอ้คนแก่นั้นะพูดง่าย ๆ เรียนไม่ถึง 100% นี้ เรียนไม่ถึง 10%
 พูดตรง ๆ นะ ไปข้างนอกหมด ทีนี้โรงเรียนนี้อยู่ได้เพราะเด็กที่อื่น
 ถ้าเด็กพื้นที่ที่ไม่มีคน ในพื้นที่ที่มีเด็กอนุบาลส่วนมากนะ เป็นเด็กที่
 อื่นไม่เท่าไร ผมก็ยังไม่ค่อยมีโรงเรียนอื่น ถ้าไม่มีวัดก็โรงเรียน ปัญหา
 มันจะเยอะ ปัญหาแน่ เนี่ยมันจะเป็นอย่างเนี่ย ที่นี้มีของเก่าของเก่า
 อยู่ ร.5 เรามีอยู่เรานะ เรายังคิดว่าก็ต้องอนุรักษ์ นี่เขากำลังจะ
 ซ่อมแซม จะซ่อมเมื่อไหร่” (ชาญ, 2561)

“พอมมาเป็นศูนย์เรียนรู้ก็มาพัฒนาเป็นวิสาหกิจ วิสาหกิจก็ไปดู
 กระบวนการรู้ตั้งแต่การผลิต ผลิตตั้งแต่ที่เขาทำกันมาทั้ง Gap GAP
 นะ เข้าสู่พัฒนาการเป็นออร์แกนิก เพราะฉะนั้นการพัฒนาการผลิต

แบบบอร์แกนิกก็ต้องมีมาตรฐาน ถ้ามาตรฐานแบบสากลตอนนี้ที่ทำ ก็เป็นมาตรฐาน (01.34) Thailand เพื่อให้ยอมรับทั่วไป แล้วก็ มาตรฐานท้องถิ่นก็คือ PGS ที่ผมดูแลอยู่ครับ” (รัฐไท, 2561)

ชุมชนมองว่าความเปลี่ยนแปลงของระบบการเรียนรู้จักทำให้สรรพสิ่งที่เกิดกับคนเปลี่ยนไป ความรู้ในการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ขึ้นอยู่กับบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ในการชี้นำบางอย่างให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยสิ่งนี้ได้ถูกปฏิบัติต่อกันมาจนรูปแบบได้กลายเป็นความเคยชินส่งผลให้วงศ์วานเกิดเป็นวัฏจักรซ้ำไปซ้ำมา

“ยางก็คือเกษตร สกย. หรือว่าไ้ปัจจุบันเขาเรียก กยท. นะครับ เพิ่งพอเขาตั้งมา ก็มาเริ่มมาส่งเสริม แล้วคนก็เริ่มหันมาปลูกยาง พันธุ์ที่ว่าได้ ที่ว่ามันให้น้ำยางมากอะไรพวกนี้เพิ่มขึ้นนะครับ” (กระแสน, 2561)

“มีน้อง ๆ จากมหาลัยเขามาทำวิจัยอะไรกันเนี่ยนะ เขาก็เลยบอก ว่าถ้าเรื่องนี้ต้องทำแบบนี้ อย่างเช่นจะเอาคนมาเที่ยวเนี่ย มีน้อง ๆ จากมหาลัยธรรมศาสตร์คณะหนึ่งมาที่เนี่ย มานอน เขาก็บอกว่าถ้า จะเอาคนมาเที่ยวที่เนี่ย ถึงเวลาผลไม้สุก ลองลองเปิดสวนให้เขากิน ฟรีสิ บอกมั่งคุณ ทูเรียน เนี่ย ลองกองเนี่ย ให้เขากินฟรีเลย เขาบอก ว่าได้ด้วย เขากินกันหมดนะ เขาบอกว่าคนไทยชอบที่สุดคือของฟรี ถ้าปล่อยให้เปิดเลย” (มานพ, 2561)

2.2 การผลิตโลกทัศน์ใหม่ทางการจัดการตนเองของชุมชน

2.2.1 การทรงอำนาจของความรู้การจัดการตนเองของชุมชนเชิงศาสตร์

การที่ชุมชนลุกขึ้นเพื่อบริหารจัดการด้วยตนเองให้เกิดความยกระดับไปสู่แหล่งเรียนรู้ เป็นสิ่ง ที่นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านกระบวนการจัดระเบียบสรรพสิ่งใหม่ การพัฒนาที่ดำเนินมาจนถึงจุดแตกหัก ทางความคิดและยกระดับความเข้มแข็งเกิดจากการลองผิดลองถูกมาซ้ำแล้วซ้ำเล่า มีสัดส่วนที่ประสม ปนเปกันไประหว่างความรู้เก่าและความรู้ใหม่ที่มีร่องรอยต่อกันมาเนิ่นนาน

“ก็เลยว่าไ้อันกออกแบบวางแผนที่โตะเหล่า เขาก็บอกว่าลองเอา ป้ายไปติด เอาป้ายไปติดปรากฏว่ามันใช่เนาะ เพราะการสื่อสารสมัย นั้นมันไม่มีแบบนี้ ถ้ามีแบบนี้เราก็ไม่ต้องก็ได้เนาะ แล้วการลงตาม

เว็บไซต์อะไรที่น้ำมันก็จะมึนนะ ที่น้ำมันก็เอาไปปิด ปรากฏว่าเป็นที่
รู้จักนะ เริ่มรู้จักเรา” (มานพ, 2561)

การบริหารจัดการชุมชนแบบใหม่จนกระทั่งเป็นแหล่งเรียนรู้ พอปรับตัวไปได้สักระยะนี้
ทางการก็เห็นถึงสมรรถนะในการขับเคลื่อนตนเอง จึงมีการตั้งให้เป็นชุมชนต้นแบบในลักษณะต่างๆ
มีการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน การเป็นผู้นำที่ดี การทำเกษตรแนววิถีพอเพียง การประมงเชิง
อนุรักษ์ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นรางวัลที่ทางผู้มีอำนาจในนามรัฐแสดงออกซึ่งการ
ให้กำลังใจโดยหวังจะใช้เป็นเครื่องมือมุ่งไปสู่การกระจายต้นแบบแหล่งเรียนรู้ไปยังพื้นที่ชายขอบ
โดยในระบบวาทกรรมเป็นการแบ่งแยกความรู้ทันสมัยให้ต่างไปจากความรู้ด้านการบริหารจัดการ
ชุมชนแบบดั้งเดิม ด้วยสิ่งนี้เป็นความรู้แบบทันสมัยที่ทำแล้วเสร็จจนกลายเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็น
ถึงความพยายามลงทุนสถาปนาความรู้ในการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง

“พอมีปัญหาเรารู้ปัญหาครับ ก็เลยจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตร
เพื่อสุขภาพ สอนออกมาเพื่อให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายเขา
เพื่อทำกิจกรรมอะไรก็ให้มันถูกต้องนะ แล้วก็ให้มันต่อยอดได้
เพราะเรารู้ว่าเรื่องเรียนรู้เราเรียนรู้มาหมดแล้วละ เรียนรู้ไม่ว่าจะ
เป็นอาชีพหลัก อาชีพเสริม การพัฒนาตัวบุคคล ซึ่งที่นี้เดิมที่เป็น
อาชีพเกษตร 100% ณ ปัจจุบัน ก็ยังเป็นอาชีพเกษตร 100% ครับ
แต่มีปัญหาทุกอย่างเกิดขึ้นเกี่ยวกับอาชีพเกษตรเป็นหลัก ก็เลยมา
พัฒนาหาวิธีการรู้” (รัฐไท, 2561)

“พอทำ ๆ ไปมันก็เริ่มเจริญขึ้น คนก็เริ่มรู้ขึ้นละเนอะ ก็ไม่ทำลายป่า
ละ ตอนนี้นปัจจุบันนี้ไม่ทำลาย ทรัพยากรก็เริ่มดี ประชาชนก็เริ่มมี
ความรู้มากขึ้นว่า การอนุรักษ์ป่า การอนุรักษ์ธรรมชาติ มันเป็นอย่าง
ก็ป่าก็เลยสมบูรณ์ ธรรมชาติมันก็เลยสมบูรณ์ สัตว์ป่ามันก็ได้หากิน
ตามปกติ อะไรประมาณนั้น” (สายชล, 2561)

2.2.2 กระบวนการสร้างอุดมการณ์การจัดการตนเองของชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้

การบริหารจัดการชุมชนในวิถีชีวิตดั้งเดิมเป็นการพัฒนามาจากผู้รู้ โดยมีกระบวนการ
ถ่ายทอดมาแบบปากต่อปากและลงมือปฏิบัติให้ดูอย่างจริงจัง การสั่งสมความรู้จากประสบการณ์ชีวิต
ที่ต้องแก้ปัญหาที่มีพื้นฐานด้านปากท้องในชุมชน ทำให้กลุ่มที่ได้ถูกจัดตั้งขึ้นแปรสภาพไปสู่การเป็น

แหล่งเรียนรู้ที่มีความชำนาญอย่างพอสมควร ประกอบกับเป้าหมายชุมชนที่วางไว้เพื่อต้องการมีความเป็นอยู่ในลักษณะพอเพียง การสร้างอุดมการณ์ส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มกันของชุมชนที่มีครอบครัวไม่ใหญ่โต ด้วยเหตุผลที่เกิดขึ้นมาจากปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นกระบวนการรวมตัวที่ทำกันแค่พอไหวมิได้หวังจะร่ำรวยอะไร ชุดความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นในยุคจารีตจึงเป็นความรู้ที่รองรับอุดมการณ์ การมีกิจกรรมดูแลซึ่งกันและกัน การเก็บเกี่ยวผลไม่ให้ลูกหลาน

“ส่วนมากเขาจะเข้ามาตาม ไร่พวกเกษตรกรเขาจะมาหาผู้นำของหมู่บ้าน เช่นผู้ใหญ่บ้านอะไรพวกเนี่ย แล้วก็มาเช่นให้เรียกคนชาวบ้านอะไรพวกเนี่ยมาอบรม มาฟังเขา มาเหมือนให้ชาวบ้านเรียกประชุม แล้วเขาก็มาทำความเข้าใจให้กับชาวบ้าน” (กระแสนบน, 2561)

“ที่นี้ก็มาคุยกับชาวบ้านกันเนี่ย ชาวบ้านก็ยังไม่เข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยว ท่องเที่ยวชุมชนเขาจะมาเที่ยวอะไร มาดูอะไร เขาไม่รู้หรอกว่าทรัพยากรของเราเนี่ย มันน่าจะทำตรงนี้” (สายชล, 2561)

สถาบันวัดและสถาบันการปกครองได้สร้างวัฒนธรรมที่มีพื้นฐานจากชุมชน มีประเพณีไหว้แม่ย่านาง การใช้ธงยันต์ในสวนทุเรียน เห็นได้ว่าเป็นกระบวนการปลูกฝังอุดมการณ์ผ่านกลไกความรู้ทางวัฒนธรรม และมีการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังในชุมชน สิ่งเหล่านี้ผลิตออกมาเป็นวัฒนธรรม งานบุญ ประเพณี มีการปลูกฝังผ่านการเล่าเรื่องและผสมผสานออกเป็นงานบุญประเพณีของชุมชน เพื่อไปถึงเจตจำนงในอำนาจของคนที่เป็ผู้นำและต้องการคงไว้ และยึดแย้งกับวาทกรรมสมัยใหม่ที่คืบคลานเข้ามาตามสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง

“นาน ทำใหม่ ๆ เขาก็ว่าพวกลุงเนี่ยนะ ไม่ใช่ลุงคนเดียววะ คณะของลุงเนี่ยเพี้ยน บ้า พวกนี้มันทำอะไรกันเนี่ย พูดอย่างนี้เลยนะ ไม่มีคนมาเที่ยว เขาบอกว่า “มึงบ้าแล้วเนี่ย ไม่มีคนมาเที่ยวหรอก เชื่อเถอะว่าไม่มีคนมา ถ้าคนจะมา มันมีของอยู่ 4 อย่าง” มันต้องมีอะไรละ เหมือนโครงสร้าง หรือทุนที่มีอยู่ในชุมชนนะ 4 – 5 อย่าง อย่างเช่นต้องมีน้ำตก มีภูเขา ทะเล หรือไม้ก็ต้องมีเก็ดง ๆ ถึงเขาจะไป ของเราไม่มีเลย ไม่มีนะ ไม่มีสักอย่างที่เขาพูดนะ” (มานพ, 2561)

2.2.3 การให้ความหมายต่อการจัดการตนเองของชุมชน

กระบวนการสร้างอุดมการณ์บริหารจัดการชุมชนมิได้หมายถึงการใช้ให้คนในชุมชนมาทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามกฎหมายเกณฑ์ที่ถูกกำหนด แต่หมายถึงกระบวนการให้ความหมายการบริหารจัดการชุมชนที่อาศัยกลไกที่มีความแยบยล โดยกระทำกับเกษตรกรและชาวประมงให้เห็นถึงความสำคัญในการยกระดับความเข้มแข็งที่ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นคนชายขอบ ซึ่งได้ถูกสถาปนาว่าอาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพหาเช้ากินค่ำและไม่มียศถาบรรดาศักดิ์ดีในกระบวนการเข้าถึงความรู้

“เกิดจากวิกฤตครับ เกิดจากวิกฤตปัญหา คือเราทำมาทุกอย่างดีหมด ย้อนไป 60 ปีกับปีนี้ปัจจุบัน ผลผลิตดี รูปร่างดี ผลผลิตประมาณการมาก แต่ทำไมเม็ดเงินที่เข้ามากลับหล่อเลี้ยงชุมชนเองไม่ได้ หล่อเลี้ยงครอบครัวไม่ได้ ทั้งที่สมัยก่อนก็ทำน้อย ๆ แต่เขาอยู่ได้ เขาเลี้ยงตัวเองได้ ครอบครัวส่งลูกเรียนปริญญาตรี โดยไม่ต้องติดหนี้ติดสินได้ แต่สมัยนี้มีผลผลิตมหาศาลครับ แต่ไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้” (รัฐไท, 2561)

“เรามีคนกลุ่มหนึ่งที่เอาใจเอากันนะ เขาเรียกไอ้คนกลุ่มเนี้ย เขาเรียกมันดื้อนะ คนที่นี้ดื้อ บอกอะไรเขาบอกกันแบบวิธีการเขาไม่เชื่อ เชื่อมั่นในตัวเองว่าเฮ้ยมันต้องมี ต้องมีสิอย่างเนี้ย คนกลุ่มนี้ก็เลยนั่งล้อมวงกัน นั่งล้อมวงวางแผน กินเหล้า กินเหล้า วางแผนอะไรเนี้ยอยู่นั่นล่ะ” (มานพ, 2561)

การที่ชุมชนยอมที่จะใช้เวทีในการร่วมหัวจมท้ายในการเข้าถึงการเบียดขับความรู้ออกมาเพื่อใช้ในการยกระดับความเป็นอยู่พื้นฐาน ย่อมคล้ายกับการได้รับบรรจุเข้าทำงานในสถานที่ทำงานแห่งหนึ่งที่มีสถานที่ใหญ่โตมีความเป็นสัดและเป็นส่วนในการจัดวางสิ่งของ แต่ในกระบวนการทำงานเป็นอันต้องเข้าประชุมไม่ว่าในระดับไหนก็ตาม จึงเป็นการสถาปนาอำนาจในอีกรูปแบบที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของการบริหารจัดการชุมชนที่คนในชุมชนได้ฝึกฝนตนเองผ่านการเรียนรู้ความผิดพลาดซ้ำไปซ้ำมา จนปลูกฝังความรู้และวิสัยทัศน์ขึ้นเป็นการมองโลกแบบเปิดเพื่อรองรับอิทธิพลจากภายนอกที่กระจายตัวสู่สังคมชนบท

“คือตรงเนี้ยมันเป็นหมู่บ้านเล็ก แล้วก็วิถีชีวิตยังเหมือนเดิม เพราะฉะนั้นเนี้ยเขามาเจอกันเนี้ย ส่วนมากแล้วมันจะเจอกันที่วัด เพราะ

เมื่อก่อนเขาทำบุญ คือทุกคนจะมาทำบุญทุกวันพระ ตรงนั้นก็เป็นที่คึกคักที่สุดเหมือนกัน ที่วัดเนี่ยก็มีเรื่องต่วนเรื่องอะไรมานะ ก็ใช้ที่วัดเนี่ยประชาสัมพันธ์ หรือพูดคุยให้กับชาวบ้านรับรู้ว่า ตอนนี้ มีสิ่งปลูกสร้างมีอะไรเปลี่ยนแปลงเข้ามา หรือเขาจะทำประชาวิจารณ์นะ เขาจะมาออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่นะ คนยังไม่ทิ้งวัด คนยังมาทำบุญเหมือนเดิม เพราะฉะนั้น ก็มีการประชาสัมพันธ์อะไรคุยให้รู้เรื่องได้ จัดใหญ่ประชุมไม่ต้องถึงขนาดนั้น” (ครูจำ, 2561)

2.2.4 โลกทัศน์ใหม่ทางการจัดการตนเองของชุมชน

ชุดความรู้ในการบริหารจัดการชุมชนมาถึงสถานที่ที่กล่าวอ้างเป็นแหล่งเรียนรู้พร้อมๆกับความไม่พร้อม ในยุคเริ่มแรกชุมชนบ้านจำรุงค่อนข้างเป็นเส้นทางผ่านของเหล่านักท่องเที่ยวและกลุ่มศึกษาดูงานในเส้นทางบ้านเพ จังหวัดระยอง การเดินทางที่ผ่านแล้วผ่านไปโดยที่มิได้ขำเลียงสายตาเข้ามามองชุมชนเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ด้านหน้าชายหาดแห่งนี้ส่งผลให้มีกลุ่มคนที่คิดว่าจะทำอย่างไรให้เกิดการแวะเยี่ยมชมความเป็นไปตามบริบทชุมชน

“วันหนึ่งก็อยากเป็นที่รู้จัก ก็เลยเอาป้ายไปติด สมัยเป็นโฮมสเตย์นะ มันเป็นที่พักชุมชนก่อน แล้วก็ทำโฮมสเตย์ปิดป้ายไว้ที่ถนนเส้นสุนทรภู่ละ แล้วเอาป้ายไปปักไว้ วันหนึ่งก็ชายหาดมันเต็ม ชายหาดมันเต็มนะ แล้วสถานที่พักมันเต็ม คนก็เห็นป้ายเรา ก็เลยวิ่งเข้ามาคล้าย ๆ หลงทางอยู่นะ หลงทางนะ หรือไม่มีที่ไปประมาณนั้น เขาเลยเข้ามาที่เนี่ย แล้วถามว่า “ขอพัก มีที่พักไหม” เราก็บอก “มี” ตอบทันทีเลยว่ามี เมื่อสัก พ.ศ. 40 ต้น ๆ” (มานพ, 2561)

“คือมันมีหน่วยงาน รพช. นะครับ เขามาส่งเสริม เช่น ปลูก ขุดมัน ขุดสระ ให้เรา มาขุดสระให้อย่างเดียว แล้วก็ไม่มีพันธุ์ปลามาให้ อะไรมาให้ ชาวบ้านก็เกิดเอาเงินมาออมกันก่อน แล้วก็หมุนเวียนกัน ไร่เจ้านี่เอาเงินไปซื้อพันธุ์ปลาก่อน แล้วพอไร่เจ้านี่เอามาคืน อีกคนก็กู้ไป” (กระแสน, 2561)

ชาวบ้านในชุมชนบางกลุ่มเกิดการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนภายนอกด้วยการเชื่อเชิญเข้าร่วมเป็นแกนในการบริหารจัดการชุมชนของหน่วยงานรัฐ แต่มีบางคนที่แฝงเร้นกายอยู่ในร่มเงาของความสงสัยว่าสิ่งที่ทำจะเคลื่อนไปได้ถึงสุดทางที่ตรงไหน ความเป็นชุมชนมักมีบริบทแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันประกอบกับความไวเนื้อเชื่อใจถึงขนาดออกจากบ้านไปไม่จำเป็นต้องปิดประตูเพราะถ้ามีบุคคลแปลกหน้าเข้ามาบ้านในละแวกดังกล่าวจะรู้ทันที

“แล้วก็ถ้ามีปัญหาว่าคนที่เนี่ยถ่วงความเจริญของประเทศชาติ เนี่ยละคำพูดที่เจ็บปวดมาก อันเนี่ยคือจะต้องเอาให้ได้ เพราะคุณไม่ไปเขาก็พูดเลยว่าถ่วงความเจริญของประเทศชาติ ไม่ได้เห็นแก่ความเจริญของประเทศชาติ ไม่เห็นแก่คนส่วนใหญ่ในประเทศชาติ ประเทศชาติจะไม่ได้คนกลุ่มนี้ละ” (ครูจำ, 2561)

“มันก็เปลี่ยนไปเยอะนะ ตั้งแต่ท่าเรือลงมาเวนครินนะ มันก็เปลี่ยนสภาพว่าบุคลากรเราแต่ก่อนนี่ก็อยู่หลายร้อยครอบครัว ตอนนี่ที่เหลือที่ที่จริง ๆ นะ ที่มีโฉนดหรือมีพื้นที่อยู่ในเนี่ย คนดั้งเดิมนะ เหลือคงไม่เกิน 30 หลังคาเรือนนะ 30 – 40 หลังคาเรือน เฉพาะในแหลมนั้นนะ ถ้าเลยไปทางบ้านผม มันยังเหลืออีกประมาณ 24 หลังคาเรือน เพราะมันเขตแค่ ปตท. เวนคริน ก็ยังเหลือหลายหลังคาเดี๋ยวนี้ส่วนมากคนต่างด้าว ต่าง เขาเรียกว่าหมู่บ้านนานาชาติ” (ชาญ, 2561)

การรวมตัวเพื่อขับเคลื่อนบางสิ่งในความเชื่อที่เหมือนกันจึงกลายเป็นความเกี่ยวพันกับอำนาจสำหรับบุคคลที่ได้รับการมอบหมายให้เป็นหัวหน้าจะมีพื้นฐานในระบอบของคำว่าความรู้ จึงทำให้เกิดความเชื่อมโยงกันในการรู้และอำนาจส่งผลไปถึงผู้ที่ครอบครองที่อาจมีทั้งความพร้อมและไม่พร้อมในคราวเดียว การหมุนเวียนเปลี่ยนผ่านไปในความหอมหวานของอำนาจส่งผลไปถึงการรักษาสิ่งนั้นให้คงอยู่นานสืบไป สิ่งนี้จึงทำให้การบริหารจัดการชุมชนที่ไม่พร้อม จึงเป็นสิ่งที่ยากเพราะส่วนใหญ่การได้มาจะเป็นบุคคลในวงศาคนญาติดูแลกันเอง การมีชุดความเชื่อที่คล้ายคลึงกันทำให้กลุ่มคนนี้สามารถกำหนดทิศทางและความเป็นมาเป็นไปของชุมชนตามที่เห็นว่าควร

“ก็นั่งกันเนี่ย ของมันขายไม่ค่อยได้นะ เวลาออกทุเรียนมันออกเนี่ยนะ นั่งล้อมวงกันเวลาที่มันเย็นนะ ตอนเย็นนะล้อมวงกินเหล้ากัน

อะไรพวกเนี่ย กินเหล้า วางแผน กินเหล้า วางแผน อยากรจะได้อะไร
รถทัวร์ รถบัส สมัยก่อนไม่มีรถทัวร์ รถฉิ่งฉาบทัวร์ สักคันหนึ่ง เขามี
สนุกสนาน รถทัวร์ 2 ชั้นไม่มีสมัยนั้น

ก็เลยว่ายไอนักออกแบบวางแผนที่โต๊ะเหล้า เขาก็บอกว่าลองเอาป้าย
ไปติด เอาป้ายไปติดปรากฏว่ามันใช้นะ เพราะการสื่อสารสมัยนั้น
มันไม่มีแบบนี้ ถ้ามีแบบนี้เราก็ไม่ต้องก็ได้วะ แล้วการลงตาม
เว็บไซต์อะไรที่มันก็จะมันนะ ที่นั่นมันก็เอาป้ายไปติด ปรากฏว่าเป็นที่
รู้จักนะ เริ่มรู้จักเรา” (มานพ,2561)

การสถาปนาอุดมการณ์ของชุมชนโดยอาศัยกลไกในการบริหารจัดการ จึงค่อนข้างเป็นสิ่งที่
รุนแรงในการตอบโต้จากชุดความรู้เดิม สิ่งนี้ทำให้อุดมการณ์รัฐซึ่งมีเจตจำนงที่มีอำนาจอยู่มีอาจ
แสดงให้เกิดความคิดและทัศนะในการมองโลกของคนในชุมชน ในความพยายามนี้ได้ดำเนินการไป
อย่างแยบยลในด้านความรู้ด้วยการสร้างหลักการบริหารจัดการชุมชน รวมทั้งมีการฝึกอบรม
เสริมสร้างทักษะและกระบวนการความรู้ในการกลมกลืนให้เกิดความทะนงตน สิ่งสำคัญในการสร้าง
ความรู้ให้เกิดแตกฉานมาจากความทะเยอทะยานในทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow) ซึ่ง
มีรากเหง้ามาจากความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันจนพัฒนาไปถึงการสร้างความรู้ในแปลงเกษตร ผู้ที่
นำเอาสิ่งเหล่านี้มาใช้กลายเป็นความแอบแฝงของยุคสมัยใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้นอย่างเงียบเชียบ
รวมถึงแนวคิดในการสร้างอำนาจต่อรองผลประโยชน์ทางการเกษตรภายใต้การบริหารจัดการแบบ
กลุ่ม ซึ่งสิ่งเหล่านี้มิใช่ชุดความรู้ยุคใหม่ที่ทรงพลังหากแต่มุมมองในโลกทัศน์เดิมได้มีท่าทีพร้อมจะรับ
ชุดความรู้ใหม่อยู่แล้ว

“พอที่นี้ว่าการกั๊ยืมเงินกันไป กั๊ยืมเงินไป ก็มีให้ดอกเบี้ยบบ้าง มันก็
โตขึ้น ๆ ก็เห็นมีการกั๊ยืมไปประกอบอาชีพได้ สมาชิกที่ไม่มีบ่อก็เริ่ม
ชวนกันมาเพิ่มกลุ่มใหญ่ขึ้น จนสมาชิกเดี๋ยวนี้เกือบพันคนครับ”
(กระแสน, 2561)

“สมัยเริ่มเดิมทีเลย มันไม่มีอะไรเลย มันก็ทำ ๆ คืออยากทำนะ ได้
ททท. ก่อนเลยนะครั้งแรก ททท. เขาก็สนับสนุนในเรื่องของคน
แล้วก็สื่อเอามาคุยที่เรามีก่อน มาคุยอันนี้ มีปลากระจิง มีลานตะบง

อะไรตรงเนี่ย มากันแล้วมันก็ติด คนก็บอก “มันน่าสนใจ ที่นี่มีของแปลก” อะไรพวกเนี่ย” (สายชล, 2561)

2.3 การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคสมัยใหม่

2.3.1 ปฏิบัติการวาทกรรมเทคโนโลยีตัวตน : การเปลี่ยนแปลงความรู้ไปสู่ยุคสมัยใหม่

ความสามารถในด้านสติปัญญาของคนรุ่นก่อนสามารถกำหนดได้ด้วยตนเอง มีอำนาจที่กำหนดความรู้และความจริงผ่านชุดความรู้จากการสร้างและสะสมเก็บเกี่ยวในการบริหารจัดการด้วยประสบการณ์ ในคำกล่าวของชุมชนราวกับว่าไม่มีความรู้ที่ทันสมัยแต่ภายในโลกทัศน์นี้ได้แปรเปลี่ยนไป จนมองเห็นประโยชน์และละทิ้งความคิดในเรื่องเหนือธรรมชาติ นำไปสู่ช่วงเวลาในการสร้างความก้าวหน้าแบบศาสตร์ที่ยังไม่มีความมั่นใจ แต่ด้วยความรู้ที่เรียกว่าศาสตร์ ทำให้ชุมชนต้องสยบยอมในการคล้อยไปสู่การบริหารจัดการชุมชนผ่านชุดความรู้

“ก็คือพอพัฒนาเรื่องการผลิตเสร็จ ก็พัฒนาเรื่องการตลาด การตลาดว่าทำไมเราถึงกำหนดราคาเองไม่ได้ มันมีปัญหาต้นทุนมันมีปัญหาราคาตกต่ำ ด้วยกระบวนการทางตลาดทั่วไปในจังหวัดจันทบุรีนะ มันเป็นอาชีพเกษตร แล้วพอคนเยอะมันก็ต้องเยอะ พอถูกมันก็ต้องไปถูกตามเขา เพราะเราไม่สามารถไปควบคุมตลาดได้ ก็เลยมาพัฒนาเรื่องการตลาด ตลาดเกิดจากอะไร เกิดปัญหาจากใคร” (รัฐไท, 2561)

“ผมก็เลยทำอยู่ มันไม่มีคนละนะ ก็เป็นผู้ใหญ่บ้านบางที่ก็ใช้อำนาจบ้าง ก็ลูกน้อง 3 – 5 คนก็ทำกัน ทำโดยที่เขาไม่รู้เรื่องว่าทำไปทำไม คือจับตรงโน้นมาแบ่งเป็นระบบ จับตรงนี้มาใส่ อย่างมีจักรสานคนแก่มืออยู่นะ เดี่ยวจะทำให้เป็นระบบละ ให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนเนอะ ใครที่พอจัดการเป็นก็มา แล้วก็จะพาคนมาดู จากป่าวิถีชีวิต ชนบทพื้นบ้านมีอะไรบ้าง เราก็เรียกว่าวิจัยก่อนว่าหมู่บ้านเรามีอะไร วิจัยตรงโน้นตรงนี้ แล้วจับมาเป็นหมวดหมู่ เป็นจุด แล้วก็ไปเชิญ ททท. มาว่าเรามีอย่างนี้ ๆ ททท. เขาก็เลยลองพาคนมาเที่ยว พาสื่อมาดู” (สายชล, 2561)

“คลุกคลีจนวันหนึ่งปรากฏว่าหน่วยงานให้ความสำคัญ อย่างเช่น สสส. นะ สสส. มาตั้งสมัยน่าจะ 40 กว่า ๆ นะ สสส. เขาบอกว่า ค่อย ๆ เลิกเคมีนะ เราก็ทำมาแล้ว ส่วนหนึ่งนะเรามาได้หนุนเสริม จาก สสส. สสส. ให้เงินหมื่นหรืออะไรเนี่ย ให้ไปจัดทำโต๊ะผักขึ้นมา แล้วรวบรวมผักที่ไม่มีเคมีนะ มาวางขายให้กับผู้คนที่ชุมชน จะให้ สุขภาพดีว่างั้นนะ” (มานพ, 2561)

การเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ที่ใช้การบริหารจัดการแบบชาวบ้านไปสู่ยุคสมัยใหม่ได้ถูกขยาย ไปไม่สิ้นสุด ความพยายามที่จะมองการเปลี่ยนรูปของการใช้โครงสร้างการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้อง กับอำนาจได้เข้าสู่พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ตรงนี้เป็นพื้นที่ที่สำคัญและได้รับการจัดตั้งไปสู่พื้นที่เขต พิเศษในการพัฒนาประเทศ ด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ เพื่อสร้างรายได้เข้าประเทศ แต่ในงานวิจัย วงศาวทิตยาได้เผยว่า เพียงแค่การศึกษามีอาจทำให้คนในพื้นที่เชื่อในความจริงได้ทำให้เห็นถึงโครงข่าย ของวาทกรรมที่ครอบงำตั้งแต่อุดมการณ์ไปจนถึงภาคปฏิบัติการสมัยใหม่

“ก็เขาใช้ระบบคณะกรรมการครบหมูน ก็คือวาระ 2 ปี กรรมการ ชุดนี้หมด เมื่อก่อนเนี่ยมันจะมีสมาชิกคนที่ได้บ่อจาก รพช. เท่านั้น ที่มาออกมัน” (กระแสน, 2561)

การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์เป็นสิ่งที่กระทบต่อการควบคุมทางสังคมและระบบความสัมพันธ์ ทางสังคม ซึ่งระบบการควบคุมทางสังคมในทางปฏิบัติคนส่วนใหญ่จะทำตามจารีต แม้มิได้มีตัวบท เป็นลายลักษณ์อักษรแต่ในทางปฏิบัติได้อาศัยผ่านผู้ทรงอำนาจเป็นคนกำหนดวาทกรรม ในด้าน ความสัมพันธ์เชิงสังคมมุ่งเน้นไปที่ความคุ้นเคยในลักษณะวงศาคณาญาติ มีความซับซ้อนกระจาย โครงข่ายของความคิดเป็นชุดภาษาสำหรับบางคนที่ยังมีโลกทัศน์เก่าสลับกับโลกทัศน์ใหม่ เมื่อมา ปฏิบัติงานร่วมกันจึงเป็นการประสานอุดมการณ์ของสองลักษณะอย่างสม่ำเสมอ ทำให้สิ่งที่เป็นจุดตัด ของชุดความรู้ด้านเทคโนโลยีแบบทันสมัยเป็นสิ่งที่ค่อนข้างมีความชัดเจน สามารถสร้างความแบ่ง บานไปสู่ความคิดโลกทัศน์ของกลุ่มคนที่ปฏิบัติตามและสรรสร้างอัตลักษณ์รูปแบบใหม่

“หมด บางทีบางสิ่งบางอย่างมันก็กินไม่ได้นะ พวกสารเราก็ไม่เห็น นะ มันอยู่ในสื่อ นี่จะลงแก๊ส นี่ลงน้ำมัน ไอ้โน้นโรงงานเนี่ย ก็ไม่ เชื่อมันเท่าไร ถ้าซื้อตลาดกินนะ มันอาจจะมึบ้าง ถึงจะมีบ้างก็ยาน้อยกว่าไฉ พุดง่าย ๆ มันละอองมันต้องเห็นอยู่แล้ว ไม่เห็นก็ต้อง

ระวังละ ใ้ปลูกของที่เนี้ยมันไม่ค่อยได้ปลูกกันเท่าไหร่ออก จะมี ใ้พวกกะเพรา โหระพา เนี้ย อาจจะมีบ้าง ใ้ที่จะทำสวนผักสวน ะไรไม่มีหรือ หายาก ซื่อทำแล้วกินได้เปล่า ซื่อ สารมันเยอะนะ ใ้เราไม่รู้จะลดยืดลดติดอะไรมาเมื่อไหร่” (ชาญ, 2561)

“พอเขาเห็นว่ามันน่าทำได้นะ แล้วคนมันก็ติด เนี้ยมันก็ปากต่อ ปาก แล้วก็หน่วยงานก็เริ่มเข้ามา ๆ ช่วยสนับสนุน ช่วยส่งเสริม ปรับภูมิทัศน์บ้าง โน่นนี่บ้างอะไรอย่างเนี้ย มันก็ทำให้โตขึ้น ๆ จน คนรู้จักเยอะ” (สายชล, 2561)

2.3.2 การช่วงชิงวาทกรรมในปลายยุคสมัย

การสร้างสรรคความรู้ใหม่ผ่านภาคปฏิบัติการสมัยใหม่เป็นสิ่งที่นิยมใช้กันมาก แต่ในทาง กลับกันมีบางส่วนที่ใช้ความรู้แบบดั้งเดิมในการบริหารจัดการชุมชน ในเชิงยุทธศาสตร์ของอำนาจมี การพัฒนาที่ไม่สามารถละทิ้งอุดมการณ์ได้ทั้งหมด เพราะฉะนั้นภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมจึงมัก เป็นผลจากชุดความรู้ที่ทันสมัย การครอบงำอุดมการณ์จึงค่อยเป็นค่อยไปหลายสิบปีพัฒนามาจน เข้าสู่แผนพัฒนาประเทศที่พยายามแต่ก็มีโอกาสอุดมการณ์การบริหารจัดการชุมชนแบบเก่าออกได้ ทั้งหมด

“เรามีคนกลุ่มหนึ่งที่เอาใจเอากันนะ เขาเรียกใ้คนกลุ่มเนี้ย เขา เรียกมันดื้อนะ คนที่นี้คือ บอกอะไรเขาบอกกันแบบวิธีการเขาไม่ เชื่อ เชื่อมั่นในตัวเองว่าเฮ้ยมันต้องมี ต้องมีสืออย่างเนี้ย คนกลุ่มนี้ก็ เลยนั่งล้อมวงกัน นั่งล้อมวงวางแผน กินเหล้า กินเหล้า วางแผน ะไรเนี้ยอยู่อย่างนั้นละ” (มานพ, 2561)

“คือทุกวันนี้ผมไม่ได้เป็นเวทีเป็นลักษณะชุมชน ผมเป็นพื้นที่เกษตร เป็นหลัก พื้นที่เกษตรผมก็ทุกวันที่ 20 ของเดือน ก็วันนี้ก็ 50 คน 100 คน จนถึง 200 คนบางเดือนนะ ทุกเดือนครับเราจะแบ่งปัน องค์ความรู้ ซึ่งก็ฟรี มีข้าวเลี้ยง 1 มื้อ แล้วทุกคนก็เอาปัญหามาแชร์ กัน ทุกคนมีปัญหาหมดละ ปัญหา 1 2 3 บางคนถึงปัญหาตั้ง 10 ข้อนะ แล้วก็มาคู่วิธีแก้ วิธีแก้ได้ก็ข้อใน 10 ข้อ ก็ช่วยกันแก้ แทบ ทุกคนมีสิทธิ์มีเสียงเท่ากัน” (รัฐไท, 2561)

สิ่งที่ยังคงเห็นคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงต้องแสดงความเข้มแข็งเพื่อที่สามารถจัด
 รั้งให้ผู้มีอำนาจเหลียวมองชุมชนของตนเอง ถึงตรงนี้ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามกลับว่าแล้วบางชุมชนที่
 สามารถบริหารจัดการด้วยตนเองจนไม่เรียกร้องความต้องการจากหน่วยงานอื่นนั้น เป็นสิ่งที่มีได้ยอม
 แพ้ต่อวาทกรรมอำนาจของผู้บังคับใช้ได้สร้างขึ้น แต่เป็นการถูกบีบคั้นให้ลุกขึ้นผดุงคำว่าศักดิ์ศรีของ
 การเป็นชุมชนในพื้นที่ “ชุมชนเข้มแข็ง” ตรงนี้เป็นสิ่งที่การบริหารจัดการชุมชนสมัยใหม่มีอาจเจาะ
 เข้ามาเอาชนะอุดมการณ์ได้

“เขาบอกว่า “ทำไมผู้ใหญ่คิดแพงจัง นั่งเรือหัวละ 100 ที่อื่นโอโห
 ไปเที่ยวสวนนงนุช 150 บาท อลังการ” เรื่องอะไรผมจะทำถูกละ
 ถูกมันก็มากันบ้านเลยนะ ถ้ามากันบ้านแล้วก็ตาย ทรัพย์สินสมบัติเราก็
 สูญหาย เราเอาคนที่อยากมาสบาย ๆ ง่าย ๆ ที่นี้เขาก็ค้ำผมอีก
 เขาบอก “คนมาชาวบ้านก็ได้มีรายได้ มีงานทำ มีของขาย” “อันนั้น
 ก็ถูก ถ้าคุณคิดยาว ๆ 5 ปี 10 ปี 20 ปีนะ ถ้าทรัพย์สินคุณเสียหาย
 เขาจะมาไหม คุณจะขายให้ใคร” ผมก็เลยทำแบบนั้น “อ้าวคุณจะ
 มากี่มา คุณไม่มาก็แล้วแต่คุณ ผมก็ไม่ได้ไปเรียกร้องอะไร” (สายชล,
 2561)

แม้คนยุคสมัยใหม่จะมีโลกทัศน์ในการบริหารจัดการชุมชนแบบยุคสมัยที่ผู้นำครองอำนาจ
 แต่ในทางของชุดความคิดที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความต่อเนื่องของชุดความรู้ การที่เจตนาโยน
 ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนออกไปนอกเส้นทางของเหตุผลทำให้เกิดการขาดตอนของช่วงประวัติศาสตร์
 เพราะชุดความรู้ดั้งเดิมติดอยู่กับชุมชนที่ใช้บริหารจัดการตนเอง ตรงนี้วงศาวิทยาชี้ให้เห็นโครงข่าย
 ความมั่นคงของการบริหารจัดการชุมชนแบบแรกที่เป็นการอาศัยชุดความรู้แบบดั้งเดิม และแบบที่
 สองที่เข้าสู่การบริหารจัดการชุมชนแบบยุคสมัยใหม่ในลักษณะแหล่งเรียนรู้

“ลักษณะเนี้ยคือถ้าทำแบบว่า บ้านแหลมฉะบึงเนี้ยก็เอาไปแล้ว อยู่
 ไม่ได้ เนี้ยละคือทางบางละมุง เพราะเราจะต้องต่อสู้หนักกว่าเก่า
 เลย “อู๋ยพี่น้องกูอยู่แถวบางละมุง แหลมฉะบึงเนี้ยไปหมดแล้วเห็น
 ไหมครับ ท่าเรือมา กวาดไปหมดแล้ว อยู่ไม่ได้แล้ว” เพราะฉะนั้น
 นะต้องต่อสู้กับท่าเรือหนักกว่าเก่าถูกไหม เพื่อจะอยู่ได้ แต่
 เหมือนกับว่าตรงเนี้ยเป็นปัจจัยในการสร้าง model ให้เห็นว่า “เนี้ย

อยู่ร่วมกันได้นะอะไรอย่างเนี่ย เพราะฉะนั้นเนี่ยขอให้ทำเรือขยายไปเถอะ ไม่เป็นไร เดินได้” สมัยมุมมองครุณะ ครุมองลักษณะนี้มากกว่า แต่ในอนาคตนะ อาจจะตุ้มเดียวเลยหรือเปล่า ครูก็ไม่แน่ใจเหมือนกันว่าจะเป็นในลักษณะไหน พอเขาได้ทุกอย่างเพียงพอแล้ว เขาก็จะมีการหักหลังกันตุ้มเลยหรือเปล่า อันนี้ไม่แน่ใจนะ” (ครูจำ, 2561)

2.3.3 การเปลี่ยนผ่านยุคสมัย

การทรงอำนาจของวาทกรรมการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองได้สิ้นสุดลงตามยุคสมัยที่ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา เป็นสิ่งที่สิ้นสุดตามยุคสมัยมิได้มีความเกี่ยวข้องกับการเป็นจุดดับแบบถาวร ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติการทางวาทกรรมในลักษณะของเทคนิคในวิธีการประสานกันของสรรพสิ่งในสังคม (Foucault, 1994) หากแต่วาทกรรมเดิมยังคงความจริงในอำนาจอยู่หรือไม่ ซึ่งเมื่อผู้วิจัยคลี่เข้าไปพบว่าบางชุดวาทกรรมการบริหารจัดการชุมชนยังคงทรงอำนาจอยู่ เช่น การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน การพึ่งพิงอำนาจเหนือธรรมชาติ การใช้อำนาจจัดการกับเทคโนโลยีตัวตน และการสถาปนาอำนาจผ่านความเป็นผู้นำ

“ในหมู่บ้านนี้เปลี่ยนแปลงไม่ได้ สิ่งปลูกสร้างมันก็คือใหม่หมดเลย แต่ว่าสิ่งปลูกสร้าง หรือว่าสิ่งที่ทำให้กระทบชุมชน คือการขยายโรงงาน ขยายอุตสาหกรรม ขยายโรงกลั่น เนี่ย มันเบียดเข้ามาในชุมชนเรื่อย ๆ เบียดเข้ามา ๆ จนทำให้แบบมันเป็นพื้นที่เปลี่ยนแปลงในชุมชนสูง ถูกล้อมรอบไว้หมดละ” (ครูจำ, 2561)

ในระดับอุดมการณ์ทางสังคมด้านที่เป็นภาคปฏิบัติการวาทกรรม ใช้เทคนิคในการประสานสรรพสิ่งทุกด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ชุมชน และการเมือง การทำงานที่ยังคงแสดงว่าอำนาจของวาทกรรมยังคงอยู่ ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ที่เข้ามาในชุมชนสามารถสถาปนาความสำเร็จและตอกย้ำเพื่อจัดระเบียบสรรพสิ่งใหม่ ทำให้คนที่เห็นเชื่อในความจริงจากการเป็นอธิการผ่านการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก ทำให้เกิดการขัดกันในเชิงโลกทัศน์ของอำนาจนิยมที่เป็นรูปแบบประชาธิปไตยอย่างชัดเจนในแบบตัวแทน ชุมชนยังคงความเคารพผู้ที่อาวุโส พระสงฆ์ หรือผู้รู้ในท้องถิ่น และพยายามที่จะกระทบกระทั่งกับการเมืองในระดับท้องถิ่นหรือผู้แทนราษฎร ยกเว้นในกรณีที่เป็นกรหาจุดร่วมในการพัฒนาระบบสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานหรือสิ่งที่มีผลกระทบต่อชุมชนในภาพรวม ส่วนโลก

ทัศน์ที่ถูกสร้างขึ้นในความตระหนักรู้เห็นความสำคัญของประชาธิปไตยในการบริหารจัดการชุมชน มีการตั้งเป็นคณะทำงานในโครงการต่างๆของชุมชนนำไปสู่การสร้างอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบไร้รัฐ การกำหนดอำนาจของรัฐเป็นกฎเกณฑ์ที่จริงจังในตัวบทแต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นการล้อเล่นกับความเปลี่ยนแปลงจากยุคจารีต ในบริบทการทำเกษตรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้เป็นลักษณะการทำนา มันสำปะหลัง และยางพารา มีวงจรที่หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงแต่ยังคงบริบทเดิมในการดำเนินงาน แต่ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ความผสมผสานระหว่างพื้นที่ลุ่มและพื้นที่ทะเล อันทำให้เกิดความใกล้ชิดของการพึ่งพาอาศัยกันเป็นเมืองที่เรียกว่าอู่ข้าวอู่น้ำ ที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนสิ่งของ ถ้าชุมชนที่เป็นเกษตรกรก็สามารถนำพืช ผัก ผลไม้ มาแลกเปลี่ยนกับอาหารทะเลที่หลากหลายจากชาวประมงที่คงรูปแบบนี้เป็นไปในลักษณะจารีตแบบดั้งเดิม การปกครองในรูปแบบการใช้ระบบอำนาจมีผู้นำเป็นผู้ดูแลโดยยังไม่มีกฎหมายควบคุมเข้มข้นอย่างปัจจุบัน ทำให้การบริหารจัดการชุมชนที่จะเกิดขึ้นเป็นแหล่งเรียนรู้ถูกแทรกแซงอำนาจจากสถาบันที่ทันสมัย ทั้งโรงเรียน สถานีอนามัย หรือหน่วยงานท้องถิ่น

“เรื่องของคนนี้สำคัญ มันก็ต้องมีการพัฒนาในเรื่องของการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี มีการไปอบรมบ้าง แล้วก็มีการพูดคุยกันบางครั้งว่า นักท่องเที่ยวมานี่ เราจะพูดคุยยังไง จะทำตัวแบบไหน เป็นคน เขาเรียกว่าอะไร เป็นเจ้าของบ้านที่ดีนะ ควรต้องทำตัวยังไงอะไรอย่างเนี่ย มันก็เหมือนการพัฒนาคนไปในตัวเนี่ยนะ แล้วก็ไม่ว่าใครมันมาบ้านเรานะนะ แปลก ๆ นะ มาแบบคนมีความรู้บ้าง คนไม่มีความรู้บ้างเนี่ย เราไม่ต้องไปสนใจว่าเขาในระดับไหน ก็ต้อนรับเหมือนกันหมด ไม่ว่าเขาจะเป็นด็อกเตอร์ จะเป็นอะไรก็แล้วแต่ หรือว่าเป็นคนจน เราก็ต้องให้เกียรติกัน มีการต้อนรับ มีการพูดคุย แนะนำไปโนนไปนี่ ไปไหน คือมันพัฒนาให้คนมันรู้จักกับคนต่างบ้านต่างเมืองอย่างนี้” (สายชล, 2561)

“โรงไฟฟ้าชีวมวลขนาด 9.9 เมกะวัตต์ครับ ชาวบ้านเขาก็เลยไม่เห็นด้วยเนอะ ก็ออกมารวมตัวกันคัดค้าน ทีนี้ผลพวงจากการคัดค้านเนี่ย มันก็นำมาซึ่งเรื่องของการอนุรักษ์ ก็เริ่มที่อนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง ก็ชุดนี้ที่แรกเขาก็ทำกันมาก่อน ทำมาก่อนอยู่ละ แต่ว่าพอมันมีโรงไฟฟ้าขึ้นมา พอจะมีโครงการโรงไฟฟ้าขึ้นมาเนี่ย ก็มีคนเข้า

มาร่วมเพิ่มขึ้น การดูแลแม่น้ำลำคลองก็ หลังจากนั้นมันก็โยงไปถึง
หลาย ๆ เรื่อง” (กระแสน, 2561)

แม้ความรู้ที่ได้รับด้านการบริหารจัดการชุมชนจากสถาบันที่ทันสมัยหาได้สร้างอุดมการณ์ใน
ด้านความรู้ใหม่ทั้งหมด เพราะการบริหารจัดการชุมชนเป็นศาสตร์ที่ควบรวมกับการเมืองสำหรับ
ยกระดับเป็นแหล่งเรียนรู้ผ่านสรรพสิ่งให้คงอยู่บนโลกทุนนิยม การรวมตัวเป็นกลุ่มยึดมั่นในแนว
ปฏิบัติตามวิถีชีวิตแสดงให้เห็นถึงความไม่ขาดตอนของอุดมการณ์ของโลกทัศน์ที่ถูกครอบงำด้วย
อุดมการณ์เก่าอย่างลึกซึ้งภายใต้ความสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยพึ่งพากัน ภายใต้การรวมอำนาจของการ
ปกครองที่เกิดขึ้นภายใต้ภาคปฏิบัติการส่งเสริมให้เกิดการแพร่กระจายของการบริหารจัดการชุมชนที่
ทันสมัย ตอกย้ำชุดความรู้ที่ทันสมัยจุดตั้งการมองไหลของชุมชนที่ไม่เห็นถึงความสำคัญเคลื่อนย้าย
ถิ่นฐานการทำมาหากินไปสู่พื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า

“พอแม่น้ำลำคลองสะอาด เรื่องของการปลูกต้นไม้ เรื่องของการ
ดูแลป่าเนี่ย มันก็โยงมาหลาย ๆ เรื่อง ทำให้เกิดความสามัคคีกัน
เยอะขึ้น แล้วก็มองเห็นพื้นที่ของตัวเองว่า มันมีบางจุดที่สามารถที่
จะทำเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวได้ อย่างเช่นริมแม่น้ำ จริง ๆ มันมีความ
อุดมสมบูรณ์มากครับ ก็ตอนนั้นที่เราขึ้นไปแรก ๆ ก็เห็นพวกปลั่ง
พวกอะไรเนี่ย ตัวปลั่ง ตัวตะกอน เนี่ย หลายคนไม่รู้จัก” (กระแสน,
2561)

“แล้วเวลาทุเรียนใกล้แก่ ก็เรียกเปอร์เซ็นต์ที่ได้เหมือนที่ส่งไปจีนนี่
ละ ยังไม่ได้เปอร์เซ็นต์อย่างเนี่ย มันก็จะออกมาเจาะ เจาะออกจาก
ลูกทุเรียนเลย หล่นสู่ดิน ขยายพันธุ์ดินได้อย่างเนี่ยนะ ก็สมมติว่า
ทุเรียนพันกิโล มันจะทุเรียนหนอนเจาะประมาณ 400 กิโล มันถึง
แค่นั้นเลยนะ วิกฤตทั่วทุกสวนเลย ยากก็เอาไม่อยู่ ไม่รู้จะทำไงนะ”
(มานพ, 2561)

การทำให้เกิดการผลัดยุคสมัยของแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วย
ตนเองพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก มีกลไกอยู่กับการปรากฏตัวตนของระบบการบริหารจัดการชุมชนที่
ยอมรับระบบการบริหารจัดการชุมชนแบบสมัยใหม่ที่แตกต่างออกไปจากเดิม การใช้อำนาจทางรัฐ
เข้าครอบงำให้ชุมชนต้องปฏิบัติภายใต้กฎระเบียบในการส่งเสริมและสนับสนุนสิ่งสิ่งอำนวยความสะดวก

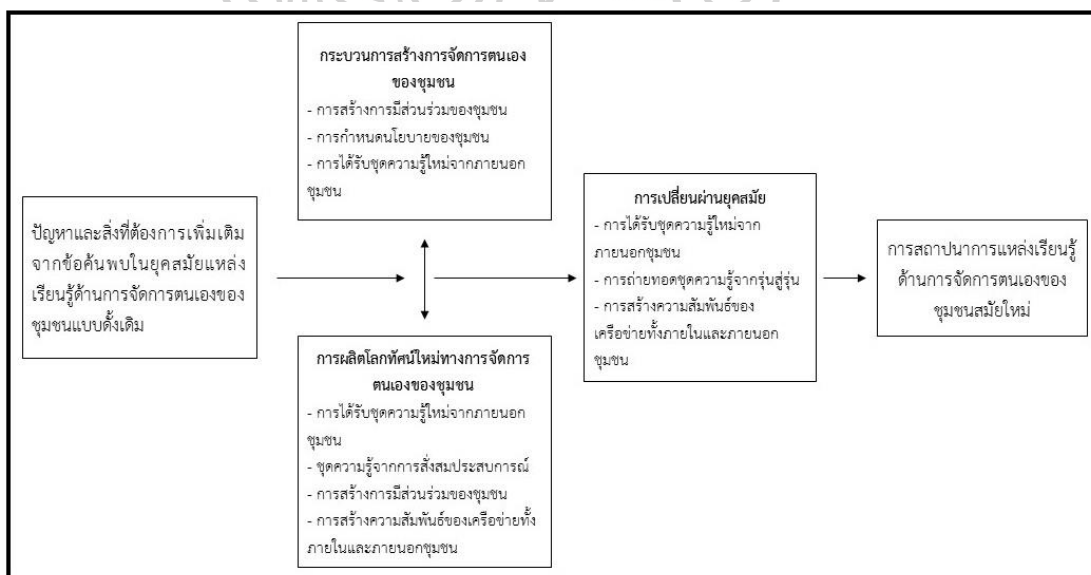
สะดวก โครงสร้างพื้นฐาน และเงินงบประมาณ ในระบบการบริหารจัดการที่รัฐสร้างขึ้น เพื่อถือเป็น
 อุดมการณ์ที่ถูกพัฒนามาจากความเป็นเจ้าของโดยรัฐอย่างสิ้นเชิง เพื่อรองรับการพัฒนาประเทศจาก
 เดิมที่ยึดแบบแผนจากพื้นฐานปัญหาด้านการทำมาหากินในวิถีชีวิตเป็นการเรียนรู้เพื่อมุ่งเน้นไปที่การ
 รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น สิ่งเหล่านี้เป็นผลพวงหรือมรดกตกทอดมาตั้งแต่รัฐได้ทำคลอด
 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนกระทั่งถึงฉบับปัจจุบัน ที่มุ่งเน้นในการ
 สร้างความร่วมมือร่วมใจในรูปแบบมองจากระดับบนที่มารับรู้ถึงปัญหาในระดับฐานที่มีรายละเอียด
 ปลีกย่อยมากมาย สิ่งเหล่านี้ทำให้ส่งผลที่เป็นประโยชน์ของการพัฒนาสังคมและลดทอนอำนาจทาง
 ความรู้ของชุมชนแบบดั้งเดิมลงไป เมื่อการไปมาหาสู่ระหว่างชุมชน การแลกเปลี่ยนสิ่งของต่างผลิต
 การทำสวนแบบโบราณ การทำประมงแบบพื้นบ้าน หรือแม้แต่ความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ สิ่ง
 เหล่านี้ได้สร้างภาพสะท้อนการนิยามอำนาจของคนในชุมชน และในบางแห่งมิได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพูด
 ในวงอภิปรายเวทีประชุมหมู่บ้านประจำสัปดาห์ รวมไปถึงเวทีประชุมตำบลประจำเดือน จนกลายเป็น
 ไปสู่ปัญหาที่สั่งสมเหมือนขยะที่หมักไว้ใต้พรม จึงทำให้เกิดความเจ็บปวดของชุดความรู้เหล่านั้น

“ก็คือพอพัฒนาเรื่องการผลิตเสร็จ ก็พัฒนาเรื่องการตลาด
 การตลาดว่าทำไมเราถึงกำหนดราคาเองไม่ได้ มันมีปัญหาล้นตลาด
 มันมีปัญหาราคาตกต่ำ ด้วยกระบวนการทางตลาดทั่วไปในจังหวัด
 จันทบุรีนะ มันเป็นอาชีพเกษตร แล้วพอคนเยอะมันก็ต้องเยอะ พอ
 ถูกมันก็ต้องไปถูกตามเขา เพราะเราไม่สามารถไปควบคุมตลาดได้
 ก็เลยมาพัฒนาเรื่องการตลาด ตลาดเกิดจากอะไร เกิดปัญหาจาก
 ใคร” (รัฐไท, 2561)

“ใช่ แต่ก่อนนี้เขาไม่ค่อยมองชุมชน ถ้ามาสมัยนี้มันเปลี่ยนยุค
 เปลี่ยนสมัยแล้ว เพราะว่าชุมชนหรือว่าชาวบ้านเนี่ย มันเหมือน
 กำแพง เป็นรั้วกำแพงให้เขา โรงกลั่นนะ อะไรมานี้มันจะผ่านจุดนี้
 ก่อนถึงจะเข้าไปโรงกลั่น ก็คิดว่าเป็นประเภทยานั้น สมัยก่อนเขาไม่
 ค่อยสนใจหรอก สมัยก่อนนะจะมีชุมชนที่ว่า เขาจะสนับสนุนเป็น
 ชุมชน 2 – 3 ชุมชน แต่เดี๋ยวเนี่ยโรงกลั่นไทยออยล์นี้ 1 ชุมชนนะ
 รอบโรงเขาเนี่ย เอสโซ่ 10 ชุมชน ปตท. 11 ชุมชน ที่ครอบคลุมอยู่
 ในชุมชนรอบ ๆ บริเวณเนี่ย รอบ ๆ โรงกลั่น ถ้าย้ายหมดชุมชนนะ

มัน 23 ชุมชนนะ ตำบล (25.43) อันนี้แค่ขอบ ๆ รอบเอาเขาเนีย
ถ้าพวกเรามาอยู่นี้ หนึ่งหน้าไฟนะ” (ชาญ, 2561)

การผลัดเปลี่ยนยุคสมัยไปจากยุคแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองแบบจารีต แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแนวคิดที่เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มีความเท่าเทียมของชุดความรู้ในการดำรงวิถีชีวิต ที่ชุมชนมีอิสระสามารถบริหารจัดการชุมชนได้ด้วยชุดความรู้ของตนเอง จึงทำให้ความสมดุลภายใต้ตัวบุคคลเปลี่ยนผ่านไปสู่อการสร้างระบบการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองแบบทันสมัย เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจแนวคิดจากรัฐลงสู่ชุมชน ความพยายามที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดการบริหารจัดการชุมชนแบบเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รัฐจะเป็นผู้เข้ามากำหนดภายใต้นโยบายที่สร้างขึ้นเป็นวาทกรรมเข้าครอบงำในลักษณะการจัดตั้งให้แบบสำเร็จรูป การเกิดของระบบการบริหารจัดการชุมชนที่ทันสมัยจึงเกิดจากอำนาจเบี่ยงเบนที่ใช้ตัวบทในการกำหนดความเป็นมาเป็นไปของชุมชน แต่ในด้านของชุมชนที่มีความเข้มแข็งของตัวตนยังคงขับเคลื่อนชุดความรู้ในลักษณะภูมิปัญญา โดยไม่ได้อ่อนข้อหรือเฝ้ารอความช่วยเหลือจากผู้มีอำนาจในทิศทางของผู้กำหนด ทำให้แหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนสร้างความผสมผสานระหว่างยุคสมัยดั้งเดิมและยุคสมัยใหม่เข้าสู่อดคล้องในบริบทการทำมาหากิน จนกลายเป็นการต่อรองอำนาจเข้าไปสู่อุดมการณ์ในเชิงธุรกิจที่นโยบายในเชิงอำนาจของรัฐไม่ได้มุ่งกล่าวอ้างวาทกรรมในการสถาปนาไปสู่อำนาจดังกล่าว

ภาพที่ 18 แผนภาพสรุปการสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่

ตอนที่ 3 การเปิดช่วงความรู้ความเข้าใจและยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านจัดการตนเอง ของชุมชนแบบทันสมัย

การสถาปนาอุดมการณ์การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง ในยุคสมัยใหม่ได้มีรอยแยกทางอุดมการณ์อย่างรุนแรง แม้แต่การที่เปลี่ยนผ่านจากเกษตรกรรมเข้าสู่ อุตสาหกรรม ในช่วงต้นชุมชนไม่นิยมการเข้ามาสถาปนาอำนาจโดยหน่วยงานรัฐเพราะเกรงว่าจะเข้ามา เปิดช่วงผลประโยชน์เดิมที่ชุมชนเคยบริหารจัดการตนเองไปสู่อำนาจภาครัฐ ค่านิยมในการพูดถึง ชุมชนที่ภาครัฐมองเห็นว่าชุมชนอ่อนด้อยและไม่รู้เท่าทันจึงเป็นที่มาของการส่งคนลงความ ความรู้ด้วยตัวของชุมชนเอง เมื่อระบบที่เป็นพื้นฐานในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเข้าสู่โหมมที่ ชาวบ้านพอเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น ระบบขนส่ง รูปแบบการติดต่อสื่อสาร หรือการเปิดโลกทัศน์ผ่าน สื่อต่างๆ สิ่งเหล่านี้แปรสภาพให้ชุมชนเริ่มส่งบุคลากรที่ดูแลมีแนวโน้มความเป็นไปได้ที่จะส่งคนลง การเป็นผู้นำในยุคจารีต ไปเสาะหาและพัฒนาชุดความรู้เกี่ยวกับการยกระดับการบริหารจัดการชุมชน ให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ เพื่อนำชุดความรู้ที่ได้กลับมาพัฒนาแก่บุคคลอื่นภายใต้เงื่อนไขที่ว่า “คนชุมชนเดียวกันน่าจะเข้าใจและมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน” ซึ่งเป็นตามแนวคิดปฏิธานนิยม ที่ว่าความรู้มีอยู่แล้วในทุกที่แค่เพียงรอให้บุคคลไปค้นพบ โดยการเปิดรับความรู้ของชุมชนที่มีได้ถูก กำหนดด้วยมาตรวัดในลักษณะที่เป็นจำนวนหรือชนิดต่างๆ หากแต่ชุดความรู้ที่ได้รับมีการ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้ชุมชนเกิดความกระหายที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ตลอดเวลา นำไปสู่วาท กรรมของยุคสมัยที่สะท้อนถึงโลกทัศน์ในการส่งคนลงความความรู้ในยุคสมัยจารีต

3.1 การเปิดช่วงความรู้สมัยเก่า

3.1.1 มุมมองของชาวบ้านต่อการส่งคนลงความความรู้สมัยเก่า

การเผยแพร่การบริหารจัดการชุมชนในยุคจารีตแสดงให้เห็นถึงการก่อสร้างเครือข่ายวงค์ งานการทำงานร่วมกับสถาบันที่เป็นแหล่งเรียนรู้โดยตัวเอง เช่น วัด ไร่ นา เกษตร และประมง ซึ่งได้มี การแผ่กระจายไปยังพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทุกส่วน บ้านเป็นสถานที่ผลิตวาทกรรมในความเป็น ส่วนตัวที่เป็นพื้นฐานในการเล็งความรู้อย่างชัดไปสู่อำนาจ โดยพื้นที่ภูมิภาควัดวันออกจะ ใช้สนามในการผลิตความรู้บริเวณพื้นที่ที่เป็นสวนเกษตรและประมงเป็นหลัก ทำให้กลายเป็นสถาบันที่ ผู้วิจัยกล่าวอ้างว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ใช้สร้างความรู้และความจริงในยุคจารีตด้วยการจัดระเบียบชุด ความรู้ไปสู่พื้นที่ชุมชน

“ตอนนี้ก็มาสู่การแก้ปัญหา เรารู้ว่าต้นปัญหามันเป็นที่อะไร อย่าง ตลาดเพราะว่าเราผลิตเป็นออแกนิค แล้วตลาดเขาไม่ยอมรับ ด้วย

รูปลักษณะทั้งที่เรารู้ว่าร้อย ปลอดภัย ดีจริง แต่ไม่ถึงผู้บริโภครู้ ก็คือ ผู้ผลิตอยู่อีกทางหนึ่ง ผู้บริโภคอยู่อีกทางหนึ่ง ก็เลยเปิดการ ท่องเที่ยวเข้ามา” (รัฐไท, 2561)

“พอเห็นปั๊บ เห็นปั๊บก็เห็นว่าอันเนี้ยน่าจะเป็นจุดขายจุดหนึ่ง ที่เรา ทำตอนแรกคือทำกับ พอช. ก่อน สภาองค์กรชุมชน ก็เสนอโครงการ พวกเนี้ยไป เราเริ่มตั้งแต่เมื่อปี 58 นะ เริ่มทำโครงการพวกนี้เป็น โครงการนำร่องไป แต่ว่ามันก็ค่อย ๆ ขยับมาทีละนิด ๆ” (กระแสบน, 2561)

เมื่อความรู้และความจริงเป็นสิ่งที่ถูกจัดระเบียบโดยอำนาจ ในวันหนึ่งเมื่อถึงกาลอวสานของ อำนาจที่หมดความศักดิ์สิทธิ์ด้วยเงื่อนไขของการถูกเบียดขับโดยชุดความรู้อื่นจากภายนอกชุมชน สิ่งนี้ จึงทำให้ชุดความรู้ของชุมชนเกิดความสั่นคลอนและจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบใหม่อีกครั้ง แต่อีกนัย หนึ่งหลังจากการจัดระเบียบสรรพสิ่งให้เกิดการเข้าที่ปรากฏว่าชุดความรู้เหล่านั้นกลับกลายเป็นสิ่งที่ เสื่อมมนต์ขลังและถูกลดระดับความสำคัญลงเรื่อยจนนำไปสู่การกดทับความรู้ชุดนั้น

“เรื่องของคนนี้สำคัญ มันก็ต้องมีการพัฒนาในเรื่องของการเป็นเจ้าของ บ้านที่ดี มีการไปอบรมบ้าง แล้วก็มีการพูดคุยกันบางครั้งว่า นักท่องเที่ยวมาเนี้ย เราจะพูดคุยยังไง จะทำตัวแบบไหน เป็นคน เขา เรียกว่าอะไร เป็นเจ้าของบ้านที่ดีนะ ควรต้องทำตัวยังไงอะไรอย่าง เนี้ย มันก็เหมือนการพัฒนาคนไปในตัวเนี้ยนะ แล้วก็ไม่ว่าใครมัน มาบ้านเราเนี้ยนะ แปลก ๆ นะ มาแบบคนมีความรู้บ้าง คนไม่มี ความรู้บ้างเนี้ย เราไม่ต้องไปสนใจว่าเขาในระดับไหน ก็ต้อนรับ เหมือนกันหมด ไม่ว่าเขาจะเป็นต๊อกรเตอร์ จะเป็นอะไรก็แล้วแต่ หรือว่าเป็นคนจน เราก็ต้องให้เกียรติกัน มีการต้อนรับ มีการพูดคุย แนะนำไปโน่นไปนี่ ไปไหน คือมันพัฒนาให้คนมันรู้จักกับคนต่าง บ้านต่างเมืองอย่างนี้” (สายชล, 2561)

การกล่าวอ้างถึงรหัสความรู้ที่ชาวบ้านมองแหล่งเรียนรู้ว่ามีความสำคัญต่อการบริหารจัดการ ชุมชน ทำให้เกิดการลงทุนปฏิรูปให้เกิดสิ่งที่จำเป็นในวาทกรรมแหล่งเรียนรู้ โดยการจัดทำสถานที่ให้ เป็นกิจจะลักษณะและจัดสรรการดูแลให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมดูแล ในขณะที่เดียวกันชุมชนก็ได้

พยายามศึกษาหาชุดความรู้ใหม่เข้ามาเติมเต็มเพื่อปิดจุดอ่อนที่เห็นถึงความอ่อนแอของการบริหารจัดการชุมชน ด้วยเหตุนี้วงศำวนความรู้ของแหล่งเรียนรู้แบบจารีตจึงถูกสั่นคลอนและทลายลง ด้วยวิธีการจำแนกหน้าที่แบบใหม่ที่ใส่ชุดความรู้ภายนอกเข้าไปบริหารจัดการที่เรียกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หากตีความหมายตรงตัวคือการใช้ชีวิตชีวิตดั้งเดิมแบบจารีตมาตอบสนองการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

“แต่ตอนหลังเรามาถูกเกษตรอุตสาหกรรมมันรุก ก็คือพืชเชิงเดี่ยวก็เลยทำลายนิเวศกันไป เราก็ไปรู้ว่าวิธีการจัดการของภูมิปัญญาครั้งแรกเขาทำกันอย่างไร แล้วก็ไปถอดเก็บความรู้โน่นนี่นั่นต่าง ๆ กลับมาก็พยายามมาเติม ตอนนีในสวนก็ต้องเติมนิเวศ ก็ต้องเติมธรรมชาติ เติมทั้งเชื้อจุลินทรีย์ เชื้อรา เชื้อแบคทีเรีย เชื้อยีสต์ อะไรที่มีประโยชน์นะ ต้องลงไปเติมหมดเลย เพราะว่าโรครันมากับแมลงควบคู่กัน

ตอนนี้ก็รู้หมดทุกอย่างที่ว่าสามารถแก้ไขได้เกือบ 100% ครับ ทดแทนการนำเข้าสารเคมี ทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี โดยภูมิปัญญาครับ อย่างแมลงที่ใช้ ก็โรคแมลงที่ใช้เป็นหลักก็เป็นสมุนไพรสมุนไพรสามารถทดแทนสารเคมีเกือบ 100% แบบนี้ ไม่ว่าจะแมลงเพลี้ยไฟ ไรแดง หนอน โรคคราก่น้ำ โคนเน่า จาก (04.50) อะไรต่าง ๆ ที่มันเกิด เราสามารถรักษาได้ อันนี้เรียกภูมิปัญญา” (รัฐไท, 2561)

วงศำวนความรู้แบบโบราณถูกสั่นคลอนโดยความรู้เชิงศาสตร์ที่มีผลงานเชิงวิทยาศาสตร์ค่อนข้างมาก เป็นสิ่งที่สร้างความลำบากในการดำรงชีวิตเพื่อรักษาสมดุลในด้านวิถีชีวิตดั้งเดิมและยุคสมัยทุนนิยม ทำให้ชุมชนต้องดัดแปลงสิ่งที่มีเมื่อความรู้ที่ถูกผลิตขึ้นแบบโบราณไม่อาจตอบสนองระบบทุนหรือตลาดสมัยใหม่ รวมทั้งผลผลิตทางการเกษตรได้ใช้ชุดความรู้แบบใหม่ที่พึ่งพิงปัจจัยจำพวกปุ๋ย ยาฆ่าแมลง รวมไปถึงสารเคมี ในอีกทางหนึ่งวิถีประมงก็ได้หันไปพึ่งพิงการทำประมงแบบซุกบ่อเลี้ยงมากกว่าการออกเรือไปจับสัตว์น้ำ ซึ่งใช้ระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวนานที่บางครั้งอาจใช้เวลาเป็นวันหรือเป็นสัปดาห์

“กะปิ น้ำปลา ก็มีกลุ่มประมงอยู่ชายทะเล ถึงเวลาเขาได้เคย ได้กะปิ ได้เคย ได้ปลา เนี่ย เขาก็โทรมาบอก เตี่ยวเนี้ยง่าย แล้วก็บอกว่าตอนนี้เคยเข้า เอาเคยมาทำกะปิใหม่ ถ้าเราบอกว่าเอา ก็มาจัดการเป็นกลุ่มกะปิ น้ำปลา มันจะมีเป็นช่วง ๆ ช่วงเนี้ยช่วงฤดูเคยเนี้ยมัน 3 - 4 เดือนแล้วมันมีนะ แล้วพอเดือนธันวาไปแล้วมันไม่มีแล้วนะ ก็ไปต่อโน้นล่ะพฤษภาคม มิถุนา ถึงจะเริ่มมีใหม่” (มานพ, 2561)

“พอเขาเรียกไปประชุมเนี้ย ให้มีไปดูงานเนี้ย เขาเอาแต่ชุมชนไปเนี้ย ชาวบ้านรู้ใหม่ ไม่รู้ ชุมชนมาบอกชาวบ้านหรือเปล่า เปล่า ไม่มีมาเล่า มันก็เป็นอย่างนั้น พุดง่าย ๆ ว่าตอนนี้เขาเอาใจชุมชน จะทำอะไร จะก่อสร้างอะไร ก็ต้องเอาใจชุมชน ถ้าชุมชนไม่เห็นด้วย งานมันก็เตอะอยู่อย่างนั้นนะ เพราะเมื่อก่อน” (ครูจำ, 2561)

การสั่นคลอนชุดความรู้ของชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกนอกจากจะเป็นที่รู้จักในด้านแหล่งผลไม้จำพวก เงาะ ทุเรียน มังคุด ที่มีเกษตรกรรายใหญ่จับจองพื้นที่ของชั้นวางในห้างสรรพสินค้าใหญ่อยู่หลายที่แล้ว การประมงโดยเฉพาะวิธีการจับสัตว์น้ำที่เป็นเอกลักษณ์ก็เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้อย่างไม่ขาดสาย ในพื้นที่จังหวัดตราดมีการใช้วิธีการจับหอยมือเสือด้วยการใส่แผ่นไม้ไปบนดินเลน มือซ้ายจะพุงไว้ที่แผ่นกระดาน มือขวาใช้มไปที่ดิน ที่มลงไปให้สุดหอยจะถูกดูดติดขึ้นมาสิ่งที่ปฏิบัติไม่ต้องพึ่งโชคชะตาหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ เพราะหอยมือเสือมีให้จับเป็นไปตามฤดูกาล ถ้าไม่ใช่ฤดูชาวประมงจะไม่จับสัตว์น้ำประเภทนี้ เพื่อเป็นการหมุนเวียนให้วงจรชีวิตได้มีการเจริญเติบโตตามวัฏจักร นอกจากชุดความรู้ที่ถูกถ่ายทอดกันมาตามลำดับยังคงเป็นภาคปฏิบัติที่ถูกรักษาและเฉพาะบุคคลจนถึงปัจจุบัน

3.1.2 การจัดการตนเองของชุมชนในวิถีชีวิตยุคเริ่มแรก

การบริหารจัดการชุมชนเป็นการใช้ชุดความรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตในแบบเดียวกันและต่างกัน ซึ่งเป็นการใช้องค์ประกอบที่ทำหน้าที่ต่างกันเพื่อใช้อำนาจในการบังคับหน้าที่ในการแบ่งงานกันทำ เป็นความเกี่ยวข้องที่มีแบบแผนความสัมพันธ์ที่พึ่งพากันในชุมชน เช่น การทำเกษตรกรรม การทำประมง การรับจ้างทั่วไป และการค้าขาย สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการอุบัติขึ้นของวงจรการแลกเปลี่ยนชุดความรู้ในการจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อตอบสนองการทำมาหากิน ปรัชญาการณ์ที่

เกิดขึ้นเป็นที่ใช้พื้นฐานมาจากประเพณีและนำไปสู่การถ่ายเทแลกเปลี่ยนกันไปตามด้วยบางสิ่งอยู่แบบคงที่ทั้งรูปแบบและรายละเอียดที่คงให้ความหมายแก่สรรพสิ่งตามยุคสมัย

“เดี่ยวนนิตหนึ่ง คือโดยเมื่อก่อนเนี่ยเราจะรวมกันในสภา เมื่อก่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลกระแสนเนี่ยนะครับ เขาไม่ได้ขับเคลื่อนอะไร พอดีเขาหมดวาระ เนี่ยละพี่น้องชุดเนี่ยละครับ ดันผมขึ้นไปเป็นประธานสภาองค์กรชุมชน ผมก็เลยบอกในเมื่อเราจะทำอะไรไม่เอา เราจะปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมของพื้นที่เราไว้เนี่ย ด้วยสภาองค์กรชุมชนในมาตรา 21 เนี่ย มันพูดถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมนะครับของเราเนี่ยเราก็เลยจะเอาสภานี้มาขับเคลื่อน” (กระแสน, 2561)

การบริหารจัดการชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเป็นสิ่งที่ตอบสนองการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งการรวมกลุ่มกันมีความเข้มแข็งเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจ สิ่งเริ่มต้นเป็นการแก้ปัญหาผลไม่ที่เกิดจากศัตรูพืชการกำจัดหนอนหัวดำที่สร้างความรำคาญให้แก่เกษตรกรในสวนมะพร้าวเป็นสิ่งที่ใช้ภูมิปัญญาด้วยการปล่อยแตนเบียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้แก้ปัญหาในลักษณะ “หนามยอกต้องเอาหนามบ่ง” การปล่อยแตนเบียนในสวนมะพร้าวในจำนวนที่เพียงพอสามารถจัดการให้หนอนหัวดำหมดไปจากสวนมะพร้าว สิ่งนี้เป็นภูมิปัญญาพื้นฐานในการแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชนผ่านการถ่ายทอดจากครูภูมิปัญญารุ่นต่อรุ่น ผสมผสานเทคนิคการจัดลำดับชุดความรู้ภายใต้การสถาปนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางที่ทำให้ชุมชนมีคลังความรู้และเวทีในการแลกเปลี่ยนปัญหาซึ่งกันและกัน ซึ่งรูปแบบนี้เป็นไปในลักษณะทฤษฎีในยุคสมัยใหม่ที่ถูกเรียกว่าการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

“คือตรงเนี่ยมันเป็นหมู่บ้านเล็ก แล้วก็วิถีชีวิตยังเหมือนเดิม เพราะฉะนั้นเนี่ยเขามาเจอกันเนี่ย ส่วนมากแล้วมันจะเจอกันที่วัด เพราะเมื่อก่อนเขาทำบุญ คือทุกคนจะมาทำบุญทุกวันพระ ตรงนั้นก็เป็นที่คุยที่ดีที่สุดเหมือนกัน ที่วัดเนี่ยก็มีเรื่องด่วนเรื่องอะไรมานะ ก็ใช้ที่วัดเนี่ยประชาสัมพันธ์ หรือพูดคุยให้กับชาวบ้านรับรู้เนาะว่า ตอนนี้มีสิ่งปลูกสร้างมีอะไรเปลี่ยนแปลงเข้ามา หรือเขาจะทำประชาวิจารณ์นะ เขาจะมาออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่นะ คนยังไม่ทิ้งวัด

คนยังมาทำบุญเหมือนเดิม เพราะฉะนั้น ก็มีการประชาสัมพันธ์อะไรคุยให้รู้เรื่องได้ จัดใหญ่ประชุมไม่ต้องถึงขนาดนั้น” (ครูจำ, 2561)

“มันก็หน่วยงานก็ช่วยเหลือเนอะ ช่วยแนะนำว่าทำโฮมสเตย์มันก็ต้องให้มีระเบียบเรียบร้อย ให้มันมีตู้ยา ให้มันมีทำความสะอาดห้องน้ำอะไร มันก็คือเขาก็ต้องมาให้ความรู้กับชุมชน ชุมชนบางที่มันก็บ้านเกินไปเนอะ เขาก็อยู่แบบบ้าน ๆ แล้วพอเรามาทำตรงนี้ปั๊บ ก็เหมือนเราได้จัดระบบระเบียบบ้านของเราให้มันสะอาดขึ้น แล้วมันก็พาไปดูงานบ้าง แล้วก็มาอบรมอะไรอย่างเนี้ย มันก็มีการมาสอน มีการมา test เอาคนมาเที่ยว แล้วก็ให้คนที่มาเที่ยวเนี้ยลอง comment ดูอะไรอย่างเนี้ย มันก็เลยเหมือนว่าเราก็เอาความรู้มาปรับปรุงบ้านของเราอะไรเนี้ย” (สายชล, 2561)

การสร้างตัวบทสามารถสะท้อนวิถีชีวิตที่ทำให้การแพร่กระจายในชุดความรู้และถูกบอกเล่าไปสู่ในระดับต่างๆ ที่เปลี่ยนผ่านและหมุนเวียนไปตามวัฒนธรรม ทำให้เป็นการผลิตอำนาจในทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ล้อเล่นกับชุดวาทกรรมในตัวศูนย์กลาง ทำให้เกิดความขาดตอนลงและไม่สามารถดำเนินต่อไปได้เพราะบางอย่างเป็นความไม่สอดคล้องของภาคปฏิบัติการที่มีต่อสรรพสิ่งในยุคสมัยเป็นการเบียดขับของวาทกรรมที่มีพลังเข้าครอบงำต่อความคิดของชุมชน

3.1.3 การจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัยที่มีผลต่อวิถีชีวิตและความรู้ดั้งเดิม

การที่ชุมชนสร้างวรรณกรรมและความรู้ที่ทันสมัยในการทำมาหากินเป็นสิ่งที่กำเนิดพิธีกรรมของชุดความรู้สมัยใหม่ เนื่องด้วยคนเหล่านี้สถาปนาตนเองเป็นผู้สร้างและนำไปสู่การสถาปนาตัวบทกลับไปสู่กลุ่มคนที่อยู่ในระดับล่างเพื่อการช่วงชิงวาทกรรมอันมีรากฐานจากภูมิปัญญา ชุมชนใช้เครื่องมือหลักในการสถาปนาแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนที่มาจากชุดความรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่อุบัติขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไปจากยุคสมัยที่ชุมชนสื่อสารกันในช่องทางการพูดด้วยความหลากหลาย จึงทำให้ยุคสมัยนั้นมีได้ถือว่าขาดจากโลกและตัวตนของตนเอง สิ่งที่สื่อสารออกไปจึงไม่ใช่มายาคติที่ชุมชนสะท้อนความคิดในแบบดั้งเดิมเพื่อตอบสนองให้แต่ละชุมชนในภูมิภาคตะวันออกเข้าใจ วาทกรรมที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ทำให้วิถีชุดความรู้แบบดั้งเดิมได้เสียสิ้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ สิ่งนี้ทำให้ผู้เฒ่ามองว่าเป็นสิ่งที่มีอาจเกิดขึ้นได้ด้วยตัวเองและมีเสถียรภาพในการดำเนินงานใดๆ หากแต่

จะต้องผนวกกับการผลิต การหมุนเวียน และการทำหน้าที่ของวาทกรรม (Foucault, 1994) ทำให้การผลิตความจริงจากการเรียนรู้ในการบริหารจัดการชุมชนจากวิถีชีวิตการทำมาหากินสร้างความรู้เฉพาะที่จำเป็นและนำไปสู่ความรู้ที่เป็นเอกภาพของความจริงที่เป็นอยู่ก่อนของสังคม

“อ่า เป็นที่นาทั้งนั้นเลย เป็นหนองบัว หนองอะไรเนี่ย เป็นไร่ แล้วก็ทำกันตามประสา อยู่ได้นะสมัยก่อนนี่อยู่ได้ เนี่ยจริง ๆ ไปถึงโน้นหน้าวัดบ้านนาอะ แหลมน้ำมันก็ทำนา ทำไร่ กันไปนะ เดี่ยวนี่จะเป็นพื้นที่ซีเมนต์ไปหมดละ” (ชาญ, 2561)

“สมัยก่อนนี่ไม่มีไฟฟ้า แล้วก็ต่อ ๆ มาก็มีไฟฟ้า ก็เลยตัดทางตรงออกไปถนนแม่พิมพ์นะ ถนนสุนทรภู่นะ เมื่อก่อนก็มันเป็นเหมือนหมู่บ้านปิด ไม่เป็นที่รู้จัก ก็ไม่รู้จักมาจนลงอายุมากแล้วนะ ก็มาทำงานพัฒนา ก็เลยเป็นที่รู้จัก เมื่อก่อนนี่มีคนรู้จัก” (มานพ, 2561)

การถ่ายทอดรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนผ่านยุคสมัยได้เกิดปรากฏการณ์แปรรูปไปสู่ชุดความรู้ภายใต้หลักฐานที่เป็นวิทยาศาสตร์ เช่น การจัดการความรู้ การบริหารธุรกิจชุมชน และเศรษฐศาสตร์ชุมชน ซึ่งทำให้ศาสตร์เหล่านี้สร้างชุดความรู้พื้นฐานให้แก่การบริหารจัดการชุมชนที่สามารถยกสถานะเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเกิดความทันสมัยในแบบเฉพาะทางที่มารองรับความหมายของชุดความรู้พื้นฐานไปสู่การบริหารจัดการชุมชนให้ยกระดับเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ เพื่อนำชุดความรู้ที่ได้มาสร้างปฏิบัติการที่ใช้วัดระดับผลการบริหารจัดการชุมชนในเชิงเศรษฐกิจที่ตอบสนองและสร้างผลกระทบต่อชุมชนเป้าหมายและชุมชนในละแวกใกล้เคียง

“พอแม่น้ำลำคลองสะอาด เรื่องของการปลูกต้นไม้ เรื่องของการดูแลป่าเนี่ย มันก็โยงมาหลาย ๆ เรื่อง ทำให้เกิดความสามัคคีกันเยอะขึ้น แล้วก็มองเห็นพื้นที่ของตัวเองว่า มันมีบางจุดที่สามารถที่จะทำเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวได้ อย่างเช่นริมแม่น้ำ จริง ๆ มันมีความอุดมสมบูรณ์มากครับ ก็ตอนนั้นที่เราขึ้นไปแรก ๆ ก็เห็นพวกลิงพวกอะไรเนี่ย ตัวลิ่ง ตัวตะกอน เนี่ย หลายคนไม่รู้จัก” (กระแสน, 2561)

3.1.4 การเบียดขับชุดความรู้ชุมชน

การตั้งอุดมการณ์ในชุดความรู้แบบดั้งเดิมเป็นสิ่งที่มีความหมายอย่างยิ่งในการดำรงชีวิต การถือเป้าหมายที่เต็มไปด้วยอุดมการณ์ของรัฐเป็นสิ่งที่มีความนอกรีตในเชิงปฏิฐานนิยม เพราะคนไทยมีความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ พุทธศาสนา และโหราศาสตร์ เป็นพื้นฐานในการยึดครองชุดความรู้แบบจารีตของคนไทย แต่ด้วยเจตจำนงในการเข้ามาของผู้มีอำนาจมุ่งที่จะเข้าครอบงำและสถาปนาชุดความรู้ให้อยู่เหนือบริบทดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น

“ประมงเป็นหลัก แต่ก่อนที่จะมีอุตสาหกรรมเข้ามาเนี่ย ประมงเนี่ย ส่วนรอง อาชีพหลักคือเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ก็คือฝั่งสุขุมวิทฝั่งทะเลเนี่ย แถวเนี่ยนิคมอุตสาหกรรม แต่ก่อนทั้งหมดเป็นท้องนาหมดเลย แต่ข้ามไปอีกฝั่งหนึ่งก็เป็นการทำไร่เกษตร ไร่มัน

คนทะเลเนี่ยไม่ได้ทำประมงเป็นหลัก เพราะอาชีพประมงเขาไม่เห็นเงินเมื่อก่อนนี้ เขาทำแต่นากับไร่มัน มีแค่ส่วนหนึ่งที่ทำประมง เพราะว่าเขารู้ว่ายังไงก็สามารถจับปลา จับสัตว์น้ำได้กิน อุดมสมบูรณ์ไง มันง่ายไง เขาก็มีกินอยู่แล้ว เขาไม่ได้คิดทำการค้าขายเท่าไร

จนตอนหลังมาที่ว่ามี การขอเวนคืนพื้นที่เกษตรกรรมเข้าไปเนี่ย ทุกคนก็กลับมาทำประมงเต็มที ก็เพราะว่าเขาบอกว่าที่เขาเสนอเนอะ ถ้ายอมคืนพื้นที่เกษตรกรรมให้ คืนให้กลับมาอยู่ตรงเนี่ย เขาก็จะไม่เอา ก็อยู่แบบวิถีคุณไป ไม่เอา คนก็เชื่อ ก็กลับมาเอาเงินที่ได้จากการเวนคืนไปนะ ก็มาต่อเรือทำประมงทำอะไร ก็เกือบร้อยนะ หมู่บ้านเนี่ย แล้วอยู่มากอีกพักใหญ่เขามาขอคืนอีก เนี่ยก็คืออาชีพมันก็เปลี่ยนละ” (ครูจำ, 2561)

ด้วยแต่เดิมชุมชนมีความเป็นอยู่แบบแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความถ้อยทีถ้อยอาศัย ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในการลงแรงเพื่อปฏิบัติกิจในแต่ละฤดู ในอุตสาหกรรมเกษตรสมัยก่อนได้มุ่งเน้นไปที่การทำกินเพื่อความเป็นอยู่ในแต่ละวันจนพัฒนาไปสู่ความต้องการจากภายนอก จึงทำให้เกษตรกรต้องเพิ่มการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการและนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเพื่อความมั่นคงในด้านความเป็นอยู่

“แตกต่างใหม่ คือสมัยก่อนเขามีความเชื่อ บวกกับการลงมือปฏิบัติ แต่ตอนนี้ลงมือปฏิบัติ แต่ยังมีความเชื่อ เลยไปแก้เอาเอง คือความเชื่อ ความศรัทธา มันไม่ค่อยมี” (รัฐไท, 2561)

“พวกเด็ก ๆ เดี่ยวนี้มันโต รุ่นไอ้เจ้าปัดเนี้ยละ เขาเรียกกลุ่มไข่เค็ม แปรรูปไข่เค็มนะ คิดว่าจะให้เด็กนะมันมาทำไข่เค็ม แต่เราลืมนึกไปว่าเราไม่มีวัตถุดิบ นี้ออกเปล่า มันจะเดินได้ไหมนะ มันไม่ใช่หรอก เพราะฉะนั้น อย่าไปทำ พอทำไปแล้วอย่างหนึ่ง ปรากฏว่ามันขายได้ แต่ไม่มีวัตถุดิบ ยาก ในที่สุดก็ไม่ได้ทำเนี่ย ล้มเหลว กลุ่มไข่เค็ม ล้มเหลว” (มานพ, 2561)

ผู้มีอำนาจที่ต้องการพัฒนาประเทศให้เข้าไปสู่ระบบทุนอย่างเต็มตัว จึงผลักดันโครงการระดับใหญ่ให้เข้าไปอยู่ในส่วนพื้นที่ชุมชนแต่ละแห่งของภาคตะวันออก การมาถึงของท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสั่นคลอนในบริบทการเป็นชุมชนท้องถิ่น สิ่งที่รัฐมองว่าเป็นการนำความเจริญเข้าสู่ประเทศแต่ประชาชนบางส่วนต้องจำยอมในการถูกเบียดขับให้กลายเป็นคนชายขอบ สิ่งนี้ทำให้เกิดการรวมตัวของคนบางกลุ่มในชุมชนเพื่อต่อกรกับอำนาจที่ถูกท้าทายโดยบริบทที่มีความเป็นสากล โดยผู้มีอำนาจพยายามใช้วิธีทางในการให้ชุมชนยอมจำนนเพื่อสมนาพาครในสิ่งที่ต้องการให้เป็นชุมชนจึงลุกขึ้นและสถาปนาวีธีการในการต่อต้านด้วยการรวมกันและพัฒนาพื้นที่ด้วยตนเองให้ไม่เป็นอย่างที่รัฐกล่าวหา การเบียดขับความรู้ของผู้มีอำนาจพยายามที่จัดระเบียบความรู้ขึ้นมาใหม่ในการยึดครอง ครอบงำ และสร้างความศิวิไลซ์ให้อัตลักษณ์ของพื้นที่ การที่เป้าหมายการดำเนินชีวิตในแบบดั้งเดิมได้แปรเปลี่ยนไป ทำให้ผู้มีอำนาจเกิดความรู้สึกขาดบางสิ่งที่กำหนดว่าทันสมัย

“ก็ยุคชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นละ ยุคนั้นละชาติชายมาบวม ให้เงินเพื่อนั้นละ ทุกคนมา ก็ชาติชายเล่าให้ฟังว่า เอาเงินเข้ามาซื้อที่เวนคืนนะ มันคุณไม่ก็เท่าของท่าเรือที่มันขึ้นไม่ได้เลย อย่างเช่นท้องนาเนี่ยเคยซื้อขายไร่ละแสนนะ ถือว่าแพง แต่ท่านยุคชาติชายมากลับกลายเป็นหลักแสน กลายเป็นไร่ละ 3 ล้าน อย่างเนี้ยมันเป็นอะไรที่ล่อตาล่อใจคนมากเลย มันไม่รู้ก็ 10 เท่าของมูลค่า มันเพิ่มขึ้นมหาศาลเลย คนก็เลยต้องขาย เพื่อเอาเงินไปทำอย่างอื่นแทนเนี่ยะ นั่นคือยุคท่านชาติชายมา” (ครูจำ, 2561)

“มันก็เปลี่ยนไปเยอะนะ ตั้งแต่ท่าเรือลงมาเวนครินนะ มันก็เปลี่ยนสภาพว่าบุคลากรเราแต่ก่อนนี้ก็อยู่หลายร้อยครอบครัว ตอนนี่ที่เหลือที่ที่จริง ๆ นะ ที่มีโฉนดหรือมีพื้นที่อยู่ในเนี่ย คนดั้งเดิมนะ เหลือคงไม่เกิน 30 หลังคาเรือนนะ 30 – 40 หลังคาเรือน เฉพาะในแหลมนี้แหละ ถ้าเลยไปทางบ้านผม มันยังเหลืออีกประมาณ 24 หลังคาเรือน เพราะมันเขตแค่ ปตท. เวนคริน ก็ยังเหลือหลายหลังคาเดี๋ยวนี้ส่วนมากคนต่างด้าว ต่าง เขาเรียกว่าหมู่บ้านนานาชาติ” (ชาญ, 2561)

“จนมาตอน อพท. เข้ามา ก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่างนะครับ ก็เห็นจุดเด่นของเราเนี่ยมันเริ่มชัดขึ้นทีละอย่าง ๆ แล้วก็มิติด้าเข้ามา เข้ามาให้การสนับสนุน เขามาแนะนำ ก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น มีสวนอย่างสวนมังคุด สวนปกติคือทำกันปกติ แต่ว่ามันก็ไม่ได้ทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเนอะ พอมันมีท่องเที่ยวก็มีเชื่อมโยงกันจนปัจจุบันเนี่ย วัตถุประสงค์ก็เริ่มมีขึ้น” (กระแสน, 2561)

การเข้ามาของรถไฟหรือควายเหล็กเป็นสิ่งสร้างและจัดระเบียบสรรพสิ่งชุดความรู้ใหม่ในชุมชน การรวมกลุ่มกันเพื่อตอบสนองการทำมาหากินแบบเดิมถูกแปรเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น ด้วยเหตุนี้หลักในการยึดที่ใช้เป็นปรัชญาชีวิตทำให้แปรเปลี่ยนไปเป็นวัตถุนิยมตามความทันสมัย ข้ามแนวความคิดในการบริหารแบบดั้งเดิมไปสู่การบริหารจัดการด้วยตนเองตอกย้ำความรู้แบบต่อเนื่อง เป็นการมองหารอยแยกทางการบริหารจัดการที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ผู้คนหลงใหลจนทำซ้ำๆกันมาและถูกกล่าวอ้างเป็นธรรมเนียมปฏิบัติตามแนวจารีต แสดงให้เห็นถึงการที่ชุดความรู้เดิมต้องหลบให้แก่ความเป็นสากลที่เบียดขับชุดความรู้และลดทอนการจัดการชุมชนแบบดั้งเดิมตามเจตจำนงของผู้มีอำนาจ

“ควายตัวสุดท้ายขายออกไป แล้วก็มิติด้าเข้ามาแทนที่เมื่อประมาณพลเอกชาติชายมั่ง ประมาณนั้นมั่ง ประมาณนั้นละ ก็จำได้คร่าว ๆ นะ น่าจะ 27 หรืออะไรเนี่ย แล้วก็เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ สมัยก่อนนี่ไม่มีไฟฟ้า แล้วก็ต่อ ๆ มาก็มีไฟฟ้า ก็เลยตัดทางตรงออกไปถนนแม่พิมพ์นะ ถนนสุนทรภู่ นะ เมื่อก่อนก็มันเป็นเหมือน

หมู่บ้านปิด ไม่เป็นที่รู้จัก ก็ไม่รู้จักมาจนลงอายุมากแล้วนะ ก็มาทำงานพัฒนา ก็เลยเป็นที่รู้จัก เมื่อก่อนนี่มีคนรู้จัก” (มานพ, 2561)

“แต่สมัยปัจจุบันนี้ อยากปลูกตรงนาที่ถมนาปลูก อยากปลูกในป่า ยาง ไม่มีที่ที่ต้องปลูก เอายางออก แล้วก็หาแหล่งน้ำที่หลัง ก็คือการแก้ปัญหาที่ไปทุกปี ๆ แต่สมัยก่อนเขาปลูกปุ๋ยไม่ต้องแก้ปัญหาเลย เขารู้เลยว่าทุเรียนมันเหมาะกับตรงนี้ บางทีมีพื้นที่อยู่ 10 ไร่ แต่ไม่ได้ปลูกเต็ม 10 ไร่ นะ ปลูกแค่พอเหมาะก็รอด” (รัฐไท, 2561)

“ถ้ามมมองตรงนี้แทบไม่มีเลย เพราะผู้บริหารเนี่ยมีวิสัยทัศน์ มันอยู่ที่ตัวผู้บริหาร ผู้บริหารเก่าเนี่ยท่านอยู่ 18 ปี นั้นท่านเดินเข้าชุมชน ทุก ๆ วัน แต่ผู้บริหารคนใหม่ อันนี้พูดได้นะ ไม่เอาชุมชน เป็นคนที่ทำตัวเหนือชาวบ้าน ก็ค่อนข้างแย่ ไม่มีส่วนส่งเสริมในเรื่องของชุมชนเลย ไม่เอาเลย ก็คือทำงานเพื่อตำแหน่งตัวเองอย่างเดียว แล้วก็ไม่ได้ถูกกับชาวบ้าน ก็ถูกชาวบ้านขับไล่ ชาวบ้านยกกลุ่มไปขับไล่ให้ออกจากพื้นที่ เพราะว่าท่านไม่เอาด้วยทุกอย่างเลย ท่านมาทำงานแบบว่าสั่งให้ข้ามาบริหาร ข้าบริหารอย่างเดียว ข้าไม่สนใจใครทั้งนั้น ค่อนข้างลำบาก” (ครูจำ, 2561)

เห็นได้ว่าการที่ผู้มีอำนาจมิได้ขาดเจตจำนงแต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการที่มีความก้าวหน้าของยุคสมัย โดยผลิตความก้าวหน้าให้เป็นวัฒนธรรมผ่านการใช้อำนาจอย่างเป็นระเบียบแบบแผน การที่ก้าวไปสู่ความทันสมัยของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการเปลี่ยนผ่านทางความคิด การใช้เทคโนโลยี และการใช้งบประมาณ ทำให้ต้องเกิดการจัดระเบียบสังคมเพื่อเป็นมาตรฐานที่ปฏิบัติตามกฎแบบสากลนิยม (นภาพรณัฏ ะหวานนท์, 2543) การบริหารจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อตอบสนองการทำมาหากินเพียงเพื่อความอยู่รอดในชีวิต จึงไม่อาจเพียงพอทำให้ชุมชนต้องวิวัฒนาการไปสู่ความผสมผสานกับสังคมปัจจุบันมากขึ้น มีการเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่นให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีฐานกิจกรรมเพื่อเรียนรู้และสามารถนำไปประกอบอาชีพตอบสนองความเป็นจริงของคำว่า “การศึกษาดูงาน” จึงทำให้การเป็นยุคสมัยใหม่ที่มุ่งเข้ามาสู่ชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นระบบจนธรรมชาตินิยมปฏิบัติแบบเดิมค่อยๆถูกกลดเลือนไป

3.1.5 การขับเคลื่อนระหว่างวาทกรรมการจัดการตนเองของชุมชนดั้งเดิมกับวาทกรรมการจัดการตนเองของชุมชนทันสมัย

การขับเคลื่อนระหว่างวาทกรรมการบริหารจัดการจัดการชุมชนดั้งเดิมกับวาทกรรมการบริหารจัดการจัดการชุมชนทันสมัยเป็นการที่ผู้วิจัยใช้วงศาคณาจารย์เพื่อเผยแพร่และเบื้องหลังวาทกรรมทั้งหลายที่ต่อกรขับเคลื่อนช่วงชิงความสำคัญของชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจในรูปของชุดความรู้ในการบริหารจัดการจัดการชุมชนต่างรูปแบบ ชุดความรู้ในระบบที่เป็นความอ่อนต่อทางความสำคัญนำไปสู่ความหมายที่ค่อยๆ จางหายไปจากพื้นฐานชุมชน การมีปฏิสัมพันธ์แบบใหม่กับชุมชนและกลุ่มคนสามารถที่ทดแทนการมีปฏิสัมพันธ์แบบดั้งเดิมในรูปแบบที่มองผ่านวาทกรรม ทำให้เห็นแนวปฏิบัติการในการใช้อำนาจต่อการบริหารจัดการจัดการชุมชนที่ทันสมัย

“ใช้ครับในตัว สมมติว่าเขาปลูกทุเรียนเนี่ย ก็ต้องเชื่อก่อนว่าทุเรียนมันอยู่ต้องแหล่งเสด็จน้ำ น้ำไม่ขัง ต้องอยู่ที่มีน้ำพอเพียง แต่สมัยปัจจุบันนี้ อยากปลูกตรงนาก็ถมนาปลูก อยากปลูกในป่ายาง ไม่มีที่ก็ต้องปลูก เอายางออก แล้วก็หาแหล่งน้ำที่หลัง ก็คือการแก้ปัญหาที่ไปทุกปี ๆ แต่สมัยก่อนเขาปลูกปุ๊บไม่ต้องแก้ปัญหาเลย เขารู้เลยว่าทุเรียนมันเหมาะกับตรงนี้ บางทีมีพื้นที่อยู่ 10 ไร่ แต่ไม่ได้ปลูกเต็ม 10 ไร่นะ ปลูกแค่พอเหมาะก็รอด” (รัฐไท, 2561)

“ในพื้นที่ แล้วก็มีวิธีการทำมันยุ่งยาก มันขนมึง ก็ทุบ ก็ตอก มีการตำ มีการใช้ครกโบราณนะ ครกไม้หวาย อย่างรูปนั้นละนะ ก็มาตำแล้วตัก คือทำแบบเก่า ๆ เราไม่ได้ไปใช้เครื่องจักร เราไม่เอา เราเอาแบบเดิม ๆ ของวิถีชีวิต หลายอย่างนี้ เนียนนะ มันก็เป็น story เรื่องเล่า” (สายชล, 2561)

การสร้างอุปสรรคที่กีดกันกับระบบการบริหารจัดการชุมชนแบบจารีตในทางปฏิสัมพันธ์มีความชัดเจนอย่างยิ่งระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ในการแทรกแซงของรัฐนำสู่การครอบงำลงไปยังชุมชนส่งผ่านกลุ่มคนที่มีชุดความรู้ในตัวจากประสบการณ์ มีการพึ่งพาชุดความรู้ดั้งเดิมในชุมชนที่เป็นไปอย่างราบรื่นผ่านการปะทะกับความรู้ที่มีการสร้างและผลิตใหม่อยู่เสมอ เมื่อชุมชนมีการบริหารจัดการที่ทันสมัยและใช้อำนาจปฏิบัติการเข้าครอบงำคนในสังคมมีความแยบยลมากขึ้น การใช้ความรู้เชิงประจักษ์ในวิถีชีวิตที่มีความหลากหลายได้ถูกช่วงชิงด้วยอำนาจวาทกรรมของยุคสมัยใหม่

“เพราะว่าประวัติศาสตร์ทั้งหมด คนรุ่นนี้พวกนี้ผมว่าเขาโตมากับวัด โรงเรียนเขาก็โตมากับโรงเรียน แล้วคนที่นี่ส่วนใหญ่จบจากโรงเรียนที่นี่ แล้วที่วัดก็คือบวชเรียนก็บวชเรียนกันที่นี่ มันก็ทำให้มีความผูกพัน ส่วนวัดเองก็เป็นรากเหง้าของกระแสบน เพราะว่าถ้าสืบค้นขึ้นไปตั้งแต่ปี 2138 400 กว่าปีเนอะที่เริ่มตั้งวัดนะ นึกถึงเมื่อ 400 กว่าปีนะ ผมว่าความผูกพันมันเยอะ แล้วคุณค่าทางวัฒนธรรมนะ มันน่าจะเยอะอยู่ในใจของหลาย ๆ คน” (กระแสบน, 2561)

ความแยบยลของอำนาจที่กระทำผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นการขุดุดมการณ์ดั้งเดิมที่ทำให้ชุมชนตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าเป็นของดี ขณะที่ชุมชนพยายามช่วงชิงต่อนิยามการใช้เทคโนโลยีตัวตนแบบชาวบ้านในการจัดการทำมาหากิน โดยใช้ภูมิปัญญาในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การประดิษฐ์วาวไม่ไฟสำหรับใช้ไล่นกในสวนผลไม้ การวางฤดูของผลไม้แต่ละชนิดเพื่อหมุนเวียนในการจำหน่าย การแปรรูปพืชผลไม้เพื่อยืดอายุและจำหน่ายในตลาด เป็นต้น ความแยบยลของการช่วงชิงในอดีตทำให้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เรียกว่าการเป็น “แหล่งเรียนรู้” แพร่กระจายเข้าสู่ระบบการทำมาหากินทางการเกษตร โดยใช้มิติการเกษตรที่ชุมชนปฏิบัติอยู่เป็นกิจวัตรประจำวันในอีกมุมหนึ่งก็รับเอาค่านิยมการศึกษาดูงานจากภายนอกเป็นอาชีพเสริมและสถาปนาวาทกรรมขึ้นมาใหม่ว่า “รายได้เสริม” เพื่อสนับสนุนให้เพิ่มรายได้แก่เกษตรกรตามแนวคิดที่ครอบงำของผู้มีอำนาจ

“ก็ดีครับ เป็นการยกระดับการท่องเที่ยวขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง คือที่นี้นะผมบอกตรง ๆ ว่าเราไม่ได้เหมาะกับการบริการ การบริการคือไม่ใช่อันนี้ รับแขก แขกไปใครมาเนี่ย คือไม่ได้เปิด เราเปิดตั้งแต่ปี 55 ท่องเที่ยว แต่สมาชิกผมก็ใครมาก็วิ่งไปดูหลังบ้านหมด คือไม่เหมาะแก่การรับแขก แต่ที่นี้ถ้าเราไม่ทำวิธีนี้ ก็แก้ไขปัญหาผลไม้ไม่ได้ งั้นก็ค่อยคืนสมาชิก ตอนนี้หลังจากที่นำร่องเที่ยวไปนะครับ ก็ทุกคนเปิดรับ สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ สามารถมายกมือไหว้ได้ สามารถพาไปเที่ยวได้ บรรยายได้ ก็เป็นความภูมิใจอีกระดับหนึ่งครับ เขาเรียกว่ายกขั้นการท่องเที่ยวให้กับชุมชนเราได้” (รัฐไท, 2561)

“วันหนึ่งนั่งล้อมวงกินเหล้ากัน ก็เลยเอาทุเรียนที่ว่าเนี่ย มันไม่ได้เสียทั้งลูก มันเป็นพลู ๆ ไอ้พลูดีมันก็มีนะ ลองเอาไปทอด แล้วลองเอามาแกล้มเหล้าดูนะ ปรากฏว่ามันอร่อย ขนาดมันยังไม่แก่เต็มที่ มันอร่อยนะ มันก็กลายเป็นทุเรียนทอดมาทุกวันนี้ ก็เลยมีกลุ่มแปรรูปผลผลิตนะเห็นไหม” (มานพ, 2561)

“ดังนั้น ผมก็เลยคิดว่าเดี่ยวเราคงเอามาทำให้นักท่องเที่ยวกินดีกว่า ดัดแปลงกัน เอามาทอดบ้างอะไรบ้าง ก็มันอร่อย ก็เลยเอามาเป็นกิจกรรมเอาไปโกงกางที่คุณไปเที่ยว ไปชม กันนะ เอามาให้คุณกินที่หนึ่ง โดยวิธีการเรียนรู้คือเราจะรู้เด็ดไปไหน ไปไหนไม่เด็ดอะไรเนี่ย ก็เป็นวิธีการเรียนรู้ไปในตัวนะ เด็ดแล้วก็เอามาทำกินกัน แล้วทางนี้ก็เตรียมอุปกรณ์กันเอาไว้ ก็เด็ดแล้วก็เอามาล้าง มาจิ้มกินกันไปเอง คุณเด็ดเอง กินเอง ทำเอง อะไรเนี่ยมันก็เป็นกิจกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ” (สายชล, 2561)

3.1.6 ความแยบยลของปฏิบัติการความรู้ทันสมัยต่อวงศัวงความรู้แบบดั้งเดิม

การสร้างขึ้นของความรู้การบริหารจัดการชุมชนแบบจารีตในชุมชน มีการผลิตใหม่โดยใช้วงศัวงแบบบูรณาการความรู้เพื่อนำไปสู่การสันคลอนศาสตร์ที่ทันสมัยบางสิ่งที่ไม่อาจบูรณาการความรู้ต่อไป จึงทำให้เกิดช่องโหว่ที่กลายเป็นจุดอ่อนและตกอยู่ภายใต้วาทกรรมการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองโบราณแบบสุดโต่ง ทำให้ยุคสมัยของคนในชุมชนที่เชื่อในจารีตพิธีกรรมมีการปรับเปลี่ยนที่เข้าจนบางชุดความรู้ในการบริหารจัดการชุมชนเข้าสู่ความคับขัน เป็นความแยบยลให้เกิดชนวนของชุดความรู้ที่สามารถโจมตีได้ง่ายและสร้างภาวะภายใต้เจตจำนงในการบริหารจัดการภายในชุมชนโดยอาศัยความรู้เหนือธรรมชาติ จึงทำให้ชุดความรู้เกิดขึ้นสำหรับการรับรู้ในความเป็นจริงที่มีผลต่อส่วนรวมอย่างเข้มแข็งเพราะเป็นการที่ใช้ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมเสริมและต่อยอดความรู้อย่างต่อเนื่อง

“ตอนนี้ปี 61 ที่ลองทำกัน ผมทำตลาดของที่อปชูปเปอร์มาร์เก็ตมา 3 ปีแล้วครับ 3 ปีนี้ย่างเข้าปีที่ 4 ปรากฏว่าปีนี้ไปนำเสนอ คือมีสมาชิกเข้าใหม่มา ปีนี้ยอดคนที่เข้ามานะ 30 ราย รายละ 50 ไร่ รายละ 100 ไร่ รายละ 90 ไร่ รายละ 10 ไร่ 7 ไร่ 5 ไร่ แล้วแต่ แต่

บวก ลบ คูณ หาร กันแล้ว ประมาณการสูงมาก ถึงอย่างมั่งคุดโดยเฉลี่ยชั้นกลางนะ 300 ตัน ซึ่งท็อปเปิดทุกสาขา พี่ผลเปิดรับโดยไม่อันครีบ แต่เราต้องทำคุณภาพมาตรฐานอย่างที่เราว่านะ” (รัฐไท, 2561)

“ในหมู่บ้านนี้เปลี่ยนแปลงไม่ได้ สิ่งปลูกสร้างมันก็คือใหม่หมดเลย แต่ว่าสิ่งปลูกสร้าง หรือว่าสิ่งที่ทำให้กระทบชุมชน คือการขยายโรงงาน ขยายอุตสาหกรรม ขยายโรงกลั่น เนี่ย มันเบียดเข้ามาในชุมชนเรื่อย ๆ เบียดเข้ามา ๆ จนทำให้แบบมันเป็นที่เปลี่ยนแปลงในชุมชนสูง ถูกล้อมรอบไว้หมดละ” (ครูจำ, 2561)

การเปลี่ยนแปลงบริบททางด้านเทคโนโลยีทางความรู้ที่เน้นไปทางการบริหารจัดการชุมชนในแหล่งเรียนรู้ด้านการทำมาหากิน ความเชื่อต่อตรงจุดนี้แสดงให้เห็นว่าชุดความรู้การบริหารจัดการชุมชนแบบใช้พื้นฐานความเชื่อไม่สามารถเข้ากันได้กับกิจกรรมในความเป็นยุคสมัยใหม่ จึงนำไปสู่การที่ต้องปรับปรุงชุดความรู้แบบจารีตที่เริ่มตั้งแต่อุดมการณ์ของคนในชุมชนไปจนถึงการปรับทิศทางของการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนให้เข้ากับยุคสมัยใหม่

“ไอ้โรงงานบางกอกนะ มันอยู่ป่าไผ่ เดี่ยวลองปลูกไปในสวนบ้าง เพื่อมันจะ ก็ไม่ต้องไปเก็บ ทีนี้ไอ้ที่โรงงานบางกอกนั้นมันหมดไปแล้ว ก็ทำหมดเลย ก็เหลือที่ผมปลูกก็เหลือพอจะทำอาหารได้อันนี้” (กระแสน, 2561)

3.1.7 การสร้างความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนให้คนเชื่อว่าเป็นความรู้ที่มีมาตรฐาน

การสร้างให้เกิดความเชื่อว่าชุดความรู้มีความเป็นมาตรฐานที่ซึ่งนับเป็นความไม่ปกติจากเรื่องราวของการบริหารจัดการด้านการทำมาหากินในชุมชน การมุ่งเน้นไปที่ตัววัตถุเพื่อนำมาใช้วัดชุดความรู้กับชุมชนเพื่อหากล้าความรู้โบราณ เป็นสิ่งที่ทำให้บางชุดความรู้ที่เลือนหายไปจากความทรงจำ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้อย่างแยบยลให้ชุมชนเชื่อไปว่าเป็นศาสตร์ และนำสิ่งนั้นไปเบียดขับชุดความรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนแบบดั้งเดิมด้วยการสร้างความเชื่อเพื่อปรับตัวไปตามสถาบันที่ใช้ในการผลิตชุดความรู้ เมื่อเกิดการปะทะกันระหว่างชุดความรู้แบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ทำให้เป็นการปรับตัวผ่าน

กรรมวิธีที่เรียกว่า “ลองดู” ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติไปอย่างซ้ำๆ ที่เป็นในลักษณะไม่รีบร้อนนำไปสู่ความแตกแยกทางอุดมการณ์

“พอมาเป็นศูนย์เรียนรู้ก็มาพัฒนาเป็นวิสาหกิจ วิสาหกิจก็ไปดูกระบวนการรู้ตั้งแต่การผลิต ผลิตตั้งแต่ที่เขาทำกันมาทั้ง Gap GAP นะ เข้าสู่พัฒนาการเป็นออร์แกนิก เพราะฉะนั้นการพัฒนาการผลิตแบบออร์แกนิกก็ต้องมีมาตรฐาน ถ้ามาตรฐานแบบสากลตอนนี้ที่ทำก็เป็นมาตรฐาน Thailand เพื่อให้ยอมรับทั่วไป แล้วก็มาตรฐานท้องถิ่นก็คือ PGS ที่ผมดูแลอยู่ครับ” (รัฐไท, 2561)

“มันก็หน่วยงานก็ช่วยเหลืออะ ช่วยแนะนำว่าทำโฮมสเตย์มันก็ต้องให้มีระเบียบเรียบร้อย ให้มันมีตุ๋ยา ให้มันมีทำความสะอาดห้องน้ำอะไร มันก็คือเขาก็ต้องมาให้ความรู้กับชุมชน ชุมชนบางที่มันก็บ้านเกินไปเนอะ เขาก็อยู่แบบบ้าน ๆ แล้วพอเรามาทำตรงนี้ปั๊บ ก็เหมือนเราได้จัดระบบระเบียบบ้านของเราให้มันสะอาดขึ้น แล้วมันก็พาไปดูงานบ้าง แล้วก็มาอบรมอะไรอย่างเนี้ย มันก็มีการมาสอน มีการมา test เอาคนมาเที่ยว แล้วก็ให้คนที่มาเที่ยวเนี้ยลอง comment ดูอะไรอย่างเนี้ย มันก็เลยเหมือนว่าเราก็เอาความรู้มาปรับปรุงบ้านของเราอะไรเนี้ย” (สายชล, 2561)

“จนตอนนั้นสมัย ผอ.เปิ้ล นะครับ ผอ.อพท. 3 เนี่ยนะครับ ลงมาก่อน มาดูพื้นที่นั่นก่อน แล้วก็ได้อาตีต้าลงมา ซึ่งวิธีการให้ความรู้เราจะจัดการอะไรยังไง ตอนนี้น้ำมันก็ถึงได้เป็นรูปร่างขึ้นครับ” (กระแสน, 2561)

สิ่งนี้เห็นได้จากที่กลุ่มคนสูงอายุในชุมชนมีรูปแบบการใช้ชีวิตเป็นไปในทิศทางหนึ่งและกลุ่มคนที่อยู่ในวัยรุ่นจะเห็นไปอีกในทิศทางหนึ่ง อาจเกิดความระมัดระวังในชุดความรู้สมัยใหม่ของผู้สูงอายุ แต่คนรุ่นใหม่จะเกิดการเชื่อในทันทีต่อชุดความรู้ที่ได้รับและมีการส่งต่อการผลิตชุดความรู้ไปตามกระแส ทำให้คนมองว่าชุดความรู้เก่ามุ่งเน้นไปที่การอนุรักษ์ความเป็นจารีตโดยที่ไม่สามารถต่อสู้กับชุดความรู้แบบยุคสมัยใหม่ได้ การตีความหมายในชุดความรู้แบบจารีตอุดมไปด้วยเป้าหมายในการบริหารจัดการชุมชนเพื่อความพออยู่พอกิน แต่ในชุดความรู้สมัยใหม่อุดมไปด้วยกระบวนการปฏิบัติที่

มุ่งเน้นในการสร้างสรรค์สิ่งให้เกิดรูปธรรมสามารถจับต้องได้และมีรูปแบบที่เป็นมาตรฐานตามสากล ทำให้ความรู้แบบจารีตถูกลดระดับมาตรฐานที่สถาปนาขึ้นกันเองลงมา โดยมุ่งเน้นไปที่ความหมายจากการตีความการปฏิบัติ ทำให้มาตรฐานชุดความรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนเพื่อทำมาหากินแบบยุคสมัยใหม่สูงกว่ายุคสมัยจารีต

“วันหนึ่งก็มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ละเขามา แล้ว เขาก็บอกว่า “ไหนลื้อมวงคุยกันเนี่ย ไหนลองพูดให้ฟังสิว่า ถ้ามีคนมาเที่ยวเนี่ย ถ้ามีคนมาดูงานนะ ไหนลองเล่าให้ฟังสิว่าลุงไปทำอะไรมาบ้าง” เราก็พูดตามเรื่องของเราละ เขาฟังเราพักใหญ่ เขาบอกว่า “ถ้ามีคนมาดูงาน หรือมาท่องเที่ยวละ ให้ลุงพูดแบบนี้ ใช้ภาษาถิ่น ใช้ไอ้ตัวเป็นตัวเองนะ ไม่ต้องไปเอาอะไรมาใช้” เขาบอกมาเนี่ย ก็เลยเชื่อมั่นอย่างนั้น นั้นละก็ทำได้ อาจารย์เขาบอกเนี่ยทำแบบนี้ละ ให้เอานำเรื่องราวต่าง ๆ ที่เราทำนะ มาเล่าให้เขาฟัง เล่าให้เขาฟัง ได้ทำแบบนี้ เรื่องนี้ทำแบบนี้ เหมือนที่หนูเล่า ถ้ามเมื่อกั๊นนะ ก็เป็นอันว่าเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันประมาณนั้น” (มานพ, 2561)

3.1.8 การไม่แยแสเสียงของคนชายขอบ

การที่ไม่ให้ความสำคัญต่อเสียงของคนชายขอบด้วยชุดความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นภายในชุมชนแต่ในทางปฏิบัติของบุคคลย่อมมีอุปสรรค การบริหารจัดการชุมชนในบางครั้งมีความหยาบแข็งมากเกินไปจนไม่สามารถจัดการเพื่อให้เกิดความสำคัญเหล่านั้นแก่ทุกคนได้ ในกลุ่มคนที่ถูกจำกัดการมีเสียงจะเป็นในประเภทที่อ่อนด้อยกว่า เช่น สตรี เด็ก และคนชรา ซึ่งในความเป็นจริงกลุ่มที่มีอำนาจในการออกเสียงของชุมชนจะเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในวัยฉกรรณ เจ้าหน้าที่รัฐ พ่อค้า และพระภิกษุ ในการบริหารจัดการชุมชนเป็นการสร้างให้เกิดกลุ่มคนที่จะใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งด้อยค่าให้ดีขึ้น จึงไม่แปลกใจที่ผู้มีสิทธิ์มีเสียงหรือมีอำนาจในยุคสมัยก่อนจะไม่ลงมือทำด้วยตนเอง หากแต่จะพยายามออกไปสู่โลกภายนอกในการเก็บเกี่ยวประสบการณ์ความรู้เพื่อเปิดโลกทัศน์ให้กว้างในการรับรู้สิ่งใหม่ โดยจะนำชุดความรู้สมัยใหม่ที่ได้กลับมาพัฒนาชุมชนและพัฒนาชุดความรู้อื่นเพื่อตอบสนองในด้านการทำมาหากินมากขึ้น

“อย่างเช่นท้องถิ่นเคยซื้อขายไร่ละแสนนะ ถือว่าแพง แต่ท่านยุคชาติชายมา กลับกลายเป็นหลักแสน กลายเป็นไร่ละ 3 ล้าน อย่างเนี้ยมันเป็นเรื่องที่ล่อตาล่อใจคนมากเลย มันไม่รู้ก็ 10 เท่าของมูลค่า มันเพิ่มขึ้นมหาศาลเลย คนก็เลยต้องขาย เพื่อเอาเงินไปทำอย่างอื่นแทนเนื่อะ นั่นคือยุคท่านชาติชายมา” (ครูจำ, 2561)

“บางทีก็ไปร้องที่ตรงเนี้ย สดง. เขาว่ามันไม่ใช่ของเรา ที่การเวนคืนเนี้ย เทศบาลจะเอางบลงมาพัฒนาตรงเนี้ยมันไม่ได้ มันจะเป็นอย่างนั้น จะทำอะไรก็เห้อ แต่เทศบาลเขาอาจจะทำ ก็ทำได้เป็นบางส่วนละ ไอ้อย่างว่าถนนฝูฟงอะไรเนี้ย ก็มาซ่อมมาแซมเอา ทำอะไรแก้ไขกันไป ไอ้ผมก็ทำอยู่ประจำนะ อย่างเอาลิกมาทำอะไรเนี้ย แต่จะทำให้เป็นเนื้อเป็นน้ำไม่ได้เลย เพราะว่าทำอะไรทำเรื่องก็ต้องเป็นเรื่องอนุมัติ ขนาดเอาเทศบาลมาว่าจะเอามาขุด ขุดตรงโน้นขุดตรงนี้ยังไม่ได้ ต้องทำหนังสือถึงท่าเรือขอใบอนุญาตนะ มันก็ต้องมาทำให้เต็มตัวหน่อย อันนี้เราก็รับทำ ในยามจำเป็นก็หมก ๆ เม็ดเอา เพราะอยู่ที่ว่าคนมันหลายฝักหลายฝ่าย” (ชาญ, 2561)

“ผ่านเฉย ๆ ไม่เคย อย่างเช่นรถทัวร์ไม่เคยแวะเลยสักคันนะ แต่ก่อนนะสัก 30 ปี ที่ผ่านเนี่ยนะ รถทัวร์ที่วิ่งไปหาดแม่พิมพ์ ไปสุนทรภู่ แม่พิมพ์ บ้านเพ เนี่ย วันหนึ่งตั้ง 300 – 400 คันนะ สมัยฤดูผลไม้ นะ ไม่เคยแวะเลยสักคันหนึ่งเนี้ย” (มานพ, 2561)

สิ่งเหล่านี้ทำให้คนมุ่งไปที่เศรษฐกิจมากขึ้นเป็นการสถาปนาอำนาจของตัวเงินให้ครอบงำความคิดของชุมชน โดยการบริหารจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้จึงพัฒนาไปสู่การมุ่งที่จะทำอย่างไรให้สามารถเกิดรายรับจากการดูงานได้มากขึ้น แต่อีกมุมหนึ่งที่เน้นการสร้างรายรับและกระจายรายได้ไปสู่ภาคส่วนต่างๆส่งผลให้เกิดการหลั่งสีกลุ่มคนที่มีเสียงเล็กน้อย คนชายขอบกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ขาดปัจจัยในการผลิตและยังขาดการรับฟังชุดความรู้ของพวกเขาที่มีอยู่เดิม จะเป็นสิ่งที่คนชายขอบพร้อมที่จะใช้ชุดความรู้ดั้งเดิมพัฒนาเปลี่ยนผ่านไปสู่ยังชุดความรู้ยุคใหม่ เมื่อกลุ่มที่สถาปนาอำนาจจัดทำโครงการในรูปแบบต่างๆคนชายขอบกลุ่มนี้จะมีได้รับเชิญเข้าร่วม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเหตุผลที่กล่าวอ้างถึงว่า “ขนาดชีวิตในส่วนของตนเองยังไม่สามารถจัดการได้ แล้วจะสามารถพัฒนาชุมชนให้ดี

ขึ้นได้อย่างไร” ทำให้ชุดความรู้ของคนชายขอบถูกมองข้ามจนทำให้เกิดความเลือนลางและจางหายไปของชุดความรู้ดังกล่าว

“ผมก็เลยทำอยู่ มันไม่มีคนละนะ ก็เป็นผู้ใหญ่บ้านบางที่ก็ใช้อำนาจบ้าง ก็ลูกน้อง 3 – 5 คนก็ทำกัน ทำโดยที่เขาไม่รู้เรื่องราวทำไปทำไม คือจับตรงโน้นมาแบ่งเป็นระบบ จับตรงนี้มาใส่ อย่างมีจักรสานคนแก่มืออยู่นะ เดี่ยวจะทำให้เป็นระบบละ ให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนเนอะ ใครที่พอจัดการเป็นก็มา” (สายชล,2561)

“แล้วก็ถ้ามีปัญหาว่าคนที่เนี่ยถ่วงความเจริญของประเทศชาติ เนี่ยละคำพูดที่เจ็บปวดมาก อันเนี่ยคือจะต้องเอาให้ได้ เพราะคุณไม่ไปเขาก็พูดเลยถ่วงความเจริญของประเทศชาติ ไม่ได้เห็นแก่ความเจริญของประเทศชาติ ไม่เห็นแก่คนส่วนใหญ่ในประเทศชาติ ประเทศชาติจะไม่ได้คนกลุ่มนี้ละ” (ครูจำ, 2561)

3.2 การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย

3.2.1 การเปลี่ยนแปลงไปสู่อำนาจและโลกทัศน์ใหม่

การหายไปของเป้าหมายการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองแบบดั้งเดิมไม่ได้ทำให้เกิดการเว้นวรรคของชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก ในทางตรงข้ามกลับกลายเป็นการสถาปนาอำนาจและโลกทัศน์ขึ้นในชุมชน เงื่อนไขแห่งความเป็นจริงที่ชุมชนคุ้นชินกับการปกครองแบบสมัยโบราณในฐานะพ่อปกครองลูก (Governmentality) ส่งผลให้ชุมชนคล้อยตามการชักจูงของผู้มีอำนาจให้เปลี่ยนผ่านไปสู่ยุคสมัยใหม่ “เค้าว่าดีเราก็อวดดี” เป็นวาทกรรมที่สืบทอดกันมาในชุมชนที่สนิทสนมกันจนกลายเป็นรูปแบบพวกมากลากไป

“คือนี้ ๆ เราก็อวดดีนะ ที่เรามีคนที่ค่อนข้างจะคร่ำหวอดในวงการที่เขาไปประชุม ไปอะไรบ่อยใช่ไหม เขาไปเอาเก็บเกี่ยวประสบการณ์นะ มาจัดการกับพวกเรานี้ละ เราก็มีเวลาพูดคุยเดือนละ 1 ครั้ง ใจความที่เห็นต่างนะ มันก็จะมาถูกพูดในวันนั้นละ หรือไม่เข้าอกเข้าใจเรื่องนี้ ทำแล้วไม่เห็นรู้เรื่องเลย เขาก็ซักถามได้ เพราะฉะนั้นมันมีเวทีการพูดคุย แล้วก็รู้เลยว่าควรจะต้องแก้แบบไหนอะไรนะครับ มันเปิดโอกาสให้คนที่อยากจะบอกนะว่า เฮ้ยอันเนี่ยไม่ถูกนะ

ทำอย่างเนี้ยไม่ได้นะอะไรอย่างเนี้ยครับ ได้มีเวทีการแลกเปลี่ยน
พูดคุย ก็จัดเป็นทางการไปเลย” (มานพ, 2561)

“ตอนนี้ปี 61 ที่ลองทำกัน ผมทำตลาดของท็อปซูเปอร์มาร์เก็ตมา
3 ปีแล้วครับ 3 ปี ปีนี้เข้าปีที่ 4 ปรากฏว่าปีนี้ไปนำเสนอ คือมี
สมาชิกเข้าใหม่มา ปีนี้ยอดคนที่เข้ามานะ 30 ราย รายละ 50 ไร่
รายละ 100 ไร่ รายละ 90 ไร่ รายละ 10 ไร่ 7 ไร่ 5 ไร่ แล้วแต่ แต่
บวก ลบ คูณ หาร กันแล้ว ประมาณการสูงมาก ถึงอย่างมั่งคุดโดย
เฉลี่ยชั้นกลางนะ 300 ตัน ซึ่งท็อปเปิดทุกสาขา พี่ผลเปิดรับโดยไม่
อันครับ แต่เราต้องทำคุณภาพมาตรฐานอย่างที่เรว่านะ อย่าง
สินค้าที่ผมไปนำเสนออะครับ อย่างมั่งคุดรับประกันกันได้ทุกลูก
อ่อรอย หวาน ไม่เสีย อยู่เก็บมาจากสวนอยู่ 10 – 15 วัน ตั้งอยู่ก็ไม่
เสียหายครับ ข้อดีผมคือกล้ารับประกัน” (รัฐไท, 2561)

โลกทัศน์ในยุคสมัยใหม่ที่มีแนววัตุนิยมมีการบริหารอย่างแข็งขัน หากแต่เป็นเจตจำนงที่ซูด
ความรู้จากภายนอกพยายามแทรกซึมเข้าสู่อารยะธรรมท้องถิ่นแบบน้ำซึม ความพยายามที่ให้ชุมชน
ค่อยๆมีภาคปฏิบัติตลอดเวลาผ่านการฝึกอบรมหรือจัดกิจกรรมตามนโยบายโครงการตามวาทกรรมใน
ยุคสมัย จนไม่รู้วาทกรรมเหล่านั้นใครเป็นต้นฉบับหรือมีเป้าหมายมุ่งไปเพื่อปรับแก้รายละเอียดสิ่ง
ใดในปัญหา

“อยู่ ๆ เขามีการปรับปรุง มั่งคุดนี้มาหลัง ๆ นี้ ก็สวนยายจิมนั่นละ
ยายจิมนั่นเขาก็ขายไอ้เรื่องปรับปรุงมาก่อนผม ประธานเขาเคยว่า
“มีมั่งคุดใหม่” เขาวางขายที่บ้านเขาเลย ถนน “มีก็เอามาให้ ผมจะ
ขายให้” เพราะเมื่อก่อนเขาเคยบอก แล้วผมก็ไม่รู้ ยังไม่รู้เรื่องการ
ทำมั่งคุด เพราะยังเขาเดินอยู่ใช้ใหม่ บางทีก็ประธานมา ผมไปปิดคิว
ของอะไร บริษัทของ EF หรืออะไร” (กระแสน, 2561)

การบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองในยุคสมัยใหม่ที่ถูกรับรองจุดความรู้ในการเน้นพึ่งพา
ตนเองให้รู้จักความพอเพียง เป็นเหมือนย้อนกลับของการดำรงชีวิตในยุคสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับการ
ดำรงชีวิตในยุคดั้งเดิมแบบแนบสนิท การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมีความสำคัญผ่านสื่อหลักที่เรียกว่า
การศึกษาในแต่ละพื้นที่ชุมชน การที่ซูดความรู้พื้นฐานในโรงเรียนที่ทำให้เด็กยุคใหม่อ่านออกเขียนได้

ถูกแทรกซึมและครอบงำ (Hegemony) ไปด้วยฐานคิดในรูปแบบอื่นในลักษณะตัวบทต่างๆ การเปลี่ยนผ่านจากไสยศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์ถูกพิสูจน์และเบียดขับชุดความรู้ดั้งเดิมแบบหักล้างกันไปอย่างสิ้นเชิง สิ่งที่พิสูจน์ด้วยวิทยาศาสตร์ไม่ได้เราจะไม่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีจริงกลายเป็นความรู้ส่วนเกินในชีวิต

“แล้วก็อันนี้ยกตัวอย่างของผมก็ได้ กรณีของผมอยู่ตรงเนี่ย แล้วผมไม่ได้ขายของให้นักท่องเที่ยว เสร็จแล้วมีนะคนเขาก็มาบอกว่า เฮ้ย ถ้าอย่างสมมติว่าเรามีบ้านอยู่ตรงสีลมนะ แล้วก็นอนที่สีลมเนี่ย ถ้าเป็นไปได้ไหมที่สีลมมันเป็นแหล่งย่านธุรกิจนะ คุณให้คนอื่นเขาเช่าทำ แล้วคุณก็ move ตัวเอง ย้ายตัวเองเนี่ย ไปอยู่มุมข้างนอกหน่อย คุณก็ได้ที่กว้างขึ้น นอนสบาย หรือบรรยากาศดี กับตรงเนี่ยคุณให้เขาเป็นย่านแหล่ง ตั้งนั่นนี่คือแหล่งท่องเที่ยว นั่นคือแหล่งทำธุรกิจ ย่านสีลม ดีไหม” (บุญสุข, 2561)

“อ่า นื่องก็เก่ง ผมก็เก่ง นันก็เก่ง เตียวผู้นำเอง ให้มีผู้นำเอง พอนำไปแล้วก็ละไปหมด คือว่ามันไม่เป็นหัวเดียว หางเดียวนะ มันเหมือนไอ้พญานาค 3 หัวไหม มันก็เลยแตกแยก ก็เลยต้องหยุดกันไปหมด ก็ไม่เห็นมีใครเก่งแล้วเวลานี้” (ชาญ, 2561)

พื้นที่ชุมชนในภูมิภาคตะวันออกได้มองถึงการพัฒนารูปแบบคู่ขนานของโลกยุคอุตสาหกรรมในรูปแบบเกษตร ประมง และอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การที่บุตรหลานได้ทำงานโรงงานเป็นสิ่งที่เชิดชูของกลุ่มคนในชุมชนและได้ชักชวนกันมาเรื่อยๆ จึงกลายเป็นความคิดที่ว่าทำโรงงานดีกว่าทำอาชีพเกษตรกรแบบพ่อแม่ในยุคสมัยดั้งเดิม พิธีกรรมที่ว่าด้วยการสร้างความจริงชุดใหม่ผ่านความรู้แนวศาสตร์ในการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองจนเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นเพราะการใช้ชุดความรู้ที่เรียกว่าภูมิปัญญาดั้งเดิมมาผสมผสานกับชุดความรู้สมัยใหม่ โดยที่เป็นการสถาปนาวาทกรรมชุดใหม่ขึ้นผ่านการคัดกรองของผู้พูดที่เป็นไปในเชิงวิชาการ โลกทัศน์การบริหารจัดการชุมชนแบบดั้งเดิมจึงอยู่ในยุคที่อยู่นอกเหนือความเข้าใจของคนในยุคทันสมัย จนกลายเป็นการปะทะเข้ากับโลกทัศน์ใหม่ (Modernity) และชุดวาทกรรมที่ช่วงชิงความรู้ของผู้คนนำไปสู่การแตกหัก (Breaking Point) ของชุดความคิดแบบดั้งเดิม

“ตอนนี้ชักท่องเที่ยวผมไม่ได้เป็น ผมไม่ได้โฆษณาว่าจะนำเอาอะไรมาขาย คือปากต่อปาก แล้วก็ก็มีหน่วยงานที่ช่วยโฆษณา ประชาสัมพันธ์บ้างอะไรบางอย่าง ก็รู้ก็มา ไม่ค่อยได้ออกไปตลาดนอก นะ ไม่ค่อยออกไปนะ ก็รู้ก็มา แบบง่าย ๆ รู้จักปากต่อปากนะ ของดี ก็มานะ ๆ แล้วก็จัดให้เป็นกิจกรรมเป็นที่ดูงาน มันมีฐานเรียนรู้ ทั้งหมดตอนนี้มีประมาณ 8 – 9 ฐาน แล้วไอ้ฐานต่าง ๆ เราก็ใช้ วัตถุประสงค์ของชุมชนนะ เอามาแปรรูป” (สายชล, 2561)

3.2.2 ระบบชุมชนก้าวสู่การจัดการตนเองของชุมชนเพื่อเศรษฐกิจ

การปรากฏตัวขึ้นของการบริหารจัดการชุมชนแบบสมัยใหม่มีเจตจำนงและภาคปฏิบัติการในการสร้างอารยะใหม่ (Modernity) ให้แก่พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก การนำชุดความรู้ภายนอกเข้าไปสู่พื้นที่ชุมชนเป็นการเบียดขับความรู้ดั้งเดิมให้ดูต้อยความสำคัญลง มีการจัดชั้นให้แก่ชุดความรู้ที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการชุมชนให้ความรู้ดั้งเดิมอยู่ในลำดับต้นของสังคม โดยยอมรับให้ชุดความรู้ที่ทันสมัยอันมาจากบริบทของภายนอกไหลลงไปสู่ผู้มีอำนาจในท้องถิ่น ทำให้โครงสร้างตัวบุคคลในการบริหารจัดการชุมชนมีอำนาจเหนือคนธรรมดาสามัญ (Hegemony) ทำให้ชุดความรู้ในการบริหารจัดการชุมชนแบบดั้งเดิมเป็นสิ่งที่ขึ้นกับภาคปฏิบัติการทางวัฒนธรรม โดยไหลกระจายไปตามกลุ่มย่อยเอื้อประโยชน์ให้องค์การทางสังคมได้ผลักดันตนเองให้มีบทบาทขึ้น

“ก็ต้องสร้างแรงจูงใจให้คนในพื้นที่นะ รักหมู่บ้านตัวเอง รักชุมชนตัวเอง ให้มาบริหารจัดการช่วยให้ได้ นี่ก็เสียดตาแทบกระเด็นละ ที่บอกว่าตั้งชมรมขึ้นมา แล้วก็หากคนมาเป็นแนวร่วม ก็ไม่มีใครอยากมาร่วมด้วย นี่ก็ค่อนข้างจะท้อละ” (ครูจำ, 2561)

“ก็ผมไม่ได้ประเมินเนื่อว่าดีขนาดไหน แต่ด้วยความศรัทธานะ ทุกคนเชื่อมั่น เชื่อมั่นว่าทิศทางที่เราทำน่าจะไปได้และมันยั่งยืน คืออย่างสมมติราคาที่ทำเอาไว้เนาะ ถ้าทางทั่วไปเขาลงมาจนถึง (16.37) แต่ของเราราคาไม่ได้ลง ราคาไม่ได้ผันผวนจนเกินไป เพราะราคาระบบต้นทุนแล้วยังอยู่ประมาณนี้ เราเสนอไปก็อยู่ประมาณนี้ แล้วทุกคนที่ศรัทธาว่าเราทำไปไม่ขาดทุนแน่ สอง ทำไปโปรดแน่ เป็นอาชีพหลักอยู่ได้แน่” (รัฐไท, 2561)

“แล้วเวลาทุเรียนใกล้แก่ ก็เรียกเปอร์เซ็นต์ที่ได้เหมือนกับส่งไปจีนนี่ ละ ยังไม่ได้เปอร์เซ็นต์อย่างเนี่ย มันก็จะออกมาเจาะ เจาะออกจาก ลูกทุเรียนเลย หล่นสู่ดิน ขยายพันธุ์ดินได้อย่างเนี่ยนะ ก็สมมติว่า ทุเรียนพันกิโล มันจะทุเรียนหนอนเจาะประมาณ 400 กิโล มันถึง แค่นั้นเลยนะ วิกฤตทั่วทุกสวนเลย ยาก็เอาไม่อยู่ ไม่รู้จะทำไถ่” (มานพ, 2561)

“group แรกเรายังไม่รู้อะไร พอทำเสร็จเราก็บอกเป็นยังงี้บ้าง ขอ คำแนะนำจากเขา เขาก็ให้คำแนะนำเราดิ้นะ เราก็เอามาปรับกันไป เรื่อย ๆ คือทุกคณะที่มานะ พอมาเขาเสร็จปุ๊บเนี่ย พอเขาทำทำว่าดี สวนลุงฟิง หรือจะเป็นที่หาดทราย เราก็จะขอคำแนะนำว่ามันอะไร ตรงไหน ของเราน่าจะเพิ่มเติมตรงไหน หรือบอกพร้อมอะไรตรงไหน น่าจะเพิ่มเติมมันตรงไหนอย่างเนี่ยครับ เพราะว่าเรามองกันเอง เรา อาจจะไม่ค่อยจะรู้ แต่คนที่ข้างนอกเข้ามาเนี่ย เขาจะเห็นดีกว่าเรา ว่าน่าจะเป็นยังงี้ น่าจะทำอะไรเพิ่มอย่างเนี่ยครับ” (กระแสน, 2561)

วิธีวางเป้าหมายของการบริหารจัดการชุมชนให้ยกระดับไปสู่การสอดคล้องเศรษฐกิจ (Economic) คือการเตรียมคนไปสู่การพัฒนาประเทศด้านต่างๆ เป็นวิธีคิดที่คนในยุคดั้งเดิมมิได้มอง เข้าไปเห็นถึงแง่มุมนี้ ซึ่งก็เป็นจริงตามนั้นเพราะชุมชนขาดทักษะในการเข้าถึงโลกภายนอกที่มีความ เป็นศิวิไลซ์ (Modernization) จึงมีระบบการนำพาชุดความรู้ภายนอกเข้าสู่ชุมชนผ่านตัวแทนใน รูปแบบ เจ้าหน้าที่รัฐ ครู หรือผู้ประกอบการท้องถิ่น จนทำให้เกิดความเจริญขึ้นตามลำดับของชุด ความรู้ชนิดนั้น นโยบายเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้แพร่กระจายไปตามชุมชนต่างๆ โดยที่คนส่วนใหญ่ เข้าใจว่าเป็นการดำรงชีวิตให้พอเพียงโดยไม่สนใจโลกภายนอก แต่กลับกันชุมชนที่ให้ความหมายใน นิยามของตนเองว่าเป็นเศรษฐกิจของชุมชนที่มุ่งเน้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตในการพัฒนาพื้นฐาน ชุมชนให้สอดคล้องกับสังคมภายนอก กลับกลายเป็นว่าไปได้ไกลและจัดระเบียบสรรพสิ่งขึ้นใหม่ในโลก ทักษะของผู้นำไปปฏิบัติ

“ถูกต้อง ตั้งแต่ครั้งแรกที่เริ่มทำงานละ ปัญหาคืองบประมาณเราขอ ใครไม่ได้อีกนะ เราต้องพึ่งพาตนเองก่อน พึ่งพาตนเองก่อน

ตลอดเวลา จน ณ ปัจจุบันเนี่ย กระแสว่าเราพึ่งพาใหม่ เราก็ไม่ได้ไป ตีกลองร้องป่าวขอใคร เพียงแต่มีหน่วยงานที่เขาเข้ามาทำ CSR ด้วยนะ แต่ก็มีบ้าง ไม่เยอะไม่มาก ไม่น้อยเท่าไร ก็มีมาทำ CSR กับเรานะ เป็นบางส่วนนะ” (ครูจ๋า, 2561)

“อย่างเช่นไอ้โบคันทรงมาเป็นโบประจำตำบล ที่ตำบลหนองโสน เนี่ย สมัยก่อนเขาเอามามุงหลังคาแบบเนี่ยนะ แล้วมันก็สูญหายไป พอเราเริ่มทำการท่องเที่ยวเนี่ย เราก็อยากรื้อฟื้นไอ้วัฒนธรรมเก่า ๆ ก็เลยมาดัดแปลงเอามาทำเป็นหมวก เป็นภาชนะ อะไรก็ได้ที่มัน อาศัยไปไม้ที่เรามีเนี่ย ไม่ต้องไปหาที่ไหน มันเกิดการอย่างเดียว มัน เกิดเป็นรายได้เนาะ ถ้าเกิดของเรามีอย่างเนี่ย เราก็ไม่ต้องไปเที่ยวซื้อ คือใครมาที่นี้ก็ได้เห็น มันมีที่เดียวในประเทศไทยเราทำแบบเนี่ย มัน ก็เป็นของแปลก ของฝาก” (สายชล, 2561)

แหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนมีความพยายามมุ่งให้เกิดผลในทางภาคปฏิบัติ การอย่างสูงยิ่ง วงศาวิทยาเผยให้เห็นถึงผลสำเร็จของการสถาปนาคุณอำนวยด้านการบริหารจัดการที่สมดุล ระหว่างการกระทำที่หวังผลสำเร็จของชุมชนในกลุ่มผู้มีส่วนอำนาจกับความเจ็บปวดของคนที่ถูกเบียดขับ ออกจากกลุ่ม ซึ่งตัวของพวกเขาเหล่านั้นมีรู้อยู่แล้วได้ถูกกระทำจากระบบการบริหารจัดการชุมชน เห็น ได้ว่าชุดความรู้ดั้งเดิมที่มุ่งเน้นไปที่การทำมาหากินและการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน มีความเป็นตัว บบที่ถูกปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยตลอดเวลา วาทกรรมการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองที่เบียดขับ คนชายขอบเป็นผลมาจากแนวคิดสมัยใหม่ที่ก้าวไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม จึงทำให้สร้างโอกาสให้แก่ อำนาจเกิดขึ้นเพื่อกดขี่ชุดความรู้ดั้งเดิมที่เป็นไปตามระบบของวาทกรรม

“มีครับ มีทุกห้าง ทุกอะไรเลยนะ เขาก็อย่างเขาเข้าห้าง เขาก็เป็น ธุรกิจเนอะ เขาทำหวังเป็นกำไร แต่เรารู้ว่าถ้าเราบวกไว้แล้วเราจะ ได้กำไรก็บาท ซึ่งเงินตรงนั้นมันจะมาเข้ากลุ่ม กลุ่มก็บริหารกิจการ ต่าง ๆ อย่างถ้าทุนสาธารณะนะ ปีนี้ผมก็ลงไปหมื่น ที่ปลูกดอกไม้ ข้างทาง นำพัฒนาข้างทาง” (รัฐไท, 2561)

“คือทริปของเราเนี่ยประมาณครึ่งวันจบครับ คือเส้นทางตรงเนี่ย เพราะเราจะมาถึงที่นี่ เพราะว่าถ้าเลิกเสร็จ เราก็จะให้นั่งซาเล้งไป

ชมวิถีชีวิตชาวบ้าน เราเห็นแบบความเป็นของกระแสนที่ว่าเป็น
 ยังไง แล้วก็เข้าชมสวน แล้วก็นั่งเรือลงมา ก็มาทำ CSR โดยการเก็บ
 ผักตบบ้างนะ เก็บผักตบ เก็บอะไรอย่างเนี่ยครับ แล้วก็พอเที่ยงก็จะ
 มาขึ้นที่สวนลุงพิง แล้วก็นั่งกินข้าวเสร็จ แล้วก็เดินดูสวนอะไร
 ของลุงพิง ก็อย่างนั้นล่ะครับ แล้วก็ที่เหลือเขาก็จะเดินทางไปทีอื่น
 ต่อ” (กระแสน, 2561)

3.2.3 ยุทธศาสตร์จัดการตนเองของชุมชนและความยั่งยืนของความรู้สากล

การจัดการชุมชนด้วยตนเองเป็นการสถาปนาระบอบชุมชน (Self-government) ที่กล่าวอ้าง
 ตามช่วงเวลาของกลุ่มคนในชุมชน เพื่อสร้างกระบวนการถ่ายทอดชุดความรู้ในการกล่าวอ้างเป็นสิ่ง
 สากล การที่ชุมชนมุ่งใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งในการเป็นพื้นที่เรียนรู้และขยายผลต่อไป จนกระทั่งมีกลุ่มคน
 ภายนอกเห็นถึงประโยชน์และก้าวเข้ามาเป็นผู้เรียนรู้ระบบเพื่อนำพากลับไปใช้ในพื้นที่ตนเอง การ
 พยายามสร้างความรู้เท่าทันของระบบการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ชุมชนมองว่าเป็นการบริหารจัดการตาม
 ยุคสมัยใหม่นั้นยาก จึงเป็นสิ่งที่จะต้องพึ่งพาสถานศึกษาในพื้นที่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการถ่ายทอดชุด
 ความรู้สู่กลุ่มคนที่เป็นลูกหลาน สำหรับนำไปถ่ายทอดต่อผู้เป็นพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย จึงเป็นความ
 พยายามของภาคอุตสาหกรรมที่มีความพยายามนำผลึกคิดค้นนวัตกรรมเข้าไปสอดแทรกในโรงเรียนเพื่อ
 หวังที่จะส่งผ่านไปยังผู้ปกครองของเด็กเหล่านั้น

“อันเนี่ยคือชาวบ้านไม่เข้าใจเนี่ยอะ เช่นอากาศดออากาศดำแบบ
 เนี่ย ควันที่เขาอบไมนะ มันไม่ขึ้นบนนะ มันตกลง แต่ถามว่าที่เขาอบ
 ไมนะ เขาไม่ได้อบด้วยไฟเฉย ๆ มันมียาฆ่าแมลง ยาฆ่ามอดอะไรอยู่
 ในที่ว่าพอบไปแล้ว แล้วพวกมอด พวกปลวก ยังไม่กินไม้พวกนี้
 ครับ พวกเนี่ยมันมีสารเคมีออกไปกับควันนั่นด้วย อย่างเนี่ยคือมัน
 แล้วมาคิดดู 17 โรงนะ มันกระจาย ถามว่ามันไม่ใช่กระจายอยู่ใน
 ตำบลกระแสนหรือ ตำบลใกล้เคียงนี้ก็ไปด้วยหมด เป็นที่มาของ
 การอนุรักษ์เนี่ยครับ คือถ้าเราไม่ทำเรื่องพวกนี้ เป้าหมายหลักของ
 เราเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องหนึ่ง แต่เรื่องรักษาพื้นที่เป็นเรื่องหลัก
 คือเป็นกิจกรรมที่ทำเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” (กระแสน, 2561)

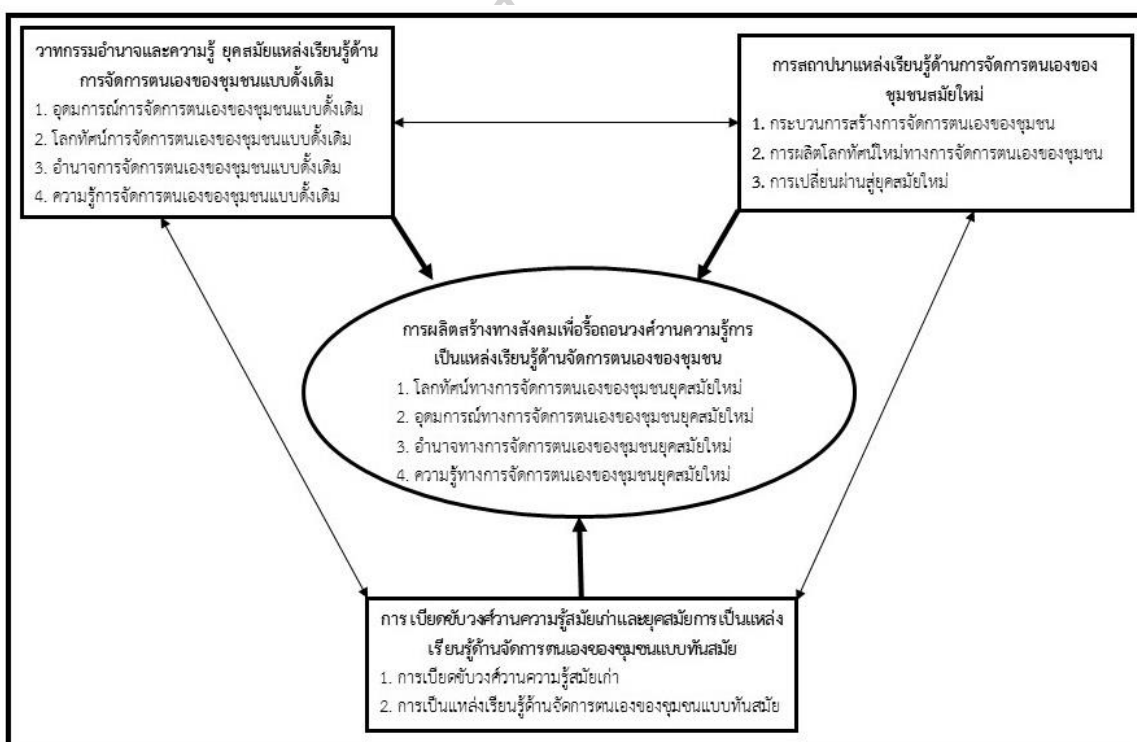
“มีอยู่ครั้งหนึ่งที่หน่วยงานเข้ามา เข้ามาแล้วก็มาสนับสนุนละนะ ถ้าทุกวันนี้มันไม่ได้มากระทรวงเดียว หลายกระทรวง แต่เรานะ ใกล้ชิดกับกระทรวงพัฒนาสังคม โดยเฉพาะท่องเที่ยวก็มาอีก ท่องเที่ยวเนี่ยตอนหลังเนี่ยนะ เขาว่าเศรษฐกิจเมืองไทยมันต้องไปด้วย การท่องเที่ยวแล้ว เพราะคนไม่ค่อยทำงาน คนไทยนะ จริงไหมเนี่ย ลุงก็พูดกระทบไปถึงพวกเราด้วย” (มานพ, 2561)

การเปลี่ยนแปลงจากการบริหารจัดการชุมชนแบบดั้งเดิมที่เน้นชุดความรู้ส่งผ่านจากครูภูมิปัญญาไปสู่วาทกรรมของการรวมกลุ่มเพื่อสถาปนาอำนาจต่อรองกับผู้มีอำนาจ แสดงให้เห็นถึงชีวิตของชุมชนที่เรียนรู้จากการทำประมงและการทำไร่ไถนา ที่เป็นอำนาจของชุดความรู้ซึ่งมีอาจต่อรองกับศาสตร์อื่น การใช้ความรู้ทางศาสตร์ที่เป็นภาษาและเป็นความรู้ทางสัญลักษณ์เพื่อถ่ายทอดให้ผู้อื่นนำไปสู่เจตจำนงเบื้องหลังชุดความรู้ ที่ผู้เรียนรู้หวังใช้ตลอดชีวิตเพื่อไปสู่โลกใหม่ในโครงสร้างและหน้าที่อีกแบบหนึ่ง สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะการณ์ที่ตกอยู่ในขอบข่ายอำนาจของความรู้ตลอดชีวิต การที่วงศาคณาญาติสามารถทำให้คนสะดวกสบายขึ้นแต่อีกทางหนึ่งส่งผลต่อความยั่งยืนให้คนตกอยู่ในบ่วงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมและมีความซับซ้อน

“ตอนเนี่ยเลยเชื่อมโยงบ้านยายเสียมเตี้ยเลย มะพร้าวเนี่ยก็ไปซื้อ กากมะพร้าวบ้านยายเสียมเตี้ยมา เอากากมะพร้าวมาโยนต้นหลุม ให้มันคูนน้ำให้ได้ คูนความขึ้นนะ แล้วก็เอาดินลง เอาปุ๋ยลง แล้วปลุกต้นไม้ ปลุกเสร็จแล้วก็เอาท่อน้ำเดินเจาะเป็นเวลาให้น้ำหยด รอด ป่านะสมบูรณ์ ไร่เป็นป่าชายเลน ทำคู้ ๆ ทั้ง 2 ป่านะ ป่าบกด้วย ป่าป่าชายเลนด้วย ทำควบคู่กัน มันอยู่ที่การจัดการมากกว่า ถ้าเราไม่มีการจัดการให้ถูกต้อง เรียกร้อย” (ครูจำ, 2561)

“ทุกอย่างล่ะครับ คือการบริหารจัดการกลุ่ม คือกลุ่มมันก็มี 2 นัยยะนะครับ คือตั้งใหม่ ๆ ก็จะเป็นไม้เอก พอตั้งไปนาน ๆ มีเป็นไม้โทนะ นั่นคือเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนกัน ถ้าเราไม่โปร่งใส คือเราไม่ได้ไปหวังเอาบางผลประโยชน์จากกลุ่ม กลุ่มตั้งมาเพื่อบริหาร เพื่อให้มันกระจายรายได้กัน เพื่อเป็นแบ่งปันสาธารณประโยชน์กัน นี่คือเกณฑ์ของกลุ่ม” (รัฐไท, 2561)

“ก็พัฒนากันด้วย แล้วก็หน่วยงานด้วย คือผมเป็นคนนำพา แต่พอดีผมไม่รู้ว่าจะหน่วยงานเขาจะรู้ เขาก็รู้ว่าผมทำอะไรอยู่ เขาก็จะลงมาช่วยในการดูแลไม่ว่าจะคน ไม่ว่าจะของ ไม่ว่าจะเรื่องของความรู้ในเรื่องของการท่องเที่ยว คุณต้องทำตัวยังไงเนี่ย เขาก็มาแนะ ะ โน่นนี่ แล้วเราก็ปฏิบัติ แล้วก็ทดสอบไปเรื่อย สังเกตไปเรื่อย ตรงไหนมันบกพร่อง ตรงไหนที่ควรจะต้องปรับปรุง ตรงที่ควรจะทำผมก็ต้องโน้ตไว้ ะ” (สายชล, 2561)

ภาพที่ 19 แผนภาพสรุปการเปิดเผยวงความรู้สมัยเก่าและยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย

ตอนที่ 4 การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อรื้อถอนวงความรู้ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน

ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญในบทบาทการผลิตสร้างทางสังคมเพื่อรื้อถอนวงความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งผลจากการสังเคราะห์กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ของชุมชนในเชิงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบภววิสัยที่มุ่งเน้นความมีอยู่ของทัศนคติอย่างเป็นธรรมชาติและเป็นประสบการณ์ที่มีผลต่อความเป็นจริงในการ

ดำรงชีวิตประจำวัน นำไปสู่ข้อค้นพบรายละเอียดในการสร้างความจริงทางสังคมแบบอัตวิสัย ผู้วิจัยได้เข้าถึงการสถาปนาความจริงของชุมชนที่นำไปสู่องค์ประกอบพื้นฐานชุดความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 โลกทัศน์ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่

โลกทัศน์ด้านการทำมาหากิน (Vision) การสถาปนาโลกทัศน์ใหม่ของชุมชนมีพื้นฐานมาจากการทำมาหากินเป็นองค์ประกอบหลัก สิ่งสำคัญที่ชุมชนคำนึงถึงในการปฏิบัติกิจวัตรเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับปากท้อง ทำให้ส่งผลต่อกระบวนการคิดหรือมุมมองในการจัดการชุมชนเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านความดำรงอยู่เป็นหลัก 1) ชาวบ้านในชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่ต้องขับเคลื่อนในการจัดการชุมชนด้วยตัวเอง เพื่อนำไปสู่การสร้างโอกาสการมีอาชีพเสริมและสามารถใช้เป็นภูมิคุ้มกันในการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2) เครื่องมือทางการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งในการตอบสนองการทำมาหากินให้กับชุมชนที่มีบริบทการทำประมงหรือทำไร่ และ 3) ชุมชนต้องปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ให้มีความสอดคล้องกับกฎเกณฑ์บรรทัดฐานที่หน่วยงานราชการตั้งไว้ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนให้ชุมชนเกิดความอยู่รอดในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานภายนอก ซึ่งทำให้สามารถยกระดับการจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างดีขึ้น

“คือผมก็บ่นที่มงาน บางที่มงานก็ลืม ๆ บ้าง การพาแขกไปดูงาน เราต้องเตรียมรถ พาไปฐานไหน ๆ ฐานคุณก็ต้องเตรียมความพร้อม ฐานคุณจะใช้กี่คนแล้ว ในฐานคุณมีอุปกรณ์อะไรบ้างคุณต้องเตรียม แล้วก็คนที่บรรยายคือใคร อะไรอย่างเนี้ยคือต้องเตรียม รถรา ต้องมาถึงก็จอด ไม่ใช่โทรศัพท์ให้รถ แจกมารถยังอยู่ไหนไม่รู้ ไม่เอาๆ” (สายชล, 2561)

“การทำนาที่นี้ในสมัยก่อนที่เนี้ยจะไม่มีการใช้ค่าแรงจ้าง เป็นการเอาแรงกัน แล้วก็หลังจากนั้นอีกเจ้าหนึ่งเกี่ยว หรืออีกเจ้าหนึ่งทำ อะไรเนี้ย เราก็จะไปใช้แรงกัน วนกันไปอย่างเนี้ย บางที่ไอ้เจ้าของแขกเนี้ย ไอ้เจ้าของนาที่จะต้องทำเนี้ย บางที่ไม่ต้องมาเกี่ยวนาตัวเองเลยนะ คอยทำกับข้าว หาน้ำอะไรมาคอยเลี้ยงเขาเท่านั้นเอง ครับ แล้วที่เหลือแขกก็จะจัดการเกี่ยวเหมือนของตัวเองทั้งหมด” (กระแสน, 2561)

“วันหนึ่งก็อยากเป็นที่รู้จัก ก็เลยเอาป้ายไปติด สมัยเป็นโสมสเดย์นะ มันเป็นที่พักชุมชนก่อน แล้วก็ทำโสมสเดย์ปิดป้ายไว้ที่ถนนเส้นสุนทรภู่ละ แล้วเอาป้ายไปปักไว้ วันหนึ่งก็ขายหัดมันเต็ม ขายหัดมันเต็มนะ แล้วสถานที่พักมันเต็ม คนก็เห็นป้ายเรา ก็เลยวิ่งเข้ามาคล้าย ๆ หลงทางอยู่นะ หลงทางนะ หรือไม่มีที่ไปประมาณนั้น เขาเลยเข้ามาที่เนี่ย แล้วถามว่า “ขอพัก มีที่พักไหม” เราก็บอก “มี” ตอบทันทีเลยว่า “มี” เมื่อสัก พ.ศ. 40 ต้นๆ” (มานพ, 2561)

“ก็เลยที่เราคืออย่างเนี่ยบอกว่า จริง ๆ เราอยากจะทำอย่างช้า ๆ และยั่งยืน หมายถึงว่าแต่ละบ้าน แต่ละ คือเขาเรียกว่าอะไรละ คือคุณอยู่อาศัย แล้วคุณก็หาอะไรมาขายให้นักท่องเที่ยวแหละ แล้วก็เกิดบางทีคนที่คุณรู้จักเขาอยากมาขายด้วย เขาก็ “ขอขายด้วยได้ไหม ขอมุมหนึ่งอย่างเนี่ย ขอขายด้วยนะ” มันเป็นการสร้างอสังหาริมทรัพย์สร้างมิตรสัมพันธ์ร่วมกัน ก็จะเกิดลักษณะที่ว่า OK อยู่ร่วมกันนะ” (บุญสุข, 2561)

“ย้อนไป 60 ปีกับปีปัจจุบัน ผลผลิตดี รูปร่างดี ผลผลิตประมาณการมาก แต่ทำไมเม็ดเงินที่เข้ามากลับหล่อเลี้ยงชุมชนเองไม่ได้ หล่อเลี้ยงครอบครัวไม่ได้ ทั้งที่สมัยก่อนก็ทำน้อย ๆ แต่เขาอยู่ได้ เขาเลี้ยงตัวเองได้ ครอบครัวส่งลูกเรียนปริญญาตรี โดยไม่ต้องติดหนี้ติดสินได้ แต่สมัยนี้มีผลผลิตมหาศาลครบ แต่ไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้” (รัฐไท, 2561)

4.2 อุดมการณ์ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่

อุดมการณ์ (Ideal) การที่ชุมชนมีอุดมการณ์ไปในทิศทางเดียวกันสามารถส่งผลให้การจัดการชุมชนด้วยแนวคิดการพึ่งพาตนเองเป็นไปด้วยความสะดวก 1) ต้องใช้เทคนิครวมถึงวิธีการในการค้นหาผู้ที่มีอุดมการณ์คล้ายกันเพื่อรวมกลุ่มไปสู่การพัฒนาตามเป้าหมายที่วางไว้ 2) การที่ชุมชนมีแนวทางของอุดมการณ์ไปในทิศทางเดียวกันสามารถทำให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานเป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้อย่างเป็นองคาพยพ และ 3) การสร้างทัศนคติและตัวตนผ่านการกระทำที่เป็นอัตลักษณ์ในบริบทเฉพาะของชุมชน เป็นสิ่งที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนสามารถเป็นไปอย่างก้าวหน้าและนำไปสู่ความสำเร็จ

“แล้วถามว่าเราเน้นเราอยากได้ตั้งค์ก็ไม่ใช่ เพราะว่าวิถีชีวิตที่นี้เขาจะเรียบง่าย เรียบง่ายคือบางที่ให้อภัย OK ให้อภัย จนบางที่ถ้าไม่ไหว ตามกฎหมายคุยกัน ฟ้องศูนย์ดำรงธรรม นี่คือปัญหาที่เกิดขึ้น ใจ เขาช่วงที่ผ่านมาเขาจะจัดงานไม่บอก ไม่อะไร ไม่ประชาสัมพันธ์ ไม่อะไรเลย อยู่ ๆ แอบมาตี 2 ฉันทิเส้น เนี่ยจะจัด แล้วมันทำไม่ได้ เหมือนมาตามนี้ เราก็เลยตามเลยเนอะ เหมือนกับว่าเกรงใจ เขาเสร็จไม่พอจะทำอีก คือไม่แคร์ ไม่แคร์ความรู้สึก เขาก็เลยต้องฟ้องศูนย์ดำรงธรรม พอฟ้องปุ๊บคราวนี้ศูนย์ดำรงธรรมเขาก็ใกล้เกลี่ยปั๊บ ผู้ว่าก็ลง ก็บอกว่าจริง ๆ ถนนก็ไม่ควรไปปิดใช้ใหม่” (บุญสุข, 2561)

“นาน ทำใหม่ ๆ เขาก็ว่าพวกลุงเนี่ยนะ ไม่ใช่ลุงคนเดียววะ คณะของลุงเนี่ยเพี้ยน บ้า พวกนี้มันทำอะไรกันเนี่ย พูดอย่างนี้เลยนะ ไม่มีคนมาเที่ยว เขาบอกว่า “มึงบ้าแล้วเนี่ย ไม่มีคนมาเที่ยวหรอก เชื่อเถอะว่าไม่มีคนมา ถ้าคนจะมา มันมีของอยู่ 4 อย่าง” มันต้องมีอะไรละ เหมือนโครงสร้าง หรือทุนที่มีอยู่ในชุมชนนะ 4 – 5 อย่าง อย่างเช่นต้องมีน้ำตก มีภูเขา ทะเล หรือไม้ก็ต้องมีเกจดัง ๆ ถึงเขาจะไป ของเราไม่มีเลย ไม่มีนะ ไม่มีสักอย่างที่เขาพูดนะ” (มานพ, 2561)

“พอมีปัญหาเรารู้ปัญหาครับ ก็เลยจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพ สอนออกมาเพื่อให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายเขา เพื่อทำกิจกรรมอะไรก็ให้มันถูกต้องนะ แล้วก็ให้มันต่อยอดได้ เพราะเรารู้ว่าเรื่องเรียนรู้เราเรียนรู้มาหมดแล้วละ เรียนรู้ไม่ว่าจะ เป็นอาชีพหลัก อาชีพเสริม การพัฒนาตัวบุคคล ซึ่งที่นี้เดิมที่เป็นอาชีพเกษตร 100% ณ ปัจจุบัน ก็ยังเป็นอาชีพเกษตร 100% ครับ แต่มีปัญหาทุกอย่างเกิดขึ้นเกี่ยวกับอาชีพเกษตรเป็นหลัก ก็เลยมาพัฒนาหาวิธีการรู้” (รัฐไท, 2561)

“เนี่ยละพี่น้องชุดเนี่ยละครับ ดันผมขึ้นไปเป็นประธานสภาองค์กรชุมชน ผมก็เลยบอกในเมื่อเราจะทำเรื่องไม่เอา เราจะปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมของพื้นที่เราไว้เนี่ย ด้วยสภาองค์กรชุมชนในมาตรา 21 เนี่ย มันพูดถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมนะครับ ของเราเนี่ยเราก็เลยจะเอา

สภาเนี้ยมาจับเคลื่อน ผมก็เลยชวนว่าเราเนี้ย ถ้าเราคำน้อย่างเนี้ย บางทีเนี้ยเราไปรวมกลุ่มกันค้ำเนี้ย ผมมองว่ามันอาจจะไม่ได้ผล เราต้องทำอะไรที่ให้มีมันยั่งยืน ก็เลยชวนกันทำท่องเที่ยวก่อน” (กระแสบน, 2561)

“แต่เราเป็นคนทีเห็นแล้วว่ามันเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง คนในพื้นที่เนี้ยมันไม่ใช่เนะ งานของเราทำไม่ได้หรอก ชาวบ้านถูกเอาเปรียบ ถูกรังแก ชาวบ้านถูกเอาเปรียบจากภาครัฐเยอะมาก ๆ เลยเนื่อะ การทำมาหากินเขา ดั้งเดิมเขาทำมาอยู่เนี้ย จะให้เขาไปไหน แต่สิ่งที่ตอบแทนให้เขามันไม่ใช่เนะ เอาเขาไปตายอย่างเดียว นะ ทำไม่ได้ ก็เลยตัดสินใจมาอยู่กับชาวบ้าน มาช่วยชาวบ้านให้ฟื้นฟู ผลักดันการต่อสู้ขึ้นมาให้ได้ ต้องสู้เนะเพื่อจะอยู่ได้ อันนี้คือจุดที่เรามีมุมมองครั้งแรก” (ครูจำ, 2561)

4.3 อำนาจทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่

4.3.1 อำนาจที่ถูกสถาปนาโดยชุมชน (Power)

การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ 1) อำนาจที่ถูกสถาปนาโดยชุมชนควรมีความยืดหยุ่นไม่มีลักษณะตายตัว 2) โครงสร้างอำนาจของชุมชนไม่ควรเป็นระบบเครือญาติ 3) การดำเนินงานของชุมชนไม่ควรถูกแทรกแซงในทางการเมือง และ 4) ชุมชนควรมีพื้นที่และร่วมกันสนับสนุนงบประมาณจัดเก็บไว้ใช้สำหรับช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบกลุ่มสวัสดิการ เพื่อให้เกิดการสถาปนาอำนาจด้วยตัวชุมชนเองจนกลายเป็นอำนาจต่อรองต่อสิ่งที่เข้ามาจากภายนอก

“สิ่งที่คิดครั้งแรกก็คือเบื่อคำพูดที่ว่าชุมชนเล็ก ๆ หมู่บ้านเล็ก ๆ ไม่มีทรัพยากร ไม่มีค่าละ อยู่ไปก็ถ่วงความเจริญของประเทศชาติ จนกระทั่งมุมมองค้ำเนี้ย ถ้าเกิดเรามีของที่มีค่า เขาก็เอาไปไม่ได้นี่ หว่าใช้ไหม เฮ้ยเรามีป่าชายเลนเก่าเราอยู่ใช้เปล่า แล้วเผชิญเห็นพระราชดำรัสในหลวงด้วยว่าป่าชายเลนมีความสำคัญขนาดไหนนะ เนี้ยเขารณรงค์เรื่องการรักษาป่าชายเลนมากเลยนะ ถ้าเกิดเราฟื้นฟูป่าขึ้นมาแล้วให้อุดมสมบูรณ์เนี้ย ใครก็ไล่เราไม่ได้เนะ เอาป่าเป็นที่ยืนให้เราอยู่ได้เนะ ก็เลยนั่งคิดโครงการเนี้ยขึ้นมา ก็ทำป่าให้สมบูรณ์

ขึ้นมาสิ เพราะฉะนั้นนะ NGO เยอะ เขาแย่งเนี่ย ทำเรื่อมาไล่เรา
แล้วจะเอาเครื่องมือหนักมาทำลายปานะ คงเป็นชาวดังทั่วโลก ทำ
ไม่ได้หรอก การสร้างท่าเรือตรงนี้ เมื่อก่อนเกิดการทำลายป่าขนาด
นี้เลยหรอ มันเป็นไปได้ไม่ได้ นั่นเองก็เลยทำไอ้ขึ้นขึ้นมา” (ครูจำ,
2561)

“สุดท้ายก็รู้เกิดปัญหาจากล้ง ปัญหาจากล้ง เพราะล้งเป็นคน
ควบคุมกลไกการตลาดหมดเลย กำหนดราคาเองด้วย เกษตรกร
วัตถุดิบออกไปขายตลาด ที่บ้านก็ต้องขายเมื่อล้งลงมา เราไม่รู้เราก็เอา
มาพัฒนากัน พอเดินเรื่องตลาดเสร็จแล้ว เราก็มาเดินเรื่องแปรรูป
ตอนนี้ที่กำลังทำปี 60 61 62 กำลังต่อยอดนะ หาทางว่าผลผลิตเรา
ทั้งเงาะ มังคุด ทุเรียน ลองกอง นะ มันมีแปรรูปอะไรได้บ้าง มันเป็น
การถนอมอาหารนะ ก็เลยได้กระบวนการเรื่องแปรรูปนะเก็บไว้
องค์ความรู้นะหลากหลายเหล่านี้ครบละ ทั้งผลิต ตลาด แปรรูป
ครบครับ

ตอนนี้ก็มาสู่การแก้ปัญหา เรารู้ว่าต้นปัญหามันเป็นที่อะไร อย่าง
ตลาดเพราะว่าเราผลิตเป็นออแกนิก แล้วตลาดเขาไม่ยอมรับ ด้วย
รูปลักษณะทั้งที่เราว่าอร่อย ปลอดภัย ดีจริง แต่ไม่ถึงผู้บริโภค ก็คือ
ผู้ผลิตอยู่อีกทางหนึ่ง ผู้บริโภคอยู่อีกทางหนึ่ง ก็เลยเปิดการ
ท่องเที่ยวเข้ามา อันนี้มาสู่การท่องเที่ยว ผมก็ทำท่องเที่ยวเพื่อ
แก้ปัญหาเรื่องผลไม้เป็นหลัก ครับ ทำท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหา
ผลไม้” (รัฐไท, 2561)

“ก็พัฒนากันด้วย แล้วก็หน่วยงานด้วย คือผมเป็นคนนำพา แต่พอดี
ผมไม่รู้ว่าหน่วยงานเขาจะรู้ เขาก็รู้ว่าผมทำอะไรอยู่ เขาก็จะลงมา
ช่วยในการดูแลไม่ว่าจะคน ไม่ว่าจะของ ไม่ว่าจะเรื่องของความรู้ใน
เรื่องของการท่องเที่ยว คุณต้องทำด้วยใจเนี่ย เขาก็มาแนะ ๆ โน่น
นี่ แล้วเราก็ปฏิบัติ แล้วก็ทดสอบไปเรื่อย สังเกตไปเรื่อย ตรงไหนมัน

บกพร่อง ตรงไหนที่ควรปรับปรุง ตรงที่ควรจะทำผมก็ต้องโน้ตไว้
ๆ” (สายชล, 2561)

“เรามีคนกลุ่มหนึ่งที่เอาใจเอากันนะ เขาเรียกไอ้คนกลุ่มเนี้ย เขา
เรียกมันดี๊อะ คนที่นี้ดี๊อะ บอกอะไรเขาบอกกันแบบวิธีการเขาไม่
เชื่อ เชื่อมั่นในตัวเองว่าเขยมันต้องมี ต้องมีลืออย่างเนี้ย คนกลุ่มนี้ก็
เลยนั่งล้อมวงกัน นั่งล้อมวงวางแผน กินเหล้า กินเหล้า วางแผน
อะไรเนี้ยอยู่อย่างนั้นละ” (มานพ, 2561)

“แล้วถามว่าเราเนั้นเราอยากได้ตั้งค์ก็ไม่ใช่ เพราะว่าวิถีชีวิตที่นี้เขา
จะเรียบง่าย เรียบง่ายคือบางทีให้อภัย OK ให้อภัย จนบางทีถ้าไม่
ไหว ตามกฎหมายคุยกัน ฟ้องศูนย์ดำรงธรรม นี่คือปัญหาที่เกิดขึ้น
ไง เขาช่วงที่ผ่านมาเขาจะจัดงานไม่บอก ไม่อะไร ไม่ประชาวิจารณ์
ไม่อะไรเลย อยู่ ๆ แอบมาตี 2 ฉันที้เส้น เนี้ยจะจัด แล้วมันทำไม่ได้
เหมือนมาตามนี้ เราก็เลยตามเลยเนอะ เหมือนกับว่าเกรงใจ เขา
เสร็จไม่พอจะทำอีก คือไม่แคร์ ไม่แคร์ความรู้สึก เขาก็เลยต้องฟ้อง
ศูนย์ดำรงธรรม พอฟ้องปุ๊บคราวนี้ศูนย์ดำรงธรรมเขาก็ใกล้เกลี่ยปุ๊บ
ผู้ว่าก็ลง ก็บอกว่าจริง ๆ ถนนก็ไม่ควรไปปิดใช้ใหม่” (บุญสุข, 2561)

4.3.2 ความสัมพันธ์ของชุมชน (Relation)

ความสัมพันธ์ของชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในรูปแบบการเกื้อหนุนระหว่างชุมชน ทำให้
เกิดการปฏิสัมพันธ์และสร้างความเชื่อมั่นทางการจัดการชุมชน 1) ชุมชนมีความสัมพันธ์ในระดับที่
หลากหลายทำให้เกิดข้อจำกัดและส่งผลที่เป็นปัญหาในด้านการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม 2)
ความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะของครอบครัวมีความคล่องตัวในการจัดการ และ 3) ความสัมพันธ์
ระหว่างกันของชุมชนสามารถใช้โรงเรียนเป็นสื่อกลาง เพราะกลุ่มคนในชุมชนส่วนใหญ่มักส่งบุตร
หลานเข้าศึกษาในโรงเรียนประจำพื้นที่ สามารถพัฒนาให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกันของกลุ่มคนใน
ชุมชนได้ดีขึ้น

“คือลักษณะครั้งแรกนะครับ มันเป็นเหมือนกับเครือญาติ คือ
พึ่งตนเอง มีข้าวหม้อหนึ่ง มีแกง มีอะไรแบ่งปันกัน แล้วก็อย่าง
ครอบครัวเขาารู้ด้วยครับว่าเขามีกี่คน ในรายงานเขานะ เขาก็ทำแค้

พอมือ ไม่ได้จ้างใครมา ก็ทำแค่หมวกคร้วเรื่อนนะ คืออันนี้คือเป็นหลัก มันต่างกับปัจจุบันนี้ ปัจจุบันนี้ทำจนล้นมือ ล้นตัว ไม่พอกู้หนี้ยืมสิน” (รัฐไท, 2561)

“พอที่นี้ว่ามีการกู้ยืมเงินกันไป กู้ยืมเงินไป ก็มีให้ดอกเบี้ยบบ้าง มันก็โตขึ้น ๆ ก็เห็นมีการกู้ยืมไปประกอบอาชีพได้ สมาชิกที่ไม่มีบ่อกก็เริ่มชวนกันมาเพิ่มกลุ่มใหญ่ขึ้น จนสมาชิกเดี๋ยวนี้เกือบพันคนครับ” (กระแสน, 2561)

“เราก็มีเวลาพูดคุยเดือนละ 1 ครั้ง ใจความที่เห็นต่างนะ มันก็จะมาถูกพูดในวันนั้นล่ะ หรือไม่เข้าอกเข้าใจเรื่องนี้ ทำแล้วไม่เห็นรู้เรื่องเลย เขาก็ซักถามได้ เพราะฉะนั้น มันมีเวทีการพูดคุย แล้วก็รู้เลยว่าควรจะต้องแก้แบบไหนอะไรนะครับ มันเปิดโอกาสให้คนที่อยากจะบอกนะว่า เฮ้ยอันเนี้ยไม่ถูกนะ ทำอย่างเนี้ยไม่ได้นะอะไรอย่างเนี้ยครับ ได้มีเวทีการแลกเปลี่ยนพูดคุย ก็จัดเป็นทางการไปเลย” (มานพ, 2561)

“ก็ต้องสร้างแรงจูงใจให้คนในพื้นที่นะ รักหมู่บ้านตัวเอง รักชุมชนตัวเอง ให้มาบริหารจัดการช่วยให้ได้ นี่ก็เลือดตาแทบกระเด็นล่ะ ที่บอกว่าตั้งชมรมขึ้นมา แล้วก็หาคนมาเป็นแนวร่วม ก็ไม่มีใครอยากมาร่วมด้วย นี่ก็ค่อนข้างจะท้อล่ะ” (ครูจำ, 2561)

“คือเราอย่าไปพูดอะไรที่มันไม่มีหลักฐาน แล้วคิดเองเออเองอย่างเนี้ย “ฉันคิดว่ามันจะอย่างโน้น ฉันคิดว่ามันจะเป็นอย่างนี้นะ” คุณไปเอาไอ้คำพูดมาจากไหน คือเราก็ต้อง มันก็ต้องแก่นะ มันก็ต้องตามแก้กันไปนะ คือชาวบ้านเขาก็พูด บางทีภาษานิกก็พูดก็พูด ไม่ถูกใจฉันก็พูดเนี่ยนะ “ฉันมองว่าวันนี้ไบไม่มันปลิว ฉันไม่ชอบใจอะไร” อะไรอย่างเนี้ย บอก “ไบไม่มันปลิว แล้วมันเกี่ยวอะไรกับท่าน” ก็ว่าไปละนะ ผู้นำมันก็ต้องหนักแน่นนะ ก็ต้องฟังเหตุฟังผล” (สายชล, 2561)

4.4 ความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่

4.4.1 ความรู้จากภายในและภายนอกชุมชน (Knowledge)

การที่ชุมชนมีชุดความรู้เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในความสำเร็จของการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน 1) ชุมชนที่ไม่มีชุดความรู้พื้นฐานภายในตนเองแล้วประกอบกับการไม่เปิดใจรับชุดความรู้ใหม่จากภายนอก มีความหวังว่าจะถูกกดทับจากชุดความรู้ภายนอกจนทำให้ชุดความรู้เก่าเริ่มเลือนหายไป 2) ลักษณะชุดความรู้แบบเปิดสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากภายในและภายนอกได้อย่างกลมกลืนชุมชนสามารถนำมาดัดแปลงสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ใหม่ และ 3) การที่ผู้นำชุมชนมีความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาโดยไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตน ยิ่งทำให้การพัฒนาชุมชนโดยใช้ชุดความรู้เกิดความสำเร็จได้เร็ว ซึ่งมาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการชวนคิดชวนคุยและรับฟังปัญหาที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างตรงประเด็น

“จนตอนนั้นสมัย ผอ.เจ็ล นะครับ ผอ.อพท. 3 เนี่ยนะครับ ลงมาก่อน มาดูพื้นที่นั้นก่อน แล้วก็ได้อาติต้าลงมา ซึ่งวิธีการให้ความรู้เราจะจัดการอะไรยังไง ตอนนี้นั้นมันก็ถึงได้เป็นรูปร่างขึ้นครับ” (กระแสน, 2561)

“เกิดจากที่เราทำเรื่องศูนย์เรียนรู้ นะครับ เรารู้แล้วว่ากระบวนการผลิตนะเกิดจากไหน เกิดจากใช้ปุ๋ยเคมีเยอะ ใช้สารเคมีเยอะ เกิดจากการต้นทุนที่สูงเกินไป” (รัฐไท, 2561)

“เราต้องเป็น model ให้เขาว่า เฮ้ยเนี่ยทำนะสำเร็จปุ๊บเนี่ย สิ่งที่ต้องบ่มมันจะได้อะไร ๆ เนี่ย เขาก็ซึ้งใจก่อน ซึ้งใจน้อย ๆ พอมันสำเร็จปุ๊บ แล้วได้จริง ๆ พอได้ปุ๊บเนี่ย มันก็เป็นแรงเสริมให้เขาพัฒนาขึ้นนะ เมื่อเราจะได้ตรงนี้ ๆ บ้าง เศรษฐกิจชุมชนก็ได้อย่างที่เห็นวันแรก ๆ ขยายของฝากของอะไรกัน เกิดกลุ่มอาชีพ กลุ่มอะไรขึ้นมาเยอะแยะเลย ทำอันนั้นมา ทำอันนี้มาฝากขาย วางขาย เนี่ยก็ทำให้คนมีแรงบันดาลใจทำ

จนกระทั่งว่าแล้วตอนเนี่ยเราก็แอบไปดูงาน อพท. การท่องเที่ยวคนมาเที่ยวเนี่ย ซึ่งเร็ว ๆ เนี่ยเราก็จะประชุมกันในหมู่บ้านว่าเราจะทำการท่องเที่ยวบ้างนะ ตอนเนี่ยทำง่าย เพราะคนในหมู่บ้านเห็นด้วยแล้วว่า ที่ผ่านมามีทำค่อนข้างสำเร็จบรรลุงาน ซึ่งพื้นที่อื่นอาจจะทำยาก แต่ของเราเนี่ยน่าจะง่ายขึ้น เพราะว่าคนในพื้นที่

เรานะ เห็นถึงภาพมาตลอดว่าทำได้จริง ทำอะไรอย่างเนี้ย ก็ไม่นาน
หรรอก ตัวนี้ก็เป็นที่ทำเองเทียว” (ครูจ๋า, 2561)

“เสร็จก็คือพอโฆษณาออกไปปั๊บเนี้ย ทางโหมโรงเขาก็ “เฮ้ยเนี้ยมัน
แบบอาคารเก่า ๆ แบบเนี้ย มันสมัยแบบรัชกาลที่ 5 ที่ 6 อะไรที่
แบบน่าสนใจเนือะ อยู่ตรงไหน ๆ” แล้วเขาก็มา แล้วก็ถ่ายหนังที่นี้
ตั้งนั้นโหมโรงก็เลยจะเป็นเรื่องแรกที่นี่ ที่ว่าเป็นการถ่ายทำถ่ายหนัง
ครั้งนั้นโอ้โฮล้งการมาก แล้วก็จ้างคนแถวนี่เป็นแบบเหมือนแต่งทำ
เป็นแบบพ่อค้าบ้าง ทำอะไรเนี้ย แล้วก็ร่วม เนี้ยก็โอ้แถวนี่เฮฮาใช้
โหม” (บุญสุข, 2561)

“มหาลัยแม่โจ้มา 200 คน แต่นักเรียนเขามีระเบียบหน่อย นักเรียน
เนี้ยคือของเขาจะแบ่งมาเสร็จ แล้วคุยรู้เรื่อง บอกให้นั่งกั้นๆ บอกให้
ยืนก็ยืนนะ มันไม่เหมือนคนโตนะ คนโตนี้นะแฟนพานหมดเลย ถ้าไม่
พอใจแล้วก็ไม่เอาเรื่องแล้วอะไรอย่างเนี้ย นักเรียนมันก็ถึงมากแต่ก็
มากเป็นระเบียบ กลุ่มนี้ไปเดินป่าก็ไป กลุ่มนี้ไปจักรสานก็ไป” (สาย
ชล, 2561)

“วันหนึ่งก็มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ละเขา มา แล้ว
เขาก็บอกว่า “ไหนล้อมวงคุยกันเนี้ย ไหนลองพูดให้ฟังสิว่า ถ้ามีคน
มาเทียวเนี้ย ถ้ามีคนมาดูงานนะ ไหนลองเล่าให้ฟังสิว่าลงไปทำอะไร
มาบ้าง” เราก็พูดตามเรื่องของเราละ เขาฟังเราพักใหญ่ เขาบอกว่า
“ถ้ามีคนมาดูงาน หรือมาท่องเทียวละ ให้ลองพูดแบบเนี้ย ใช้ภาษา
ถิ่น ใช้โอ้ตัวเป็นตัวเองนะ ไม่ต้องไปเอาอะไรมาใช้” เขาบอกมาเนี้ย
ก็เลยเชื่อมั่นอย่างนั้น นั้นละก็ทำได้ อาจารย์เขาบอกเนี้ยทำแบบ
เนี้ยละ ให้เอานำเรื่องราวต่าง ๆ ที่เราทำนะ มาเล่าให้เขาฟัง เล่าให้
เขาฟัง ได้ทำแบบนี้ เรื่องนี้ทำแบบนี้ เหมือนที่หนูเล่า ถามเมื่อกี้เนะ
ก็เป็นอันว่าเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันประมาณนั้น”
(มานพ, 2561)

4.4.2 ประสบการณ์ด้านการทำมาหากิน (Experience)

การที่ชุมชนมีประสบการณ์ในด้านการประกอบอาชีพพื้นฐานมีสำคัญในการยกระดับการ
จัดการตนเองของชุมชน 1) ชุมชนสร้างสิ่งที่สอดคล้องกับปัจจัยด้านการทำมาหากิน โดยอาศัย

ประสบการณ์ความรู้ในการปรับใช้จากทุนวัฒนธรรมของชุมชน 2) การใช้พื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการเรียนรู้ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ประสบความสำเร็จได้อย่างดี และ 3) การเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมสามารถทำให้เกิดความสำเร็จเชิงประจักษ์ให้แก่ชุมชน

“ก็ชุดนี้ที่แรกเขาก็ทำกันมาก่อน ทำมาก่อนอยู่ละ แต่ว่าพอมันมีโรงไฟฟ้าขึ้นมา พอจะมีโครงการโรงไฟฟ้าขึ้นมาเนี่ย ก็มีคนเข้ามาร่วมเพิ่มขึ้น การดูแลแม่น้ำลำคลองก็ หลังจากนั้นมันก็โยงไปถึงหลาย ๆ เรื่อง พอแม่น้ำลำคลองสะอาด เรื่องของการปลูกต้นไม้ เรื่องของการดูแลป่าเนี่ย มันก็โยงมาหลาย ๆ เรื่อง ทำให้เกิดความสามัคคีกันเยอะขึ้น แล้วก็มองเห็นพื้นที่ของตัวเองว่า มันมีบางจุดที่สามารถที่จะทำเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวได้ อย่างเช่นริมแม่น้ำ จริง ๆ มันมีความอุดมสมบูรณ์มากครับ ก็ตอนนั้นที่เราขึ้นไปแรก ๆ ก็จะมีพวกปลิง พวกอะไรเนี่ย ตัวปลิง ตัวตะกอน เนี่ย หลายคนไม่รู้จัก” (กระแสน, 2561)

“แต่ตอนหลังเรามาถูกเกษตรอุตสาหกรรมมันรุก ก็คือพืชเชิงเดี่ยวก็เลยทำลายนิเวศกันไป เราก็ไปรู้ว่าวิธีการจัดการของภูมิปัญญาครั้งแรกเขาทำกันอย่างไร แล้วก็ไปถอดเก็บความรู้โน่นนี่นั่นต่าง ๆ “ (รัฐไท, 2561)

“วงใหญ่ มีการจัดบันทึก วันนั้นถ้ากลุ่มแปรรูปเขาบอกว่า ตอนนี้นะทุเรียนราคาดีแล้ว ไม่ต้องทอดออกหรอก เขาก็จะมาพูดโน่นนั่น เขาขายสดไปเลย เพราะว่าราคามันดี อันเนี่ยขายสด ไม่ต้องทอด เพราะฉะนั้น ทุเรียนทอดก็จะ up ตัวขึ้นเนี่ย แม่ค้าต้องรู้ตัวทันทีสิ ควรจะต้องทำไง จับไป 100 ต้องขึ้น 150 อย่างเนี่ย คิดเอาเองเนี่ย ตอนเนี่ยมัน up ตัวขึ้นนะใช่ไหม อย่างเนี่ยต้องรู้ร่วมกันนะ” (มานพ, 2561)

“ถ้าเรามีสะพานนี้ขึ้นมา เราสามารถเที่ยวเป็นลักษณะวงกลมได้ เป็นเลข 8 ได้เนอะ สามารถไปได้ทั่วตรงนี้ ซึ่งสร้างสะพานนี้ปุ๊บ

ข้ามไปปู่ ไปอีกหน่อยก็เป็นโบสถ์คริสต์ หรือเราไปปู่ สะพานนี้ ปู่ เราก็กลับมาตรงสะพานวัดจันทน์นี้ แล้วก็ป็นวงกลมที่ยังยั้งได้ อีก แล้วก็ไปจอดตรงฝั่งโน้น แล้วเดินมาฝั่งนี้เที่ยว แล้วก็วน กลับอย่างเนี้ย มันก็ได้ ดังนั้นตอนเนี้ยการเที่ยวก็คือจากโบสถ์คริสต์ เดินมาถึงฝั่งนี้หน่อยหนึ่ง แล้วก็เดินกลับ มันไม่เป็นลักษณะที่วงกลม รอบ” (บุญสุข, 2561)

“แต่พออิฐโคลนที่มาเป็นครูสอนเด็กใจ มีเด็กเป็นแนวร่วมก่อน ทำงานไปเล่นไปลักษณะกับเด็ก ๆ นะ เด็กก็สอน แต่ก็ได้งานบ้าง แล้วให้มันจับจุดให้ถูก พอจับจุดถูกปู่ก็เริ่มกระบวนการจิตวิทยา กับเด็ก ให้เด็กเป็นนักร้องความหมาย นักร้องความหมายให้พ่อแม่เขา ฟังว่าเรามีปาเนี้ย “เสาร์ อาทิตย์ หนูมาทำปาเพราะอะไร” “มาทำ เพื่อครู” “ครูบอกว่าอะไรบ้าง” “ครูบอกว่าถ้าปาอยู่ได้แล้ว เราก็ อยู่ได้นะ ตอนเนี้ยอยู่บ้านนะ ทำเรือเขาว่าเราอย่างนี้ ๆ นะ ถ้าเรา ช่วยทำปาเราอยู่ได้เนี้ย” เอาเด็กไปสื่อความหมายอีกทีหนึ่ง ก็เด็ก สื่อความได้ดี ให้ผู้ปกครองเห็นว่าเริ่มต้นเข้ามาทำ” (ครูจำ, 2561)

4.4.3 ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Tradition)

การที่ชุมชนมีพื้นฐานขนบธรรมเนียมและประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ ย่อมมีความ ได้เปรียบในการพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน 1) ชุมชนที่มี ขนบธรรมเนียมประเพณีเข้มแข็งจะมีพื้นฐานในการจัดการเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองได้เป็นอย่างดี 2) การที่ชุมชนใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ ทำให้เกิดความก้าวหน้ากับชุด ความรู้ของชุมชนและสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการชุมชนด้วยตนเอง และ 3) การที่ชุมชนมีความ เข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นพื้นฐานที่ สำคัญในการทำให้เกิดประสิทธิภาพการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน

“เพราะฉะนั้น เราก็เลยโยงกัน 3 น้ำเนี้ย ที่นี้สมมติว่าเป็นที่ บัญชาการนะ กองบัญชาการนะ ก็ไปจับมือกับน้ำกร่อย น้ำเค็ม มา รวมกันนะ นั่งคุยกันข้าง ๆ ที่ว่า ไอ้กลุ่มกิจกรรมก็มาแสดงความ คิดเห็นว่า เฮ้ยตอนนี้มีกระพุนนะ เอากระพุนใหม่ เอาทำอาหาร

ให้คนนะ มีหอยพอก มีน้ำกร่อย เขาก็บอกอะไรเนี่ย มันรู้ความ เคลื่อนไหวซึ่งกันและกัน สำคัญที่สุดนะ เพราะฉะนั้น เรามีเพื่อนอยู่หมด” (มานพ, 2561)

“ใบจากที่น้ำมันจะเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดตราด คือใช้ใบจากทั่ว จังหวัด แต่ของผมมันกระเด็นมาใช้ใบคันทรง มันแปลกไม่เหมือนใคร แล้วก็มีที่เดียวในประเทศไทยที่มีใช้ใบคันทรง เราก็พยายามเอาของที่แปลก ๆ มา แล้วก็มีที่มาจากไหน เราไม่ใช่ยกอะไรขึ้นมาแบบไม่มีเรื่องราวใช่ไหม เราก็เอาที่มันเป็นเรื่องราว เขาก็ได้ว่า “เฮ้ยเอาใบคันทรงมาทำไม มันเกี่ยวอะไรกับชุมชน” ก็มันตำบลหนองคันทรง คันทรงมาจากใบไซ้ไหม มันก็มีเรื่องราว มี story เล่า เขาก็ว่ากันไป มันก็เป็นของแปลกนะ” (สายชล, 2561)

“คือลักษณะครั้งแรกนะครับ มันเป็นเหมือนกับเครื่องญาติ คือพึ่งตนเอง มีข้าวหม้อหนึ่ง มีแกง มีอะไรแบ่งปันกัน แล้วก็อย่างครอบครัวเขารู้ด้วยครับว่าเขามีกี่คน ในรายงานเขานะ เขาก็ทำแค่มือถือ ไม่ได้จ้างใครมา ก็ทำแค่มวกครัวเรือนนะ คืออันนี้คือเป็นหลัก มันต่างกับปัจจุบันนี้ ปัจจุบันนี้ทำงานล้นมือ ล้นตัว ไม่พอกก็กู้หนี้ยืมสิน” (รัฐไท, 2561)

“ใช้ครับลักษณะนั้นละ ก็คือถ้าเป็นภาษาทางนี้ ท้องถิ่นเขาเรียกเอาแรงกัน เวลาเขาไปทำบ้าง ช่วงนี้อพยพไปบ้านนั้น” (กระแสน, 2561)

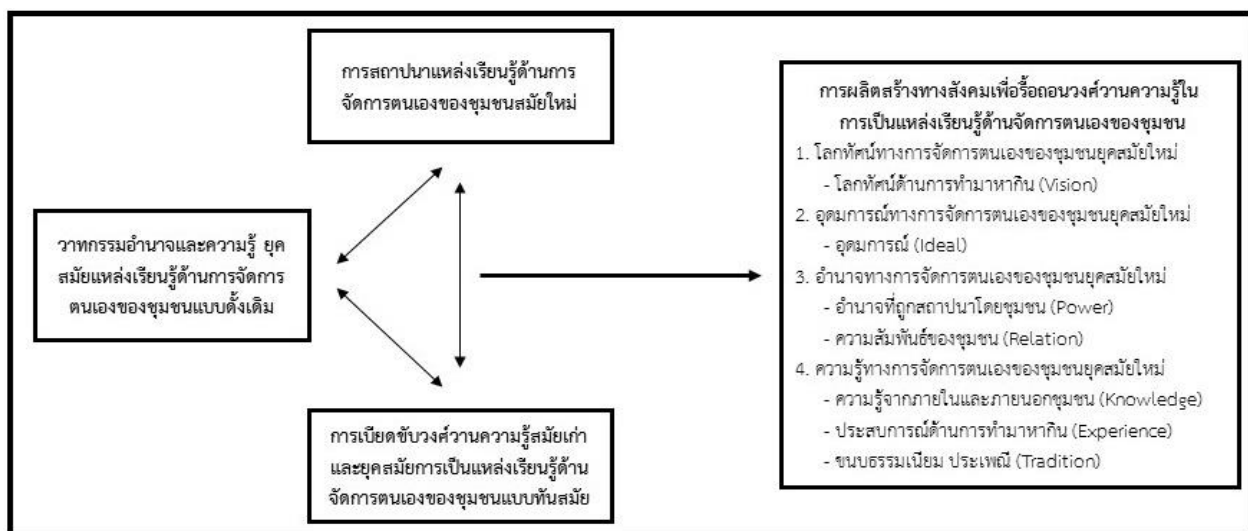
“เสร็จปุ๊บคราวนี้โฆษณาที่เข้า หนังสือ ละคร ก็เข้ามา แม้แต่มีวสิวิดีโอ ก็มาทั้งหมดเลย มันก็เกิดแบบบูมขึ้นมาเรื่อย ๆ คือมันค่อย ๆ โตค่อย ๆ โตขึ้นมาเรื่อย ๆ จนแบบว่าบางที่ส่วนราชการบางครั้งเขาเห็นปั๊บ เขาเองบางส่วนมาลง แล้วก็ทำสะพานบางที่มัน เขาเรียกวิถีเราเปลี่ยนนะ ทำนองที่ว่าแทนที่เราจะสงบ มันไม่สงบนะ มันเหมือนกับว่าอะไรก็ไม่รู้เนี่ย ยั่วเย้าไปหมด ซึ่งตรงเนี่ยคือที่มันทำให้เรานะ รู้สึกว่าแบบมันไม่เหมือนเมื่อก่อนเนอะ นี่คือความต่าง เสร็จ

แล้วตอนเนี่ยผมน่าจะพอเข้ามาดูแล ผมก็เลยทำในลักษณะที่ว่าเรา
แก้ไขส่วนที่ผิดพลาด แล้วเราค่อย ๆ ส่วนที่เขาเรียกอนาคตเนี่ยค่อย
ๆ ขยับ อย่าไปรวดเร็ว รวดเร็วแล้วก็ละ ดังนั้นเราจะโตแบบค่อย ๆ
เดิน ค่อย ๆ เดิน แล้วแต่ละบ้าน เพราะบางที่เขา “เอ๊ยคนมา
เยอะแยะ ฉันทายากจะขายของหน้าร้าน ขอที่หน่อยหนึ่ง” “ได้สิ”
อะไรเนี่ย คือถ้อยที่ถ้อยอาศัย ประมาณนี้เนอะ” (บุญสุข, 2561)

วงศาวិทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาค
ตะวันออก เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์ว่าทฤษฎีที่มีตัวบทในด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งส่งผลให้เกิด
การสถาปนาอำนาจผ่านชุดความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน สรุปผลการศึกษาตอนที่ 4 ผู้วิจัย
ได้ใช้การบูรณาการชุดความรู้การจัดการตนเองของชุมชนสมัยดั้งเดิมและยุคสมัยมาปรับบทบาทใน
การสร้างแนวคิด เพื่อนำไปใช้ทดสอบองค์ประกอบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาค
ตะวันออก ผ่านการสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Management) ในเชิงปฏิ
สัมพันธ์ทางสังคมแบบทวิวิสัยที่มุ่งเน้นความมีอยู่ของทัศนคติอย่างเป็นธรรมชาติและเป็น
ประสบการณ์ที่มีผลต่อความเป็นจริงในการดำรงชีวิตประจำวัน นำไปสู่รายละเอียดในการสร้างความ
จริงทางสังคมแบบอติวิสัย เพื่อเข้าถึงการสถาปนาความจริงของชุมชนจนกระทั่งนำไปสู่องค์ประกอบที่
เป็นตัวบทในด้านพื้นฐานการจัดการชุมชน แสดงถึงการร้อยรัดความรู้ด้านการจัดการตนเองของ
ชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ที่เกิดจากโลกทัศน์ด้านการทำมาหากินของชุมชนในการยกระดับการ
จัดการตนเองในสังคม ผ่านการต่อยอดอุดมการณ์ในด้านการพัฒนาชุมชนผสมผสานรวมชุดความรู้ที่เป็น
การนำไปสู่อำนาจที่ถูกสถาปนาโดยชุมชน สิ่งเหล่านี้เกิดจากการผนวกรวมขององค์ความรู้จากภายใน
และการคุกคามเพื่อเบียดขับจากองค์ความรู้ภายนอกชุมชน อันเป็นผลที่เกิดจากประสบการณ์ด้าน
การทำมาหากินสอดคล้องกับความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีขนบธรรมเนียมและประเพณีในรูปแบบ
เดียวกัน สถาปนาให้เกิดการเบียดขับชุดความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชน จนกระทั่งเกิดเป็นตัว
บทที่เรียกว่าแหล่งเรียนรู้ต้นแบบและได้ถูกใช้ต่อกันมาอย่างติดปากในสังคมไทย

จากการวิเคราะห์รายละเอียดทางด้านทฤษฎีอำนาจและความรู้ ยุคสมัยการจัดการตนเอง
ของชุมชนแบบดั้งเดิม เพื่อนำมาสู่การสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนยุค
สมัยใหม่ ผ่านการเบียดขับวงศาวามความรู้สมัยเก่าและยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการ
ตนเองของชุมชนแบบทันสมัย ซึ่งเห็นได้จากการที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม
ร่วมจากภาคสนาม เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นผู้วิจัยได้สกัดออกมาเป็นแผนภาพการผลิตสร้างทาง

สังคมเพื่อร้อยถองวงค์วานความรู้สู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน ดังมีรายละเอียดตามภาพที่ 20

ภาพที่ 20 แผนภาพการผลิตสร้างทางสังคมเพื่อร้อยถองวงค์วานความรู้ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน

จากภาพที่ 20 ผู้วิจัยได้ทำการสร้างความสัมพันธ์เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อร้อยถองวงค์วานความรู้สู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน ตามแนวคิดของฟูโกต์โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งใช้การสืบสาวจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนและเป็นจุดแตกหัก การดัดแปลง หรือเกิดขึ้นใหม่จนนำมาสู่การร้อยถองวงค์วานความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม จนนำมาสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในทางการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 วาทกรรมอำนาจและความรู้ ยุคสมัยการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม ตอนที่ 2 การสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่ ตอนที่ 3 การเบียดขับวงค์วานความรู้สมัยเก่าและยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย และตอนที่ 4 การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อร้อยถองวงค์วานความรู้สู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน

ตอนที่ 1 วาทกรรมอำนาจและความรู้ ยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม เป็นการสืบสาวประวัติศาสตร์ในเชิงวงศาวิทยาที่มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ในรูปแบบเฉพาะที่เกิดขึ้นทางด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก 1.1 อุดมการณ์ทางการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม ได้แก่ อุดมการณ์พื้นฐานการปฏิบัติการสร้างแหล่งเรียนรู้ต้นแบบและสนามวาทกรรมในยุคสมัยการจัดการตนเองของชุมชนแบบจารีต 1.2 โลกทัศน์ทางการจัดการตนเอง

ของชุมชนแบบดั้งเดิม ได้แก่ โลกทัศน์วงศาคณาญาติในชุมชน การช่วงชิงวาทกรรมการจัดการตนเองของชุมชนด้วยภูมิปัญญา การช่วงชิงวาทกรรมการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบวิถีโบราณ และเจตจำนงการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน 1.3 อำนาจทางการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม ได้แก่ การใช้อำนาจผ่านการจัดการตนเองของชุมชน การใช้อำนาจผ่านการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ และกฎเกณฑ์ที่อยู่เบื้องหลังวาทกรรมการจัดการตนเองของชุมชน 1.4 ความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม ได้แก่ ความรู้ด้านการพึ่งพาธรรมชาติ ความรู้ชุมชนกับอำนาจเหนือธรรมชาติ และความรู้ด้านการสร้างเทคโนโลยีตัวตน

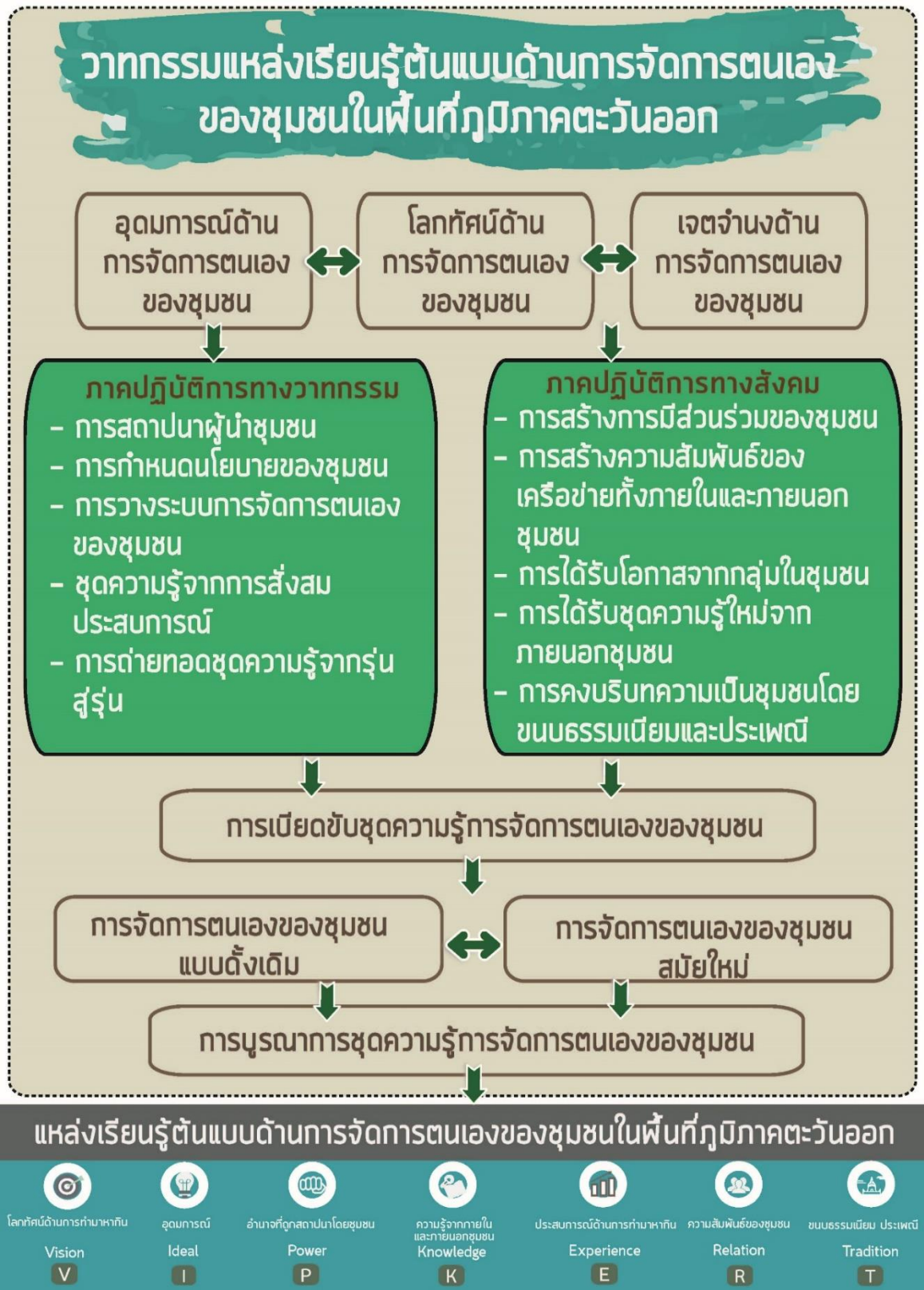
ตอนที่ 2 การสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่ เป็นการจัดระเบียบมโนทัศน์ของชุมชนในการกำเนิดแหล่งเรียนรู้การจัดการตนเองของชุมชนในรูปแบบที่เป็นยุคสมัยใหม่ 2.1 กระบวนการสร้างการจัดการตนเองของชุมชน ได้แก่ กระบวนการสร้างความรู้เพื่อการจัดการตนเองของชุมชน กระบวนการสร้างความรู้เพื่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ การบริหารจัดการชุมชนแบบทันสมัย : ยุทธศาสตร์การสถาปนาความรู้และการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของคน และการศึกษาระบบทันสมัยในการให้ความสำคัญแก่การบริหารจัดการชุมชนเชิงศาสตร์ 2.2 การผลิตโลกทัศน์ใหม่ทางการจัดการตนเองของชุมชน ได้แก่ การทรงอำนาจของความรู้การจัดการตนเองของชุมชนเชิงศาสตร์ กระบวนการสร้างอุดมการณ์การจัดการตนเองของชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ การให้ความหมายต่อการจัดการตนเองของชุมชน และโลกทัศน์ใหม่ทางการจัดการตนเองของชุมชน 2.3 การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคสมัยใหม่ ได้แก่ ปฏิบัติการวาทกรรมเทคโนโลยีตัวตน : การเปลี่ยนแปลงความรู้ไปสู่ยุคสมัยใหม่ การช่วงชิงวาทกรรมในปลายยุคสมัย และการเปลี่ยนผ่านยุคสมัย

ตอนที่ 3 การเบียดขับวงศาคณาญาติสมัยเก่าและยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย เป็นการวิเคราะห์ห้วงวงศาคณาญาติสมัยเก่าที่ถูกเบียดขับจากความรู้ใหม่ ส่งผลให้ชุมชนกล่าวอ้างการสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย 3.1 การเบียดขับวงศาคณาญาติสมัยเก่า ได้แก่ มุมมองของชาวบ้านต่อการสั่นคลอนวงศาคณาญาติสมัยเก่า การจัดการตนเองของชุมชนในวิถีชีวิตยุคเริ่มแรก การจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัยที่มีผลต่อวิถีชีวิตและความรู้ดั้งเดิม การเบียดขับชุดความรู้ชุมชน การขับเคลื่อนระหว่างวาทกรรมการจัดการตนเองของชุมชนดั้งเดิมกับวาทกรรมการจัดการตนเองของชุมชนทันสมัย ความแยบยลของปฏิบัติการความรู้ทันสมัยต่อวงศาคณาญาติแบบจารีต การสร้างความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนให้คนเชื่อว่าเป็นความรู้ที่มีมาตรฐาน และการไม่แยแสเสียงของคนชายขอบ 3.2 การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงไปสู่อำนาจและโลกทัศน์ใหม่ระบบชุมชนก้าวสู่การจัดการตนเองของชุมชนเพื่อเศรษฐกิจ และยุคการจัดการตนเองของชุมชนและความยั่งยืนของความรู้สากล

ตอนที่ 4 การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อร้อยถองวงค์ความรู้ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ของชุมชนในเชิงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบอวัตรวิสัยที่มุ่งเน้นความมีอยู่ของทัศนคติอย่างเป็นธรรมชาติ และเป็นประสบการณ์ที่มีผลต่อความเป็นจริงในการดำรงชีวิตประจำวัน นำไปสู่ข้อค้นพบรายละเอียดในการสร้างความจริงทางสังคมแบบอวัตรวิสัย 4.1 โลกทัศน์ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่

ที่มีรายละเอียดจากมุมมองของชุมชนที่เป็นโลกทัศน์ด้านการทำมาหากิน (Vision) 4.2 อุดมการณ์ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่ ที่เป็นอุดมการณ์ (Ideal) ของชุมชนในทิศทางเดียวกันเพื่อมุ่งไปสู่แนวความคิดการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก 4.3 อำนาจทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่ ได้แก่ อำนาจที่ถูกสถาปนาโดยชุมชน (Power) และ ความสัมพันธ์ของชุมชน (Relation) 4.4 ความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่ ได้แก่ ความรู้จากภายในและภายนอกชุมชน (Knowledge) ประสบการณ์ด้านการทำมาหากิน (Experience) และ ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Tradition)

วาทกรรมแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ตะวันออก ชุมชนได้สถาปนาอำนาจและความรู้ผ่านอุดมการณ์ด้านการจัดการตนเองของชุมชน นำไปสู่ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่มีองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ได้แก่ 1. การสถาปนาผู้นำชุมชน 2. การกำหนดนโยบายของชุมชน 3. การวางระบบการจัดการตนเองของชุมชน 4. ชุดความรู้จากการสังสมประสบการณ์ และ 5. การถ่ายทอดชุดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ ชุมชนได้สถาปนาอำนาจและความรู้ผ่านโลกทัศน์และเจตจำนงด้านการจัดการตนเองของชุมชน นำไปสู่ภาคปฏิบัติการทางสังคมที่มีองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ได้แก่ 1. การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน 2. การสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน 3. การได้รับโอกาสจากกลุ่มในชุมชน 4. การได้รับชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชน และ 5. การคงบริบทความเป็นชุมชนโดยขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งภาคปฏิบัติการทั้งสองส่วนได้เกิดการกระทบจนเกิดการเบียดขับชุดความรู้ด้านการจัดการตนเอง ผ่านการผสมผสานระหว่างชุดความรู้การจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิมและชุดความรู้การจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่ จนกลายเป็นการบูรณาการชุดความรู้การจัดการตนเองของชุมชนนำไปสู่องค์ประกอบแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก เพื่อผลิตสร้างทางสังคมนำไปสู่การร้อยถองวงค์ความรู้สู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน ดังปรากฏในภาพที่ 21

ภาพที่ 21 แผนภูมิวาทกรรมแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “วงศาวงศ์วิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก” การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาการวงศาวงศ์ (Genealogy) เพื่อสืบสาวประวัติศาสตร์ของอำนาจ ความรู้ และความจริงที่ถูกผลิตขึ้นโดยสถาบันที่เป็นองค์ประธานเพื่อนำไปสู่การสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวงศาวงศ์ควบคู่กับการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ที่ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งผู้วิจัยเริ่มจากการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติทางสังคมเพื่อศึกษาระเบียบที่เป็นผลผลิตในการมองเห็นการประกอบอาชีพและการดำเนินงานในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างการรับรู้ในรูปแบบการสื่อสารของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออก นำไปสู่แนวปฏิบัติที่เป็นชีวิตประจำวันในด้านการบ่งบอกและการชี้แนะของผู้อาวุโสในชุมชนสืบต่อกันมา โดยแสดงถึงการกระทำและก่อรูปขึ้นด้วยการจัดวางระเบียบของวาทกรรม เพื่อให้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้รับในการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติทางวาทกรรมที่เกิดขึ้น และใช้ในการผลิตสร้างทางสังคม (Social Constructivism) เพื่อค้นหาการตีความในส่วนของระเบียบข้อปฏิบัติความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน นำไปสู่การวิเคราะห์ตัวบทที่เป็นตัวแทนในการเสนอโลกทัศน์และโลกทางกายภาพของคนในชุมชน เพื่อสร้างองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ผ่านการกล่าวอ้างที่ผู้วิจัยใช้สืบสาววงศ์วานตามแนวคิดวงศาวงศ์ ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังต่อไปนี้ 1. สรุปผลการวิจัย 2. อภิปรายผลการวิจัย และ 3. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวงศาวงศ์วิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วงศาวงศ์วิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก เป็นการเขียนด้วยการใช้ญาณวิทยาเพื่อจุดประสงค์ในการสร้างความรู้ที่ต่างจากงานวิจัยในกระแสหลักที่มุ่งตรวจสอบและหาหลักฐานทางการจัดการตนเองของชุมชน ผู้วิจัยมุ่งเน้นในการเข้าถึงความจริงและตรวจสอบโดยการใช้วิธีวิทยาในด้านปฏิฐานนิยม (Positivism) โดยมุ่งเน้นไปที่การเสาะแสวงหาความจริงที่ระบบการจัดการตนเองของชุมชนแบบสมัยใหม่ได้สถาปนาขึ้น และได้

แพร่กระจายไปสู่ความรู้ที่เป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นความต่อเนื่องในแบบสากล เพราะการกล่าวอ้างโดยศาสตร์จะแสดงถึงความต่อเนื่องจากกฎข้อที่หนึ่งไปสู่ข้อที่สองและถูกใช้เป็นทิศทางในการศึกษาแนวกระแสนหลัก เป็นสิ่งที่ส่งผลไปถึงการข้ามวงศาวนความรู้ที่มีเงื่อนไขเฉพาะต่างไปจากศาสตร์ที่มีความไม่ต่อเนื่อง (Foucault, 1994) เพราะการจัดการชุมชนเป็นชุดความรู้ท้องถิ่นที่สร้างขึ้นจากน้ำพักน้ำแรงของปัญญาชุมชนในการดำรงชีวิตประจำวัน แต่วงศาวนชุดความรู้การจัดการตนเองของชุมชนถูกเบียดขับด้วยชุดความรู้สมัยใหม่ ทำให้ความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในยุคจารีตถูกสลายลงไปและมีสภาพแบบถูกกดทับ วงศาวนวิชาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จะเปิดเผยให้เห็นภาพของยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนนับแต่อดีตจนปัจจุบันว่ามีความแตกต่างกันไปอย่างไร

ภาพความแตกต่างที่ได้จากการเปลี่ยนแนวการศึกษาประวัติศาสตร์ในเชิงกระแสนหลักมาเป็นประวัติศาสตร์ในเชิงวงศาวนวิชาการได้เผยภาพยุคสมัยจารีตที่มุ่งเน้นการจัดการตนเองของชุมชน เพื่อทำมาหากินไปสู่การเป็นเจ้าของอุดมการณ์ในภาคปฏิบัติ การที่สามารถกำหนดชะตาชีวิตเองได้และนำไปสู่สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเมื่อเกิดการขาดลงของชุดความรู้ ชุมชนจะสร้างชุดความรู้ขึ้นมาใหม่เพื่อรองรับและนำไปสู่การปรับสภาพเพื่อเสริมความมั่นคงของความรู้เพื่อการทำมาหากินให้มั่นคงมากขึ้น โดยที่มุ่งเน้นกระบวนการปรับความมั่นคงให้วิถีชีวิตที่สำคัญในการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่ม ในการจัดการตนเองของชุมชนนั้นการตั้งคำถามของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ โดยมุ่งไปที่การให้ผู้มีอำนาจตอบหรือเพื่อถามจากผู้รู้สำหรับนำคำตอบที่ได้มาแก้ไขปัญหามุมชนผ่านฉันทามติร่วมกัน

ชุมชนที่ เป็นผู้สนทนาได้แสดงทัศนคติให้รู้ว่าเป็นการร่วมสร้างประกาศิตต่อโลกในการแสดงว่าความจริงที่ทำมานั้นมีลักษณะเป็นสิ่งที่ฟังได้ แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีส่วนสำคัญที่เป็นการเสริมอำนาจในตัวของผู้สนทนา ความแตกต่างที่เกิดขึ้นเวลาสนทนากับชุมชนแล้วรู้สึกถึงการได้แสดงออกว่ามีคนกำลังฟังอยู่ ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในการได้แสดงศักยภาพที่ถูกซ่อนเร้น การศึกษาแนวประวัติศาสตร์กระแสนหลักมักชอบทำให้เสียงของชุมชนเป็นเสียงที่มีความเงียบหรือกลายเป็นเสียงที่ไม่ได้รับการสนใจ ทำให้งานเขียนในเชิงวงศาวนวิชาการสามารถเผยให้เห็นถึงความอัดอั้นใจของชุมชนผ่านกระบวนการสนทนา (Conversation) เพื่อให้ผู้สนใจที่มุ่งเน้นการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่ควรที่จะต้องรับฟังเสียงของชุมชนให้มากขึ้น ส่วนชุดความรู้ (Knowledge) ของชุมชนที่ใช้ในการสถาปนาแหล่งเรียนรู้ในทางวัฒนธรรม การเกษตร และการประมง กลายเป็นสิ่งของที่ถูกเก็บรักษาและจัดเรียงให้เป็นหมวดหมู่อยู่ในแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การศึกษาวงศาวนวิชาการผู้วิจัยจึงพยายามปลดปล่อยให้ชุดความรู้เหล่านี้กลับออกมาโลดแล่นในตัวบทใหม่

การเผยแพร่การจัดการตนเองของชุมชนแบบจารีตในบางมิติได้ถูกฉายผ่านแหล่งเรียนรู้ที่มีพื้นฐานวัฒนธรรม (Tradition) ว่าด้วยการมุ่งเน้นที่ชุดความรู้ในการทำมาหากินด้วยวิถีแบบดั้งเดิม โดยมีเบื้องลึกของวาทกรรมในการผลิตความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ผู้วิจัยจึงได้กล่าวถึงการผลิตวาทกรรมด้านความสัมพันธ์ผ่านเทคโนโลยีเชิงอำนาจของยุคสมัยที่เป็นการก่อรูปด้วยเทคนิคเฉพาะของอำนาจงานวงศาวิชยาได้มีความพยายามปลุกชุดความรู้ดั้งเดิมให้มีที่ยืนในสังคมและแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจ (Power) พร้อมเผยให้เห็นถึงการนำอำนาจของชุมชนที่เป็นตัวตั้งในการจัดการชุมชนผ่านแหล่งเรียนรู้จนกระทั่งนำไปสู่การช่วงชิงอำนาจจากผู้ถือครองด้วยเทคนิคอันแยบยลในลักษณะที่ต่างกัน ซึ่งชุมชนยุคดั้งเดิมได้ขับเคี่ยวและถูกทำให้เชื่อว่าต้องยอมตามกฎเกณฑ์ที่นำมาซึ่งความเป็นอิสระและอยู่ได้ด้วยตนเอง

5.1.1 วงศาวิชยาการผ่านอุดมการณ์ของแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

5.1.1.1 การวิเคราะห์แนววงศาวิชยาสามารถเผยภาพยุคสมัยให้เห็นวงศาวานของความรู้ เป็นการวิเคราะห์ในประเด็นที่เป็นแกนของชุดความรู้สำหรับใช้สืบสาววงศาวานของความรู้จึงเป็นยุคสมัยที่ไม่ได้ลอยแบบโดดเดี่ยว หากแต่เป็นยุคสมัยที่มีติดของสถาบันชุมชนได้กระทำกิจกรรมต่างๆตามยุคสมัย สิ่งนี้ทำให้ผู้วิจัยสืบสาวที่ชนะไปในรูปแบบที่ต่างจากประวัติศาสตร์ของการจัดการตนเองของชุมชนที่มีพัฒนาการของชุดความรู้เป็นอิสระด้วยระบอบวาทกรรม กล่าวถึงยุคสมัยดั้งเดิมครุภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงชุดความรู้ที่ถูกสถาปนาขึ้นในตัวบุคคลที่เป็นการสวมบทผู้นำชุมชนแบบถูกสลักร่างจากสังคม ในอีกด้านผู้มีอำนาจของรัฐก็มีสิทธิในทางอำนาจที่ใช้โลกทัศน์เพื่อสถาปนาอุดมการณ์ของตัวบุคคลขึ้นเช่นกัน สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนที่อยู่ในรากวัฒนธรรมที่มีความต่างของชุดอุดมการณ์ผสมรวมอยู่ด้วยกัน จึงทำให้ในบางช่วงชุดความรู้ได้เกิดการช่วงชิงอำนาจซึ่งกันและกัน ทำให้อำนาจในเชิงการผลิตชุดความรู้ใหม่ทำหน้าที่ผสมรวมกับชุดความรู้เก่า จนนำไปสู่การสืบสาวให้เห็นถึงความครอบงำและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การถูกกดทับจึงเป็นการบังคับให้เห็นอำนาจในมิติเบื้องหลังของพันธุนาการที่เป็นศิลปะการใช้อำนาจผ่านเทคโนโลยีตัวตน วงศาวิชยาจึงมีความจำเป็นต้องเปิดเผยให้เห็นถึงที่ซ่อนของอภิอำนาจที่มีต่อสังคมและสืบสาวต่อไปยังเส้นทางการใช้อำนาจ ที่จะช่วยให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในทุกกระนาบ ซึ่งเป็นไปตามบริบทสิ่งแวดล้อมของสังคมและสามารถอธิบายตัวตนของยุคสมัย

5.1.1.2 การวิจัยแนววงศาวิทยาการจัดการตนเองของชุมชนที่นำไปสู่ต้นแบบแหล่งเรียนรู้ เป็นการก่อให้เกิดผลงานที่สร้างสรรค์สังคมด้วยการใช้ชุดความรู้ของชุมชนแสดงให้เห็นถึงมายาคติในการลดความขุ่นมัวที่แอบแฝงมาในทัศนะการมองโลกผ่านระเบียบชุดความรู้ การนำไปปฏิบัติเพื่อช่วยให้ผู้ใช้มีความรู้เท่าทันต่อการครอบงำและการกดทับผ่านความรู้ในระดับของชนชั้นสังคมจึงไม่มี ถ้าหากไม่เกิดการผลิตชุดความรู้ซ้ำเพื่อรับใช้ในการรักษาความเป็นชุมชนของแต่ละกลุ่ม ชุดความรู้ในการจัดการตนเองของชุมชนจึงกลายเป็นสภาพในรูปแบบที่ไม่ได้มุ่งเพื่อสนองรับทุนนิยม หากแต่การสั่นคลอนวงศาวินของชุดความรู้ในชุมชนยุคสมัยต่างๆ จึงเป็นการช่วงชิงความหมายเริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการผลิตจนไปสู่กระบวนการใช้เทคโนโลยี ในช่วงอดีตชุมชนที่หลงหลักปึกฐานมักใช้ความรู้ในการจัดการแบบดั้งเดิมไม่มีเปลี่ยนแปลง อัตลักษณ์ความเชื่อจึงไม่แตกต่างกันเพราะในยุคจารีตชุมชนจึงมุ่งเน้นไปที่ความเชื่อทางศาสนาที่มีการเชื่อมโยงไปสู่พิธีกรรม เพราะฉะนั้นระบบการจัดการตนเองของชุมชนในยุคจารีตจึงมุ่งให้น้ำหนักของสำคัญไปที่วงศาวินของชุดความรู้ในการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม โดยในระบบการบริหารจัดการแบบยุคสมัยใหม่กลับมุ่งให้น้ำหนักไปที่เทคนิควิธีการเพื่อมุ่งเน้นไปที่รากฐานที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์

การศึกษาแนววงศาวิทยาได้มุ่งเน้นไปที่กระบวนการในการมองประวัติศาสตร์ผ่านวาทกรรมของยุคสมัย ซึ่งในสติปัญญาของแต่ละคนได้ถูกเคารพซึ่งกันและกันในรูปแบบที่มีความเป็นระเบียบวิธีการศึกษาของชุมชน สิ่งนี้ทำให้เกิดโลกทัศน์ที่กว้างไกลและมีองค์ความรู้ในทางธรรมชาติที่มองความเชื่อมโยงในการมองเห็นสรรพสิ่งความรู้ด้วยกัน โดยถ้ามีการสั่นคลอนกระทบความรู้ในชุดใดชุดหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อความรู้ในชุดอื่นด้วย การถ่ายทอดชุดความรู้จึงเป็นอุปสรรคในการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิมที่ทำให้การได้มาซึ่งความรู้ของชุมชนมักเกิดเฉพาะภายในบ้านหรือวงศาคณาญาติเท่านั้น ทำให้คนที่วางตนเองเป็นผู้รู้ในด้านจัดการตนเองของชุมชนยุคแรกเริ่มจะมองเห็นความเป็นพวกเดียวกันผ่านสายเลือดหรือพวกพ้องเฉพาะกลุ่มก่อนที่ชุดความรู้บางชนิดจะถูกเสริมส่งจากภายนอก ในส่วนที่มีกลุ่มคนนำมาถ่ายทอดให้เพื่อสร้างความทันสมัยในแต่ละยุคสมัยของโลก

การใช้อำนาจในยุคจารีตจึงมีความเป็นสิ่งที่เป็นตัวตนสูงสำหรับผู้นำ (Leadership) สิ่งนี้เกิดจากความใกล้ชิดและการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในการเข้าครอบงำ (Hegemony) ชุดความรู้ในทางปฏิบัติ เพราะฉะนั้นการที่ได้เป็นบุตรหลานของกลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการจัดการตนเองของชุมชน จึงเป็นสิ่งได้รับการนับหน้าถือตาและกลายเป็นชนชั้นทางสังคมในยุคสมัย คนกลุ่มนี้จึงได้รับประโยชน์ผ่านการยอมรับของสายเลือดหากแต่การส่งผ่านในรูปแบบนี้มีได้เกิดความยั่งยืนตลอด เพราะการเปลี่ยนสถานะของผู้นำตั้งแต่โบราณเกิดขึ้นมาหลายรูปแบบทั้งในลักษณะทางสายเลือดและการแต่งตั้ง จน

เข้าสู่ในยุคการจัดการตนเองของชุมชนที่ทันสมัยจึงได้เผยให้เห็นถึงการโต้ตอบของชุดความรู้แบบดั้งเดิมและทำให้ชุดความรู้ที่ทันสมัยได้ขยายเคลื่อนห่างออกไป เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของการดำรงอยู่ของชุดความรู้ในการขยายอำนาจจนมุ่งเข้าสู่การครอบงำชุมชนผ่านการผลิตเปลี่ยนกระบวนการจัดการจนกลายเป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้ผ่านชุดความรู้ในแต่ละยุคสมัย ทำให้ชุดความรู้การจัดการตนเองของชุมชนถูกปลดปล่อยออกไปในฐานะรูปแบบการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับกลไกในการช่วงชิงการมีอำนาจเหนือความรู้ทันสมัยที่เป็นอุปสรรคกีดขวางไม่ให้การบริหารจัดการในยุคใหม่เข้ามาสร้างความแข็งแกร่งเหนือความรู้ของชุมชนในสมัยโบราณ

5.1.2 ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมและภาคปฏิบัติการทางสังคม มีกระบวนการสถาปนาอำนาจและความรู้ ในด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียง

5.1.2.1 การเบียดขับระหว่างวาทกรรมการจัดการตนเองของชุมชนในช่วงยุคสมัย เป็นการขับเคี่ยวเพื่อต่อสู้ช่วงชิงในระดับอุดมการณ์ที่เรียกว่าเกือบจะเป็นการต่อสู้ในทางสังคม ชุมชนจึงได้รับอุดมการณ์ใหม่อยู่ตลอดเวลาเห็นได้จากการจัดการตนเองของชุมชนแบบมุ่งเน้นการทำมาหากินไปจนกระทั่งการนำอุดมการณ์ใหม่มาต่อยอดที่มุ่งเน้นการสร้างวิถีชีวิตให้ดีขึ้น โดยให้พื้นที่ในสังคมได้สร้างชุดความรู้ใหม่และถูกแพร่กระจายเข้าสู่ชุมชนตลอดเวลา ทำให้กระบวนการจัดการตนเองของชุมชนในแบบดั้งเดิมก็ไม่ได้ขยายแต่ในอีกทางหนึ่งกลับมีการพยายามนำความรู้ใหม่จากภายนอกที่ยังไม่มีความแน่นอนส่งผ่านเข้าไปก่อกวนชุดความรู้แบบดั้งเดิม ส่งผลให้เกิดการที่ชุดความรู้แบบดั้งเดิมต้องคอยขำเลียงชุดความรู้ใหม่ในยุคสมัยที่ทันสมัย ทำให้ชุมชนต้องขับเคี่ยวเพื่อการรับรู้และพยายามสรรสร้างวาทกรรมใหม่มาปรับใช้ในการจัดการตนเองของชุมชน

วิธีการขับเคี่ยวชุดความรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนได้ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ในชุมชน ซึ่งในยุคสมัยได้รับเริ่มก่อตัวขึ้นจนเผยตัวตนออกมาว่าชุมชนได้สถาปนาการจัดการตนเองของชุมชนเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ผ่านชุดความรู้ของผู้รู้ในชุมชน ทำให้อัตลักษณ์ชุมชนในยุคทันสมัยได้สร้างวาทกรรมเชิงศาสตร์ที่บูรณาการผสมรวมชุดความรู้จนทำให้เกิดระดับอัตลักษณ์ในการจัดการตนเองของชุมชน ชุดความรู้ทันสมัยจึงพยายามที่จะผลิตซ้ำให้ไม่มีที่ว่างเหลือต่อสำหรับอุดมการณ์ชุดความรู้แบบดั้งเดิม ทำให้การสร้างสรรคภูมิปัญญาในการจัดการชุมชนที่พัฒนาไปอย่างช้าได้ขาดตอนลง ส่งผลให้ชุมชนเกิดการตั้งคำถามว่าการพยายามสร้างระเบียบให้แก่สรรพสิ่งในแหล่งเรียนรู้ชุมชนจำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นจากการที่ผู้มีอำนาจต้องมีความรู้ความเข้าใจในชุดความรู้เหล่านั้น

5.1.2.2 ภาคปฏิบัติการวาทกรรมการจัดการตนเองของชุมชนผ่านยุคสมัยแสดงให้เห็นความ
 แยกย่อยที่ทำให้คนสมัครใจแม้จะรู้ว่าการเข้าร่วมกลุ่มเป็นการแสดงออกถึงความจำยอม แต่ก็เพื่อสร้าง
 โอกาสในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยบางแหล่งเรียนรู้ที่ยกระดับในการดูแลตนเองได้
 เพิ่มขึ้นสามารถที่จะจ่ายค่าตอบแทนให้แก่สมาชิกผู้เข้าร่วมผ่านการแบ่งหน้าที่ในลักษณะกึ่งทางการ
 เหตุผลนี้ทำให้ชุมชนจึงสมัครใจเข้าร่วมด้วยความหวังที่จะเห็นชุมชนตนเองดีขึ้นและสร้างรายได้เพิ่ม
 จากอาชีพหลัก สิ่งนี้เกิดจากการผลิตชุดความรู้แบบดั้งเดิมจากการทำมาหากินซ้ำๆ โดยที่มีความ
 พยายามชำระไว้ซึ่งอำนาจในยุคสมัยเพื่อการช่วยค้ำยันให้เกิดแรงจูงใจและเปิดโอกาสให้แก่ชุดความรู้
 ทันทสมัยได้มีพื้นที่โลดแล่นและสะท้อนเตือนให้ชุมชนมีความเท่าทันต่อระบบ “ทุนนิยม”

การเปิดโอกาสให้ชุดความรู้ดั้งเดิมที่ถูกกดทับออกมาโลดแล่นเพื่อสร้างความจริงในรูปแบบที่
 ไม่ได้ปฏิเสธชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชน หากแต่เป็นกระบวนการที่กำลังเปิดเผยให้เห็นว่าการ
 จัดการชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยชุดความรู้ดั้งเดิม เพื่อเป็นสะพาน
 ในการเชื่อมเข้าสู่ยุคสมัยของชุดความรู้ใหม่เพราะถ้าไม่มีชุดความรู้ดั้งเดิมอาจไม่นำมาสู่จุดนี้ การที่
 ชุมชนเกิดการขาดหายในทางอุดมการณ์จึงเป็นสิ่งที่การจัดการยังไม่อาจเอาชนะทัศนคติการมองโลก
 ที่เปลี่ยนแปลงของชุมชนได้ทั้งหมด ทำให้การเป็นแหล่งเรียนรู้ยังคงต้องใช้ชุดความรู้ดั้งเดิมผสมเข้ากับ
 ชุดความรู้ใหม่เพื่อดึงดูดความน่าสนใจในการต้อนรับผู้แสวงหาที่เดินทางเข้ามา ด้วยเหตุนี้การที่ชุมชน
 มีอารมณ์ ความรู้สึก การรับรู้ตีความ และการเข้าใจในบริบทอำนาจ รวมถึงชุดความรู้ต่างๆ สามารถ
 เป็นสิ่งที่ทลายอำนาจที่ครอบงำผ่านการสร้างชุดความรู้ในการจัดการตนเองของชุมชนในภูมิภาค
 ตะวันออก

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาเป็นรายละเอียดที่มีความสัมพันธ์ในการสถาปนาชุด
 ความรู้ของแต่ละยุคสมัยผ่านสนามวาทกรรม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและส่งผลซึ่งกันและ
 กันในด้านการจัดการตนเองของชุมชน นำไปสู่การผลิตสร้างทางสังคม (Social Constructivism) เพื่อ
 แสดงความหนักแน่นในการสถาปนาชุดความรู้ใหม่ การจัดการตนเองของชุมชนจึงเป็นสิ่งที่มุ่งไปสู่การ
 ยกระดับเป้าหมายในด้านการทำมาหากินในด้านเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพถูกมองข้ามจากคนรุ่นใหม่
 อีกทั้งอาชีพการประมงเป็นอีกหนึ่งสิ่งที่ดีแล้วไม่ทันสมัย หนุ่มสาวในยุคปัจจุบันจึงมุ่งเข้าสู่เมืองใหญ่
 ประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นการยุติการมองผ่านความสำเร็จของคนรุ่นเก่าในการดูแล
 บุตรหลานผ่านอาชีพที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น ทำให้ผู้วิจัยหันมองกลับมาและใช้องค์ประกอบทางการ
 จัดการเข้าบูรณาการชุดความรู้ดั้งเดิม เพื่อให้เกิดชุดความรู้ทางการจัดการชุมชนที่มุ่งเน้นให้เกิดการ
 พึ่งพาตนเองเป็นลำดับแรก

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

วงศาคณาวิทยา (Genealogy) เป็นความต่างกับหลักแห่งความรู้ (Epistemology) ที่เป็นการศึกษากระแสหลัก หากชุมชนเป็นภาคส่วนของวัฒนธรรมจึงทำให้เราต้องมีภาคส่วนของความเป็นเมืองประกอบกันเป็นอัตลักษณ์ของคน ผ่านกระบวนการคิด เรียนรู้ สังเคราะห์ จนผลิตปรากฏการณ์ผ่านประสบการณ์ด้านการจัดการตนเองของชุมชนที่สั่งสมมาตามยุคสมัย การสถาปนาชุดความรู้ของชุมชนผ่านสนามวาทกรรมในรูปแบบการจัดการตนเองของชุมชน จึงทำให้เกิดวงศาคณาวิทยาของความรู้ขึ้นมา ในความเป็นจริงการเกิดขึ้นในยุคความรู้เป็นหลักสำคัญของยุคสมัยที่เป็นอุบัติการณ์ถ่ายทอดผ่านปรากฏการณ์ที่เหนือธรรมชาติ ทำให้เป็นการยืนยันความเชื่อที่มีต่อชุมชนในการใช้ชุดความรู้ จึงเท่ากับว่าหากชุมชนปฏิเสธชุดความรู้ดังกล่าวก็จะเป็นการปฏิเสธความจริงเช่นกัน ชุมชนจึงได้ผลิตชุดความรู้ที่มีวิถีตามสภาพหลักในการจัดการตนเองของชุมชนในลักษณะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในเชิงการทำมาหากิน เมื่อผ่านยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงเกิดการนำชุดความรู้ภายนอกเข้าสู่ชุมชนจึงทำให้ถูกลดระดับความเป็นตัวตนของชุดความรู้ดั้งเดิมและเกิดการขาดตอนลงจนกลายเป็นความสาบสูญของชุดความรู้ยุคจารีต

เทคนิคในการเข้าครอบงำมีการใช้มาตรฐานทางการจัดการที่แตกต่างออกไป ชุดความรู้ของวาทกรรมทางอำนาจในการจัดการตนเองของชุมชนเป็นปฏิบัติการให้เกิดความสัมพันธ์ในการยอมเชื่อฟังเพื่อประโยชน์ที่มีความสอดคล้องกับข้อจำกัดของชุมชน ชุดความรู้ที่ถูกอ้างการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในการจัดการชุมชนผ่านการเป็นแหล่งเรียนรู้ จึงเกิดจากการประกอบสร้างของบริบททางสังคมกลายเป็นอัตลักษณ์ใหม่ที่มีความเสมือนจริง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้นำเรื่องเล่ามาใช้เพื่อก่อรูปให้ได้ชุดความจริงนั้น ไม่ว่าจะเป็นสัญลักษณ์ต่างๆในเชิงภาวะทันสมัยรวมไปถึงการมีปฏิสัมพันธ์ในการสื่อความหมายที่ถูกใช้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน จึงทำให้มาตรฐานการจัดการตนเองของชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเป็นมาตรฐานเดียวกันในลักษณะแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ สิ่งนี้ล้วนถูกซ่อนอยู่ในอุดมการณ์ของหน่วยงานภายนอกที่จัดกระทำผ่านชุดความรู้ในระบบการบริหารจัดการไปสู่ชุมชนท้องถิ่น

อัตลักษณ์แหล่งเรียนรู้ในการจัดการตนเองของชุมชนก่อตัวมาจากวิถีชีวิต การวิจัยในกระแสหลักมักมองข้ามและไม่ค่อยมีการพูดถึงเกี่ยวกับกระบวนการประกอบอาชีพรวมถึงทรัพยากรในชุมชน สิ่งเหล่านี้ถูกอัตลักษณ์ใหม่แย่งชิงไปแล้วก่อให้เกิดการก่อรูปเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ในยุคสมัยจารีตการทำมาหากินเป็นการช่วงชิงตามวิถีความรู้จากการผลิตสิ่งต่างๆที่ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ โดยเป็นพื้นฐานที่ทุกคนในยุคดั้งเดิมรู้และไม่อาจรู้กล้าเข้าสู่ชุดความรู้เหล่านั้น ในอัตลักษณ์สมัยใหม่ที่คนใน

ชุมชนเกิดจากการช่วงชิงวาทกรรมระหว่างการจัดการชุมชนแบบรอความช่วยเหลือจากรัฐและการจัดการตนเองของชุมชนจึงกลายเป็นจุดตัดที่สำคัญ ทำให้เกิดความจำเป็นที่ยุคสมัยใหม่ที่จะต้องผสมผสานชุดความรู้ทั้งสองอัตลักษณ์เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดพลังและโอกาสที่เป็นบันไดไปสู่ความสำเร็จในระดับแหล่งเรียนรู้แบบทันตามยุคสมัย

ความพยายามของผู้วิจัยในการศึกษาวงศาวทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ผู้วิจัยต้องการเปิดเผยให้เห็นถึงระบบการจัดการชุมชนในรูปแบบที่เป็นพื้นฐานจากปรากฏการณ์ที่ถูกเปลี่ยนผ่านในแต่ละยุคสมัย จากเดิมที่ผู้วิจัยกระแสหลักมักมุ่งเน้นไปที่ประวัติศาสตร์การจัดการชุมชนแบบเส้นตรงในทางประเพณี นำพาวิถีชีวิตในด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สนับสนุนการทำมาหากินในปัจจุบัน ให้สามารถโผล่พ้นวาทกรรมในยุคทันสมัยและนำไปสู่มุมมองในการวิจัยที่เป็นทิศทางใหม่ ส่งคืนความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ในแบบที่สามารถอยู่ร่วมกับความเป็นยุคสมัยใหม่และพัฒนาางค์ความรู้ของชุมชน โดยสามารถสร้างอำนาจเพื่อลดทอนความเป็นคนชายขอบและได้รับการยอมรับจากสังคมที่เป็นผู้อยู่อาศัยมาตั้งแต่กำเนิด ด้วยเจตจำนงในจุดยืนแห่งการศึกษาวงศาวทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก จึงควรเป็นการจัดการชุมชนที่มุ่งเน้นด้านความเป็นอยู่ของมนุษย์มากกว่าการเป็นการจัดการชุมชนในรูปแบบความเป็นเจ้าของสำหรับผู้มีอำนาจในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ผู้วิจัยใช้การสืบสาวแนววงศาวทยาตามแนวทางของ มิเชล 푸โกต์ ซึ่งมีมิติในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับอำนาจ โดยมีพื้นฐานมาจากการศึกษาประวัติศาสตร์ในเชิงโบราณคดี ที่อาศัยวงศาวทยาเป็นเครื่องมือชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างในการสืบสาววงศาวทยาที่ไม่ใช่การค้นหากำเนิดแต่มุ่งเน้นไปสู่ปรากฏการณ์ที่สถาปนาให้เกิดองค์อธิปัตย์ ผสมรวมกับวาทกรรมที่เป็นอัตลักษณ์สืบสานมาตามยุคสมัยจนกลายเป็นอำนาจและความรู้ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2555) ในการเบียดขับชุดความรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์วาทกรรมที่เป็นพื้นฐานข้อมูลวาทกรรมในทางการพูดและเขียนที่แสดงออกถึงมิติทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ผู้วิจัยมุ่งเน้นไปที่ปรากฏการณ์ ความผิดพลาด หรือกระบวนการที่บ่งบอกถึงความหมายที่เป็นสัญญาณ ที่ทำลายความเป็นอยู่ในชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ได้แก่ ความยากจนที่เกิดขึ้นต่อประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออก ผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่สามารถสร้างจำนวนเพิ่มขึ้น ปัญหาจากการจับสัตว์น้ำอันเกิดจากสภาพภูมิอากาศ การโยกย้ายถิ่นฐานเข้าไปทำงานโรงงานของวัยหนุ่มสาว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การวิเคราะห์นิยามที่คอยขวางกั้นมิให้สามารถเข้าไปปะทะกับจุดยืนที่ผิดพลาด ผู้วิจัยได้นำสื่อทางสัญญาณและองค์ประกอบอื่นในชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกมาจัด

วางและเรียงร้อยตัวบทขององค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้องกับภาคปฏิบัติการทางสังคมและพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวบทและบริบทของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภาคตะวันออก โดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดระเบียบวาทกรรมที่เชื่อมต่อกัน (interdiscursive analysis) นำไปสู่การเป็นสัญญาและวาทกรรมเดิมในชุมชน เพื่อนำมาจัดวางใหม่ (recontextualized) และผลิตสร้างความหมายชุดใหม่ให้เกิดขึ้น โดยใช้เป็นข้อมูลควบคุมในการสืบสาวแนววงศาวิทยาที่เกิดขึ้นในสนามวาทกรรมนำไปสู่ปฏิบัติการสร้างความจริงให้แก่วงศ์วานของความรู้การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 มิติ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.2.1 วงศาวิทยาการผ่านอุดมการณ์ของแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

5.2.1.1 วาทกรรมอำนาจและความรู้ ยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม

จากการสืบสาววงศ์วานของยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการศึกษาโดยพบว่าการรวมกลุ่มกันเพื่อสถาปนาการจัดการตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกของผู้คนที่ได้อาศัยชุดความรู้ ประสบการณ์ที่มาจากเครื่องมือในการทำมาหากิน สามารถนำไปสู่กระบวนการจัดการตนเองของชุมชนในการจัดระเบียบสรรพสิ่งเพื่อสนับสนุนอุดมการณ์ด้านการทำมาหากินเพื่อยังชีพ สอดคล้องกับการศึกษาของ (มานะ นาคำ, 2559) กล่าวถึงการเป็นชุมชนปฏิบัติมีความแตกต่างจากชุมชนดั้งเดิมที่มีความเป็นเครือญาติ โดยมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองที่สืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้น การสอดประสานอุดมการณ์พื้นฐานในด้านศาสนา ภายใต้การทำมาหากินในลักษณะแค่พอยังชีพโดยมีพื้นฐานที่สำคัญเกิดจากโลกทัศน์การสืบสาววงศาวิทยาแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งผู้วิจัยสามารถกระทำได้จากระบอบวาทกรรมชุดต่างๆ ที่มีวาทกรรมหลายชุดผ่านการจัดเรียงอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การลบล้างออกไป การเข้ามาแทนที่ของสิ่งใหม่ รวมถึงการจัดระเบียบใหม่ตลอดเวลา สอดคล้องกับการศึกษาของ (นิภาพร มาลีลัย & จักรพันธ์ ชัดชุมแสง, 2558) กล่าวถึงทุนทางทางสังคมดังกล่าวสามารถพลิกผันกลับไปเป็นทุนทางวัฒนธรรมได้ และทุนทางวัฒนธรรมก็สามารถพลิกผันกลับมาเป็นทุนทางสังคมอีกครั้ง โดยการนำประเพณีเดิมซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีในพื้นที่มาฟื้นฟูอีกครั้ง จนนำไปสู่กลุ่มเครือข่ายใหม่ที่เกิดขึ้นมาจากผู้คนในชุมชน โดยภายใต้อุดมการณ์จึงมีวาทกรรมอยู่เบื้องหลังและมีภาคปฏิบัติการปรากฏตัวอยู่ในรูปของความรู้และอำนาจในการสร้างความหมายกับความจริงให้กับความรู้ในชุดเหล่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องของ

ประวัติศาสตร์ที่มีความเป็นมาของสรรพสิ่งที่รองรับเมื่อนำทั้งสองด้านเข้ามาพิจารณาทำให้สามารถตีความออกมาให้คนเข้าใจ ในจุดเริ่มต้นที่สามารถคลี่คลายออกมาได้ชัดเจนและนำไปสู่การเบียดขับทางวาทกรรมเพื่อคลี่คลายภาพที่ซับซ้อนของการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

5.2.1.2 การสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่

จากการสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาโดยพบว่าคนไทยสมัยโบราณได้อาศัยรูปแบบการจัดการตนเองผ่านการพึ่งพาระบบการเรียนรู้แบบจารีตที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษและส่งผ่านในรูปแบบการถ่ายทอดออกมาเป็นชุดความรู้ที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและประมงในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก สอดคล้องกับการศึกษาของ (มานะ นาคำ, 2559) กล่าวถึงชุมชนปฏิบัติชาวสวนมีขอบเขตหลายระดับทั้งในระดับสวนของตนเอง ที่สะสมความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการทำสวนผลไม้ผสมผสานและแบบยกร่อง ประกอบกับผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละเรื่องกระจายอยู่ตามสวนต่างๆ ในพื้นที่ชุมชน สิ่งนี้ทำให้ชุดความรู้ที่ถูกกลั่นออกมาจึงได้รับการถือหางจากเจตจำนงแห่งอำนาจจากหลากหลายกลุ่มคน ทำให้เกิดความหลากหลายในรายละเอียดเนื้อหานำไปสู่อำนาจที่ยึดโยงกับเครือข่ายทางวาทกรรมที่เป็นคุณลักษณะของการบริหารจัดการชุมชนในยุคสมัยจารีต ซึ่งเป็นพื้นฐานของปัจจัยภายในสำหรับทัศนคติในการมองโลกและอุดมการณ์ของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกที่มีต่อกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ยุคสมัยจารีต ขณะที่บางส่วนมีความประสงค์ต้องการผลิตเปลี่ยนไปสู่อุดมการณ์และโลกทัศน์สมัยใหม่ สอดคล้องกับการศึกษาของ (นิภาพร มาลีสัย & จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง, 2558) กล่าวถึงการเข้ามาจำพรรษาของพระรูปหนึ่งที่นำพาให้กลุ่มคนในหมู่บ้านของอำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร ทั้งการนับถือผี แต่ทั้งนี้ก็มีทั้งคนที่ตัดสินใจทิ้งและคนที่ไม่สามารถทิ้งได้จึงเป็นการผสมผสานการนับถือทั้งพุทธ ผี หรือนับถืออย่างใดอย่างหนึ่งตราบเท่าที่ลูกหลานจะถือตามได้ ทำให้เป็นข้อยืนยันให้เห็นถึงยุคสมัยของการปฏิบัติแบบเดิมได้ถูกดัดแปลงและเกิดกระบวนการบริหารจัดการสมัยใหม่ ที่ถือหางโดยเจ้าของวาทกรรมและพยายามสถาปนาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การค้าประวัติศาสตร์ โดยพุ่งโจมตีต่อพิธีกรรมและวัฒนธรรมที่เป็นชุดความรู้ของคนไทยในสมัยโบราณและสมัยใหม่ที่คิดสร้างได้เองจนกระทั่งนำไปสู่การจัดตั้งอุดมการณ์และโลกทัศน์ที่โครงข่ายแบบทันสมัย

5.2.2 ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมและภาคปฏิบัติการทางสังคม มีกระบวนการสถาปนาอำนาจและความรู้ ในด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียง

5.2.2.1 การเปิดขั้ววงศัวนความรู้สมัยเก่าและยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย

จากการสืบสาวเพื่อสถาปนาอุดมการณ์การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในยุคสมัยใหม่ ทำให้เกิดข้อค้นพบที่เป็นรอยแยกทางอุดมการณ์อย่างรุนแรงในส่วนการจัดการตนเองของชุมชนที่มีการเปลี่ยนผ่านจากยุคเกษตรกรรมเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม สอดคล้องกับการศึกษาของ (มานะ นาคำ, 2559) กล่าวถึงการที่ชาวสวนส้มโอลุ่มน้ำแม่กลอง ไม่เพียงปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชนเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์และเรียนรู้จากภายนอกด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างที่ชาวสวนไปรับซื้อส้มโอจากภูมิภาคอื่นๆ แสดงให้เห็นถึงแรกเริ่มชุมชนไม่นิยมการเข้ามาสถาปนาอำนาจโดยหน่วยงานรัฐเพราะเกิดความยำเกรงในเบื้องลึกของจิตใจว่าอาจเป็นการเข้ามาเปิดขั้วผลประโยชน์เดิมที่ชุมชนเคยบริหารจัดการด้วยตนเองแปรเปลี่ยนสภาพไปสู่ในมือของภาครัฐ และด้วยหลักแห่งการสถาปนาของภาครัฐที่ให้การพูดถึงชุดความรู้ในมุมมองที่มองเห็นว่าชุมชนอ่อนด้อยและไม่รู้เท่าทัน จึงเป็นที่มาของการสั่นคลอนวงศัวนความรู้ด้วยตัวของชุมชนเอง เมื่อถึงช่วงเวลาที่ความเป็นพื้นฐานด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแปรสภาพเข้าสู่โหมดที่ชาวบ้านพอเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเปิดระบอบคิดในสิ่งเหล่านี้แปรสภาพให้ชุมชนเริ่มส่งบุคลากรที่ดูแล้วมีแนวโน้มความเป็นไปได้ที่จะสั่นคลอนการเป็นผู้นำในยุคจารีต เดินทางออกไปเสาะแสวงหาและพัฒนาชุดความรู้ด้วยความหวังในเบื้องลึกที่จะให้นำสิ่งเหล่านั้นกลับมายกระดับการบริหารจัดการชุมชนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ ภายใต้แนวคิดปฏิฐานนิยมมุ่งบ่งชี้ถึงสิ่งที่ว่าความรู้มีอยู่แล้วในทุกที่แค่เพียงรอให้บุคคลไปค้นพบ สอดคล้องกับการศึกษาของ (มานะ นาคำ, 2559) กล่าวถึงชาวสวนส้มโอลุ่มน้ำแม่กลองมีการเรียนรู้ความต้องการของตลาดและนำมาวางแผนการผลิต ทำให้มีผลผลิตออกจำหน่ายสู่ตลาดตลอดทั้งปี ซึ่งต่างจากชาวนาชาวไร่ที่มีผลผลิตออกจำหน่ายเพียงปีละครั้งเท่านั้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในพื้นฐานของการเปิดรับชุดความรู้ใหม่ของชุมชนที่เป็นสิ่งที่ไม่ได้ถูกกำหนดด้วยมาตรวัดในรูปแบบที่เป็นจำนวน หากแต่ชุดความรู้ในยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเข้าถึงอย่างรวดเร็ว ทำให้ชุมชนเกิดความกระหายที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ตลอดเวลาสะท้อนถึงโลกทัศน์ในการสั่นคลอนวงศัวนชุดความรู้แบบดั้งเดิม

5.2.2.2 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ระเบียบความเชื่อมโยงของมโนทัศน์ เพื่อร้อยถวนวงศ์วานความรู้จนนำไปสู่สัญญาในรูปแบบองค์ประกอบด้านการผลิตสร้างทางสังคม (Social Constructivism) วงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งมีรายละเอียดในการอภิปรายดังต่อไปนี้

1. โลกดทัศน์ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่

โลกดทัศน์ด้านการทำมาหากิน (Vision) จากการศึกษาพบว่า การสถาปนาโลกดทัศน์ใหม่ของชุมชนมีพื้นฐานมาจากการทำมาหากินเป็นองค์ประกอบหลัก สิ่งสำคัญที่ชุมชนคำนึงถึงในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับปากท้อง สิ่งส่งผลต่อกระบวนการคิดหรือมุมมองในการจัดการชุมชนจึงมาจากการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำมาหากินเป็นหลัก สอดคล้องกับการศึกษาของ (จันทร์พร ช่วงโชติ, นำชัย ทนุผล, & พัทธ์ชัย ศิริวงศ์, 2558) กล่าวถึงการที่ชาวบ้านในชุมชนต้องเป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการจัดการชุมชนด้วยตัวเอง เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนโลกดทัศน์เพื่อสร้างโอกาสในด้านการมีอาชีพเสริมและสามารถใช้เป็นภูมิคุ้มกันในการสร้างการมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยใช้เครื่องมือทางการท่องเที่ยวเป็นในการตอบสนองการทำมาหากินในด้านการประมงหรือทำไร่ นอกจากนี้การศึกษาของ (บุญเลิศ วิเศษปรีชา, 2559) พบว่าการพัฒนาความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการด้วยตนเอง มีความจำเป็นที่ต้องปรับเปลี่ยนโลกดทัศน์ให้มีความสอดคล้องและเป็นไปตามกฎเกณฑ์บรรทัดฐานที่หน่วยงานราชการตั้งไว้ ตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญที่บ่งบอกว่าชุมชนมีการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนมโนทัศน์เพื่อให้เกิดความอยู่รอดและมีความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานภายนอก ซึ่งทำให้สามารถยกระดับการจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างดีขึ้น

2. อุดมการณ์ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่

อุดมการณ์ (Ideal) จากการศึกษาพบว่า การที่ชุมชนมีอุดมการณ์ไปในทิศทางเดียวกันสามารถส่งผลให้การจัดการชุมชนด้วยแนวคิดการพึ่งพาตนเองเป็นไปด้วยความสะดวก โดยที่แรกเริ่มอาจต้องใช้เทคนิครวมถึงวิธีการในการค้นหาผู้ที่มีอุดมการณ์คล้ายกันเพื่อรวมกลุ่มไปสู่การพัฒนาตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (ชนินทร์ วัฒนินท์, สมบูรณ์ ชาวชายโงง, & ธวัชชัย คุณวงษ์, 2555) พบว่าการที่ชุมชนมีแนวทางของอุดมการณ์ไปในทิศทางเดียวกันเป็นการที่สามารถขับเคลื่อนสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้ได้อย่างเป็นองคาพยพ ประกอบกับการศึกษาของ (ฤทธิณันท์ เชื้อทอง & รุจิระ โรจนประภายนต์, 2559) พบว่าการที่อุดมการณ์กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในชุมชนนั้น แสดงถึงทัศนคติและตัวตนผ่านการกระทำที่เป็นบริบทเฉพาะของชุมชน

สิ่งเหล่านี้ยิ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนเป็นไปอย่างก้าวหน้าและนำไปสู่ความยั่งยืน

3. อำนาจทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่

3.1 อำนาจที่ถูกสถาปนาโดยชุมชน (Power) ในการศึกษาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ สิ่งที่ผู้วิจัยพบเจอในผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสิ่งที่สนับสนุนให้เกิดการจัดการตนเองของชุมชนเป็นอำนาจที่ถูกสถาปนาโดยชุมชนที่มีความยืดหยุ่นไม่มีลักษณะตายตัว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2558) ที่กล่าวว่าโครงสร้างอำนาจของชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะไม่สเถียร เป็นไปตามลักษณะโครงสร้างอำนาจที่เป็นระบบเครือข่ายโดยมีผู้อาวุโสอยู่ในระดับบน ทำให้การดำเนินงานเป็นไปในวงศาคณาญาติของชุมชนขณะที่ปัจจุบันเกิดความแตกแยกในทางการเมือง เป็นเพราะการเถลิงอำนาจของผู้อาวุโสในชุมชนมีความทะยานอยากเข้าสู่การเมืองท้องถิ่น นอกจากนี้ การศึกษาของ (วิไลลักษณ์ รุ่งเมืองทอง & สุพรรณิ ไชยอำพร, 2559) กล่าวถึงอำนาจของชุมชนที่ถูกเสริมพลังจากการเปลี่ยนแปลงความคิดในด้านสินทรัพย์ส่วนบุคคล (เงินตรา) กลายมาเป็นสินทรัพย์ส่วนรวมของคนในชุมชน (กองทุน) จึงเป็นจุดเริ่มของคนในชุมชนที่เล็งเห็นถึงปัญหาในพื้นที่และร่วมกันลงขันเพื่อระดมเงินไว้ใช้ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นกระบวนการพัฒนากลุ่มสวัสดิการเล็กๆ โดยชุมชนบางแห่งในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ยกระดับกลายมาเป็นกลุ่มสหกรณ์ที่มีระบบการบริหารจัดการสินทรัพย์ของชุมชนที่มีความมั่นคงมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการสถาปนาอำนาจด้วยตัวชุมชนเองกลายเป็นอำนาจต่อรองต่อสิ่งที่เข้ามาจากภายนอก

3.2 ความสัมพันธ์ของชุมชน (Relation) จากการศึกษาผู้วิจัยพบปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ลักษณะเครือข่ายชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในวงศาคณาญาติการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน ด้วยรูปแบบการจัดการที่เป็นการเกื้อหนุนระหว่างกันของชุมชนส่งผลให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และสร้างความเชื่อมั่นสำหรับผู้ที่ได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (รติพร ถึงฝั่ง & สุพรรณิ ไชยอำพร, 2560) พบว่าชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในระดับที่มีความหลากหลายค่อนข้างเป็นไปด้วยข้อจำกัดอันเป็นผลมาจากปัญหาในด้านเวลา จึงทำให้ความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะของครอบครัวจึงมีความคล่องตัวในการบริหารจัดการ ซึ่งสามารถพบได้ทั่วไปในการบริหารจัดการชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นระบบการบริหารจัดการภายใต้วงศาคณาญาติ นอกจากนี้ การศึกษาของ (ชูชาติ พวงสมจิตร, 2560) พบว่าการที่ชุมชนในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยที่มีโรงเรียนเป็นสื่อกลาง

ยังสามารถเป็นการเสริมพลังให้กลุ่มคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่ได้ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนประจำพื้นที่ เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในด้านการแสดงความคิดเห็นเพื่อพัฒนาชุมชนให้ไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในการจัดการตนเองของชุมชน ทำให้สามารถเกิดความสำเร็จได้ง่ายขึ้นหากสร้างความสัมพันธ์ทางตรง เช่น การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน หรือ การนำชุมชนเข้าหาโรงเรียน เป็นต้น

4. ความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่

4.1 ความรู้จากภายในและภายนอกชุมชน (Knowledge) ในการศึกษาผู้วิจัยพบว่าความรู้เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน ซึ่งหากชุมชนไม่มีชุดความรู้พื้นฐานด้านการจัดการเพื่อมุ่งไปสู่การพึ่งพาตนเอง และไม่เปิดใจรับชุดความรู้ใหม่จากภายนอก แม้ว่าแม้จะพบการถูกกดทับจากชุดความรู้ภายนอกจนทำให้ชุดความรู้เก่าค่อยๆ เลือนหายไป อันจะนำไปสู่การความท้าทายใหม่ที่ส่งผลให้เกิดการถูกกลืนหายไปจากระบบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (พุลสุข จันทรพิชญ, ประสงค์ ปราณิตพลกรัง, พงศ์ หรดาล, & กุสุมา พลาพรหม, 2553) ที่กล่าวถึงองค์ความรู้ที่เป็นลักษณะเฉพาะในแบบภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่ส่วนใหญ่จะมีระบบการจัดการในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน จึงมีคุณลักษณะชุดความรู้แบบเปิดที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์จากภายในและภายนอกได้อย่างกลมกลืนและนำมาดัดแปลงสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ใหม่ที่มีความกลมกลืน ซึ่งสามารถนำไปทดสอบปฏิบัติเพื่อดำเนินการให้มีความทันสมัยอยู่ตลอดเป็นพลวัต นอกจากนั้นจากการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่าหากผู้นำชุมชนมีความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาโดยไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตน ยิ่งทำให้การพัฒนาชุมชนโดยใช้ชุดความรู้เกิดความสำเร็จได้เร็วขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ (ปราการ เกิดมีสุข, 2559) ที่มุ่งเน้นในการเริ่มพัฒนาชุมชนจากฐานความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งมาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการชวนคิดชวนคุยและรับฟังปัญหาที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างตรงประเด็น

4.2 ประสบการณ์ด้านการทำมาหากิน (Experience) ในการศึกษาผู้วิจัยพบว่าประสบการณ์ในด้านการทำมาหากินของชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความตั้งใจลุกขึ้นมาจัดการตนเองของชุมชน โดยส่วนใหญ่ชุมชนสถาปนาวาทกรรมพื้นฐานในสิ่งต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัจจัยด้านการทำมาหากิน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (อุทิศ ทาหอม, พิชิต วันดี, & สำราญ ธุระตา, 2558) ที่ศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ความรู้ในการนำทุนวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้เพื่อสร้างระบบการจัดการชุมชน โดยมุ่งเน้นไปที่การใช้พื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการเรียนรู้ผลลัพธ์จากการทำมาหากินภายใต้พื้นฐานอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาของชุมชนในอดีตและนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบัน จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ว่าประสบการณ์ทำมาหากินของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาค

ตะวันออก เป็นส่วนประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นที่ต้องเชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนทุกระดับ ผ่านการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ในด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน

4.3 ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Tradition) จากการศึกษาพบว่าการศึกษาที่ชุมชนมีพื้นฐานขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ย่อมมีความได้เปรียบในการพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน ความแข็งแกร่งในพื้นฐานของความเป็นชุมชนที่มีการจัดการเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนเอาไว้ด้วยกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ (นิมมวล จันทรุญ, เกวลี อ่อนเรือง, & สัญญา เคนาภูมิ, 2559) พบว่าการที่ชุมชนใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ทำให้เกิดความก้าวหน้าต่อชุดความรู้ที่ชุมชนสามารถนำไปปรับใช้ในการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนที่ตั้งอยู่ภายใต้วัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้ การศึกษาของ (ปณิต อัครชัย, 2558) พบว่าการที่ชุมชนมีความเข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ยิ่งเป็นส่วนสำคัญที่สามารถทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน นำไปสู่การจัดการและการดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนได้ตรงความต้องการเป็นอย่างยิ่ง

จากการศึกษาผู้วิจัยได้ทำการการผลิตสร้างทางสังคมเพื่อรื้อถอนวงศาคณาญาติในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน ตามแนวคิดของฟูโกต์ที่มุ่งใช้การสืบสาวจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน จนนำมาสู่การรื้อองค์ความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม จนนำมาสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในทางการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ดังปรากฏตามภาพที่ 22

{ การจัดการตนเอง "ของชุมชน" }

ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม

- การสถาปนาผู้นำชุมชน
- การกำหนดนโยบายของชุมชน
- การวางระบบการจัดการตนเองของชุมชน
- ชูดีความรู้จากการสังสมประสบการณ์
- การถ่ายทอดชุดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น

ภาคปฏิบัติการทางสังคม

- การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
- การสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน
- การได้รับโอกาสจากกลุ่มในชุมชน
- การได้รับชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชน
- การคงบริบทความเป็นชุมชนโดยชนบธรรมเนียมและประเพณี

 โลกทัศน์ด้านการทำมาหากิน (Vision)	<ol style="list-style-type: none"> 1) ชาวบ้านในชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่ต้องขับเคลื่อนการจัดการชุมชนด้วยตัวเอง 2) เครื่องมือทางการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งในการตอบสนองการทำมาหากินของชุมชน 3) ชุมชนควรปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ให้มีความสอดคล้องและเป็นไปตามกฎเกณฑ์บรรทัดฐานที่หน่วยงานราชการตั้งไว้
 อุดมการณ์ (Ideal)	<ol style="list-style-type: none"> 1) ต้องใช้เทคนิครวมถึงวิธีการในการค้นหาผู้ที่มีอุดมการณ์คล้ายกันเพื่อรวมกลุ่มไปสู่การพัฒนาตามเป้าหมายที่วางไว้ 2) การที่ชุมชนมีแนวทางของอุดมการณ์ไปในทิศทางเดียวกันทำให้สามารถขับเคลื่อนสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ 3) ควรสร้างทัศนคติและตัวตนผ่านการกระทำที่เป็นบริบทเฉพาะของชุมชน
 อำนาจที่ถูกสถาปนาโดยชุมชน (Power)	<ol style="list-style-type: none"> 1) อำนาจที่ถูกสถาปนาโดยชุมชนควรมีความยืดหยุ่นไม่มีลักษณะตายตัว 2) โครงสร้างอำนาจของชุมชนไม่ควรเป็นระบบเครือญาติ 3) การดำเนินงานของชุมชนไม่ควรถูกแทรกแซงในทางการเมือง 4) ชุมชนควรมีพื้นที่และร่วมกันลงขันเพื่อระดมเงินไว้ใช้ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบกลุ่มสวัสดิการ
 ความรู้จากภายในและภายนอกชุมชน (Knowledge)	<ol style="list-style-type: none"> 1) ชุมชนที่ไม่มีชุดความรู้พื้นฐานภายในตนเองอาจถูกกดทับจากชุดความรู้ภายนอกจนทำให้ชุดความรู้เก่าค่อยๆ เลือนหายไป 2) ลักษณะชุดความรู้แบบเปิดสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากภายในและภายนอกได้อย่างกลมกลืน 3) การที่ผู้นำชุมชนมีความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาโดยไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตัวส่งผลให้เกิดความสำเร็จ
 ประสบการณ์ด้านการทำมาหากิน (Experience)	<ol style="list-style-type: none"> 1) ชุมชนสามารถสร้างสิ่งที่สอดคล้องกับปัจจัยด้านการทำมาหากินจากทุนวัฒนธรรมของชุมชน 2) การใช้พื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการเรียนรู้ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ประสบความสำเร็จได้อย่างดี 3) ควรเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนผ่านการมีส่วนร่วม
 ความสัมพันธ์ของชุมชน (Relation)	<ol style="list-style-type: none"> 1) ชุมชนมีความสัมพันธ์ในระดับที่หลากหลายอาจทำให้เกิดข้อจำกัดและส่งผลที่เป็นปัญหา 2) ความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะของครอบครัวมีความคล่องตัวในการจัดการ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างกันของชุมชนสามารถใช้โรงเรียนเป็นสื่อกลาง
 ขนบธรรมเนียมประเพณี (Tradition)	<ol style="list-style-type: none"> 1) ชุมชนที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีจึงมีพื้นฐานในการจัดการตนเองได้เป็นอย่างดี 2) ชุมชนควรใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ 3) การที่ชุมชนมีความเข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

ภาพที่ 22 แผนภาพสรุปการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียง

บทสรุปการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ปรากฏขึ้นจากการผลัดเปลี่ยนยุคสมัยไปจากยุคแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองแบบจารีต แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแนวคิดที่เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มีความเท่าเทียมของชุดความรู้ในการดำรงวิถีชีวิต ที่ชุมชนมีอิสระสามารถบริหารจัดการชุมชนได้ด้วยชุดความรู้ของตนเอง จึงทำให้ความสมดุลภายใต้ตัวบุคคลเปลี่ยนผ่านไปสู่การสร้างระบบการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองแบบทันสมัย เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจแนวคิดจากรัฐลงสู่ชุมชน ความพยายามที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดการบริหารจัดการชุมชนแบบเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รัฐจะเป็นผู้เข้ามากำหนดภายใต้นโยบายที่สร้างขึ้นเป็นวาทกรรมเข้าครอบงำในลักษณะการจัดตั้งให้แบบสำเร็จรูป การเกิดของระบบการบริหารจัดการชุมชนที่ทันสมัยจึงเกิดจากอำนาจเบื้องบนที่ใช้ตัวบทในการกำหนดความเป็นมาเป็นไปของชุมชน แต่ในด้านของชุมชนที่มีความเข้มแข็งของตัวตนยังคงขับเคลื่อนชุดความรู้ในลักษณะภูมิปัญญา โดยไม่ได้อ่อนข้อหรือเฝ้ารอความช่วยเหลือจากผู้มีอำนาจในทิศทางของผู้กำหนด ทำให้แหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนสร้างความผสมผสานระหว่างยุคสมัยดั้งเดิมและยุคสมัยใหม่เข้าสอดคล้องในบริบทการทำมาหากิน จนกลายเป็นการต่อรองอำนาจข้ามไปสู่อุดมการณ์ในเชิงธุรกิจที่นโยบายในเชิงอำนาจของรัฐไม่ได้มุ่งกล่าวอ้างวาทกรรมในการสถาปนาไปสู่อำนาจดังกล่าว

การผลิตสร้างทางสังคมนำไปสู่ภาคปฏิบัติการแสดงให้เห็นถึงการเบียดขับวงค์ความรู้สมัยเก่าและยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย ผ่านภาคปฏิบัติการที่มีองค์ประกอบอย่างสำคัญเกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้สรุปแบ่งออกเป็นสองส่วนดังนี้ ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมมีองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ได้แก่ 1. การสถาปนาผู้นำชุมชน 2. การกำหนดนโยบายของชุมชน 3. การวางระบบการจัดการตนเองของชุมชน 4. ชุดความรู้จากการสังสมประสบการณ์ และ 5. การถ่ายทอดชุดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนั้น ชุมชนได้สถาปนาอำนาจและความรู้ผ่านโลกทัศน์และเจตจำนงด้านการจัดการตนเองของชุมชน นำไปสู่ภาคปฏิบัติการทางสังคมที่มีองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ได้แก่ 1. การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน 2. การสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน 3. การได้รับโอกาสจากกลุ่มในชุมชน 4. การได้รับชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชน และ 5. การคงบริบทความเป็นชุมชนโดยขนบธรรมเนียม ประเพณี จากรายละเอียดข้อมูลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำไปสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะในการวิจัยเพื่อนำไปปรับใช้ในทางปฏิบัติ นำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชน

5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐ

การที่ภาครัฐเป็นผู้มีอำนาจในเชิงนโยบายที่สามารถกำหนดความเป็นมาเป็นไปของประชาชนในพื้นที่ ควรมุ่งเน้นไปที่การสืบสาวรากเหง้าของความเป็นบริบทในพื้นที่ แล้วค่อยเริ่มดึงรายละเอียดที่เป็นอัตลักษณ์ในชุมชนมาใช้ในการพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีที่พึงเป็น พื้นที่ภูมิภาคตะวันออกควรมีการจัดการเพราะเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวในด้านการทำกินภาคเกษตรกรรมและการประมง เนื่องด้วยในปัจจุบันได้ก่อกำเนิดโครงการในระดับเมกะโปรเจกต์ที่พยายามเบี่ยงความเจริญออกไปยังพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเพื่อสอดรับการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor หรือ EEC) ภายใต้การสร้างวาทกรรมที่ว่าเป็นการกระจายความเจริญสู่พื้นที่ใกล้เคียงกรุงเทพมหานคร แต่ภายใต้การพัฒนาเหล่านั้นบางสิ่งอาจไม่ได้เกิดการสร้างความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่อย่างทั่วถึง รัฐเป็นเพียงผู้มองจากมุมบนในลักษณะเหมือนกับที่บิดามองลงมาที่บุตร และกำหนดความเป็นไปในพื้นที่นั้น ผู้วิจัยจึงหวังว่างานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่มีอำนาจในหน่วยงานรัฐสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นที่การจัดการชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกให้เกิดการพึ่งพาตนเอง และนำไปสู่การสร้างฉันทามติให้ภายใต้บริบทความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่

2. ผู้ประกอบการภาคเอกชน

การเบียดขับวงศาคณาญาติในยุคสมัยสะท้อนให้เห็นถึงการผลัดเปลี่ยนของอุดมการณ์ผ่านงานวิจัยชิ้นนี้ บ่งบอกถึงการเข้าสู่ยุคที่เรียกว่า 4.0 เพราะฉะนั้นภาคเอกชนมีส่วนสำคัญในการจัดการพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งเป็นภาคส่วนที่สำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมภายใต้บริบทของพื้นที่ โดยใช้อัตลักษณ์ที่มีอยู่เข้าไปจัดการและแก้ไขปัญหาการทำเกษตรกรรมและการทำประมงในพื้นที่ งานวิจัยชิ้นนี้สามารถเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสนับสนุนด้านการเป็นผู้ประกอบการให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการจัดการตนเอง ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่ใช้สืบสาวอัตลักษณ์ของพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกและพัฒนาไปสู่การยกระดับการทำมาหากิน ส่งผลให้เกิดการขยับไปสู่ความเท่าเทียมในการทำมาหากินและฟื้นคืนความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันอันเป็นสิ่งที่ตั้งงานของสังคมไทย

3. ชุมชน

การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงบริบทพื้นฐานความเป็นชุมชนในการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งผลการศึกษานี้ชุมชนสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับใช้เป็นแนวทางจัดการและสร้างความร่วมมือ โดยรื้อฟื้นบางสิ่งบางอย่างที่ขาดหายไปของช่วงเวลาในปรากฏการณ์ การสืบสาววงศ์วานของชุดความรู้และการสถาปนาอำนาจในการเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน สามารถใช้เป็นข้อมูลเบื้องหลังในการยกระดับทางการจัดการตนเองของชุมชนให้เข้าใจรากเหง้าของพื้นที่ เพื่อส่งผลในการนำไปสู่ก้าวสำคัญรองรับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจากผู้มีอำนาจในเชิงนโยบาย สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ชุมชนเจ้าของพื้นที่ต้องยึดเป็นหลักให้มั่นและไม่สั่นไหวไปตามความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ซึ่งจะทำให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบทอัตลักษณ์ชุมชนส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่มีความยั่งยืนในพื้นที่นั้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะทางการจัดการ

1. ชุมชนที่มีบริบทพื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและประมงควรมุ่งนำผลการศึกษาวงศาวดีวิชาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ไปปรับใช้เป็นต้นแบบในการจัดทำแผน (Plan) พัฒนาชุมชนเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองภายใต้แนวคิดการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” เริ่มจากการสำรวจความพร้อมพื้นฐานในชุมชนเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลต่างๆที่อยู่กระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่ โดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดกระทำและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดฉันทามติในแนวทางการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของชุมชน พร้อมการสร้างสรรคกระบวนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน และเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอย่างเป็นแบบแผน

2. การขับเคลื่อนกระบวนการทำงานตามแผนพัฒนาปรากฏสิ่งสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติ (Do) ผลการศึกษาในด้านการจัดการตนเองของชุมชนกล่าวถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักควรจัดกระทำกลุ่มคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาตนเองของชุมชน ซึ่งกล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมาจากการมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการหาฉันทามติ ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึงการที่ชุมชนมีผู้นำ (Leadership) ที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถขับเคลื่อนการทำงานไปได้อย่างรวดเร็ว โดยผู้นำจำเป็นที่ต้องเสียสละและสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อที่สามารถผลักดันการปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนพัฒนาและนำไปสู่ความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

3. การจัดการตนเองของชุมชนที่เป็นเกษตรกรรมและประมงมักประสบปัญหาด้านการทำมาหากินในสังคมปัจจุบัน ซึ่งผลการศึกษาที่ผู้วิจัยค้นพบชุมชนสามารถประยุกต์แนวคิดทางการจัดการของชุมชนผ่านการตรวจสอบ (Check) ข้อมูลพื้นฐานและกิจวัตรในบริบทเดิมเพื่อต่อยอดไปสู่รูปแบบการจัดการตนเองของชุมชนในบริบทอื่นที่มีความสอดคล้อง เช่น การจัดการชุมชนที่มีพื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม สามารถนำทุนชุมชนอื่นที่มีอยู่ในพื้นที่มาปรับใช้ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยอาศัยการวิเคราะห์ สังเคราะห์จนพัฒนาเป็นความรู้ในมิติทรัพยากร ทุนวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในลักษณะที่มีความเชื่อมโยงกับระบบชีวิตที่มีความเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อให้เกิดความหลากหลายในมิติของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการเข้ามาผนึกกำลังเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถลุกขึ้นมาจัดการตนเอง ซึ่งจะนำมาสู่การจัดการชุมชนในรูปแบบพันธมิตรเครือข่ายทางการพัฒนาสังคม

4. การยกระดับชุมชนไปสู่ระบบการจัดการที่ดีชุมชนควรมีการปรับปรุงแก้ไข (Action) กระบวนการทำงานให้มีความครอบคลุมผลกระทบในด้านการจัดการ ผลการศึกษาผู้วิจัยค้นพบว่าชุมชนปฎิวที่มีพื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ได้ใช้หลักวงจรการบริหารงานที่มีคุณภาพ (PDCA) นำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาขั้นตอนในการจัดการชุมชนแบบพึ่งพาตนเองให้เกิดคุณภาพในการปฏิบัติ โดยส่วนสำคัญเป็นการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการจัดการเชิงธุรกิจระหว่างชุมชนกับภาคเอกชน ทำให้ชุมชนสามารถเกิดความรู้เท่าทันต่อเศรษฐกิจของโลกจนสามารถยกระดับพัฒนา เพื่อสอดคล้องกับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor หรือ EEC)

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากผลการศึกษาผู้วิจัยขอกล่าวถึงการจัดการกับผลกระทบที่เกิดจากการไม่ประเมินตนเองในบริบทการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งสามารถทำให้ชุมชนไม่ทราบถึงสุขภาพของพื้นที่ว่าอยู่ในระดับใด เพราะฉะนั้นภายใต้งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงวงศาคณาญาติของความรู้และรื้อถอนไปสู่วาทกรรมของยุคสมัย ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่ในภูมิภาคตะวันออกเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและประมง จึงมีความสำคัญในการนำผลการศึกษาไปเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบทางการจัดการชุมชนเพื่อนำไปทดสอบและติดตามประเมินผล ซึ่งสามารถทำให้ชุมชนมีเครื่องมือที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นในการพัฒนาและประเมินตนเอง

2. การจัดการกระทำเพื่อศึกษาในลักษณะวงศาคณาญาติที่มีความเป็นบริบททางการจัดการรูปแบบอื่นของพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้รับข้อคิดเห็นจากการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาที่ชุมชนพบเจอและเกิดขึ้นบ่อยครั้งในการทำงาน เช่น แนวทางการจัดการเพื่ออนุรักษ์พื้นที่จากผู้บุกรุกและการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน การจัดการรายได้ในรูปแบบที่สามารถทำให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมและสามารถกระจายผลประโยชน์ได้อย่างเป็นธรรม การจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นับวันมีแต่จะเลือนหายไป การจัดการกับความไม่พร้อมในด้านบุคลากรของชุมชนสำหรับผู้ดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการความขัดแย้งในการทำงานของบุคลากรต่างๆ ซึ่งเป็นข้อค้นพบจากชุมชนที่มีบริบทเกษตรกรรมและประมงสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในด้านจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

3. การพัฒนาที่รวดเร็วในภูมิภาคตะวันออกส่งผลให้ชุมชนต้องเกิดการปรับตัวครั้งใหญ่หลังจากรัฐบาลประกาศให้พื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor หรือ EEC) จึงทำให้ความเจริญเข้าสู่พื้นที่อย่างรวดเร็ว จากผลการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ผู้วิจัยได้รับข้อเสนอแนะจากชุมชน ซึ่งคำนึงถึงการเคลื่อนที่ของประชากรอย่างรวดเร็วหากเกิดความพร้อมทางด้านระบบโดยสาร นำมาสู่การมาถึงของนักท่องเที่ยวที่สามารถมีอิสระในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคตะวันออก จึงควรที่จะมีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงที่เกิดจากผลกระทบดังกล่าว นอกจากนั้น การจัดการข้อมูลทางเทคโนโลยีสารสนเทศของชุมชนเป็นอีกส่วนที่สำคัญ ที่สามารถทำให้ชุมชนเกิดความเท่าทันและปรับตัวให้เหมาะสม ในการขยายโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อสอดคล้องกับบริบทชุมชนและสามารถสร้างโอกาสในด้านต่างๆ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

รายการอ้างอิง

- American Promotion and Quality Center. (2018). What Is Knowledge Management?
Retrieved from <https://www.apqc.org/what-knowledge-management>
- Bastian, S., Bammi, V., Howard, C., Kitching, J., Mackenzie, J., Oberg, D., . . . Wilkinson, D. (2008). *Theory of Knowledge*. New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. R. (1977). *Rural Development Participation : Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation*. New York: Cornell University.
- Creswell, J. W. (2005). Educational Research. . In. New Jersey Pearson Education, Inc.
- Diana M. Dinitto, & Thomas R. Dye. (1983). *Social Welfare : Politics and Public Policy*. New Jersey: Englewood Cliffs.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. USA: Blackwell Publishing Inc.
- Foucault, M. (1988). *Technologies of the Self*. Great Britain: Tavistock Publications.
- Foucault, M. (1994). Critical Assessments 1 - Archeology, Genealogy and Politics. In (Barry Smart ed., Vol. 3). London: Routledge.
- Friedlander, W. A., & Apte, R. Q. (1980). *Introduction to Social Welfare*. New Jersey: Englewood Cliffs.
- Jonassen, D. H. (1999). *Designing Constructivist Learning Environments* (C. M. Reigeluth Ed.). Mahwah, NJ Lawrence Erlbaum Associates
- Lenski, G. E. (1966). *Power and Privilege : A Theory of Social Stratification*. New York / St.Louis / San Francisco / Toronto / London / Sydney McGRAW-HILL.
- Louise C. Johnson, & Charles L. Schwartz. (1988). *Social Welfare : A Response to Human Need*. Boston Massachusetts: Allyn and Bacon.
- Marali, Y. (2001). *Knowledge management and organization competence*, New York.
- Maxwell, J. A. (1996). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*. . Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Metzinger, T. (2003). *Being No One : The Self-Model Theory of Subjectivity*. Paper presented at the MIT Press, Cambridge, MA.

- Northoff, G., & Bermpohl, F. (2004). Cortical Midline Structures and the Self. *Trends Cogn*, 8, 102-107. doi:10.1016
- Patton, Q. M. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Newsbury Park, London, New Dehli: SAGE.
- Ulin, P. R., Robinson, E. T., Tolley, E. E., & Mcneil, E. T. (2002). *Qualitative Method : A Field Guide for Applied Research in Sexual and Reproductive Health*. . *Family Health International*.
- United Nations Thailand. (2017). The Golbal Goals for Sustainable Development. Retrieved from <http://www.un.or.th/globalgoals/th/the-goals/>
- Vogeley, K., & Gallagher, S. (2011). *The self in the brain*, Oxford: Oxford University Press.
- Warner, M. (2002). Publics and Counterpublics. *Public Culture*, 14(1), 49-90.
- Wiig, K. (1993). *Knowledge management foundation*, Arlington TX.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมิเดีย.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2504-2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 - 11. Retrieved from http://www.nesdb.go.th/main.php?filename=develop_issue
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. Retrieved from สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี:
- คัชพล จันเพชร. (2559). การบริหารจัดการในยุคข้อมูลข่าวสาร วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 6(1).
- คัชพล จันเพชร, & ประสพชัย พสุนนท์. (2559). แรงจูงใจที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 6(2).
- คัชพล จันเพชร, & พิทักษ์ ศิริวงศ์. (2560). การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 10(1), 111-121.
- คัชพล จันเพชร, & วิโรจน์ เจริญลักษณ์. (2559). อิทธิพลของการรับรู้ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานเชิงสร้างสรรค์ผ่านความไว้วางใจบนพื้นฐานอารมณ์ความรู้สึกและความรู้ความเข้าใจ วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร, 11(1).

- จันทร์พร ช่วงโชติ, นำชัย ทนุผล, & พิทักษ์ ศิริวงศ์. (2558). บ้านฟูเซ็ม ชุมชนหลังเขื่อน : กระบวนทัศน์ของชาวบ้านต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานชุมชนพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี. วารสาร *Veridian E-Journal* สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 8(2).
- จิราลักษณ์ จงสถิตย์มัน. (2549). สังคมสงเคราะห์เชิงวัฒนธรรม. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 14(1), 84-123.
- ชนินทร์ วะสีนนท์, สมบูรณ์ ชาวชายโงง, & ธวัชชัย คุณวงษ์. (2555). คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 6(2).
- ชัชวาล แอร์มหล้า. (2556). เครือข่ายในงานพัฒนาชุมชน. มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2558). การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอำนาจของชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารพัฒนาสังคม, 17(1).
- ชาย โปธิสิตา. (2548). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง
- ชูชาติ พวงสมจิตร์. (2560). การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. วารสารวิชาการ *Veridian E-Journal* สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10(2).
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2557). มิเชล ฟูโกต์ (*Mitchel Foucault*). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- นภาพรณ หะวานนท์. (2543). วิถีวิทยาในการศึกษาปรากฏการณ์ความเข้มแข็งของชุมชน. ในเอกสารประกอบสัมมนาองค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน: จากปรากฏการณ์สู่ทฤษฎีฐานราก. Retrieved from กรุงเทพฯ:
- นรินทร์ สังข์รักษา. (2557). การจัดการความรู้และภูมิปัญญา: สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิภาพร มาลีสัย, & จักรพันธ์ ชัดชุมแสง. (2558). การต่อรองกับสำนักบุญนิยมในพื้นที่พหุชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนครผ่านทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม. วารสารลุ่มน้ำโขง, 11(2), 139-164.
- นิมนวล จันทร์บุญ, เกวลี อ่อนเรือง, & สัญญา เคนาภูมิ. (2559). แนวคิดการจัดการภูมิปัญญาวิถีกรมวิทย์ไท. วารสารธรรมทรรศน์, 16(1).
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา. (2559). ชุมชน : จากอุดมคติถึงเครื่องมือเพื่อการปกครอง. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 11(1).
- ปณต อัครชัย. (2558). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนเทศบาลตำบลศาลเจ้าโรงทอง อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 9(18).
- ปรภากร เกิดมีสุข. (2559). การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาผู้นำชุมชน: ศึกษากรณีผู้นำชุมชนวัดปุณณาวาส. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 5(1).
- พลสุข จันทร์เพ็ญ, ประสงค์ ปรานีตพลกรัง, พงศ์ หรดาล, & กุสุมา พลาพรหม. (2553). รูปแบบการบริหารคุณภาพโดยรวมสำหรับระบบการจัดการความรู้ในชุมชนไทย. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 50(1).

- ไพโรจน์ วิไลนุช. (2561). การวิเคราะห์การสนทนา : วิธีวิทยาการวิจัยการสื่อสาร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มานะ นาคำ. (2559). ชุมชนปฏิบัติของชาวสวนผสมผสานแบบยกร่องลุ่มน้ำแม่กลอง. วารสารลุ่มน้ำโขง, 12(3), 107-130.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, & คณะ. (2549). แนวคิดและปรัชญาการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รติพร ถึงฝั่ง, & สุพรรณณี ไชยอำพร. (2560). การเกื้อหนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในบริบทชุมชนเมือง : กรณีศึกษาชุมชนที่มีพื้นฐานความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และชุมชนที่มีพื้นฐานความสัมพันธ์หลากหลาย. วารสารพัฒนาสังคม, 19(2).
- รัฐบาลไทย. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- รัตนา โตสกุล. (2548). เดินที่ละก้าว กินข้าวที่ละคำ ภูมิปัญญาในการจัดการความรู้ของชุมชน. ขอนแก่น: กองทุนภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน.
- ฤทธิณันท์ เชื้อทอง, & รุจิระ โรจนประภายนต์. (2559). ค่านิยม อุดมการณ์ และรูปแบบการสื่อสารที่แสดงถึงลักษณะทางวัฒนธรรมของคนไทย. วารสารนิຕ้าภาษาและการสื่อสาร, 21(19).
- วันทนี วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วศินารมณี, & กิติพัฒนา นนทปัทมะดุลย์. (2553). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ (Vol. 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิไลลักษณ์ รุ่งเมืองทอง, & สุพรรณณี ไชยอำพร. (2559). กระบวนการเสริมพลังอำนาจประชาชนเพื่อการเป็นปึกแผ่นของชุมชน. วารสารพัฒนาสังคม, 18(2).
- ศรีชัย พรประชาธรรม. (2549). วงศาวินยาศาสตร์ด้วยระบบการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2550). อำนาจ. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 33(2), 196-207.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ทิศทางการพัฒนาภาคในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- เสถียรโกเศศ. (2531). ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์: จากวาทกรรมของอัตบุคคล ถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา (Vol. 2). เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อุทิศ ทาหอม, พิเชิต วันดี, & สำราญ ธุระตา. (2558). ทูทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านตามา จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม, 11(2).

ภาคผนวก

ที่ ศธ 6806/ ๑๙๙๕

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
22 ถนนบรมราชชนนี ดลิ่งชั้น
กรุงเทพฯ 10170

|| มิถุนายน 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน ประธานศูนย์ศึกษาระบบวิชาติปายาเล่นแหลมฉง

ด้วย นายคัชพล จันเพชร นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “วงศาวีทยา การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ ในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาตามที่ท่านเห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และหากท่านประสงค์จะขอทราบรายละเอียดเพิ่มเติม บัณฑิตวิทยาลัย ขออนุญาตให้ นายคัชพล จันเพชร หมายเลขโทรศัพท์ 081-987-0499 เป็นผู้ประสานงานโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัตตวงค์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ดลิ่งชั้น

โทรศัพท์ 0-2849-7502

โทรสาร 0-2849-7503

จ.จ. ๑๑/๒๕๖๑ ๒๕๖๑.๑๖.๑๖
ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ปณิธานบัณฑิตวิทยาลัย “มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา”

ที่ ศธ 6806/๒๖๖๐

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
22 ถนนบรมราชชนนี ดลิ่งชั้น
กรุงเทพฯ 10170

๒3 ธันวาคม 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนนาเกลือ

ด้วย นายคัชพล จันเพชร นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “วงศาวีทยา การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ ในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาตามที่ท่านเห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และหากท่านประสงค์จะขอทราบรายละเอียดเพิ่มเติม บัณฑิตวิทยาลัย ขออนุญาตให้ นายคัชพล จันเพชร หมายเลขโทรศัพท์ 081-987-0499 เป็นผู้ประสานงานโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาธิต นิธิติศัย)

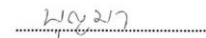
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ดลิ่งชั้น

โทรศัพท์ 0-2849-7502

โทรสาร 0-2849-7503

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ปณิธานบัณฑิตวิทยาลัย “มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา”

ที่ ศธ 6806/ ๑๑๑๔

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
22 ถนนบรมราชชนนี ดลิ่งชั้น
กรุงเทพฯ 10170

|| มิถุนายน 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินซ้อ

ด้วย นายคชพล จันเพชร นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “วงศาวิทยา การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ ในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาตามที่ท่านเห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และหากท่านประสงค์จะขอทราบรายละเอียดเพิ่มเติม บัณฑิตวิทยาลัย ขออนุญาตให้ นายคชพล จันเพชร หมายเลขโทรศัพท์ 081-987-0499 เป็นผู้ประสานงานโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ดลิ่งชั้น

โทรศัพท์ 0-2849-7502

โทรสาร 0-2849-7503

นายคชพล จันเพชร

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ปณิธานบัณฑิตวิทยาลัย “มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา”

ที่ ศธ 6806/ ๑๗๘๔

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
22 ถนนบรมราชชนนี ดลิ่งชั้น
กรุงเทพฯ 10170

๑๗ มิถุนายน 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
เรียน ผู้ใหญ่บ้านกระแสบน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ด้วย นายคัชพล จันเพชร นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “วงศาวิทยา การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ ในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาตามที่ท่านเห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และหากท่านประสงค์จะขอทราบรายละเอียดเพิ่มเติม บัณฑิตวิทยาลัย ขออนุญาตให้ นายคัชพล จันเพชร หมายเลขโทรศัพท์ 081-987-0499 เป็นผู้ประสานงานโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ดลิ่งชั้น

โทรศัพท์ 0-2849-7502

โทรสาร 0-2849-7503

สมคิด
.....
ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ปณิธานบัณฑิตวิทยาลัย “มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา”

ที่ ศธ 6806/ ๑๖๙๑

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
22 ถนนบรมราชชนนี ดลิ่งชั้น
กรุงเทพฯ 10170

๑๖ มิถุนายน 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวริมน้ำจันทบูร

ด้วย นายคัชพล จันเพชร นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “วงศาวทยา การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ ในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาตามที่ท่านเห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และหากท่านประสงค์จะขอทราบรายละเอียดเพิ่มเติม บัณฑิตวิทยาลัย ขออนุญาตให้ นายคัชพล จันเพชร หมายเลขโทรศัพท์ 081-987-0499 เป็นผู้ประสานงานโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ดลิ่งชั้น

โทรศัพท์ 0-2849-7502

โทรสาร 0-2849-7503

นางสาว อธิษฐาน
ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ปณิธานบัณฑิตวิทยาลัย “มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา”

ที่ ศธ 6806/9997

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
22 ถนนบรมราชชนนี ดลิ่งชั้น
กรุงเทพฯ 10170

|| มิถุนายน 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน ประธานกลุ่มวิสาทกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ปัดวี

ด้วย นายคัชพล จันเพชร นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “วงศาวิทยา การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ ในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาตามที่ท่านเห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และหากท่านประสงค์จะขอทราบรายละเอียดเพิ่มเติม บัณฑิตวิทยาลัย ขออนุญาตให้ นายคัชพล จันเพชร หมายเลขโทรศัพท์ 081-987-0499 เป็นผู้ประสานงานโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศนวงศ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ดลิ่งชั้น
โทรศัพท์ 0-2849-7502
โทรสาร 0-2849-7503

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ปณิธานบัณฑิตวิทยาลัย “มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา”

ที่ ศร 6806/ ๐๐๗1

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
22 ถนนบรมราชชนนี ดลิ่งชั้น
กรุงเทพฯ 10170

๒๓ ธันวาคม 2561

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน ผู้ใหญ่บ้านท่าระแนะ

ด้วย นายคัชพล จันเพชร นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “วงศาวินยา การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ ในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาตามที่ท่านเห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และหากท่านประสงค์จะขอทราบรายละเอียดเพิ่มเติม บัณฑิตวิทยาลัย ขออนุญาตให้ นายคัชพล จันเพชร หมายเลขโทรศัพท์ 081-987-0499 เป็นผู้ประสานงานโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาธิต นิรัติตัย)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ดลิ่งชั้น

โทรศัพท์ 0-2849-7502

โทรสาร 0-2849-7503

นางสาวอรุณ ๒๕๖๑
ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ปณิธานบัณฑิตวิทยาลัย “มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา”

ที่ ศธ 6806/ ๒๑๖๖

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
22 ถนนบรมราชชนนี คลังชั้น
กรุงเทพฯ 10170

๒3 ธันวาคม 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน ประธานชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนแหลมกลัด

ด้วย นายคัชพล จันเพชร นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “วงศาวิทยา การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ ในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ดังกล่าว

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาตามที่ท่านเห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และหากท่านประสงค์จะขอทราบรายละเอียดเพิ่มเติม บัณฑิตวิทยาลัย ขออนุญาตให้ นายคัชพล จันเพชร หมายเลขโทรศัพท์ 081-987-0499 เป็นผู้ประสานงานโดยตรงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

๒๑๑๓ ๒๕๖๑

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาธิต นริศสัย)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย คลังชั้น

โทรศัพท์ 0-2849-7502

โทรสาร 0-2849-7503

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

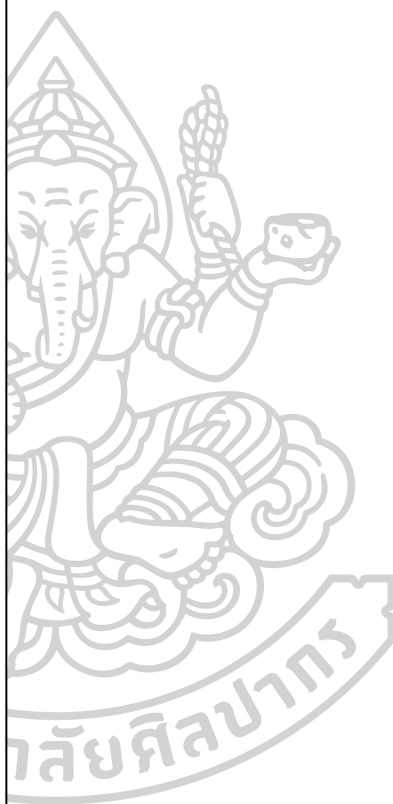
ปณิธานบัณฑิตวิทยาลัย “มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา”

ตารางผู้ให้ข้อมูลทางกรรม

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	สนามวาทยกรรม	สถานะ	จังหวัด	วันที่
1.	จำเอนกวิจิษฐ์ นวลแก้ว	ชุมชนแหลมฉบัง	ประธานศูนย์ศึกษาศาสนาชาติป่าชายเลนแหลมฉบัง	ชลบุรี	23 มิถุนายน 2561
2.	นางจำเอนร์ เล้าศิริ วัฒนา	ชุมชนแหลมฉบัง	ชาวบ้าน	ชลบุรี	23 มิถุนายน 2561
3.	นางอุบล มาตานน	ชุมชนแหลมฉบัง	ชาวบ้าน	ชลบุรี	23 มิถุนายน 2561
4.	นายชาย ชังคะรัก	ชุมชนแหลมฉบัง	รองประธานชุมชนแหลมฉบัง	ชลบุรี	23 มิถุนายน 2561
5.	หลวงตา	วัดแหลมฉบัง	พระประจำวัดแหลมฉบัง	ชลบุรี	23 มิถุนายน 2561
6.	นางศรีสุดา ราษฎร์นิยม	ชุมชนนาเกลือ	ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนนาเกลือ	ชลบุรี	24 มิถุนายน 2561
7.	นายบุญญา กอเข้ม	ชุมชนนาเกลือ	ประธานกลุ่มประมงต้นแบบเรือเล็ก บ้านนาเกลือ	ชลบุรี	24 มิถุนายน 2561
8.	นายมนต์ดิ ตีนาน	ชุมชนบ้านจ่ารุง	เลขาธิการองค์การชุมชนตำบลเนินซ้อ	ระยอง	4 สิงหาคม 2561
9.	นายสำเริง ตีนาน	ชุมชนบ้านจ่ารุง	กรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินซ้อ	ระยอง	4 สิงหาคม 2561
10.	นายมานพ กว่างขวาง	ชุมชนบ้านจ่ารุง	กรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินซ้อ	ระยอง	4 สิงหาคม 2561
11.	นายสมคิด วงศ์นิยม	ชุมชนกระแสน	ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว กระแสน	ระยอง	5 สิงหาคม 2561
12.	นายชำนาญ หนูชูแก้ว	ชุมชนกระแสน	รองประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกระแสน	ระยอง	5 สิงหาคม 2561

13.	นายรพีภิง วงศ์ทอง	ชุมชนกระแสนบน	คณะทำงานขับเคลื่อนชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกระแสนบน	ระยอง	5 สิงหาคม 2561
14.	นายคมเดช วงศ์พิน	ชุมชนกระแสนบน	ประชาสัมพันธ์ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกระแสนบน	ระยอง	5 สิงหาคม 2561
15.	นายบุญสุข วิริยะภิรมณ์	ชุมชนริมน้ำจันทบูร	ประธานชุมชนริมน้ำจันทบูร	จันทบุรี	8 กันยายน 2561
16.	นายรัฐไท พงษ์ศักดิ์	ชุมชนปัดถี่	ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนปัดถี่	จันทบุรี	9 กันยายน 2561
17.	นายสายชล สุเนตร	ชุมชนท่าระแนะ	ผู้ใหญ่บ้านท่าระแนะ	ตราด	9 กันยายน 2561
18.	นายสมนึก ทงชวีเศษ	ชุมชนแหลมกลัด	ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนแหลมกลัด	ตราด	10 กันยายน 2561

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างชุมชนที่เป็นหน่วยวิเคราะห์ในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

1. ชุมชนแหลมฉบัง

ชุมชนแหลมฉบังตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดชลบุรี เป็นชุมชนที่มีบริบทเป็นเอกลักษณ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปัจจุบันประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแหลมฉบังส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นชาวประมงและพนักงานโรงงานอุตสาหกรรม ด้วยความมาถึงของท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังส่งผลให้พื้นที่ส่วนใหญ่จำเป็นต้องถูกเวนคืน เกิดความเห็นไม่ตรงกันระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ จนทำให้เกิดการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อลุกขึ้นมาจัดการและพัฒนาพื้นที่เสื่อมโทรมให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนจากการเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน

“ประมงเป็นหลัก แต่ก่อนที่จะมีอุตสาหกรรมเข้ามาเนี่ย ประมงเนี่ย ส่วนรอง อาชีพหลักคือเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ก็คือฝั่งสุขุมวิทฝั่งทะเลเนี่ย แลวเนี่ยนิคมอุตสาหกรรม แต่ก่อนทั้งหมดเป็นท้องนาหมดเลย แต่ข้ามไปอีกฝั่งหนึ่งก็เป็นการทำไร่เกษตร ไร่มัน

คนทะเลเนี่ยไม่ได้ทำประมงเป็นหลัก เพราะอาชีพประมงเขาไม่เห็นเงินเมื่อก่อนนี้ เขาทำแต่ทำนากับทำไร่มัน มีแค่ส่วนหนึ่งที่ทำประมง แต่ว่าประมงเขาไม่ทำ เพราะว่าเขารู้ว่ายังไงก็ลงไปขายหาคณะ เขาหาจับปลา จับสัตว์น้ำได้กิน อุดมสมบูรณ์ไง มันง่ายไง เขาก็มีกินอยู่แล้ว เขาไม่ได้คิดทำการค้าขายเท่าไร

จนตอนหลังมาที่ว่ามีกรขอเวนคืนพื้นที่เกษตรกรรมเข้าไปเนี่ย ทุกคนก็กลับมาทำประมงเต็มที ก็เพราะว่าเขาบอกว่าที่เขาเสนอเนี่ย ถ้ายอมคืนพื้นที่เกษตรกรรมให้ คืนให้กลับมาอยู่ตรงเนี่ย เขาก็จะไม่เอา ก็อยู่แบบวิถีคุณไป ไม่เอา คนก็เชื่อ ก็กลับมาเอาเงินที่ได้จากการเวนคืนไปนะ ก็มาต่อเรือทำประมงทำอะไร ก็เกือบร้อยนะ หมู่บ้านเนี่ย แล้วอยู่มาอีกพักใหญ่เขามาขอคืนอีก เนี่ยก็คืออาชีพมันก็เปลี่ยนละ

สิ่งที่คิดครั้งแรกก็คือเบื่อคำพูดที่ว่าชุมชนเล็ก ๆ หมู่บ้านเล็ก ๆ ไม่มีทรัพยากร ไม่มีค่าละ อยู่ไปก็ถ่วงความเจริญของประเทศชาติ จนกระทั่งมุมมองคำเนี่ย ถ้าเกิดเรามีของที่มีค่า เขาก็เอาไปไม่ได้

หว่าใช้ไหม เฮียเรามีป่าชายเลนเก่าเราอยู่ใช้เปล่า แล้วผอเห็น
พระราชดำรัสในหลวงด้วยว่าป่าชายเลนมีความสำคัญขนาดไหนนะ
เนี่ยเขารณรงค์เรื่องการรักษาป่าชายเลนมากเลยนะ ถ้าเกิดเราฟื้นฟู
ป่าขึ้นมาแล้วให้อุดมสมบูรณ์เนี่ย ใครก็ไล่เราไม่ได้นะ เอาป่าเป็นที่
ยืนให้เราอยู่ได้นะ ก็เลยนั่งคิดโครงการเนี่ยขึ้นมา ก็ทำป่าให้สมบูรณ์
ขึ้นมาสิ เพราะฉะนั้นนะ NGO เยอะ เขาแย่งเนี่ย ทำเรือมาไล่เรา
แล้วจะเอาเครื่องมือหนักมาทำลายป่านะ คงเป็นชาวต่างชาติโลก ทำ
ไม่ได้หรอก การสร้างทำเรือตรงนี้ เมื่อก่อนเกิดการทำลายป่าขนาด
นี้เลยหรอ มันเป็นไปได้ มันเองก็เลยทำอินขึ้นมา

แต่ความยากนี่คือไอ้โหดบร๊องให้เนี่ย เพราะว่าปัญหาที่มันคาราคา
ซังมานานมาก คือเรื่องของขยะ เรื่องของน้ำเสีย เรื่องของทุกอย่าง
เนี่ย ทำไงที่จะให้หมดไปให้ได้ เพราะไปเห็นนะ ก่อนหน้าที่ครูจะทำ
นะ มีคนทำ มี แต่เขาทำไม่ได้เพราะท่อ เพราะขยะขนาดเนี่ย ไม่ใช่
ไร้เดียว 2 ไร่เนี่ย ขยะจะหมดยังไงวะ น้ำก็เน่า ทำไงจะหมด ทำไงถึง
จะกลับมาสู่สภาพเดิมให้ได้ คนที่ถือเอกสารสิทธิ์ไม่มี ก็ไปจับจองทำ
ลงทุนไปหลายล้าน ไปขุดบ่อปลา บ่อกุ้ง บางคนก็ไปถางต้นไม้
ออกไปแล้ว จองพื้นที่ล้อมลวดหนามแล้ว บางคนก็ปลูกบ้านเข้าไป
แล้ว จะยอมออกหรอ เงินทั้งนั้นเลยใช้ไหม นี่คือการยากลำบาก
อันดับ 1

ก็ต้องสร้างแรงจูงใจให้คนในพื้นที่นะ รักหมู่บ้านตัวเอง รักชุมชน
ตัวเอง ให้มาบริหารจัดการช่วยให้ได้ นี่ก็เลือดตาแทบกระเด็นล่ะ ที่
บอกว่าตั้งชมรมขึ้นมา แล้วก็หาคนมาเป็นแนวร่วม ก็ไม่มีใครอยาก
มาร่วมด้วย นี่ก็ค่อนข้างจะท้อล่ะ แต่ผอใจคอดีที่มาเป็นครูสอน
เด็กไง มีเด็กเป็นแนวร่วมก่อน ทำงานไปเล่นไปลักษณะกับเด็ก ๆ
นะ เด็กก็สอน แต่ก็ไ้งานบ้าง แล้วให้มันจับจุดให้ถูก พอจับจุดถูก
ปุ๊บก็เริ่มกระบวนการจิตวิทยากับเด็ก ให้เด็กเป็นนักสื่อความหมาย
นักสื่อความหมายให้พ่อแม่เขาฟังว่าเรามีป่าเนี่ย “เสาร์ อาทิตย์ หนู
มาทำป่าเพราะอะไร” “มาทำเพื่อครู” “ครูบอกว่าอะไรบ้าง” “ครู

บอกว่าถ้าป่าอยู่ได้แล้ว เราก็อยู่ได้นะ ตอนเนี้ยอยู่บ้านนะ ทำเรือ
เขาว่าเราอย่างนี้ ๆ นะ ถ้าเราช่วยทำป่าเราอยู่ได้เนี้ย” เอาเด็กไป
สื่อความหมายอีกทีหนึ่ง ก็เด็กสื่อความได้ดี ให้ผู้ปกครองเห็นว่า
เริ่มต้นเข้ามาทำ

แต่สิ่งหนึ่งที่จะทำทำเชิงรุก บ้านไหนเห็นด้วยเราจะไม่เข้าไปยุ่ง
เท่าไร แต่บ้านไหนไม่เห็นด้วยเนี้ย เราพยายามจะรุกใกล้บ้าน เก็บ
ขยะใกล้บ้านคนที่ไม่เห็นด้วย ที่ไม่มาสมัครเป็นสมาชิก เก็บไปถึง
บ้าน เก็บให้เขาขมใจอ่อนให้ได้ เพราะเรามีความเชื่อว่าคนเรานะ
มีความละลายอยู่ในใจนะ ถ้าบ้าน 2 บ้านเนี้ยไม่สนใจเลยเนี้ย เรา
เก็บขยะติดบ้าน ติดบ้านเก็บตลอดซอยเนี้ย สักวันเขาก็ต้องละลาย
หนึ่ง เขาไม่สมัครร่วมนะ แต่ว่าเขาก็ยังจะไม่ทิ้งต่อ อันนี้คือเหตุผล
นะ ตรงเนี้ยเรามาเก็บบ้านเนี้ยหมดละ แต่ไม่สมัครเป็นสมาชิก แต่
ว่าขยะเต็มอีกละ เขาก็มีความละลายละ คือทุกอย่างทำให้เขาเกิด
ตลอดเวลาเนี้ย

อันเนี้ยคือจุดที่เราทำให้เขาค้นเจอ เราคิดว่าไม่มีใครสามารถค้นเจอ
แสงสว่างทุกอย่างที่เราเห็น จะต้องเอาช่วงเวลาค่อย ๆ พิสูจน์ไป
เรื่อย ๆ จนเราค้นเจอ ก็เนี้ยคือปัญหาที่มันหนักหนาสาหัสเลยที่เจอ
มา แล้วจะแก้อย่างไร ทั้งขยะ ทั้งน้ำเสีย ทั้งการจองพื้นที่แล้ว การตัด
ไม้ทำรั้วลวดหนามล้อมแล้ว นี่คือปัญหาทั้งนั้น” (ครูจำ, 2561)

“ มี มันจะมีหลายอย่างในเนี้ย มีทั้งประมง มีทั้งกรรมกร มีทำงาน
เงินเดือนนะ มีทุกอย่างนะ มีสารพัดนะ แล้วพอหลัง ๆ มาเวนคืนที่
ไร่ ที่นา นี้ ก็หมดไป เดียวนี้ก็ไม่เหลือละ ก็ตอนนี้มองหาที่จะปลูก
บ้านในป่าหายากละ

ไม่มีครับ หมดแล้ว รุ่นผมเมื่อตอนปี 46 นี้ 46 นี้ ครูจำมาพัฒนาขึ้น
มา พื้นฟูขึ้นมา มีขึ้นมาจนทุกวันเนี้ย ป้ายเขาก็บอกไว้หมด
เมื่อก่อนมันเหมือนว่าหัวต่อ หัวไม้ นะหมด พวกตัดไม้ไปทำลายกัน

หมด เผ่าถ่านบ้าง ปลุกบ้านบ้าง อะไรเนี่ย มันเป็นไม้เนื้อแข็งนะ ถ้า
 เผ่าถ่านนี้ชั้นยอดของประเทศละ ไม้เนาะ หนวดเมียครูจำเขากี้

ก็ปี 46 นะ ตลอดมานะ เดี่ยวคณะมาก็มาปลุกป่า คณะมาปลุกป่า
 เรื่อยมา จำเขากี้เพาะกล้า เอากล้ามาจากกรมอนุรักษ์บ้าง อะไรบ้าง
 นะ เอามาปลุกกัน ตอนนั้นก็ทำต้นคลองออกไปนี้เส้นหนึ่ง กั้นน้ำท่วม
 ที่นี้เคยท่วมมา 2 หนละ” (ชาญ, 2561)

2. ชุมชนบ้านจำรุง

ชุมชนบ้านจำรุงตั้งอยู่ในจังหวัดระยอง มีบริบทชุมชนติดชายทะเลทำให้ประชาชนส่วนใหญ่
 ประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรม ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและกระบวนการเรียนรู้
 ของคนในพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนบ้านจำรุงกลายเป็นชุมชนต้นแบบด้านศูนย์การเรียนรู้แนวเศรษฐกิจ
 พอเพียง ที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเอง จนเป็นที่ยอมรับและเป็นตัวอย่างที่ดี ส่งผลให้เกิดศูนย์การเรียนรู้
 และมีผู้มาศึกษาดูงานพร้อมทั้งการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

“ก็นั่งกันเนี่ย ของมันขายไม่ค่อยได้นะ เวลาออกทุเรียนมันออกเนี่ย
 นะ นั่งล้อมวงกันเวลาที่มันเย็นนะ ตอนเย็นนะล้อมวงกินเหล้ากัน
 อะไรพวกเนี่ย กินเหล้า วางแผน กินเหล้า วางแผน อยากรจะได้อ
 รถทัวร์ รถบัส สมัยก่อนไม่มีรถทัวร์ รถชิงฉาบทัวร์ สักคันหนึ่ง เขามี
 สนุกสนาน รถทัวร์ 2 ชั้นไม่มีสมัยนั้น

ก็เลยว่าไอ้นักออกแบบวางแผนที่โต๊ะเหล้า เขาก็บอกว่าการเอาป้าย
 ไปติด เอาป้ายไปติดปรากฏว่ามันไชนะ เพราะการสื่อสารสมัยนั้น
 มันไม่มีแบบนี้ ถ้ามีแบบนี้เราก็ไม่ต้องก็ได้วะ แล้วการลงตาม
 เว็บไซต์อะไรที่มันก็จะมันนะ ที่มันก็เอาป้ายไปติด ปรากฏว่าเป็นที่
 รู้จักนะ เริ่มรู้จักเรา

แล้วก็พอมีคนมาเขาไปเล่าต่อว่าที่เนี่ยมันนำมาเรียนรู้นะ เข้ามาเรา
 ก็เลยใช้คำว่ามหาวิทยาลัยบ้านนอก เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่ง
 เรียนรู้นอกตำรา ผู้ที่มาเรียนรู้นะ ก็เที่ยวสนุกด้วย แล้วก็มาเรียนรู้
 ด้วย จะมีน้อง ๆ นักศึกษามาอย่างต่อเนื่อง อย่างเนี่ยมันก็เลยเกิด

อะไรขึ้นมาตามมาเรื่อย ๆ บางอย่างเราไม่ได้คิด บางอย่างเนี่ยเรานึกได้ แต่คิดไม่ออก

มีน้อง ๆ จากมหาลัยเขามาทำวิจัยอะไรกันเนี่ยนะ เขาก็เลยบอกว่า ถ้าเรื่องนี้ต้องทำแบบนี้ อย่างเช่นจะเอาคนมาเที่ยวเนี่ย มีน้อง ๆ จากมหาลัยธรรมศาสตร์คณะหนึ่งมาที่เนี่ย มานอน เขาก็บอกว่าถ้าจะเอาคนมาเที่ยวที่เนี่ย ถึงเวลาผลไม้สุก ลองลองเปิดสวนให้เขากินฟรีสิ บอกมังคุด ทุเรียน เนี่ย ลองกองเนี่ย ให้เขากินฟรีเลย เขาบอกว่าได้ด้วย เขากินกันหมดนะ เขาบอกว่าคนไทยชอบที่สุดคือของฟรี ถ้าปล่อยเปิดเลย

แล้วเขาเอาไปทำวิจัยว่าคนเนี่ยนะ กินเงาะก็ลูก มังคุดก็ลูก ลองกองก็ลูก แต่อย่าเก็บให้เขาเนาะ ไปที่ต้นเนี่ยอย่าไปเก็บให้เขา ให้เขาเก็บเอง มันใช่เลย เวลาเขาเก็บเขามีความสุข คนเนี่ยไม่เคยเก็บเลยนะ บางคนอายุ 50 – 60 ละ ไม่เคยเลย คือซื้อแต่อยู่ในตะกร้า ในเชิงเนี่ย มาแล้วได้เก็บ ได้สัมผัส แต่มันมีความสุขที่สุดนะ โดนมดกัดบ้าง มดไต่บ้าง รู้สึกมันเป็นธรรมชาติดีนะ

ปรากฏว่ามีเสน่ห์ ผู้คนที่ให้ความสนใจ แล้วคนก็เริ่มมาละ ไปประชาสัมพันธ์โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เนี่ย แล้วก็ประชาสัมพันธ์มาเที่ยวที่เนี่ยนะ กินผลไม้ฟรีอย่างเนี่ยนะ เก็บเอง ปรากฏว่ามันได้ใจนะ คนก็เป็นที่รู้จัก อันนี้น้อง ๆ เขาคิดนะ” (มานพ, 2561)

3. ชุมชนกระแสนบน

ชุมชนกระแสนบนตั้งอยู่ในจังหวัดระยอง มีบริบทพื้นที่ติดกับแม่น้ำประแสร์ในส่วนที่เรียกว่า “ต้นน้ำประแสร์” จึงทำให้ชุมชนกระแสนบนมีบริบทพื้นที่หลักเป็นป่าชายเลน ทำให้อาชีพหลักของชุมชนคือการทำเกษตรและการทำประมง ภายใต้การประกอบอาชีพหลักชุมชนกระแสนบนได้รวมตัวกันก่อตั้งเป็นชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนกระแสนบน เพื่อเป็นกระบวนกรสำคัญสำหรับต้อนรับคณะศึกษาดูงานจากหลายแห่งที่ให้ความสนใจเข้ามาศึกษาดูงานด้านการจัดการท่องเที่ยว โดยใช้อัตลักษณ์ที่มีบริบทพื้นฐานชุมชนในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการพึ่งพาตนเอง

“ดูงานส่วนมากจะเป็น ถ้าเป็นทางส่วนหมู่ 6 หมู่ 2 หมู่ 7 เนี่ย จะมาดูงานเกี่ยวกับกลุ่มการออม กลุ่มการออมสะสมส่วนมาก เพราะว่าของเราถ้าของกระแสนเนี่ย จริง ๆ เข้าแข็งก็คือกลุ่มออมเงินของชาวบ้าน เช่นธนาคารหมู่บ้านหมู่ที่ 6 นะ คือมีเงิน 20 กว่าล้านเนี่ย คือไม่มีหน่วยงานไหนมาส่งเสริมเลย เกิดจากชาวบ้านเอาเงินมารวมกันเองเฉย ๆ

คือมันมีหน่วยงาน รพช. นะครับ เขามาส่งเสริม เช่น ปลุก ชูดมัน ชูดสระ ให้เรา มาชูดสระให้อย่างเดียว แล้วก็ไม่มีพันธูปลามาให้ อะไรมาให้ ชาวบ้านก็เกิดเอาเงินมาออมกันก่อน แล้วก็หมุนเวียนกัน ไอ้เจ้านี้เอาเงินไปซื้อพันธูปลา ก่อน แล้วพอไอ้เจ้านี้เอามาคืนอีกคนก็กู้ไป

ที่แรกเลยมันก็มีอยู่สักประมาณ 4,000 กว่าบาทนะ ที่แรกเลย เช่น การออมเงินเนี่ยมี 4,000 แล้วก็หมุนเวียนกันไป พอเจ้านี้เอามาคืน เจ้านี้ก็เอาไปซื้อพันธูปลา มาปล่อยในบ่อตัวเองบ้าง ไอ้เจ้านั้นอย่างเนี่ย เนี่ยมันหมุนเวียนกันไปเรื่อย แล้วก็มีการออมกันทุกเดือน ๆ มาออมเพิ่ม

พอเห็นปั๊บ เห็นปั๊บก็เห็นว่าอันเนี้ยน่าจะเป็นจุดขายจุดหนึ่ง ที่เราทำตอนแรกคือทำกับ พอช. ก่อน สภาองค์กรชุมชน ก็เสนอโครงการพวกเนี้ยไป เราเริ่มตั้งแต่เมื่อปี 58 นะ เริ่มทำโครงการพวกนี้เป็นโครงการนำร่องไป แต่ว่ามันก็ค่อย ๆ ขยับมาทีละนิด ๆ

จนมาตอน อพท. เข้ามา ก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่างนะครับ ก็เห็นจุดเด่นของเราเนี่ยมันเริ่มชัดขึ้นทีละอย่าง ๆ แล้วก็มิติต้าเข้ามา เข้ามาให้การสนับสนุน เขามาแนะนำ ก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น

มีสวนอย่างสวนมังคุด สวนปกติคือทำกันปกติ แต่ว่ามันก็ได้ทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเนอะ พอมันมีท่องเที่ยวก็มีเชื่อมโยงกันจนปัจจุบันเนี่ย วัตถุประสงค์อะไรก็เริ่มมีขึ้น” (กระแสน, 2561)

4. ชุมชนริมน้ำจันทบูร

ชุมชนริมน้ำจันทบูรตั้งอยู่ในจังหวัดจันทบุรี มีบริบทพื้นที่ติดกับลำน้ำจันทบุรีแต่เดิมคนท้องถิ่นประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย ภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการขนส่งสินค้าทางเรือ จนกระทั่งปัจจุบันด้วยบริบทชุมชนที่มีความสวยงามของพื้นที่ตั้ง พร้อมกับบรรยากาศของอาคารบ้านเรือนสมัยเก่า จึงทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนจัดตั้งเป็นย่านการค้าเก่าท่าหลวง เพื่อบริหารจัดการให้คนในชุมชนได้นำสินค้าท้องถิ่นมาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว โดยได้ยกระดับการบริหารจัดการพื้นที่มุ่งเน้นด้านการพึ่งพาตนเองเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในพื้นที่

“คือช่วงที่ผ่านมาเนี่ย ยอมรับเลยว่าบางครั้งนะหน่วยราชการเขามีงบ มีอะไร แล้วมาลง พอลงมันก็เหมือนไฟไหม้ฟาง จัดปุ๊บแล้วก็หายไปอย่างเนี่ย มันไม่ได้เกิดประโยชน์นะ มันเหมือนกับวูบแล้วก็หายไปเลย

ก็เลยที่เราที่ก็อย่างเนี่ยบอกว่า จริง ๆ เราอยากจะโตอย่างช้า ๆ และยั่งยืน หมายถึงว่าแต่ละบ้าน แต่ละ คือเขาเรียกว่าอะไรละ คือคุณอยู่อาศัย แล้วคุณก็หาอะไรมาขายให้นักท่องเที่ยวอะ แล้วก็เกิดบางทีคนที่คุณรู้จักเขาอยากมาขายด้วย เขาก็ “ขอขายด้วยได้ไหม ขอมุมหนึ่งอย่างเนี่ย ขอขายด้วยนะ” มันเป็นการสร้างอัตลักษณ์ สร้างมิตรสัมพันธ์ร่วมกัน ก็เกิดลักษณะที่ว่า OK อยู่ร่วมกันนะ

แล้วเขาเข้ามาอย่างเกรงใจ เขาก็จะคือพยายามทำอะไรที่แบบว่าไม่อะไร คือถ้าคนอื่นก็คือไม่แคร์อย่างเนี่ย แต่อันนี้คือโอ้เป็นแบบเพื่อนกัน เราจะไม่ทำเสียก็ไม่ดี ทำให้ชุมชนเขาแยกมันก็ไม่ดี คือความรู้สึกเขาประมาณนี้ ดังนั้นคือเขาเข้ามาอย่างเนี่ย ร่วมขายด้วยกัน วางของขายด้วยกัน ก็ OK เนี่ยภาพเนี่ยมันจะเกิดขึ้น

แต่ถ้าเป็นแบบว่ายกตัวอย่างว่าสมมติตอนที่ว่าจัดงานปุ๊บเนี่ย จัดงานประกาศปุ๊บ คนที่อื่นนะแห่เข้ามาเลย “เฮ้ยฉันจะจอง ฉันจะขาย” พอขายเนี่ย “เฮ้ยฉันจ่ายค่าเช่า ฉันไม่แคร์นะ แล้วฉันจะวางยังไงฉันก็วาง แล้วฉันก็ทิ้งละเทะ” ความรู้สึกคือเขาไม่มีจิตสำนึก

ที่ว่าแบบเขาเรียกว่าอะไร แคร่ แคร่เขา “ฉันจะทำสปรก ทำ” “ฉันจะอาหารฉันจะปรุงแล้วไม่สะอาดนะ ฉันก็ไม่สนใจ แล้วฉันขาย” พวกเนี้ยคือพอเขาได้เงินเยอะ ๆ เขา happy แต่ถามว่าบางครั้งเขาจะสร้างแบบสิ่งสกปรก หรือสิ่งที่มันไม่ควรทิ้งเอาไว้อยู่ที่ชุมชนเรา แล้วเขาคือได้ตั้งค์ แล้วก็ไป

แล้วถามว่าเราเน้นเราอยากได้ตั้งค์ก็ไม่ใช่ เพราะว่าวิธีชีวิตที่นี้เขาจะเรียบง่าย เรียบง่ายคือบางทีให้อภัย OK ให้อภัย จนบางทีถ้าไม่ไหว ตามกฎหมายคุยกัน ฟ้องศูนย์ดำรงธรรม นี่คือปัญหาที่เกิดขึ้นไง เขาช่วงที่ผ่านมาเขาจะจัดงานไม่บอก ไม่อะไร ไม่ประชาสัมพันธ์ ไม่อะไรเลย อยู่ ๆ แอบมาตี 2 ฉันทิเส้น เนี้ยจะจัด แล้วมันทำได้ เหมือนมาตามนี้ เราก็เลยตามเลยเนอะ เหมือนกับว่าเกรงใจ เขาเสร็จไม่พอจะทำอีก คือไม่แคร์ ไม่แคร์ความรู้สึก เขาก็เลยต้องฟ้องศูนย์ดำรงธรรม พอฟ้องปุ๊บคราวนี้ศูนย์ดำรงธรรมเขาก็ใกล้เกลี่ยปุ๊บ ผู้ว่าก็ลง ก็บอกว่าจริง ๆ ถนนก็ไม่ควรไปปิดใช้ไหม

ดังนั้นเหมือนกับทำได้ไหมทำนองที่ว่าให้มันเป็นธรรมชาติ เป็นธรรมชาติหมายถึงว่าค่อย ๆ ขยายกันเรื่อย ๆ แล้วเดี๋ยวนักท่องเที่ยวค่อย ๆ มาเรื่อย ๆ เยอะขึ้น ๆ อย่างถ้าเทียบกับปีที่แล้ว หรือ 2 ปีที่แล้ว มันน้อยกว่านี้ อันนี้คือเยอะขึ้นเรื่อย ๆ คนก็มาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

แล้วถามว่าคนเขาต้องการคืออะไร เขาไม่ได้ต้องการสิ่งที่แบบว่า คือเขามานะ เขาต้องการเอกลักษณ์ของเรา คุณมีอะไรที่แบบแปลก ที่อื่นไม่มี เขาอยากดูอันนี้ ไม่ใช่ว่า “โหไปที่นี่ก็มีอัมพวา กันี่ฉันก็เห็นอยู่นะ ฉันไปตรังโน้นไอ้เมืองเลย” เขาเรียกอะไร เชียงคานก็มีอย่างเนี้ย มันเป็นของโหล เขาเรียกของโหล ซึ่งมันรู้สึกว่ามันมีอะไรเลย ไร้ไหม” (บุญสุข, 2561)

5. ชุมชนปัลลิวี

ชุมชนปัลลิวีตั้งอยู่ในจังหวัดจันทบุรี มีบริบทพื้นที่ที่ติดภูเขาสอยดาวจึงทำให้อาชีพส่วนใหญ่ของประชาชนจะทำเกษตรกรรมในลักษณะสวนผลไม้ ด้วยการที่เป็นพื้นที่หลักในการปลูกผลไม้ส่งให้กับ

นายทุนเพื่อนำไปจำหน่ายต่อจนบางฤดูกาลเกิดปัญหาผลิตผลล้นตลาดทำให้สินค้าราคาตกต่ำ จึงทำให้ชุมชนรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาผลผลิตที่ได้ผ่านการบูรณาการองค์ความรู้จากภูมิปัญญาและยุคสมัย เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากวัชพืชและระบบนิเวศผสมผสานความรู้ทางการตลาดเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับนายทุน โดยมุ่งเน้นบริบทการพึ่งพาตนเองจนนำไปสู่การมีสมาชิกทั่วทั้งพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก นำไปต่อยอดการพัฒนาสู่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อมุ่งแก้ปัญหาผลิตทางเกษตรในการเป็นแหล่งศึกษาดูงานด้านเกษตรพอเพียง

“คือตอนแรกนะครับมันเป็นเรียกว่า ผมตั้งครั้งแรกเป็นศูนย์เรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้เรื่องพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก เรามาดูเรื่องเศรษฐกิจและสังคมของที่นี่ พอมีปัญหาเรารู้ปัญหาครับ ก็เลยจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพ สอนออกมาเพื่อให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายเขา เพื่อทำกิจกรรมอะไรก็ให้มันถูกต้องนะ แล้วก็ให้มันต่อยอดได้ เพราะเรารู้ว่าเรื่องเรียนรู้เราเรียนรู้มาหมดแล้วละ เรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นอาชีพหลัก อาชีพเสริม การพัฒนาตัวบุคคล ซึ่งที่นี้เดิมที่เป็นอาชีพเกษตร 100% ณ ปัจจุบัน ก็ยังเป็นอาชีพเกษตร 100% ครับ แต่มีปัญหาทุกอย่างเกิดขึ้นเกี่ยวกับอาชีพเกษตรเป็นหลัก ก็เลยมาพัฒนาหาวิธีการรู้

พอมานะศูนย์เรียนรู้ก็มาพัฒนาเป็นวิสาหกิจ วิสาหกิจก็ไปดูกระบวนการรู้ตั้งแต่การผลิต ผลิตตั้งแต่ที่เขาทำกันมาทั้ง Gap GAP นะ เข้าสู่พัฒนาการเป็นออร์แกนิก เพราะฉะนั้นการพัฒนาการผลิตแบบออร์แกนิกก็ต้องมีมาตรฐาน ถ้ามาตรฐานแบบสากลตอนนี้ที่ทำก็เป็นมาตรฐาน (01.34) Thailand เพื่อให้ยอมรับทั่วไป แล้วก็มาตรฐานท้องถิ่นก็คือ PGS ที่ผมดูแลอยู่ครับ

ก็คือพอพัฒนาเรื่องการผลิตเสร็จ ก็พัฒนาเรื่องการตลาด การตลาดว่าทำไมเราถึงกำหนดราคาเองไม่ได้ มันมีปัญหาล้นตลาด มันมีปัญหาราคาตกต่ำ ด้วยกระบวนการทางตลาดทั่วไปในจังหวัด จันทบุรีนะ มันเป็นอาชีพเกษตร แล้วพอคนเยอะมันก็ต้องเยอะ พอถูกมันก็ต้องไปถูกตามเขา เพราะเราไม่สามารถไปควบคุมตลาดได้

ก็เลยมาพัฒนาเรื่องการตลาด ตลาดเกิดจากอะไร เกิดปัญหาจากใคร

สุดท้ายก็รู้เกิดปัญหาจากล้ง ปัญหาจากล้ง เพราะล้งเป็นคนควบคุมกลไกการตลาดหมดเลย กำหนดราคาเองด้วย เกษตรกรวิ่งตุ๋นออกไปขายตลาด ที่บ้านก็ต้องขายเมื่อล้งลงมา เรารู้เราก็เอามาพัฒนา

พอเดินเรื่องตลาดเสร็จแล้ว เราก็มาเดินเรื่องแปรรูป ตอนนี่ที่กำลังทำปี 60 61 62 กำลังต่อยอดนะ หาทางว่าผลผลิตเราทิ้งเงาะ มังคุด ทุเรียน ลองกอง นะ มันมีแปรรูปอะไรได้บ้าง มันเป็นการถนอมอาหารนะ ก็เลยได้กระบวนการเรื่องแปรรูปนะเก็บไว้ องค์ความรู้ที่หลากหลายเหล่านี้ครบละ ทั้งผลิต ตลาด แปรรูป ครบครับ

ตอนนี้ก็มาสู่การแก้ปัญหา เรารู้ว่าต้นปัญหามันเป็นที่อะไร อย่างตลาดเพราะว่าเราผลิตเป็นออแกนิก แล้วตลาดเขาไม่ยอมรับ ด้วยรูปลักษณะทั้งที่เรารู้ว่าอร่อย ปลอดภัย ดีจริง แต่ไม่ถึงผู้บริโภค ก็คือผู้ผลิตอยู่อีกทางหนึ่ง ผู้บริโภคอยู่อีกทางหนึ่ง ก็เลยเปิดการท่อยุ่เกี่ยวข้องเข้ามา

อันนี้มาสู่การท่อยุ่เกี่ยวข้อง ผมก็ทำท่อยุ่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาเรื่องผลไม้เป็นหลัก ครับ ทำท่อยุ่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาผลไม้” (รัฐไท, 2561)

6. ชุมชนท่าระแนะ

ชุมชนท่าระแนะตั้งอยู่ในจังหวัดตราด มีบริบทพื้นที่ติดกับชายทะเลจึงทำให้อาชีพส่วนใหญ่ของประชาชนคือการทำประมงและการทำเกษตร ภูมิศาสตร์หลักเป็นป่าชายเลนจึงทำให้ชุมชนส่วนใหญ่พึ่งพาอาศัยพื้นที่ป่าชายเลนในการนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการประกอบอาหาร จนปัจจุบันชุมชนมีการนำวัสดุท้องถิ่นมาปรับใช้เป็นสินค้าและของที่ระลึกสำหรับจำหน่ายให้แก่คนที่เดินทางมาศึกษาดูงาน ชุมชนท่าระแนะมีพื้นที่ที่เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำผ่านการบริหารจัดการของชุมชน ซึ่งมีเป้าหมายที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองเพื่อแก้ปัญหาปากท้องของคนในชุมชนเป็นหลัก

“คือคนแถบเนี่ยนะ 30% ของคนในชุมชนเนี่ยหากินป่าชายเลน อาศัยอยู่กับธรรมชาติอะไร อยู่กับป่าชายเลน อยู่กับทะเล เป็นหลัก เลยตรงเนี่ย 30%

ทีนี้เมื่อก่อนก็ยังไม่พัฒนาเนอะ ก็ได้อาศัยต้นไม้ของป่าชายเลนนะ ตัดบ้าง ทำลายบ้าง คือเอามาทำเป็นฟืนหุงต้ม เอามายกบ้านบ้าง สมัยก่อนละนะยังไม่เจริญละนะ ก็อาศัยตรงนี้ละ

พอทำ ๆ ไปมันก็เริ่มเจริญขึ้น คนก็เริ่มรู้ขึ้นละเนอะ ก็ไม่ทำลายป่า ละ ตอนนี้อย่างนี้ไม่ทำลาย ทรัพยากรก็เริ่มดี ประชาชนก็เริ่มมีความรู้มากขึ้นว่า การอนุรักษ์ป่า การอนุรักษ์ธรรมชาติ มันเป็นอย่างนี้ ก็ป่าก็เลยสมบูรณ์ ธรรมชาติมันก็เลยสมบูรณ์ สัตว์ป่ามันก็ได้หากิน ตามปกติ อะไรประมาณนั้น

แล้วก็มันก็เลยเกิดการท่องเที่ยว เกิดการดูแลป่า เกิดการท่องเที่ยว ทำให้ เขาเรียกว่าใช้ท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคน เรื่องสัตว์ เรื่องธรรมชาติอะไรพวกนี้นะ เรื่อง ความสะอาด เรื่องถึงผลิตภัณฑ์ชุมชน

คือที่เนี่ยมันจะสมบูรณ์ จะมีทั้งข้างบน ข้างบนคือไร่นา สวน อะไร พวกเนี่ย แล้วพวกข้างล่างคือทะเล ครบวงจรละนะ เราคิดว่าเราก็คือผมก็เป็นผู้ใหญ่ละนะ ก็ไปดูงานที่ต่าง ๆ บ่อย แล้วเราก็ไปดูของเขา แล้วก็มาเปรียบเทียบกับของเรา ของเราจะสมบูรณ์กว่าเยอะ แล้วมีทรัพยากรที่มันเยอะกว่าเขาอีก แต่เขาก็สามารถพาหมู่บ้านของเขาให้มีในเรื่องของรายได้ของชุมชน ก็เลยเป็นจุดที่ผมอยากจะทำไหม ของเราก็เยอะแยะหมดเลย ทำไมเราไม่ทำ

ทีนี้ก็มาคุยกับชาวบ้านกันเนี่ย ชาวบ้านก็ยังไม่เข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยว ท่องเที่ยวชุมชนเขามาเที่ยวอะไร มาดูอะไร เขาไม่รู้หรือกว่าทรัพยากรของเราเนี่ย มันน่าจะทำตรงนี้

ผมก็เลยทำอยู่ มันไม่มีคนละนะ ก็เป็นผู้ใหญ่บ้านบางทีก็ใช้อำนาจ บ้าง ก็ลูกน้อง 3 – 5 คนก็ทำกัน ทำโดยที่เขาไม่รู้เรื่องราวทำไปทำไม คือจับตรงโน้นมาแบ่งเป็นระบบ จับตรงนี้มาใส่ อย่างมีจักรสานคน แก่มีอยู่นะ เดี่ยวจะทำให้เป็นระบบละ ให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนเนอะ ใครที่พอจัดการเป็นก็มา

แล้วก็จะพาคนมาดู จากป่าวิถีชีวิต ขนมหิ้งบ้านมีอะไรบ้าง เราก็ เรียกว่าวิจัยก่อนว่าหมู่บ้านเรามีอะไร วิจัยตรงโน้นตรงนี้ แล้วจับมา เป็นหมวดหมู่ เป็นจุด แล้วก็ไปเชิญ ททท. มาว่าเรามีอย่างนี้ ๆ ททท. เขาก็เลยลองพาคนมาเที่ยว พาสื่อมาดู” (สายชล, 2561)

7. ชุมชนแหลมกลัด

ชุมชนแหลมกลัดตั้งอยู่ในจังหวัดตราด มีบริบทพื้นที่ติดกับทะเลจึงทำให้ประชาชนประกอบ อาชีพประมงและเกษตร บริบทชุมชนส่วนใหญ่เป็นการพึ่งพาอาศัยระหว่างคนในชุมชนผ่านการ แลกเปลี่ยนอาหารทะเลกับพืชผักผลไม้ จนปัจจุบันชุมชนเห็นถึงทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ในทะเลได้ รวมกลุ่มจัดตั้งเป็นชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อต้อนรับคณะที่เดินทางเข้ามาศึกษาดูงาน โดยมีกิจกรรมหลักเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองเพื่อ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำกิน

“เปลี่ยนแปลงเยอะมาก เพราะว่าเมื่อก่อนนะมันเคยมี ก่อนที่มี ท่องเที่ยวเนี่ย มันก็อยู่ตามมีตามเกิด อยู่ตามครอบครัว ตัวใครตัว มัน วิถีคนละวิถีกัน มันคนละอย่างกัน ฉะนั้นทำประมงก็ทำไป ฉนั้น จะทำสวน ทำนา ก็ทำไป แล้วก็ฉนั้นจะทำเรื่องของค้าขายก็ทำไป ต่างคนต่างทำ ไม่ค่อยจะมาเจอกันนะว่าง่าย ๆ พอต่อมาเนี่ยผมทำ ท่องเที่ยวปุ๊บ มันก็จะเดินไปหากันไง ผมเดินไปหาแหลมบนบก บน ฟากของสวนนะ ผมจะคุยชาวสวนมีอะไรบ้างเรื่องของ การ ท่องเที่ยว

เราจะทำท่องเที่ยวเอาสวนมาคุย เอาสวนมาเที่ยวประมงชายฝั่ง เอาประมงชายฝั่งไปเที่ยวสวน เพราะว่าปกติแล้วไอ้คนประมง ชายฝั่งนี้ เขาไม่มีสวน เขามีเรือ เขาก็จะไปซื้อของบนฝั่ง บนบก

เกี่ยวกับเรื่องของสวนผลไม้ ไอ้คนสวนผลไม้ก็ไม่ได้ทำอาชีพประมง เขาก็อยากจะมาเที่ยวริมคลอง ริมคลองที่มีอาหารทะเล เขาก็จะมาคุย ตอนหลังก็มาเจอกันเรื่อย ๆ นะ ก็มันก็เป็นก้อนเดียวกันหมดละ เรื่องของแต่ละอาชีพก็มาเชื่อมโยงกัน มันก็ดีขึ้น

แล้วก็เรื่องของพัฒนานะ มันก็ง่ายมากขึ้น เพราะเวลาทำการท่องเที่ยว การพัฒนามันมีหลายเรื่อง เรื่องของแหล่งท่องเที่ยว นะ เรื่องของปัญหาที่ตามมา เรื่องของขยะ เรื่องการคิดรูปแบบใหม่ ๆ เกี่ยวกับของการทำท่องเที่ยว

แล้วก็อีกเรื่องหนึ่งเรื่องของคนนั้นต้องมีความสามัคคีมากขึ้น เกี่ยวกับเรื่องของทำท่องเที่ยว อย่างน้อยทุกคนรู้จักกันใจ รู้จักว่าไอบนบกในคลองนี้ เพราะบางทีก็ยิ่งคุยเรื่องนี้ว่า ถ้าบนบกทำเรื่องของฉีดยาฆ่าหญ้าเออะ มันก็มาเกี่ยวพันกับประมง เขาก็ได้มาคุยกัน มาเจอกัน ก็เลยรู้จักกันหมดนะ ข้างบนฉีดยาฆ่าหญ้า น้ำไหลลงคลองปู ปลา ที่มันอยู่ในลำคลอง มันก็เจอสารพิษ แล้วก็เอามาขายให้คนสวน ก็เลยมาคุยกันดีกว่า

คนอื่นของภาคตะวันออกก็จะมาดูงานเกี่ยวกับเรื่องของ อบต.

บริหารจัดการธรรมาภิบาลที่ดี เขามาดูงาน พอดูงานเสร็จ แล้วก็ตอนนี้ผมทำท่องเที่ยวเนี่ย ทำมาตั้งแต่เป็นต้นแบบ เขาก็จะมาดู มาเที่ยว เหมือนกัน มาดูงานว่าแหลมกลัดที่เป็นต้นแบบนะ ทำเรื่องอะไรบ้างเรื่องของท่องเที่ยว ก็จะมีมาดูงาน

แต่ส่วนที่มาเที่ยวเนี่ย มีเป็นช่วงเทศกาล เช่นช่วงเทศกาลแมงกะพรุนหลากสีก็จะมาเที่ยว หรือว่ามาตามโปรแกรมที่เราขาย โปรแกรมไว้ตามที่ต่าง ๆ อันนั้นเขาก็มีมา” (สมนึก, 2561)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมทุกท่านเป็นอย่างดี ทำให้ได้รับข้อมูลเชิงลึกจากผู้สร้างวาทกรรมตัวจริงในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์วาทกรรมและนำไปสู่การจัดระเบียบมโนทัศน์ นำไปสู่วงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมในการบันทึกเสียงขณะดำเนินการสัมภาษณ์ และผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมได้อนุญาตให้ทำการบันทึก ดังมีรายละเอียดตามภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 23 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนแหลมฉบัง

1. จำเอกอภิวิชญ์ นวลแก้ว ประธานศูนย์ศึกษารวมชาติป่าชายเลนแหลมฉบัง
2. นางจำเนียร เล้าศิริวัฒนา ชาวบ้านชุมชนแหลมฉบัง

ภาพที่ 24 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนเนินซ้อ
นายสำเร็จ ดীনาน กรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินซ้อ

ภาพที่ 25 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนเนินซ้อ
นายมานพ กว้างขวาง กรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินซ้อ

ภาพที่ 26 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนกระแสน
ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกระแสน

ภาพที่ 27 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนกระแสน
ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกระแสน

ภาพที่ 28 ผู้ให้ข้อมูลลาทากรรมชุมชนปถวิ
นายรัฐไท พงษ์ศักดิ์ ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนปถวิ

ภาพที่ 29 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร
นายบุญสุข วิริยะภริมณี ประธานชุมชนริมน้ำจันทบูร

ภาพที่ 30 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนท่าระแนง
นายสายชล สุนทร ผู้ใหญ่บ้านท่าระแนง

ภาพที่ 31 ผู้ให้ข้อมูลวาทกรรมชุมชนแหลมกลัด
นายสมนึก หงส์วิเศษ ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนแหลมกลัด

ภาพที่ 32 การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้
กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการศึกษา ณ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	คัชพล จั่นเพชร
วัน เดือน ปี เกิด	23 กันยายน 2525
สถานที่เกิด	ย่านบางขุนนนท์ ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	2553 – 2555 มหาวิทยาลัยศิลปากร บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการประกอบการ (วิชาที่มีถนัดเป็นพิเศษ การตลาด, การสื่อสาร การวางแผนกลยุทธ์ และการเป็นผู้นำ) วิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบและกลยุทธ์การประกอบการในฐานะผู้ประกอบการสังคม : กรณีศึกษาโรงพยาบาลเทียนฟ้า” 2550 – 2552 Metropolitan College (U.S.A.), Certification of achievement in marketing, with grade A in Application of Retailing. 2545 – 2549 มหาวิทยาลัยสยาม ศิลปศาสตร์ สาขาโรงแรมและท่องเที่ยว (วิชาที่มีความถนัดเป็นพิเศษ การตลาดเกี่ยวกับการให้บริการ และ ทักษะการบริหารบุคคล) 2560 Certificate of Faculty Visit Lucerne Program form School of Business, Lucerne University of Applied Sciences and Arts (HOCHSCHULE LUZERN), Lucerne, Switzerland.
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 27/69 ซอยบางขุนนนท์ 13 ถนนบางขุนนนท์ ตำบลบางขุนนนท์ อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดกรุงเทพฯ 10700
ผลงานตีพิมพ์	1. บทความวิจัย วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประจำเดือน เมษายน – กรกฎาคม 2557 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิษฐ์ เรื่อง การประยุกต์ใช้เทคนิค ORID ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในเขตพื้นที่พิเศษเมืองเก่า่านาน: กรณีศึกษาคณะทำงานขับเคลื่อนการท่องเที่ยว พื้นที่พิเศษเมืองเก่า่านาน ภาคชุมชนท้องถิ่น 2. บทความวิจัย วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม (TCI) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม – ธันวาคม 2559 เรื่อง แรงจูงใจที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

(องค์การมหาชน)

3. บทความวิชาการ วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม (TCI) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม – มิถุนายน 2559 เรื่อง การบริหารจัดการในยุคข้อมูลข่าวสาร

4. บทความวิจัย วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร (TCI) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม – มิถุนายน 2559 เรื่อง อิทธิพลของการรับรู้ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานเชิงสร้างสรรค์ผ่านความไว้วางใจบนพื้นฐานอารมณ์ความรู้สึกและความรู้ความเข้าใจ

5. บทความวิจัย วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (TCI) มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม – เมษายน 2560 เรื่อง การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

6. บทความวิชาการ วารสารบัณฑิตศึกษา (TCI) มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีที่ 15 ฉบับที่ 68 ประจำเดือน มกราคม – มีนาคม 2561 เรื่อง “ธุรกิจเพื่อสังคม” อีกหนึ่งกลไกในการพัฒนาสังคม

7. บทความวิจัย วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (TCI) ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม – ธันวาคม 2561 เรื่อง การประยุกต์แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านชาวหลวง จังหวัดน่าน ประเทศไทย

รางวัลที่ได้รับ

1. รางวัลงานวิจัยคุณภาพ การประชุมวิชาการครั้งที่ 8

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปี 2554 หัวข้อ รูปแบบและกลยุทธ์การประกอบการในฐานะผู้ประกอบการสังคม: กรณีศึกษาโรงพยาบาลเทียนฟ้า